

» Editörden

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski olmasının yanında Ülkemizin hem eski hem de yeni değişmeyen gündemlerindedir.

Hikâyelerini hakkıyla yazamadığımız Balkan göçleri, türkülere konu olan Rus mezalimi ve Kafkas sürgünleri... Her biri bizim geçmişte bıraktığımızı düşündüğümüz acı hatıralar. Belki bizim şahsi tarihçemizde "geçmiş zaman olur ki..." dediğimiz ama yaşadığımız an itibari ile benzerleri elan yaşanmakta olan zulümler, ölümler, sıkıntılar ve göç hikâyeleri...

Kimisi bir bavula sıkıştırılmış, kimisi gözden akan bir yaşla geride bırakılmış anılar. Ve zulüm gören her mazlunun yüzünü döndüğü yüzlerin, binlerin, katar katar çekilen kağınların son durağı olan Anadolu coğrafyası...

Anadolu ismini birazda bu Ana kucağı olabilmesinden almıştır. İster bir Karadeniz türküsünde gecen "dağların dumanı, yok yarin imanı/ Ayruluk dedinde daha değil zamanı" ifadesi, İsterseniz en güneyimizden, Hatay yöremizden "Şu karşiki dağda kar var duman yok/ Benim sevdiceğimde din var iman yok" sözleri bile bu topraklarda imanının merhametle eş anlamlı kullanılmasına örnektir. Bu yüzdendir Anadolu'nun her mazlunun vatani olması.

Malumdur bizim akaidimizde İman inanılacak şeylerin yekünü olarak artıp eksilmez. Her müminin iman etmesi gerekenler aynıdır. Yine bizim akaidimize göre inanma, iman etme bakımından iman artar ve eksilir. Maalesef bugünlerde halkımızın iman/merhamet eksikliğinin sonuçları dilimize yansımaktadır.

Her göç hikâyesi, hikâyenin tüm tarafları için sıkıntılar barındırır. Biliriz "başladığı yerde biter tüm ayrılıklar..." Bizim de gönlümüzden göç hikâyelerinin sonunun bir vatana bağlanması geçer.

Ülkemizde yakıcı bir aktüel gündem olarak devam eden başta Suriye'den olmak üzere iç savaştan kaçan muhacir/misafir/mülteci insanların hem kendi yaşamları hem de hayata tutunmaya çalıştıkları ülkedeki insanların yaşamları ciddi olarak etkilenmektedir. Özellikle kısa sürmesi umulan misafirliğin uzaması ve kalıcılığı hem göç etmek, hem de misafir etmek zorunda olanlar için fiili bir durum üretmiştir. Hatta 100'binlerce Suriye'yi görmemiş Suriye'li bebek dünyaya gelmiş ve gelmeye de devam etmektedirler. Çocuklar doğal olarak büyümekte, toplumsallaşmaları içinde eğitim süreçlerinde bulunmaları gerekmektedir.

"Eğitim Sorunu" gibi bir genellemenin yanında vatandaşlıktan mültecilik statüsüne, Türkiye'de değişen dengelerden Suriye'nin geleceğinde nasıl etkide bulunacaklarına kadar sayısız spesifik sorun da yaşanan göç dalgası ile önümüzde durmaktadır. ...ve dalgaların kıyıları nasıl şekillendireceği kıyıların yapısı ile çok ilgilidir.

BAYRAM YILMAZ <<

» bu sayıda »

MART 2019

» 03

BİR GÖÇ GEREKTİ

REYHAN CANTÜRK

» 04

İNSANI KALBİNDEN TUTAMAYINCA

ZEYNEP YAVUZ

» 06

ENDERUN ÖZGÜN EĞİTİMCİLER DERNEĞİ'NİN, KADEMELER ARASI GEÇİŞ İLE İLGİLİ TEMEL SORU(N)LARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

» 16

GİTAR KUTUSUNDAKİ SİLAH VE 500 SAYFALIK KİTAP

HASAN UYAR

» 20

SİVİL TOPLUM KURULUŞU (STK) NEDİR, NE DEĞİLDİR?

ALPASLAN ARSLAN

» 26

DÖNMEK İÇİN GİTMEKTİR GÖÇ ETMEK

TUBA NUR KAR

» 28

OSMANLI DÖNEMİ ANADOLU'YA YAPILAN GÖÇLER VE ETKİLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

UMUT DİRİÖZ

» 34

TÜRKİYE'NİN İÇ GÖÇ TARİHİNE DAİR GENEL BİR DEĞERLENDİRME

RİDVAN ŞİMŞEK

» 42

SİVAS'IN YOLARINA

M.SALİM İNCE

» 44

KÜRESELLEŞEN DÜNYA'DA GÖÇ VE MÜLTECİLİK: SURİYE İÇ SAVAŞININ TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

HATİCE MERVE AKGÜL

» 54

MİNARE

MUZAFFER EYÜPLER

» 56

ADIM ÜMRAN

BAYRAM YILMAZ

» 58

SORULARLA SURİYELİ MİSAFİRLERİN TÜRKİYE'YE UYUMU

» 74

DALGALAR VE KIYILAR

ZÜLEYHA GÖRKEN

» 76

TÜRKİYE'DE SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ; GÜÇLÜKLER VE ÖNERİLER

COŞKUN TAŞTAN - ZAFER ÇELİK

» 88

GÖÇ VE HİKÂYELERİ

EKREM AKKUTLU

» 92

İNSAN İNSANA ŞİFADIR

BETÜL TRABZONLU

» 94

TÜRKİSTAN'IN DOĞUSUNDAN YANAN MEŞALE

HÜSEYİN TÜRKARSLAN

BİR GÖÇ GEREKTİ

▲ REYHAN CANTÜRK

Debdebeyle sarsılmış şehrin tumturaklı bir ayaklanma ile, dökerek eteklerindeki fazlalığı ve severek yüreğindeki acıyı, yanına alarak dünden yetim çocuklarını bir göç gerekti.

Kelam-ı kibar ile mesafelere gem vuran velilerin topraklarından, Kubbetü-s Sahra'nın bahçesine, seyyahların hanlarından kervanların emeğine bir göç gerekti.

Toprağında mahmur ruhun, dolanarak âlemi ve çeyrek asrın tüm merhametini toplayıp avuçlarına, fevka'l-beşer varlık kavgasıyla sarsmalı cihanı.

Derinlerinden denizlerin ve bebeklerin, yükseltip Arş-ı Âlâyı, yürekleri çıkarıp fanusundan yeni bir söz ile haddi zatında bir göç gerekti.

Suskun bir yüreğin aşk ile kavrulmuş mabedinde, hayır duaları ile alarak aliminden halinin ihyasını, aynı ateşe gark olarak yeryüzünden taleple mâbûdun mevziline, her delili şahit tutup tek bir dille, bir göç gerekti.

Beyanı söz ile mümkün olmayan bir derdin eşliğinden Veyselin sazına varıp, dinleyerek rüzgarların ve insanların çaresizliğini ve çaresini, avuttuğumuz gerçeklerin beşiklerini çıkarıp kömürlükten tüm cesaretimizle bir göç gerekti.

Pür kusur ellerin yıkanarak aşk dolu semada, vardığımız tepenin hirasından kendi benliğimizle yoğurduğumuz afaki ka(e)derin satırlarına bir göç gerekti.

Mekke'nin çöllerinden kopup gelen bad-ı sabayı karşılayarak sinemizle, kopup dağların eteklerinden birer nefer ile Bağdat'a, oradan Şam'a ve Mescid-i Aksa'ya bir göç gerekti.

Herdem yanan ateşin bağrından çaldığımız sayenin vebalini hesaplayıp yürek safında koşup cepheye savaş vermeli ve aynı dem ile bir göç gerekli.

Nerden nereye gittiğini bilmediğimiz bir yaşamın tutup parmak uçlarından vefa ile çekerek ömrün en zor sıratına, tebliği tebyine vurmak şartıyla bir göç gerekli.

Karanlığın çağlar aştığı zamanın ötesinde bir derdi büyütüp, müspet bir sebep ile onu kucaklamalı ve Yarenin tükenmeyen hasletine sunup en iyi nimetini, ateşin çamurdan af dilediği tepede bir göç gerekli.

Misali varlığı zorlayan bir aklın vadettiği armağan-ı kebir'in en hürmete şayan muhdisine sunarak emanetini ve özünde gelişen zarafeti, meydanlarda en büyük eylem ile Hakka bir göç gerekli...

İNSANI KALBİNDEN TUTAMAYINCA

▲ ZEYNEP YAVUZ

Eğitim, toplumların ilerlemesi ve medeniyet yarışında öne geçmesi için kullanılan en önemli vasıtalar arasında görülmektedir. Pek çok birleşeni olan eğitim sürecinin, günümüzde en çok beklenti içerisinde olunan birleşeni okullardır. Kurulmak, geliştirilmek istenen medeniyetin öncelikleri neler ise, eğitim kurumlarının müfredatları ve işleyişi de ona göre şekillendirilmektedir. Eğitimin gücünü ifade ederken Leibniz " Terbiye/egitim işini bana bırakın, size bir asır içerisinde Avrupa'nın çehresini değiştireyim."(1) demiştir. Avrupa'nın çehresine bakıldığında insanı nasıl tanımladıkları ve dünyayı nereye konumlandıklarını dair bir fikir edinilebilir. Gayet tabi aynı şey, Türkiye'nin çehresi için de yapılabilir.

Yılın başında kendi çehremize dönüp baktığımızda büyük bir yarayla karşılaştık.

23 yaşındaki bir öğrencinin 27 yaşındaki bir öğretmenivurmasıyla açılmıştı yara ve söylenenlere göre sebep sadece ders notuydu.

Bir vakıf üniversitesinin Hukuk Fakültesi'nde son sınıfını okuyan öğrenci, aynı zamanda tez danışmanlığını da yürüten Ceren Öğretmen tarafından kopya çekerken yakalanıyor. Üstelik iddia edilenlere göre aynı öğrenci aynı öğretmen tarafından aynı suçtan dolayı daha önce de uyarılıyor. Öğrenci, sınav sonrasında öğretmenin odasına gidiyor. O sırada neler konuşuldu ve yaşandı bilemiyoruz. Sonunda öğrendiğimiz, bir yanlışla engel olmaya çalışan gencecik bir hocanın, yoktan yere bir öğrenci tarafından zalimce hayatına son verildiği oluyor.

Çehremizdeki bu yara öyle korkunçtu ki, diğerleri gibi görmezden gelinemedi ve hepimizin gündeminde, yüreğinde yer etti.

Kopya, yani hırsızlık, yani haksızlık tüm öğretmenlerin gözetimini yapmak zorunda kaldığı, öğrencilerin ise başarıya gittikleri yolda mübah saydıkları bir hastalık haline gelmiştir. Hatta o kadar yaygın bir haldedir ki, hastalık olduğu dahi

unutulmuş, müdahale etmek isteyenlere müdahale edilir olmuştur. Hastalığın boyutunu, Ceren Öğretmen'in vefatı sonrası bir başka üniversitenin hukuk fakültesi öğrencisi şu paylaşımıyla ortaya koydu: " Bu örnek hareket umarım sınavlarımıza yansır, herkese iyi çalışmalar."

...

Üniversitede gerçekleşen bu acı olay sonrasında sözlük ve forumlardaki insanların yorumları, yayın organlarının olayı ele alışı ve bazı kurum temsilcilerinin açıklamalarını okuduktan sonra, tüm vücudumuzu kaplayan hastalıkların ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan büyük yaralarımızın teşhis ve tedavisi konusunda zihinlerimizin ne kadar bulanık olduğunu görmek durumunda kaldık.

Yorumlar, üniversitedeki güvenlik zafiyeti ve devletin çok üniversite açarak niteliği düşürmesine kadar düşmüştü. Vicdan ve ahlakı hala çözdükleri matematik ve türkçe sorularının fazlalığıyla ölçenler, dünyada işlenen en büyük katliam ve haksızlıkların, bilim yuvaları olarak görülen yerlerin yetiştirdiği siyasetçiler, mühendisler ve doktorlar tarafından hazırlandığından habersiz gibi görünüyorlar.

Birçok yorum ve haberin merkezinde ise katilin bir hukuk öğrencisi olmasının trajikliği yer alıyor. Çünkü bu suçu işlemeseydi, belki de bir sene sonra adalet arayışımızda kendisine gideceğimiz bir hukukçu olacaktı. Olaydan sonra okuduğu bölümü üzerinde bu kadar yoğunlaşılmasını anlayabilsek de, bilgi edinmeyle bilincinde olmanın ve bilginin bağlayıcılığının başka şeyler olduğunun farkında olmamız gerekiyor. Okullarda not ve başarı kaygısıyla yapılan öğretim, kişileri eğmeye/ eğitmeyebilir. Çünkü hukuk kurallarını öğretmek insanı adil yapmaz. Adaletin gerektirdiklerini yazmak, ezberlemek hatta anlamak ve anlatmak dahi insanı adaletin uygulayıcısı ve bunun için gerekli fedakârlığı, cesareti gösteren insan yapmaz, yapamaz.

Bu yarayla yüzleşmemiz sonrasında yapılan konuşmalardan en mutedili sanıyorum ki, Ceren Öğretmen'in eşinin konuşmasıydı. Şöyle demişti:

"... Benim genç kardeşlerimden tek bir istirahatım var. Bunu belki söylemek benim haddime düşmez ama iyi bir hukukçu, iyi bir mühendis, iyi bir doktor değil, iyi bir insan olmaya çalışın arkadaşlar."

Bunu söylemek elbette ona da bizlere de düşer. Ancak ne yazık ki, artık ahlaka/iyi olana dair konuşma hakkını kendimizde bulmuyoruz. Bu durumun sebeplerinden biri, rölâivist ahlak anlayışının yaygınlaştırılmasıyla zeminimizin yok edilmeye başlanmasıdır. Neredeyse birilerinin menfaatlerine dokunmadıkça yahut Ceren Öğretimde olduğu gibi ağır bir şekilde cana dokunmadıkça, ahlak referanslı hiçbir iş yapılamaz ve o hakikat adına ses yükseltilemez oldu. Nesnel bir ahlakın olduğunu kabul edenler ise onun terbiyesini başkalarına ya da kurumların teamüllerine bıraktılar. Hâlbuki ahlakın hakikatine olan borcumuzu görmezden gelsek dahi, yaşarken her birimiz onun getireceği saadete ve güven ortamına muhtacdır. Zerre miktar iyiliğin de, zerre miktar kötülüğün de, kaydı tutulamayacak kadar çok etkilerinden sorumluyuz. Yarattıklarını bilen ve terbiye eden Rabbimiz bu nedenle iyiliği emretmeyi ve kötülükten sakın(dır)mayı inananlara emretmiş, bu amelin de hayırlı bir topluluk olmanın alameti farıkası olduğunu buyurmuştur.(2) Bizler artık bu emri yerine getiren bir topluluk olmaktan uzaklaştık. İyiliği hatırlatan ve yaşatan insanlar olamamanın yanı sıra özgürlük adı altında meşrulaştırılan türlü kötülüklerin etkisinden de kendimizi sakındırmakta zorlanır olduk.

...

İnsan, Celaledin'i Rumi'in ifadesiyle, dibi, kıyısı olmayan bir deniz, belki dokuz yüz kat olan muazzam bir varlıktır. Dolayısıyla bu varlık, kendi potansiyeline uygun bir eğitimi, eskilerin deyişiyle terbiyeyi hak etmektedir. Akli, kalbi, vicdanı, nefis ve iradesiyle bir ruh taşıyan insanı sadece bedenden ibaret görüp, ona yönelik bir muameleye maruz bırakmak hiç şüphesiz büyük bir zulümdür. Eğitim, insanın aklını olgunlaştıran, var olan vicdanını harekete geçiren, iradesini kuvvetlendiren ve bununla nefsin kötülüklerine karşı baş kaldıran bir karakterin inşa süreci olarak görülmelidir. Modern eğitim sisteminin metalaştırdığı bilgi(3) bir ticaret aracına dönüştürülüp alınıp satılır hale gelmiştir.

Hâlbuki insan için öncelikli olan bilgi, pratiğe dönüştürebileceği, ruhi ihtiyaçlarını karşılayan, alınıp satılamayan bir bilgi olmalıdır. Bu bütünlüğü içerisinde yetiştirilmeyip fitri ihtiyaçlarından yoksun bırakılan insan hastalıklarla yüzleşmeye mahkûmdur. Yazımıza konu ettiğimiz çehremizdeki o yaraya bakanların çoğu, nasıl olup da kopya kadar basit bir olayın böyle bir yara açtığını anlayamıyorlar. Haklılar da. Çünkü o yarayı açan, görünen basit olay değildir. Olay, kopyası yakalanan bir öğrencinin anlık hissiyatları sonucunda mı olmuştur gerçekten? Bu kadar gözü dönebilecek birisi bir kopya tutanağını bu kadar umursar mı? Ya da tersten sorarsak, sağlıklı bir insan bu olayı bu kadar umursar mı, çözüm yolu olarak bu vahşeti seçer mi?

Bu adam koşarak evden bıçak ve babasının silahını alıp görevini yerine getiren, doğru olanı yapan gencecik bir insanı vahşice öldürecek bir karanlığa nasıl düştü? Vicdanını, akleden kalbini ne zaman yitirdi? O ruhu dinç tutacak ailesi, akrabaları, dostları, toplumun yaşayan manevi değerleri neredeydi? Neredeydik?

Olay sonrası haberler ve sosyal medyada kampüs girişindeki kontrol eksikliği ve üniversitenin güvenlik zaafiyetine dair sorular yer aldı. Bu sorular yersiz değildi ancak ahlak zaafiyetinin olduğu yerde, hangi güvenlik zarar vermek isteyen insanı durdurabilirdi ki?

...

"İnsanın en çok kalbi temiz olmalıdır. Tüm organlarımıza buyuran bir güç var onda. Anlatmaya, yorumlamaya gücümüzün yetmediği bir giz birikimi bu. İnsanı kalbinden tutamadınız mı, görün nasıl kayıp gidecek elinizden! Kaygan, yabancı madde dolu bir şey olup çıkacak sonunda. Kalbin gereksinimlerine dikkat edilmedi mi emek de, ekmek de yitiriverir anlamını. Ne emek, ne ekmek; önce kalbimiz bozuluyor çünkü." Nuri Pakdil

Yitirdik bir kalbi, diğerini tutmadığımız için...

KAYNAKLAR

- 1) B. Z. Egemen, Terbiye İliminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi, s. 22, A. Ü. İlahiyat Fak. Yayını, 1965'ten Aktaran, Canan, İbrahim, Hz. Peygamber'in Sünnetine Terbiye, s. 57, Işık Akademi Yayınları, 2013
- 2) "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten menedersiniz." (Âl-i İmrân süresi (3), 110)
- 3) Ozolins, John, "Değişen Bir Dünyada Küreselleşme, Eğitim ve Değerler", Uluslar Arası Eğitim Felsefesi Kongresi

ENDERUN ÖZGÜN EĞİTİMCİLER DERNEĞİ'NİN, KADEMELER ARASI GEÇİŞ İLE İLGİLİ TEMEL SORU(N)LARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ;

Ortaöğretime Geçiş

1. Mevcut ortaöğretime geçiş sistemindeki sorunlar ve bu sorunların nedenleri nelerdir?

Mevcut ortaöğretime geçiş sistemindeki genel sorun; ülkenin istihdam ve üretime dönük olarak ihtiyaçlarını referans almaması, öğrencinin yetenekleri ve potansiyelini belirleyip ona göre rehberlik faaliyeti sonucunda şekillenmemesi, "her öğrenci istediği okula gidecek" motto'suyla eğitim ve rehberlik alanında yeterli birikimleri olmayan öğrenci ve velisinin isteğini bağlayıcı referans almasıdır.

Her türlü eğitim faaliyeti o faaliyeti yürütme konusunda uzmanlık becerilerine sahip öğretmen/ eğitimciler tarafından planlanması gerekir. Yapılacak rehberlik faaliyeti mutlaka öğrencinin yönelimi kadar, ilgilerini, potansiyel yeteneklerini, imkânlarını da gözetir. Mevcut uygulamanın uzman eğitimciler tarafından eğitim odaklı bir çalışma neticesinden çok politik ve siyasetçi kimliği olanlarını yönlendirmesiyle şekillenmiş olması mevcut ortaöğretime geçişte hem yapısal hem de

süreç yönetimi ile ilgili sorunların oluşmasına neden olmuştur.

Eğitimle ilgili planlamaların toplumsal ilişkilerin bütüncül okunması ve uzun vadeli planların kademelendirilmesi neticesi oluşturulmalıdır. Politikanın ve siyasetin kısa vadeli beklentisi ve başarı tanımı, eğitimin daha çok öz ve içerikle ilgili uzun vadeli başarı tanımı ile çoğu zaman örtüşmez.

Çok kıymetli sorulardan oluşmuş bu çalışmanın içinde bulunduğu bu sürecin yönetiminde de bu konu sıcaklığını ve önemini korumaktadır.

Ortaöğretim sürecinde öğrencinin eğitim aldığı (Özellikle Fen Liseleri, Proje Anadolu Liseleri-Düz lise) okullar arasında eğitimin niteliğine dönük farklı düzeyin olduğuna dair haklı kanaat kariyer planlamalarında ortaöğretim kurumunu önemli hale getirmekte ve bir tercih sırası ve rekabetin oluşmasına neden olmaktadır. **Okullarımız arasındaki nitelik farklılığı ve okulun üniversite sınavında belirleyicilik etkisi algısının ortadan kaldırılması tercih sürecindeki sorunları önemli ölçüde azaltacaktır.**

Milli Eğitim Sistemimiz lise düzeyindeki okulların %80-85 kadarı (düz lise) lise sürecini bağımsız ve kendi başına nitelik kazandırma süreci olarak kurgulanıp uygulanmamaktadır. Bu süreç çoğunlukla üniversite sınavına (**üniversiteye bile değil**) hazırlık ve zorunlu bir süreç olarak uygulanmaktadır. Öğrenci çoğu zaman da bilinçli olarak meslek tercihinin yapmış olmamaktadır.

Teknoloji ve sanayileşmenin ürünün katma değerinin katlayarak çoğalttığı günümüzde meslek liselerinin itibarının bir türlü geri kazandırılmaması bu okulların fiziki ve donanımlarının atıl kalmasına yol açmıştır. Başarı düzeyi düşük öğrencilerin özellikle bu okullara yönlendirilmesi meselenin öneminin eğitim bürokrasisinin, ortaokul idarecilerinin ve rehber öğretmenlerin bile meselenin önemini takdir edemediğinin göstergesidir. Kamuoyu belirleyicilerinin bu konudaki "iş garantili okul" yaklaşımı teknoloji kullanımı ve üretimi gibi yüksek vasıf gerektiren geleceğe hazırlaması gereken okulların "işçi yetiştiren okul" olarak saygın olmasını engellemektedir. Doğal olarak öğrenci ve velilerimizde de meslek liselerinin önemsenmemesine yol açmaktadır. Çözüm konusunda okul tabelalarında değişikliğe gidilip "Anadolu Meslek..." yapmak da bu konuda ciddi bir saha tecrübesi eksikliğini göstermektedir.

Sorunun teknik ve güncel boyutuna gelecek olursak;

Ortaöğretime geçişte sistemin sınavlı oluşu öğrenci, öğretmen ve velileri ister istemez sınav sistemine odaklandırıyor, bu da eğitimin önemini azaltırken, öğretimi ve sınav başarısını başat aktör haline getiriyor. Ne kadar sınavsız geçiş var desek de velilerimizin önceliği sınavla girilen okullar oluyor. Eğer her ilde -bir tane bile- sıralama ile girilen okul olarsa, bir rekabetin olması kaçınılmaz olacaktır.

Okullara öğrencinin yerleştirme sürecinde puanlama ve sıralamanın nasıl olacağının net bilinmemesi süreci sürprizlere açık hale getirmiştir. Yerleştirmeye esas olan algoritmadaki imam hatiplerin ve özel okulların adrese bağlı olarak puanlama sistemindeki başlangıçta verilen "0" puanı bu okul velilerinde haklı bir adaletsizlik duygusuna sebep olmuştur.

Daha öncesinde sınavla okul tercihlerinden dolayı daha fazla rağbet görmüş okulların bu statüsünden

çıkması ama kadrolar konusunda hareket oluşmamasından dolayı; adrese dayalı yerleştirme sisteminde de bu okullara rağbet oluşmuş bu da rekabetle beraber beklentilerin karşılanmama durumunda huzursuzluğa yol açmıştır. Bu huzursuzluğun giderilmesi için de okul kontenjanlarının artırılması günü kurtarmış ama başka sorunlara yol açmıştır.

2. Ortaöğretime geçişe ilişkin sorunları çözmek amacıyla alternatif yaklaşım ve uygulamalar neler olabilir?

Ortaöğretimde Adrese Dayalı Sistem; okul aidiyetinin oluşması, arkadaşlık ilişkileri, okul aile birliğinin aktif desteğinin üretilmesi ve öğrencinin ulaşım maliyetlerinin (özellikle zaman) azaltılması, mahalle ve bölgenin okul ihtiyacının doğru tespitinin yapılabilmesi bakımından doğru bir yaklaşımdır.

Ortaöğretime geçişte adrese dayalı sistemin ana belirleyici olduğu yaklaşımın sürdürülmesi faydalıdır. Kontenjanı dolmayan okulları tercih imkânının oluşturulması ve korunması önemlidir.

Yerleştirmeye esas puanın oluşabilmesi için de not ortalamasından daha çok okul başarı sıralaması referans olarak kullanılabilir. Bu yaklaşım bir okulun diğer okullara göre kendi öğrencisine avantaj üretmesinin de önüne geçer. Çünkü her öğrenci kendi okulundaki diğer öğrenciler arasında bir yüzdelik sıralamasına tabi olacaktır. Bu değerlendirme sistemi aynı zamanda öğrencinin kendi sosyal çevresi içindeki potansiyelini de görmesini/görülmesini sağlayacaktır.

Öğrencinin erken dönemlerden itibaren becerilerinin yoğunlaştığı alanları öngörebilmek için de ortaokul (5-8.sınıf) döneminde sayısal ve sözel olarak okul başarı sırası, sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerdeki becerileri tespiti yapılabilir.

3. Kısa ve orta vadede uygulanmak üzere ortaöğretime sınavsız geçiş için nasıl bir model geliştirilebilir?

Adrese dayalı ve okul başarı sıralaması/yüzdesi referanslı bir sistem son sınıftaki sınav baskı ve stresini önleyebilir.

Örnek bir teklif olarak öğrencinin aynı okuldaki 5. sınıflar arasındaki başarı sıralamasının karşılığı olan (örneğin %11. sıralamada ise 89 puan) puanın %10,6. Sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin karşılığı

olan puanın %20'si, 7. sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin %30'u ve 8. sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin %40'ı alınarak tam puan oluşturulabilir. Oluşan puan liseye geçişle ilgili olarak daha sağlıklı bir değerlendirmeye imkân sağlayabilir.

Bu tarz değerlendirme sisteminde her dersin ağırlıklı kredi notunun ne olacağına da karar verilmesi gerekmektedir. Teklifimiz derslerin ağırlığının haftalık ders sayısına göre belirlenmesidir.

4. Tarafınızca önerilen model mevcut ortaöğretim yapısında ne gibi değişiklikler gerektirmektedir?

Tarafınızca önerilen sistem okullarımızın mevcut haliyle çok rahat uygulanabilir.

Belki öncelikli olarak sınavlar ve ölçme değerlendirme konusunda ortak değerlendirme kriterleri oluşturulması ve uygulanması gerekecektir. Bunu çözmek için de ortak derslerin sınavlarının aynı anda ve aynı sorularla yapılması, cevap kâğıtlarının isim kısımlarının kapatılarak okunması daha sağlıklı değerlendirmeye imkân sağlar. Bu uygulama zümre öğretmenleri arasında işbirliğini geliştirdiği gibi öğrencinin aldığı notu kabullenmesini de artırır. Kopya gibi suiistimalleri de en aza indirebilir.

5. Tarafınızca önerilen model nasıl bir ortaöğretim yapısı gerektirmektedir?

Öğretmenler arası işbirliğinin daha yoğun olması, okul idarecilerimizin eşgüdümün sağlanması konusunda daha fazla koordinatörlük yapmalarını gerektirmektedir. Bu durum da biçimle ilgilidir. Mevcut sisteme ekstra hiçbir maliyet getirmemektedir.

6. Tarafınızca önerilen model lise türleri ile alan / dallar arasındaki geçişlerin nasıl daha etkin bir şekilde yapılmasını sağlayabilir?

Mesleki ve teknik okullar haricindeki okullar için farklı ve özel fiziki imkânlar ihtiyaç bulunmamaktadır. Aynı fiziki imkânlar kullanılarak öğrenci Edebiyat, Matematik, Fen, Sosyal, Dil alanlarından mezun olabilir. Öğrencinin mezun olmak istediği alanla ilgili olarak görmesi ve başarılı olması gereken ders yoğunlukları farklı olarak planlanır. **Süreç içerisinde öğrenci tercihini değiştirmek istediğinde kredi tamamlamak şartıyla** başka bir alan/daldan veya çoklu alan/daldan mezun olabilir.

Üniversite bölüm tercihlerinin gerek şartlarını düzenlerken ortaöğretimde mezun olunan okul, bölüm, alan şartının konulması, ortaöğretim sürecinin daha verimli ve etkin olmasını sağlayabilir, bilinçli meslek tercihinin ve uzmanlaşma eğilimine katkı sağlayabilir. Örneğin üniversitenin matematik bölümünü tercih edecek öğrencinin lise döneminde görmesi gereken matematik ders sayısının fazla olması, sözel derslerin azaltılması sağlanabilir. Benzer uygulama Fen veya Edebiyat alanlarına yönelecek öğrenciler için de uygulanır. Edebiyat alanından mezun olarak sözel puanıyla girilen bir yükseköğretim bölümünde öğrenim görmek isteyen öğrencilerimiz de daha az sayısal ağırlıklı dersler görebilir. **Özellikle üniversitelerin Mühendislik bölümleri için dal olarak Matematik dalının gerektirdiği derslerde başarılı olmak ve bir mesleki teknik alandan da mezun olma şartı; ortaöğretimin öğreticiliğini ve meslek kazandırma özelliğini arttıracaktır.**

7. Nasıl bir model, okul dışı destek ihtiyacı ve hazırlık kaynaklarına olan ihtiyacı azaltabilir ve okulun merkeze alınmasına katkı sağlayabilir?

Uzun erimli amaç olarak; Müfredat azaltılmalı ve okullar bilgi aktaran yerler olmaktan çıkarılmalı. Çok iyi belirlenecek dersler ve müfredatlar ile birlikte okullarda sadece sentezci, analizci, araştırmacı kimlik kazanacak bir uygulama yapılmalı. Önemli olan çok konuyu öğrenmek olmamalı. Daha çok birkaç konu üzerinden, bilgiye ulaşmayı, onu tasnif etmeyi, onu kullanmayı, analiz ve sentez yapabilmeyi ayrıca onunla yeni şeyler üretebilmeyi becerebilen öğrenciler yetiştirmek önemlidir. Bunlar sağlanırsa öğrenciler test çözebilecekleri kaynakların peşinde koşmaz, öğretmenler sürekli test edinip öğrencilere çözdürmeye çalışmazlar diye düşünüyoruz.

Mevcut durumu esas veri olarak aldığımızda ise; Yerleştirmeye esas puan oluşturulurken okul başarı sırasının etkin olabileceği düzenleme okul başarısını daha önemli hale getirecektir.

Sınav soruları hazırlanırken öğrencinin de ulaşabileceği zengin soru havuzunun oluşturulması ve kullanılması öğrencinin kendi başına da alıştırmaya yapmasını sağlayabilir. Nihayetinde bir problemi çözmek için gerekli formül sınırlı olup ötesi pratiklidir.

Bunun için Milli Eğitim Bakanlığımızın EBA altyapısı

çok uygundur ve hazırda beklemektedir. Buradaherdersiçintümöğretmenlerimizin desteği ile soru havuzu oluşturulabilir. Aynı soru havuzunda çok fazla soru birikmesi halinde (binlerce) üniversite sınavında da faydalanılabilir.

Okul dışı destek arayışı çoğu zaman da öğrenciden çok aileden kaynaklanmaktadır, çoğunlukla da nispet duygusundan beslenir, çoğunlukla kültürelidir. Bu yüzden toplumsal olarak insanımızın sosyal faaliyetlerle kazandıklarının bir dersten daha yüksek not almaktan daha önemli olabileceğini toplum olarak öğrenmemiz lazım. Sosyal hayattaki becerilerin ekonomik olarak da, huzur olarak da başarı olarak da derslerden daha az önemli olmadığının öğretmenlerimiz ve kamuoyu oluşturanlar tarafından sürekli ifade edilmesi lazım ki bu da bir süreç ve kültür işi... naçizane olarak...

8. Tarafınızca önerilen model, ileri düzeyde öğrenme potansiyeline sahip öğrenciler ile üstün yetenekli öğrencilere ilişkin hangi ilave tedbirleri içermektedir?

Derslerimizin sadeleştirilmesi sürecinde öğrenme potansiyeli yüksek öğrencilerimiz için seçmeli olarak ilave dersler ve beceriler gösterilebilir. Bir ortaokulda normal bir öğrencimiz standart müfredat olarak haftada 6 saat matematik, 6 saat Türkçe dersi, 3 saat Tarih vb dersler görüyorsa bu öğrencilerimiz de yaşları ile birlikte tüm bu dersleri birlikte görür. İlaveten istekli tüm öğrencilerin katılabileceği ve teşvik edileceği (tekrar müfredat olamayan) ilave konu ve içerikte fazladan Matematik, Fen, Kimya konuları görebilir. Bu ilave (takviye değil) derslerin önü/ucu açık olur. Öğrencinin öğrenme potansiyelini referans alır. Bu ilave dersler sadece müfredatla tanımlanmış dersleri içermeyebilir, farklı olarak bir müzik aleti konusunda kendini geliştirme, resim konusunda ilerleme, gibi detaylandırılabilir. Tüm öğrencilerimize tanınan **fırsat eşitliği** içinde bu yetenekli öğrencilerimiz hem sınıf arkadaşlarından duygusal olarak uzaklaşmamış ve gettolaşmamış hem de gerçek potansiyellerini geliştirme imkânını okulun fiziki ortamında, öğretmenleriyle beraber bulmuş olurlar.

Ortaokul döneminde düşünülmebilir ama lise dönemi için sistem sınıf geçme yerine kredi

tamamlama-ders geçme biçiminde kurgulanırsa; ileri düzeyde öğrenme potansiyeli olan öğrencilerimiz bu özelliklerinden dolayı daha kısa sürede okulu bitirebilir ve zaman kaybetmeden üniversite dâhil daha üst düzeyde eğitim alma imkânlarına ulaşmış olurlar. Böyle bir tercih öğrenme düzeylerine göre okul sürecini azaltabilir de, uzatabilir de. Bu imkân da öğrencinin lise döneminde kendi potansiyeli hakkında daha doğru bir kanaate sahip olmasını, daha sağlıklı kariyer planlama yapmasını kolaylaştırır.

9. Tarafınızca önerilen model, özel öğrenim gereksinimi olan öğrenciler, mevsimlik işçi çocukları, yetiştirme yurdunda bulunan çocuklar gibi eğitime dezavantajlı olarak kabul edilebilecek öğrencilere ilişkin hangi ilave tedbirleri içermektedir?

Her dersin içeriği ve başarı standardı oluşturulduktan sonra esnek zaman ve mekân planlaması ile zorunlu derslerini gören ve tanımlanmış başarıyı yakalayan her öğrencimiz ders(ler)i başardığından dolayı mezuniyete ve mezun olmanın getirdiği haklara sahip olmuş olur. Burada da önemli unsur ölçme ve değerlendirmenin objektifliğidir.

Öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerimiz içinde sadeleştirilmiş standart müfredat daha uzun bir sürede verilerek başarılı olmaları için gayret gösterilir. Yanlış uygulama olarak aynı haklara imkân sağlayan belgelerin farklı başarı standartları ile verilme yanlışlığıdır. Sosyal politika veya pozitif ayrımcılık adı altında diğer öğrencilerimize verilen eğitim ve hizmet kalitesi düşürülmektedir.

Diğer taraftan mezuniyeti kolaylaştırılmış bu öğrencilerimizin beklentileri yüksek olmakta ama unvanlarının sorumluluklarını da taşıyamamaktadırlar. Beklenti ile fiili durum arasındaki fark ise mutsuzluğa sebep olmaktadır. Özellikle kaynaştırma öğrencilerinin meslek liselerinde bulunması daha garip bir uygulamadır.

Eğitimin başarı ölçüsü süreçte bulunan öğrencilerin potansiyellerinin geliştirmesi ve gerçekleştirmelerini sağlayabilmesidir.

10. Tarafınızca önerilen modelde özel okulların yapısına ve işleyişine ilişkin ne tür değişiklikler öngörülmektedir?

Dünyada bizdeki uygulama şeklinde yaygın olarak özel okul bulunmamaktadır. Özellikle eğitim alanında örnek gösterilen ülkelerde okul çeşitliliği az ama program çeşitliliği ve esnekliği vardır.

Bizdeki fiili durum üzerinden ifade etmemiz gerekenler; özel okulların kendilerine ait kültürlerini koruyacakları ve bunun üzerinden faaliyetlerine devam edecekleri yönündedir. Sundukları fazladan imkânlar ve artı uygulamalar (örneğin daha yoğun dil eğitimi), buna talip olan veliler üzerinden, sektör varlığını ve katkısını sürdürecektir.

Bizim teklifte bulunduğumuz öneriler özel okul işletmecilerinin durumlarını riske atmamaktadır. Bu durumda bulunan okullar kendi öncelikleri ile belli alanlarda daha yoğun ders imkânları üreterek mevcudiyetlerine devam edebilecekleri yönündedir. Süreçte beklentileri karşılayanlar ve uyum yeteneği güçlü olanlar kalıcılacak, karşılayamayanlar başarısız her kurum gibi sorgulanacaktır.

Yükseköğretime Geçiş

1. Mevcut yükseköğretime geçiş sistemindeki sorunlar ve bu sorunların nedenleri nelerdir?

Mevcut yükseköğretime geçiş sistemindeki en önemli sorun, üniversiteye gitmek isteyen insan sayısındaki fazlalıktır. Bu fazlalık ile baş edebilmek için de siyaset kurumu kendi önceliklerine göre üniversite sayısını ve kapasitelerini arttırma yoluna gitmiştir. Bu yaklaşım sorunu çözmek yerine sorunu ötelemiş ve çözümü daha fazla zorlaştırmıştır. Türkiye'de üniversite okuyan insan sayısının 8.000.000 (sekiz milyon) civarında olmasına karşılık bizden daha fazla nüfusa sahip olan Almanya'da bu rakam 2.800.000 (iki milyon

sekiz yüz bin) civarındadır. Artan üniversite sayıları ve açıldıkları yerler bakımından bu yükseköğretim kurumlarımız enternasyonal bir ufuk ve beceri kazandırma imkânlarından da yoksundurlar. Bu sebeple de üniversite sınavındaki rekabet daha az sayıdaki yükseköğretim kurumu için yapılmaktadır.

Üniversitelerin alan dallarını belirlerken piyasada ihtiyaç duyulan alanlardan çok öğrencilerce cazip görünen alanlarda eğitim vermeye çalışmaları öğrencileri gelecekte iş hayatına atılamayacakları mesleklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Lise son sınıfa gelmiş ve henüz hangi alana yatkın olduğu lise döneminde belirlenip kendisine de fark ettirilememiş öğrenciler rastgele sadece puanları yetiyor diye bir yükseköğretim alanında okumak istiyorlar. Bu da mutsuz ve başarısız nesiller ortaya çıkıyor.

Türkiye'de yanlış bir anlayış olarak eğitim düzeyi ile ekonomik kazanç arasında doğrusal bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu da üniversiteli olmanın temel motivasyonunu ekonomik beklenti olmasına neden olmaktadır. Bu beklentiden dolayı da üniversite giriş sınavına giren insan sayısının ve tercihlerinin piyasanın ihtiyaç ve istihdam olanaklarından/önceliklerinden fazla ve farklı oluşmasına neden olmaktadır.

Herhangi bir konuda talebin çok fazla olması rekabetin şiddetini artırır. Üniversiteye gidebilmek için yılları bulan hazırlık süreci öğrencilerimizi duygusal ve ekonomik olarak yıpratmakta, aşırı rekabet duygusu ise bireysel ve bencil davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir.

Zorunlu eğitim uygulamasının 12 yıl olması, bu sürecin 19 yaşlarında tamamlanmasına neden olmaktadır. Öğrencilerimizin yaygın okul tercihlerinden dolayı da bu yaşa kadar bir mesleki beceri kazanmadan gelmelerine yani mesleksiz olmalarına, bir mesleği yapabilecek temel becerilerden yoksun kalmalarına ve bu yaştan sonra da meslek öğrenme imkânlarının zorlaşmasına sebep olmaktadır. Bu süreç öğrencilerimizin "herhangi bir üniversite kazanmayı" doğal ve zorunlu sonuç olarak dayatmaktadır. Çünkü 19-20 yaşına kadar hayata kendine yetebilen bir birey olarak katılabilmeleri için gerekli hazırlıktan yoksun kalmışlardır. Eğitimle ilgili gündemlerin içeriğinden dolayı da okuldan artan zamanlarını bir meslek edinme kurs

ve imkânları ile değerlendirmek yerine üniversite sınavında başarılı olmak için değerlendirme yoluna gitmişlerdir.

Yükseköğretime geçiş sisteminin bugünkü hali sistemden kaynaklı olarak sadece çoktan seçmeli sınav başarısı odaklı olarak bir sıralamaya imkân vermesidir. Bu zorunluluk sınav ve yerleştirme sistemini objektif ve adil yapmakta ama doğru bir sistem yapmamaktadır.

2. Yüksek öğretime geçiş sisteminde sorunları çözmek için alternatif yaklaşım ve uygulamalar neler olabilir?

Yükseköğretime geçiş sistemindeki sorunları çözmeden önce yükseköğretimin sorunları öncelikli düşünmek gerekmektedir. 12 yıl zorunlu eğitimden sonra, dört yılın sonunda (genelde yaş da 26 civarlarında olur) biten süreç başarılı bir sona ulaşmış mıdır yoksa daha başka sınavlar ve aşılması gereken zorluklar da var mıdır? Ki tüm bu süreçlerde öğrencimiz ailesinin imkânları başta olmak üzere kamu imkânlarını tüketmektedir.

Eğitim sistemimizin genel sorunu olan (yazar Alev

Atatürk'nün ifadesiyle) -mış gibi yapmak, kısa vadeli palyatif çözümler üretmek sarmalından kendimizi kurtarmamız gerekmektedir. Gerekli altyapıyı oluşturmadan üniversite sayımızın çoğalması, isteyen herkesin iyi-kötü bir üniversiteye gitmesi, üniversite sürecinde bölümünü beğenmeyip tekrar okul değiştirip süreci yeniden, yeniden başlatması milyonlarca insanımızın kaybolan yıllarına mal olmakta, insanımız kendini mutlu eden bir iş, piyasada istediği vasıflara sahip eleman bulamamaktadır. Sarmal, bu sefer KPSS'ye hazırlık olarak devam etmektedir.

Çözüm Olarak;

Öncelikle üniversitelerimizin, şehir kültürünün olduğu bölgesel merkezlerde toplanarak doğru bir ihtiyaç analizi ile kapasiteleri belirlenmelidir. Bunun sağlayacağı fayda örneğin; ülkemizin yılda nitelikli 600 makine mühendisine ihtiyacı varsa 6.000 mühendis mezun etmemizin zararı faydasından çoktur. Diğer mühendislik alanları ve diğer bölümlerin de çok fazla öğrenci kabulü zannedildiği gibi yükseköğretime geçiş sisteminde sorunları azaltmamakta, aksine çoğaltmaktadır.

Öğrencilerin üniversiteye gitme ısrarının bir sebebi de başka alternatiflerinin olmamasıdır. Öğrenci üniversiteye git(e)mese de hayata tutunacak bir alternatifi olsa daha sağlıklı karar verebilir. Bunu sağlayacak düzenlemelerden bir kaç;

-Zorunlu eğitimin ve lise sürecinin düşürülmesi yoluyla öğrencinin becerilerini geliştirip çalışma alışkanlığı kazanacağı dönemin kaçırılmamasıdır.

-Mesleki Teknik Eğitim güçlendirilmelidir. Bunun yolu da "iş garantisi" gibi yaklaşımlar yerine radikal çözümler üretilmesinden geçer. Hem ortaöğretimi güçlendirmek hem öğrencilerimize meslek kazandırmak hem de altyapısı daha sağlam mühendisler yetiştirmek için mühendislik fakültelerine gitme şartını bir mesleki teknik okuldan mezun olma şartına bağlanmalıdır. Aynı yaklaşım iktisat ve işletme fakülteleri için ticaret lisesi şartı uygulanabilir. Yine ilahiyat fakültesine gitme şartını İmam hatip lisesinin derslerini görme ve başarılı olma olarak düzenlenebilir ve bu uygulama genişletilebilir.

-Yükseköğretime geçişte rekabet şartlarını azaltmak ve daha sonra oluşacak bölümünü beğenmeme durumlarına önlem için; matematik altyapısı gerektiren bölüme matematik dalından mezun, tarih bölümüne gitmek için sosyal dalından mezun olma şartı getirilebilir. Böylece rekabet sınırlı insan öbekleri arasında olur. Öğrenci mesleği ile ilgili tercihini lise sürecinde şekillendirmiş olur.

Yükseköğretime geçiş sınavı ile ilgili olarak mevcut hali önce TYT sonra YKS ve Dil Sınavları mevcut sade ve alan yeterlilik belirleme ve sıralama imkânı oluşturma özellikleri ile bir değişiklik gerektirmediğini düşünmekteyiz.

Yerleştirmeye esas puanın oluşması sürecinde öğrencinin okulda kalmasını ve okul derslerinin önemsenmesi isteniliyorsa öğrencinin lise dönemindeki **okul başarı sırası** referanslı bir puan oluşturulabilir. Bu sınavda alacağı puana istenilen oranda katılması sağlanacaktır. Bu puanın oluşumunda örnek bir teklif olarak öğrencinin **aynı okuldaki 9. sınıflar arasındaki başarı sıralamasının karşılığı olan (örneğin %25. sıralamada ise 75 puan) puanın %10'u, 10. Sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin karşılığı olan puanın %20'si, 11. Sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin %30'u ve 12. sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin %40'ı alınarak tam puan oluşturulabilir. Oluşan puanın katkısıyla**

yükseköğretime geçişte yerleştirmeye esas puanın oluşumu tamamlanabilir. Lise dönemindeki başarı sıralamasının hangi oranda katkı sağlayacağı amaca uygun olarak belirlenebilir. Bu yaklaşım öğrencinin her dersinin, her sınavın kariyer planı için önemli hale getirecektir.

Tekraren ifade etmek isteriz ki lise bitirme sürecinin çok zeki ve daha az zeki tüm öğrenciler için dört yılda tamamlanması öğrenci, veli, devlet ve piyasa ihtiyaçları bakımından verimli olmadığını düşünüyoruz.

3. Kısa, orta ve uzun vadede uygulanmak üzere nasıl bir model geliştirilebilir?

Ortaöğretimin beceri/meslek kazandırma özelliği güçlendirecek uygulamalarla sınav baskısı azaltılmalıdır.

Üniversitedeki bölümler için lise düzeyinde hazır bulunuşluk şartları ve düzeyi belirlenip öğrencinin YKS tercihi sınırlandırılabilir.

Öğrenci 2. maddede örneğini verdiğimiz şekilde veya çalışılabilecek başka bir modelle okul başarı sıralaması ve yüzdesi belirlenip, belirlenecek bazı bölümler için bu sıralama düzeyinin üzerinde mezun olma şartı tercih için gerek şart olarak kullanılabilir. Ya da bazı üniversiteler kendilerini tercih edecek öğrenciler için bu başarı yüzdelik dilimini de bir sınırlama imkânı olarak kullanabilirler.

Devlet odaklı istihdamı planlamak için atama önceliği TYT sınav başarısı referanslı olarak düzenlenebilir, böylece hem KPSS süreci hem de bu sürecin ürettiği maliyetler ortadan kaldırılmış olur. Bu sayede öğrencimiz üniversiteyi kazanmış olsa bile referans sıralamasına göre öğretmen, sağlık memuru veya başka bir dalda devlet kurumlarında çalışıp çalışamayacağını birinci sınıftan itibaren doğru tahmin edebilir. **Öngörülebilirlik sağlayan bir sistem kayıp ve verimsiz yılların oluşumunu engelleyebilir.** ÖSYM tarafından üniversiteye girişte yapılmış bir sınav sonucunun referans olarak kullanılması da daha sonraki yıllarda sınav yapma gerekliliğini ortadan kaldırabilir. Belli amaçlar için (örneğin dil yeterliliği ya da daraltılmış alan bilgisi gibi) sınav yapılması tercih edilse de oluşacak sınav baskısı azaltılabilir.

Örnek olarak atama döneminde atanacak 500 Türk Dili ve Edebiyat öğretmeni belirlenirken ilgili bölümden mezun (hangi üniversite olursa olsun)

üniversite sınavında en başarılı 500 kişinin atamasının yapılacağı tüm taraflarca bilinmesi daha verimli bir uygulama olabilecektir.

Atama politikasının erken dönem sınav başarısı üzerinden belirlendiği yaklaşım yükseköğretimdeki fakülte ve bölümlerinde daha verimli kullanılmasına sebep olabilecektir. Oluşturulabilecek böyle bir gelenek üniversite tercihlerini de zamanla makul bir sürece evirebilir.

4. Yükseköğretime geçiş modeli, ortaöğretimin yapısında ne tür değişiklikler gerektirmektedir?

Zorunlu eğitim süresi kısaltılmalıdır. Bizce Türkiye şartlarında 8 yılın makul olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca Türkiye sosyolojisi zorunlu olmasa da nüfusun çok büyük çoğunluğu (Tahminimiz %90'nın altı olmaz.) çocuklarının liseyi bitirmesini istemektedir. Zorunluluğun olmamasının faydası; bu süreçte devletin yükümlülüklerinin önemli bir kısmını ailenin üstlenmesine neden olabilecektir. Ayrıca kendi isteğiyle kayıt yapılan bir okula ve sürece aidiyet daha çok olacak bu da okulun ve derslerin verimliliğini arttıracaktır.

Yükseköğretime geçişte yeter ve gerek şartların oluşması ortaöğretimin esnek yapıya evrilmesini sağlayacaktır. Kredili ve modüler sistem uygunluk

kazanacaktır. Bu da sürekli "devrim gibi yenilik"lere ihtiyacı ortadan kaldıracaktır. Sağlanan esneklik sayesinde sürekli değişim ve gelişim imkânı olacaktır.

Öğrenci yükseköğretimde öğrenim görmek isteyeceği bölüme uygun olarak ortaöğretimde dersler görecektir ve daha iyi bir altyapıyla yükseköğretime başlayabilecektir.

Özellikle Mühendislik bölümlerine kayıt yaptırabilmenin şartını Mesleki Teknik okul mezunu olma şartı getirilirse, hem Mesleki Teknik Eğitim hak ettiği saygınlığı kazanacak, hem de Mesleki Teknik Eğitim altyapısına sahip mühendis adayları daha kolay ülkemizi çok daha ileriye taşıyabilecek şekilde yetiştireceklerdir.

Yükseköğretimde bazı bölümler içim teknik okul veya ticaret liseleri gibi okullardan mezun olma şartı geçmişte olduğu gibi velilerimizde "Kazanırsa üniversiteye gider, kazanamazsa da elinde bir mesleği olur." yaklaşımına bu da ortaöğretimin meslek kazandırma özelliğini arttıracaktır. Elinde mesleği olan ve iş ortamına çok daha kolay uyum sağlayabilecek öğrencilerimizin üniversite kazanma ısrarı da azalacak kısa sürede iş hayatının onlara taniyacağı fırsatları kullanacaklardır.

Yükseköğretime geçişte lise dönemi okul başarı sırası etkili referans olarak kullanılırsa; bu değerlendirme biçimi derslerin işleyişini ve öğrencinin öğrenme motivasyonunu yükseltecektir. Dersin işlenişine yönelik öğretmen veya öğrenci kaynaklı verimsiz zaman kullanımını azaltacaktır.

Ölçme ve değerlendirme daha önemli hale gelecek, sınavlar okul ve lokal bölgeler olarak merkezileşecek, değerlendirmenin objektifliği çok daha fazla önemsenecektir.

5. Nasıl bir model, okul dışı takviye ve hazırlık kaynaklarına olan ihtiyacı azaltabilir ve okulun merkeze alınmasına katkı sağlayabilir?

Ders çeşitliliğini ve müfredat sadeliğinin sağlanması ders dışı takviyeye olan ihtiyacı azaltacağını düşünüyoruz.

Yükseköğretime geçişte okul içi başarısının belirleyiciliğinin artırılmasının okulun merkezi konumunu çoğaltacaktır.

Özellikle bazı derslerin okullarda yeterli düzeyde verilemediğine yönelik olan algı (örneğin dil eğitimi) dışarıdan destek talebini üretmektedir. Öğrencinin dışarıdan aldığı ders takviye ortamı talebin belirleyiciliğidir. Daha az sayıda ve istekli öğrenci ile etüt imkânı bulunmaktadır. Okuldaki sınıf içindeki mevcut öğrenci sayıları dersin verimli işleyişine engel olmamalıdır.

Okuldaki dersin verimliliği ile ders takviye talebi ters orantılı olduğunu düşünüyoruz. Ders

verimliliğini arttıracak her yaklaşım okul dışı kaynaklara olan ihtiyacı azaltabilecektir. Burada da haftalık ders saatlerinin azaltılması sınıf başına düşen öğrenci sayısını azaltıcı etkisi olabilecektir.

Aşırı rekabet duygusunu azaltacak yaklaşımlarda rekabet de üstün olma durumu sonucu oluşan okul dışı ders takviye talebini azaltacaktır.

Öğrencinin okulun fiziki ortamlarında ders sonrası sosyalleşebileceği sportif, sanatsal ve kültürel faaliyetlerin organize edilerek bu alanlardaki becerisinin ve yeteneğinin geliştirilmesi de zaman kullanımı tercihini okul

içinde yapmasını kolaylaştıracaktır.

6. Yükseköğretimdeki bölümler ile ortaöğretimdeki alan/bölümler ve okul türleri arasında nasıl bir köprü kurulabilir?

Edebiyat bölümünde yükseköğrenim görmek isteyen birisinin lisede Edebiyat alan/dalından mezun olma şartı, İlahiyat fakültesinden yükseköğrenim görmek isteyen birisinin İmam Hatip Lisesi fark derslerini görme zorunluluğu gibi Teknik Yüksekokulları için Mesleki Teknik Okullarından mezun olma şartları vb. çoğaltılacak örnekler gibi gerek şart uygulaması yapılarak çok daha sağlıklı ve verimli süreç yönetimi yapılmalıdır.

7. Yükseköğretime geçişte sınav baskısı nasıl azaltılabilir? Yükseköğretime geçiş aşamasındaki yığılmalar nasıl engellenebilir; bunun için yükseköğretim yapısında nasıl bir değişiklik gerçekleştirilmelidir? (Örneğin açık öğretim ve mesleki yüksekokullarına nasıl düzenlemeler hayata geçirilebilir?)

Yığılmaların nedenlerinden biri toplumda oluşturulan algıdır. Üniversite okuyanların kolay iş bulacakları ve daha çok para kazanacakları, okumayanların iş bulamayacağı algısı öğrencilerin üniversite kapısı önünde yığılmalarına neden olmaktadır. Öncelikle bu algının yanlış olduğu hem öğrencilere hem de velilere aktarılmalıdır.

İkinci olarak da öğrencileri oyalama, akademisyenlere istihdam oluşturma şeklinde

açılan, mezunlarına tatmin edici istihdam ve gelir sağlayamayan Fakülte ve Meslek Yüksekokulları yeniden gözden geçirilmelidir. Gerekli görülürse -ki biz gerekli olduğunu düşünüyoruz- kamu kaynaklarını israf etmemek için sayıları azaltılmalıdır.

"Her ile üniversite" açmak gibi bilimselliğe ve hayatın gerçeklerine de uygun olmayan yaklaşımların üniversite önündeki yığılmayı azaltmaya olumlu katkısının olmadığı fark edilmelidir. Üniversite kapasitelerini, lise mezun sayılarına bakarak planlamak yerine piyasa gerçeklerine bakarak planlama yoluna gidilmeli, üniversiteler umut ve oyalama kapısı olmaktan çıkarılmalıdır.

Sürekli tekrar ettiğimiz **lise sürecinin meslek ve vasıf kazandırma özelliği** artırılmalıdır.

Açık öğretim fakültelerinin hayattan/üretimden kopmadan kültür sahibi olma imkânı sunması ve düzenli okuma/öğrenmeye imkân oluşturması bakımından faydalı oldukları kanaatindeyiz. Revize edilmesi gerekli olan kısım; açık öğretim fakültelerinde yapılan sınavların ölçme ve değerlendirme niteliğinin artırılmasıdır.

8. Etkili bir yerleştirme için yükseköğretime geçiş sınavlarının niteliği ve mahiyeti nasıl olmalıdır?

Tekrar olacak belki ama ortaöğretim başarı sıralaması + Merkezi sınavda alınan puan + Mezun olunan bölümün devamı olma niteliğinin katkısı şeklinde bir değerlendirme olmalıdır. Uygulanmakta olan TYT, YKS, YDS'nin mevcut hali de korunabilir. Farklı alternatiflerin farklı sıkıntıları olacaktır. Özellikle ölçme ve değerlendirme objektifliği bize çoktan seçmeli sınavı dayatmaktadır.

9. Ortaöğretimden mezun olma yeterlikleri ve/veya başarı düzeyi ölçümleri/göstergeleri yükseköğretime geçiş için nasıl bir alternatif oluşturabilir?

İkinci maddede sorulan sorunun cevabında kullandığımız örneği burada da ifade etmek isteriz.

Bu örnek; Yerleştirmeye esas puanın oluşması sürecinde öğrencinin okulda kalması ve okul derslerinin önemsenmesi isteniliyorsa, öğrencinin lise dönemindeki **okul başarı sırası** referanslı bir puan oluşturulabilir; bu, sınavda alacağı puana istenilen oranda katılması sağlanacaktır. Bu puanın oluşumunda örnek bir teklif olarak öğrencinin **aynı**

okuldaki 9. sınıflar arasındaki başarı sıralamasının karşılığı olan (örneğin %25. sıralamada ise 75 puan) puanın %10'u, 10. sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin karşılığı olan puanın %20'si, 11. sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin %30'u ve 12. sınıflar arasındaki başarı yüzdesinin %40'ı alınarak tam puan oluşturulabilir. Oluşan puanın katkısıyla, yükseköğretime geçişte yerleştirmeye esas puanın oluşumu tamamlanabilir. Lise dönemindeki başarı sıralamasının hangi oranda katkı sağlayacağı amaca uygun olarak belirlenebilir. Bu yaklaşım öğrencinin her dersini, her sınavını kariyer planı için önemli hale getirecektir.

Tekrar olarak; Yükseköğretimde tercih edilen bölümler için zorunlu başarılmaması gereken derslerin belirlenmesi öğrencinin daha sağlıklı gelecek ve kariyer planlamasını sağlayabilir.

10. Tarafınızca önerilen yükseköğretime geçiş sistemi çerçevesinde bütüncül olarak eğitim sisteminin diğer unsurlarında ne tür değişiklikler gerekmektedir?

Eğitim sistemimizin modüler ve kredili sisteme evrilme ihtimali yüksektir.

Mesleki Teknik Okulların önemi ve bu okullardan mezun olma isteği artacaktır.

Ölçme ve değerlendirmenin merkeziliği ve sınavlarla ilgili materyallerin önemi artacaktır.

Sınıf ve okulu içerebilen oluşacak ve önemlenecektir. Bu durumda okul içinde üstün olmak için öğrenci, tüm dersleri mümkün olan en yüksek puanla başarmaya yönelecektir. Derslerin işleyişinin daha verimli hale geleceği kanaatindeyiz.

Kolay sınıf geçme imkânı azalacaktır. Bu da gençlerimizin sorumluluk ve bedel ödeme duygusunu arttıracaktır.

Eğer zorunlu eğitim ve lise süresi azaltılabilirse sınıf başına düşen öğrenci sayısı da azalacaktır. Böyle bir irade çok önemli olarak yatırım bütçesini de azaltacaktır. Çok önemli bir fayda da, öğrencilerimiz hayatın tüm alanlarına bir yıl erken katılabilecektir. Bu da insanımızın daha erken ve daha fazla katma değer üretmesini sağlayacaktır.

Liselerin üniversiteye hazırlık okulu olarak yanlış anlaşılmasının önüne geçilebilecek, okullarımızın gerçek fonksiyonu olan nitelik kazandırma işlevine daha çok yönelmesi sağlanabilecektir.

GİTAR KUTUSUNDAKİ SİLAH VE 500 SAYFALIK KİTAP

▲ HASAN UYAR

Akademisyen Ceren Damar 26 yaşında. Yaşıtlarının bir kısmı üniversitede öğrenci, bir kısmı mezun olma telaşında iken, akademisyen olmayı başarabilmiş hayatının en güzel çağında bir eğitmen, bir öğretim görevlisi. Anne- babasının gururu, eşinin yaşam sevinci, kardeşinin bir tanecik ablası...

Ceren Damar Şenel; genç bir araştırma görevlisi... 2015 yılından bu yana Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalında görevli. Eşi Levent Şenel onu: "Ceren her zaman doğru bildiğini yapan, kurallara uyan, işini dört dörtlük yapmaya çalışan bir insandı. Hiçbir zaman kimseye iftira atmaz, kimse hakkında kötü konuşmazdı. Çok kıymetli bir bilim insanıydı." diye gözyaşlarıyla anlattı.

Ceren Damar Şenel: "Beni bunu yapmaya mecbur bıraktılar. Dersler çok ağır, bir kitap 500 sayfa. Siz hiç kopya çekmediniz mi? Beni bunu yapmaya mecbur bıraktılar." diyerek savunma yapan bir öğrencisi(!) tarafından üniversitedeki odasında vahşice öldürüldü.

Otopsi raporunda ürperten tespitler;

Ankara'da Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesinde araştırma görevlisi Ceren Damar Şenel, 2 Ocak'ta, sınavda kopya çekerken yakaladığı öğrencisi Hasan İsmail Hikmet (23) tarafından öldürülmüştü. Katil zanlısı tutuklanmıştı. Cinayetle ilgili soruşturmada, adli tıp kurumunun otopsi raporu savcılığa ulaştı.

Raporda, Hikmet'in Şenel'e önce iki el ateş ettiği belirtildi. Saldırganın ardından ağır yaralı Şenel'e 17

Afyonkarahisar'da lise ikinci sınıf öğrencisi, tartıştığı öğretmenini, gitar kutusu içinde okula getirdiği tabancayla bacaklarından vurarak yaraladı.

Alınan bilgiye göre, Afyonkarahisar Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Rahmiye Sare Palalı Teknik Koleji'nde okuyan lise ikinci sınıf öğrencisi M.A, okulda öğretmeni Cengizhan Özlü ile henüz öğrenilemeyen nedenle tartıştı.

Kavgaya dönüşen olayda, devamsızlığı olduğu öğrenilen M.A. gitar kutusu içinde okula getirdiği tabancayla, öğretmeni Özlü'nün bacaklarına ateş etti.

Silah seslerini duyan okul yöneticilerinin ihbarı üzerine olay yerine polis ve sağlık ekipleri sevk edildi.

Yaralanan Özlü, ambulansla Afyonkarahisar Devlet Hastanesine kaldırıldı. (08.01.2019 tarihli haber bültenlerinden.)

bıçak darbesi vurduğu saptandı. Tüm bıçak darbelerinin 'öldürücü' olduğu belirtildi. Katil zanlısının daha önce de kopya çekerken yakalandığı için disiplin soruşturması geçirdiği ortaya çıkmıştı. Savcılık o soruşturmanın belgelerini de üniversiteden talep etti. (26.02.2019 Tarihli Haber)

Ceren Damar Şenel, 26 yaşındaydı. Öğrencisi tarafından üniversitedeki odasında bıçaklandı. Silahla vuruldu.

Katil Hasan İsmail H. ifadesinde şöyle söylemiş: "2014'te Kıbrıs'ta hukuk fakültesi kazandım. 2015 yılında yatay geçişle Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesine geldim. Tarafıma haksızlık yapıldı. İkinci sınıftan başlamam gerekirken birinci sınıftan başlatıldım. Ceren Damar Şenel danışman hocamdı. Bu sorunlarımı ona anlatıyordum. Ama bana ters cevaplar veriyordu. Ben, derslerimin yoğun olması nedeniyle üniversiteye sınavdan sınava gidiyordum. Ders çalışmalarımı ise evde yapıyordum. O gün üç sınavım vardı. Derslerimin yoğun olması nedeniyle sınava hazır değildim. Geçmem için kopya çekmem gerekiyordu. Bu nedenle sınavdan geçmek için kopya hazırladım. Sınav salonuna girdiğimde Ceren Damar Şenel'i gördüm. Sınav başladıktan sonra hazırladığım kopyayı çıkardım ve kopya çekmeye başladım. Bir süre sonra Ceren Damar Şenel, beni kopya çekerken yakaladı. Hakkımda tutanak tutarak kopya çektiğim için işlem yaptı."

Türkiye'deki sekiz milyon üniversite öğrencisinden biri; Hasan İsmail H. telefonda arkadaşına, Ceren Damar Şenel'in kendisine taktığını, okula geldiğinden beri kendisiyle uğraştığını ve sınav boyunca başından ayrılmadığını söyledi. "Geçmem için kopya çekmem gerekiyordu." dedi.

Genç Ceren Hoca'nın canına "kasten" kıyan Hasan İsmail H. kenar mahallede büyümüş, şiddet görmüş felaketler yaşamış biri değil; bir polis çocuğu o. İsteddiği üniversiteyi kazanamayınca yüksek meblağlar ödeyerek önce Kıbrıs, sonra Çankaya Üniversitesine para vererek okutmaya çalışan bir ailesi var. Kendisi de üniversitenin yüzme takımında.

Aslında sanki mesele şu "okuma" "okutma" meselesinde düğümleniyor sanki. Bu kadar olumsuz bir durumu irdelediğimiz bir metinde Yunus Emre'nin "Okumaktan mana ne, kişi Hakk'ı

bilmektir/Çün okudun bilmezsin, ha bu bir kuru emektir." dediği belki kendimizi rahatlatabilir ama sorunlarımızı çözemez.

Ülkemizde üniversitelerin ve üniversitelere bağlı bölümlerin sayıları çok fazla ve bu durum son dönemde bir övünç vesilesi olarak ifade edilmektedir.

Bir örnek verecek olursak; devlet üniversitelerinde 39, vakıf üniversiteleri bünyesinde 45 (toplam 84) adet hukuk fakültesi var. Bu fakültelerde öğrenci olup aynı işleve sahip diploma alabilmek için gerekli puanların en yükseği 530, en düşüğü ise 299'dur. Hayır yorum yapmak yerine Abdürrahim KARAKOÇ'un İsyanlı Sükut şiirinden bir dördlük yazmak istiyorum: "Yürüdü, kör topal çıktı şehirden / Ağzına küfürler doldu zehirden / Salladı dilini... vazgeçti birden, / 'Oyyy' dedi, yutkundu, eğdi başını."

Bize yakışmayan kaba sözleri de söylemek maalesef sorunlarımızı çözümüyor. Çözseydi işimiz epey kolay olurdu. Lakin işimiz akşamdan sabaha çözülecek türden bir mesele değil. O zaman çözüm hatırına kendimizi biraz zorlayalım.

"Kalite farkı sadece hukukta değil, diğer branşlarda da mevcut ve üniversiteye girecek olan öğrenciden istenen taban puanların en yükseği ile en düşüğü arasında hayli fark var. Meselâ, 2019'da matematikteki en yüksek puan 518 iken en düşük puan 225; tarihte 487 ile 217, Türk Dili ve Edebiyatı'nda 441 ile 217, makine mühendisliğinde de 528 ile 248 arasında.

Sistemin böyle işlemesi ile beraber bazı özel üniversitelerin de öğrenciyi meslek sahibi değil diploma sahibi yapmayı hedef edinmiş olmaları nedeniyle, 500 sayfalık ders kitabını kâbus gibi görenler bile bir yerlere kaydolabiliyor, hatta kendilerine hukuk gibi gayet ciddi çalışma gerektiren bölümlerde de yer bulabiliyorlar ve netice ortada!" (07.01.2019 Murat BARDAKCI Habertürk)

Netice ortada olabilir ama biz bu sonucu sevmedik. Sevmeyi de düşünmüyoruz. Kimyanın kuralıdır, bir kimyasal reaksiyonda; reaksiyona giren atom sayıları ile çıkan atom sayıları eşittir. Maddenin yapısı değişir ama kütle aynı kalır. Daha basit anlatalım sonucu değiştirmek için girdileri değiştirirseniz, süreci kontrol edersiniz.

Birde sözelden örnek verelim; Batılı bir eğitimci Peter Drucker'ın eğitimin önemi ile ilgili söylediği "Geleceği tahmin etmenin en iyi yolu onu yaratmaktır." sözünü de bir kenarda turalım.

Ya da bir şarkı sözü yazalım şuraya "Kendim ettim kendim buldum / Gül gibi sarardım soldum... Eyvah eyvah!"

"Beşikten mezara ilim öğreniniz." emrine muhatap bir medeniyetin çocukları nasıl oldu da kopya çekmeyi bir hak, bunun engellenmesini öldürme sebebi gören bir zihin yapısına geldi? Bu tip insanları üreten bir zemin nasıl oluştu?

İster Kurtlar Vadisi nesli, isterseniz Çukur'da gezinenler deyin; haklı, ahlaklı, faydalı, iyi insan olmak yerine güçlü, zengin, yakışıklı/güzel olmayı hayatının amacı haline getirmiş bir nesil; okumaktan daha iyi bir insan olmayı anlamaz. Onun için okul/ üniversite güçlü olmanın aracından başka bir şey olamaz. Gücü kutsadığınız zamanda ortada adalet de ahlâk da, kalmaz. Ondan sonra hep beraber sorarız "Vicdan, merhamet ne yana düşer/ Ölüm hep bana mı düşer usta?"

Nasıl olur da önce polis babasının tabancası ile hocasına iki el kurşun sıkan, yetinmeyip daha sonra yerde kanlar içinde yatan 26 yaşındaki hocasını her biri öldürücü 17 bıçak darbesi ile bıçaklayan birisi hâkim, savcı, avukat olmakla sonlanacak, Hukuk Fakültesine öğrenci olmayı düşünüyor? Hukuk fakültelerinde ne yetiştirildiğini zannediyor?

Ezber yapan, matematiği çok iyi olan, harika problem çözenleri hukukçu ya da mühendis yapmak için uğraştık ama kalplerinde merhamet

var mı, adalet var mı diye hiç bakmadık... Özguvenli bireyler yetiştireceğiz diye diye büyüklerine saygı duymayan, haddini bilmeyen bir nesil yetişiyor farkında olmadan. Aileler olarak, para ile çocuklarının her türlü duygusunu şişirerek ahlâktan yoksun insanlar haline getiriyoruz.

Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi Ceren Damar Şenel'in öğrencisi tarafından öldürülmesi olayı üzerinden kamuoyunda yürütülen tartışma biçimi de; gerçeği örtme, gerçekten kaçma çabasıyla malul. **Eğitim sürecindeki rekabet bireyselleşmeyi, bencilliği, besleyip büyütürken; bencilliğin ürettiği şiddetle karşılaştığımızda da bu gerçekle yüzleşmek yerine şiddetin açığa çıktığı kriz anlarında şaşkınlık geçirmek, abartılı tepkilerde bulunmak veya Alev Alatlının ifadesiyle 'mış gibi yapmak' sorunlara karartma uygulamasıdır.**

Bireysel bir sorun veya suç etki olarak sınırlı kalabilir ama suçun üretildiği toplumsal ilişkileri ve suç sonrası verilen tepkilerin bizzat kendisi benzer sonuçlar üretmenin mümbit bir zeminini üretiyorsa işte orada "Biz nerede yanlış yaptık/yapıyoruz ?" diye sormak gerçek bir beka meselesi haline gelmiştir. Çünkü biz biliriz ki bir toplum, köklü bir ağaç gibi içerden çürümezse dışarıdan etkiyle yıkılması çok zordur.

İster Çankaya Üniversitesindeki vahşet, isterseniz Afyonkarahisar'da yaşanan benzer dehşet ya da her gün göstere göstere alıştırıldığımız herhangi bir vahşette devlet ve toplum olarak sorumluluğumuzu ıskalarsak hiçbir meselede sağlıklı bir süreç işletemeyiz. Süreç sağlıklı olmayınca da sonucunda çözüme katkı sunması zor olur.

Bu kötü örneklerde hem vakıf üniversitesinin, hem de özel lisenin yetkilileri olayda sorumluluklarını görmezden gelme yoluna gitmişlerdir. Gencecik, her birimizin ablası veya kardeşi mesabesindeki bir insanın ölümünde kurumsal sorumluluğu üzerlerinden atmaya çalışmışlardır. "Aman okulumuzun, şehrimizin kötü reklamı olmasın politikası" birazcık insan olanları çileden çıkartmaktadır.

Duyarlılığından ve işini iyi yapma hassasiyetinden dolayı saygıyla andığımız Yıldırım OĞUR'un yaşananlarla ilgili olarak doğru yere projeksiyon tutan 05.01.2019 tarihli yazısında ifade ettiği; katilin

kendini aklama(!) çabasıyla söylediklerinden yola çıkarak katilin önce parasını vererek Kıbrıs'ta hukuk fakültesine kaydolması, 2015 yılında da "Parasıyla değil mi kardeşim?" deyip yatay geçişle Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydını alması (sistemin buna müsait olması)... Yani başından itibaren olmaması gereken yerde olması, özel üniversitelerin bunu biliyor olması ama çoğunun bir ticarethane mantığıyla iş tutması, başından itibaren doğru bir rehberlikle doğru bir kariyer planlamasının yapılmaması, bireyin bunu yapmak istememesi anlaşılabilir ama devletin de planlamanın önemine uygun davranmaması, olacak iş olmadığı için olmayacak işin başıma gelmesi/geliyor olması, gelecek olması...

Ne demek istiyoruz:

Hukuk fakülteleri örneğinden hareket edecek olursak;

Sadece 2018 yılında devlet üniversitelerindeki hukuk fakültelerine 9296 yeni öğrenci alınmış. Vakıf üniversitelerindeki hukuk fakültelerine ise 6662 yeni hukuk öğrencisi.

Yani sadece bu yıl 16 bin yeni öğrenci hukuk fakültelerine girmiş. Neredeyse her yıl bunun biraz daha altında öğrenci de hukuk fakültelerinden mezun oluyor.

Kıbrıs'ta düşük puanlı olanları kötü de yüksek puanlı olanları iyi mi? En iyi hukuk fakültelerinden İstanbul Hukuk'un 8 bin öğrencisi var. Ankara Hukuk'un ise 4 bin.

Bu öğrencilerin bir kısmı bu büyük kalabalıklar içinde aldıkları eğitimlerle hakimlik ve savcılık sınavlarına girdiler diyelim. Geri kalanı da stajlarını bitirip barolara kayıtlı avukat oldular.

Türkiye Barolar Birliği'nin verilerine göre Türkiye'deki avukat sayısı 2016'da 100 bini geçti. Türkiye'de her 841, İstanbul'da her 411 kişiye bir avukat düşüyor. Bu sayılar iki yıl öncenin sayıları.

Her yıl en az 12 binin üstünde yeni hukuk mezunu

bu orduya katılıyor.

Herhangi bir kariyer sitesine baktığınızda iş için hukuk fakültesi mezunu arayan ilanlar bunun yüzde biri bile değil.

Peki bu insanlar ne yapacaklar?

Sadece her yıl binlercesi eklenen hukuk fakültesi mezunlarından bahsettik. Yine her yerde açılmış İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinden mezun olan, Eğitim Fakülteleri'nden, Fen ve Edebiyat Fakültelerinden mezun olan artık rahatça yüzbinlerce üniversite mezunu ne yapacak?

Kamuda, okullarda ihtiyaç olan memur, öğretmen sayısı belli. Bugün bu fakülteler kapansa ve hiç mezun vermese bile bu mezunlara iş bulmak on yıllar sürebilir.

Hukuk Fakülteleri üzerinden verilen bu örnekler; son zamanlarda sayıları hızla artan İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri ve kapasitelerinin ne gibi sosyal sorunlara yol açabileceğini düşünmek için bir uyarı olabilir mi? Acaba çok geç kalmış olabilir miyiz? 24-26 yaşında üniversiteyi bitirdikten sonra işsiz/mesleksiz olan bir insanın hayata nasıl tutunabileceği hakkında bir fikrimiz var mı? İyi bir kaynak, ferforje ustası olup mutlu, mesut ve de zengin olabilecekken hazır kazanması da kolay metal/makine mühendisi ol(lalım) imkanı kime/neye hizmet etmektedir?

Söyleyecek söz çok, lakin mesele konuşmanın sahasından çıkmalı çok oldu. Kimseyi üzmemek yada zülfiyâre dokunmak değil niyetimiz lâkin mesele başımıza gelenleri konuşmayı bırakıp başımıza gelecek olanları konuşabilmek; ona göre hal, tavır ve gidişat belirlemektir.

SİVİL TOPLUM KURULUŞU (STK) NEDİR, NE DEĞİLDİR?

▲ ALPASLAN ARSLAN

5-6 Şubat tarihinde Gençlik ve Spor Bakanlığı Ankara'da "Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları" konulu bir çalıştay düzenledi.

Çalıştayda 75 ilden gelen sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturdukları platform temsilcilerinin sorunları ve önerileri dinlendi. Ben de Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP) adına Antalya'dan katıldım. Sivil Toplum felsefesinin ne olması gerektiğiyle ilgili olarak şu konuşmayı yaptım:

STK FELSEFESİ:

Öncelikli olarak şu soruyu kendimize sormalıyız: Allah katında sivil toplum kuruluşlarının meşruiyet zemini nedir, hangi şartlarda Rabbimiz bizim çalışmalarımızdan razı olur?

Şöyle ki:

STK'lar ilk mayasını Rasulüllahın içinde yer aldığı Hıfû'l Fudul'dan alır. Ali İmran 104. ayete göre her toplum kendi içinden "hayra çağıran, şerden sakındıran bir ümmet bulundurmalıdır." İnsanlar da bu misyonu da bağımsız kurum ve kişilerce yapmalıdır.

STK'lar eski dönemlerin ulema sınıfını temsil eder. Fakat burada saray ülemalığı ya da bağımsız ulema olmak üzere iki tür STK'cılıkla karşılaşıyoruz. Saray ülemalığı sıfatını taşıyan STK'ların SDK(sivil devlet kuruluşu) olarak çalıştıklarını görüyoruz. Bu da aşağıdan yukarıya değil yukardan aşağıya yapılanma şeklinde oluşup, atama sistemine dönüşmüştür. Bu durum da STK'ların etki gücünü kırmaktadır.

Ayrıca STK'ların barındırdığı bir de risk şudur: Nisa 85'e göre "kim bir iyiliğe sebep olursa ona o iyilikten bir pay; kim bir kötülüğe sebep olursa da ona da kötülükten bir pay vardır" ayeti mucibince günah üreten STK'lara ortak olmanın taşıdığı vebal de gözden uzak tutulmamalıdır.

STK'ların amaçları içerisinde insanların bedenlerinin mutluluğundan öte ruhlarının mutlu edilmesi için neler yapılması gerektiği daha çok önemsenmelidir.

Bu noktada Fetövari bir yöntem olan haşhaşilikten uzak durmanın yolu da STK mensuplarının kişiliklerinin eritilmeden, her ferдин biricik olduğu kabul edilerek bu cevherin STK bünyesinde en

değer bulduğu seviyede hizmete sunulmasıyla başarılabilir.

Hiç bir STK, hiç bir insan için gençmiş yaşlıymış demeden insanların son nefeslerine kadar hatta öldükten sonra manevi sorumluluklarını yerine getirerek; kimseden umudunu kesmemelidir.

STK'lar toplumun vicdanı olduklarını, bir farzı kifayeyi yerine getirdikleri bilincinde olduklarını; yaptıkları kadar ıskaladıkları şeylerin hesabını da ahirette vereceklerinin bilincinde olmalıdırlar." şeklinde konuştum.

Şimdi ise bu düşüncelerimi ve kastetmeye çalıştığımı sizler için detaylandırmak istiyorum.

Kökeni Antik Yunan'a kadar uzanan "sivil toplum" fıkri özellikle 1980'li yıllardan bu yana, bütün dünyada, üzerinde en çok konuşulan ve tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Sivil toplum konusunda yapılan tartışmalarda sivil toplumun "ne"liği, özellikleri, işlevleri vb. sorunlar ele alınmakta ve çözümlenmeye çalışılmaktadır. Ancak, bu konuda henüz tam bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Çünkü **sivil toplum, değişik çevreler tarafından birbirinden farklı sorunlarla ilişkilendirilmekte ve bu bağlamda çeşitli içerikler yüklenmektedir.**

Sivil toplum anlayışının siyasal yaşamla olan yakın bağı, ona duyulan ilginin bir kat daha artmasına yol açmakta ve tartışmaların boyutlarını genişletmektedir. Ancak, tartışmaların boyutları ne olursa olsun, sivil toplumunun ne olduğu konusunda tam bir görüş birliği sağlanamayışının nedenleri kuşkusuz, tarihsel süreçte çeşitli düşünürlerin "kavram olarak sivil toplum"a görece farklı içerikler yüklemeleri ve günümüzde değişik çevrelerin kendi dünya görüşleri doğrultusunda farklı sivil toplum anlayışlarını benimsemiş olmalarıdır.

Sivil toplum konusunda yaşanan bu tartışmalar, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de vardır. Ancak Türkiye'deki tartışmalar Batı'daki tartışmalardan görece farklıdır.

Türkiye'de Sivil Toplum Tartışmaları:

Türkiye'deki sivil toplum tartışmalarının, özellikle son yıllarda yoğunlaştığı söylenebilir. Bunun nedenlerinden biri, dünyadaki tartışmaların ülkemizde de

yankı bulmasıdır. Fakat asıl önemli neden, **ülkemizde ilk örnekleri 1940'lı yıllarda görülen, ancak 1980'li yıllardan sonra büyük bir gelişim gösteren sivil toplum örgütlerinin sosyal yaşamda ve kamusal alanda etkili olmaya başlamasıdır.**

Gerçekten de 1980 öncesi varlığı ya da yokluğu çok dikkati çekmeyen sivil toplum örgütlerinin sayısı 1980 sonrası dönemde büyük bir artış göstermiş ve 12 Eylül Anayasası'nın dayatmış olduğu yasaların, toplumda genel olarak hak ve özgürlükleri kısıtlaması sonucunda, farklı kesimler, siyasal ve kültürel içerikli isteklerini dile getirebilecekleri platform olarak sivil toplum örgütlerine yönelmişlerdir. Bu durumun doğal sonucu olarak, uzun zamandır az sayıda sosyal bilimci dışında ülkemizde neredeyse hiç kimsenin dikkatini çekmeyen "sivil toplum" kavramı son yıllarda birdenbire farklı çevrelerden çok sayıda kişinin ilgisini çekmeye başlamıştır. Ancak, günümüzde sayıları oldukça fazla olan sivil toplum örgütlerinin çeşitli çıkar grupları tarafından kendi amaçlarının dışında kullanılmaları konuya ilişkin ciddi tartışmaların yaşanmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte, aydın kesimin sivil toplumun ne olduğu, sivil toplum örgütlerinin işlevlerinin neler olması gerektiği, sivil bir toplumun hangi özelliklere sahip olduğu ve bu özelliklerin üzerinde inşa edilebileceği koşulların Türkiye'de ne derecede var olduğu gibi konular üzerinde herhangi bir uzlaşma sağlayamamış olması, tartışmaların boyutlarını bir kat daha artırmaktadır. Öyle ki, neredeyse her kesim kendi politik iklimine özgü bir sivil toplum anlayışı ileri sürmekte ve bunun, en gerçekçi yaklaşım olduğunu savunmaktadır.

Türkiye'de sivil toplum konusunda yaşanan bu karmaşanın arka planında yatan neden, daha çok Türkiye'nin Doğu tipi-merkeziyetçi bir devlet geleneğine sahip olması ve Batı'da Aydınlanma'dan beri sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda ortaya çıkan gelişmeleri izlemede hızlı davranamamasıdır. Batı entelektüel alanında da aynı konuda tartışmalar devam etmektedir. Ancak, Batı'da Aristoteles'e kadar geri götürülebilecek olan sivil toplum anlayışı, bu konuda çalışan düşünürlerce, özellikle 17. ve 18. yüzyıldan itibaren geliştirilmiş, teorik temelleri ortaya konmuş ve burjuva sınıfının Batı Avrupa ülkelerindeki tarihi gelişme biçimleri çerçevesinde oluşturulmuş bulunduğundan, tartışmalar Türkiye'dekilerden oldukça farklı bir görünüm sergilemektedir. Bu bağlamda Türkiye'deki sivil toplum anlayışında eksik olan Batı'da çoktan oluşturulmuş bulunan teorik temeller ve taklit edilmesi mümkün olmayan bir ilişkiler bütünlüğüdür. Ülkemizde gerek teorik eksikliğin giderilmesi için bazı önemli çalışmalar yapılmış olması, gerekse Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren devam eden Batı tipi bir toplum modeli yaratma girişimleri sorunun çözümünde yeterli olmamıştır. Bununla birlikte 12 Eylül ve 28 Şubat askeri darbelerinden olumsuz yönde etkilenen hemen herkesin, hangi siyasal çevreden olursa olsun, sivil toplum taraftarı haline gelmesi ve sivil toplum kavramını olumlamakla beraber farklı biçimler de anlamlandırması, durumu daha karmaşık hale getirmektedir.

Türkiye'de 1983 seçimleriyle sona eren askeri yönetim döneminin ardından, sivil toplum

örgütleri, bireyi devlet karşısında koruyacak mekanizmalar olarak değerlendirilmiş, özellikle 28 Şubat postmodern darbesiyle bu ihtiyaç zirve yapmıştır. Böylece sivil toplum kavramına sihirli bir anlam yüklenmiş ve günlük dilde "askeri yönetimden arınmış toplum biçimi"ni adlandırmada kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda, sivil toplum kavramının dile getirdiği toplumsal siyasal gerçekliğinden daha çok, kendisi önemsenmiş ve

"sivil toplumculuk" olarak niteleyebileceğimiz siyasal bir tutum ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı, bugün Türkiye'de sivil toplum kavramının tarihsel kökenine bağlı olarak bir medenilik anlayışıyla, Batı Avrupa'nın toplumsal tarihinde çok önemli bir aşamayla ya da tarih felsefesi alanında bir tartışmayla ilgisi kalmamıştır. Öyle ki, sivil toplum kavramı daha çok bir takım sembolleri ifade etmeye yaramakta ve özgün anlamından uzaklaşmaktadır.

Günümüzde sivil toplum kavramı, kendiliğinden veya iradi olarak örgütlenmiş toplulukları adlandırmada kullanılmaktadır. Yine sivil toplum, devletin dışında bir alan olarak ele alınmakta ve devletin etkinlik alanının, denetiminin ve baskısının toplum üyeleri üzerinde belirleyici olmadığı; toplum üyelerinin militarizm ve devletin zorbalığını hissetmedikleri toplum tipini ifade etmek üzere değerlendirilmektedir. Bunlarla birlikte bazı zamanlarda sivil toplum devlet ile birey/aile arasındaki ara alan, müzakere ve birleşmenin zorlama ve kısıtlama olmaksızın gerçekleştiği bir alan olarak tanımlanmaktadır.(1)

Sivil toplum kavramının ne olduğuna ilişkin bu farklı görüşler, genel olarak kavramın siyasal veya askeri toplum kavramlarının karşısı gibi kullanılmasını ya da devletin zıddı bir şey olarak ele alınmasını beraberinde getirmektedir.(2)

Kendiliğinden ve iradi olarak örgütlenmiş toplulukları ifade eden sivil toplum ve örgütleri, ülkemizde, her zaman kendiliğinden ve iradi olarak ortaya çıkmamışlardır. İlk örnekleri 1940'lı yıllarda

görülen bu örgütlerin başlangıçta devlet tarafından teşekkül ettirildiği hepimizin bilgisi dâhilindedir. Kaldı ki, bu örgütler günümüzde de tam olarak devletten bağımsız olarak kurulamamakta ve faaliyet gösterememektedirler. Çünkü herhangi bir örgütün kurulma ve faaliyet göstermesi ülkemizde çeşitli yasa ve yönetmeliklerle denetim altında tutulmakta ve sınırlandırılmaktadır. Hatta bu örgütlerden bazıları hükümetler tarafından ya sürekli baskı altında tutularak devletin ideolojik aygıtları haline dönüştürülmekte ya da içlerindeki çoğulculuk motive edilerek kısa zamanda parçalanmalarına olanak sağlanmaktadır. Bu nedenle, **ülkemizdeki sivil toplum örgütleri genellikle bürokratik gelenekler doğrultusunda hareket etmekte, toplumun taleplerini devlete iletmek yerine devletin taleplerini topluma dikte etmeye, devletin eylemlerini denetlemek yerine meşrulaştırmaya ve devleti toplumdan korumaya çalışmaktadır.**(3) Dolayısıyla, **bizdeki sivil toplum profili, söz konusu tanıma çoğu zaman uymamaktadır.**

Sivil toplum kavramı, ülkemizde başından itibaren devletin dışında kalan bir alan olarak ele alınmış ve devletin etkinlik alanının, denetiminin ve baskısının toplum üyeleri üzerinde belirleyici olmadığı, toplum üyelerinin militarizm ve devletin zorbalığını hissetmedikleri toplum tipini ifade etmek üzere değerlendirilmiştir. Bu bakış açısına göre devlet bir baskı mekanizmasıdır. Devletin dışında kalan alan ise baskı(lar)dan uzak, özgür bir alandır. Dolayısıyla, sivil toplum, devlete alternatif, özgürleştirici bir potansiyeli içinde barındırmaktadır. Aslında bu, 1968'lerden sonra Doğu Avrupa'da rejim muhaliflerinin sivil toplumu sonsuz bir özgürlükler alanı olarak görmelerinin bizdeki yansımasından başka bir şey değildir.(4)

Ancak, devletin baskısından uzak kalmak ve özgünlükleri yaşatmak adına kurulan bu örgütlerin sivil bir toplum oluşturmaya ne derece hizmet ettikleri tartışmalıdır. Görünen o ki, bu örgütlerden pek çoğu, özgün amaçlarından uzaklaşmışlardır. Kuşkusuz, bizim gibi modernleşme sürecini tam olarak tamamlayamadan

kendisini postmodernizm tartışmaları içinde bulmuş toplumlarda, bu gibi örgütlerin üyesi olmakla, devletin etki alanından kısmen uzak kalabilmek olasıdır. Ancak bu defa da, üyesi olunan örgütün değerlerine mutlak itaat edilmesi gerekmekte ve buna yönelik baskılara maruz kalınmaktadır. Bu nedenle, toplumumuzda bir taraftan temel hak ve hürriyetler tartışma konusu yapılırken, diğer taraftan aile, cemaat ve aşiret gibi kurumların geliştirilmeye çalışılması, sivil toplum açısından büyük çelişkilerin yaşanmasına neden olmaktadır.

Sivil toplumu, bu şekilde, devletin dışında kalan bir alan olarak ele alanlar, onu siyasal alanın dışına yerleştirmekte ve hatta siyasal alanın karşıtı olarak değerlendirmektedirler. Sivil toplumun siyasal eleştiri potansiyelini dışlayan bu yaklaşım, devletin baskısına karşı toplumda sivil bir demokratik inisiyatifin bulunduğu varsayımına dayanmaktadır. (5)

Sivil toplumu, bazı liberal veya muhafazakâr gruplar gibi siyasal toplumun karşıtı olarak ele alanların en önde gelenlerinden biri İslamî kesimdir.

Modern toplumsal yaşam biçimiyle ve özellikle devletin "laiklik" ilkesiyle hiç de barışık olmayan İslamî kesim, özde dini ilkelerin kamusal alanda hakim olmasını istemektedir. Sivil toplumun böyle devlet dışında yer alan ve onun etkilerinden uzak olmayı hedefleyen bir alan olarak sunulması, mevcut siyasal sistemin İslamcı karşıtlarının bu anlayışa giderek daha çok sahip çıkmalarına neden olmuştur. Ancak, İslamiyetin sivil toplum anlayışı ile ne derece uyumlu olduğu konusunda henüz bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Bu konuda iki farklı yaklaşımın bulunduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, İslamiyetin, cemaatçi bir yapıya sahip olduğu üzerinde durarak, birey özerkliğini yok saydığını ve alternatif bir devlet hegemonyasına yöneldiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle İslamî yapılar, kesinlikle sivil toplumun bir üyesi olamaz. Diğer ise Türkiye’de, İslamî grupların, liberalist bakış açısıyla gelişen bireycilik anlayışı ve piyasa ekonomisi koşullarına ayak uydurmaya başladıklarını iddia etmektedir. Buna göre İslamî gruplar, sistemle uyum sağlamaya ve onun etkin bir üyesi olmaya başlamışlardır. Dolayısıyla İslamiyet, sivil toplum anlayışıyla barışık durumdadır.(6) Böyle bir ikilem, aslında daha çok İslamî hareket içinde, cemaatçilik ile bireycilik arasında süre giden çekişmeyle ve ulusal düzeyde hangisinin galip geleceğiyle ilgilidir.

Sivil toplumun, liberal ekonomi taraftarları, yeni muhafazakârlar ve İslamî kesim tarafından devletin

etkinlik alanının, denetiminin ve baskısının toplum üyeleri üzerinde belirleyici olmadığı, toplum üyelerinin militarizm ve devletin zorbalığını hissetmedikleri toplum tipini ifade etmek üzere değerlendirilmesinden yanında, onu yaşanabilir bir demokrasi düzeyine ulaşmanın önkoşulu olarak ele alan görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşte sivil toplum, devlet ile birey/aile arasındaki ara alan –müzakere ve birleşmenin zorlama ve kısıtlama olmaksızın gerçekleştiği bir alan olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir anlayışta sivil toplum, devletten ayrı ama onunla özerk bir ilişki içinde bulunan, kendi özerk çıkarlarının korunması ve yayılması adına kurulmuş örgütlerden oluşmaktadır. Bu bakış açısında devlet ile toplum arasındaki aracı örgütler olarak sivil toplumun en temel işlevi, kişilerin kendi özgür iradeleriyle ortaya koydukları bu alanın demokratikleşmeye ne derece hizmet ettiklerinde yatmaktadır.

Bu bakış açısının temsilcilerinden bazıları, ekonomik alanın bu ara örgütlenmelere dahil edilmesi gerektiği görüşünü savunan liberalistlerden oluşmaktadır. Ancak onların bu tavrı, hiç samimi görünmemektedir. Çünkü piyasa ekonomisi işin içine girince, kişisel menfaatler ön plana çıkmakta, sermaye sahipleri dışındaki kitlelerin istek ve beklentileri geri plana atılmakta, hatta onların oluşturduğu örgütler daha az önemli ya da sistem düşmanı örgütler olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki, bir takım örgütler demokratik kaygıyla kurulmuş olsalar bile liberal anlayışın doğasına uygun olarak kısa zamanda özgün amaçlarından uzaklaşmakta ve ekonomik çıkarları peşinde koşmaktadırlar.(7)

Aynı bakış açısının diğer temsilcileri ise ekonomik alanın bu ara örgütlenmelerin dışında bırakılması gerektiğini savunan gruplardır. Böyle bir yaklaşımda devlet ile birey/aile arasındaki aracı kurumların demokratikleşmeye hizmet edebilmeleri için öncelikle kendi içlerinde katılım ve demokrasi pratiklerini gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Sivil toplum örgütleri sadece kendi içlerinde

zorlama olmaksızın bir müzakere ve birleşme ortamı oluşturduktan sonra devletle ya da diğer örgütlerle aynı süreci başlatabileceklerdir. Ancak Türkiye'de durum hiç de böyle değildir. Çünkü sivil toplum örgütleri başta kendi içlerinde demokratik bir ortam oluşturamamaktadırlar. Bu örgütlerin hemen hepsinde farklılıklara ve çoksesliliğe tahammülsüzlük gösterilmekte, tepeden inme ve merkezîyetçi bir yönetim anlayışı benimsenmekte ve dayatmacı bir karar alma mekanizması işletilmektedir. Hal böyle olunca, bu tür örgütlerin demokratikleşmeye nasıl hizmet edecekleri merak uyandırmaktadır.

Sonuç olarak sivil topluma ilişkin yaşanan sorunun üstesinden gelebilmek, sadece belli çevrelerin bu konu üzerinde teori üretmeleriyle mümkün görünmemektedir. Bunun için bütün toplumsal kurumların harekete geçirilmesi ve toplumun sivil ve siyasal alanla ilişkili olarak yeniden bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü **sivil toplumu diğer toplumsal kurumlardan bağımsız olarak ele almak mümkün değildir**. Tam tersine **sivil toplum, diğer bütün kurumlarla, özellikle de siyaset kurumuyla yakından ilişkilidir**; hatta

siyasetten arınmış bir sivil toplumu düşünmek bile söz konusu değildir. Bu nedenle siyasal alana ilişkin her türlü söylemin bir an önce tabu olmaktan çıkarılması gerekmektedir. Ancak sivil topluma ilişkin sorunların çözümleri üretilse bile, Türkiye'deki ekonomik, kültürel ve siyasal alanda yaşanan değişimler ile denge sağlama adına izlenen politikaların bunları hayata geçirmeyi zorlaştıracığı düşünülebilir. Fakat zorluklarla karşılaşılrsa bile imkânsız değildir, toplumumuz bunu başarmaya muktedirdir diye düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

- 1) ÇAHA, Ömer. (1994), "Sivil Toplumun Dünyası ve Bugününde Kadın", Türkiye Günlüğü. Sayı: 26, s.57-59.
- 2) AKAT, A. Savaş. (1991), "Sivil Toplum ve Ekonomi", iç. Sivil Toplum. (Der. Y. Fincancı), İstanbul: TÜSES Yayınları, s.57-72.
- 3) TEKİN, Serdar. (2000), "Sivil Toplumun Devletiyle Bölünmez Bütünlüğü", Birikim. Sayı: 130, s.43-46.
- 4) MERT, Nuray. (1998), "Sivil Toplum Tartışmaları", Toplumbilim. Sayı: 8, s.37-41.
- 5) Refahiyol hükümeti döneminde (1996), Türk-İş, TESK, TİSK, TOBB ve DİSK'in bir araya gelerek "sivil inisiyatif"i oluşturması bu bakış açısının ürünüdür.
- 6) SARIBAY, A. Yaşar. (1998), "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum", iç. Küreselleşme Sivil Toplum ve İslâm. (Der. E.F. Keyman ve A.Y. Sarıbay), Ankara: Vadi Yay., 88-110.
- 7) BECKMAN, Björn. (1998), "Demokratikleşmeyi Anlamak: Sivil Toplum Kavramı Üzerine Notlar", (Çev. Ahmet Fethi), iç. Sivil Toplum Demokrasi ve Dünyası. (Der. E. Özdalga ve S. Persson), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.1-10. Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi

DÖNMEK İÇİN GİTMEKTİR GÖÇ ETMEK

▲ TUBA NUR KAR

İnsan mülteci doğmuştur dünyaya, gitmek üzere gelmiştir. Varlığının başlangıcından bu yana "gitmek" düşmüştür hep payına. Muhaciri olduğu nice evlerde konaklamış, nice beldelerde ağırlandı, nice şehirlerin yamacında soluklanmıştır. Gidişlerinin her biri aslı vatanına dönmeye bir yürüyüş olmuştur. Şu dizelerin şahitliği ne de güzel sunuyor kelâmın özünü;

*"Baktığımız her ufkun öte yanına hasret,
Bir ömür yürüyoruz, nereye varsak hicret!" (N.F.K)*

İnsanın bir vebâli yüklenerek çıktığı yolların kimi onu imhâ ederken, kimi de ihyâ eder. Kimi vuslata çıkarırken kimi de hasret bırakır. Nitekim herkesin muhâcerâtı da böyle seyreder. Ancak; kimi gitmeye râm olmadan sürgün yer mehfezinden, yurdunun toprağına daha doyamadan göç etmek düşer yarınına. Böyle bir hikâyedir Hatice ninemden dinlediğim de... Yaşanmış, toprağına gölgesi düşmüş bir hikâye... Bize de Her Erzurumlunun mayasında olan göç sürgünü/ışkını olmak, Soba başlarında dilden dile anlatılan Nine(ler)i min göçünü kalem ile anlatmak düştü. Milyonlarca hikâyeden yalnızca

biridir dilime düşen, milyonlarca kederden yalnızca birisi bile yeter yüreğimi hüzne mahpus etmeye...

Nenelerimiz gibi anlatırken uzak ufuklara bakmasakta, yaşananlarının "birazından azcığını" anlatma çabasında olsam da az konuşanlardan çok anlatanlardan olmanızdır umudumu kavi kılan.

İnsanların vatanlarından ayrı düştükleri bir diyarın kızıyım ben; evladını beşiğinde bırakıp, "vatan gitti mi evlat nicedir" diyerek cepheye koşan Nene Hatun'un memleketindenim. Acıların yoğurduğu her diyarın nice cesur ismi vardır. Onların adı ne olursa olsun gözü pek, yüreği cevval analardandır. El'ân Hatice ninem seferberlik yıllarından kalan hamâsi anılarını terütâze anlatmak üzere oturmuş peykesine, yârenlik ededurur geçmişine. Çehresine sinen göçkün hüznün, damağını kurutan mahfuz bir visâl ile...

"Seberberlik yıllarının Şubat ayında, bu topraklarda doğmuşum, Rus Mezâliminin olduğu yıllar... cephedeki askerimizin soğuktan donarak şehit düştüğü haberini alan komutan babam, Erzurum'dan altı bölük askerini de alarak yola koyulmuş, ben

henüz bir buçuk yaşında iken... Cepheye giden askerden haber alınır mı? Alınmaz elbet. Gidenlerin az kısmı gazi olarak döner, amma yurdunda kimseyi bulamazdı. Biz de babamdan haber alamadık uzun zaman. Sonradan öğrendik şehrimizin sınırlarının düşman eline düştüğünü, babam ve komutasındaki askerlerinin yetişemeyip yolda düşman ile karşılaştığını... Askerlerimiz vatana saldıran düşman askerlerini dar bir boğaza kadar püskürtmeyi başarsalar da askerlerimizin çoğu yine soğuktan şehit olmuştu, çoğu da açlıktan dermansız kalmıştı... Ayaklarındaki yırtık çarıkla dayandığı kadar dayanabilmişlerdi. Sonra... sonrası yok, birçokları gibi...

Düşman askerlerinin Erzurum'un ilçelerine kadar varıp teker teker işgale koyulduklarının haberi yayılıyordu ve göçler başlamıştı Anadolu'nun içlerine doğru. Hanesi az olan bir köydü bizim köyümüz. Erkeklerinin büyük bir çoğunluğu cepheye, kalanlardan ise ihtiyarlar, kadınlar, çocuklar ve hastalar vardı. İki seçenek vardı önümüzde; ya Rus ya Ermeni askerlerinin eline düşmek ya da göç etmek. Ermenilerin hakimiyetine geçen yerlerin ahvalinden haberler alınca çareyi gitmekte bulmuştuk. Koyulmuştuk biz de yola; anamın sırtında ben, yanında ihtiyar dedem, anamın iki kız kardeşi ve bizim gibi olan bir çokları ile.. önce Erzincan'a sonra Sivas ardından Urfa'ya kadar uzanacaktı yolumuz. Yol uzun, yol çetin, kış meşakkat... Soğukun beni sızlatan sessizliğini hala duyar gibiyim. İhtiyar dedemin diline dolanan ağıt, sanki şehrin ovasında yankısını bulur da bugün bile gider sarılır cephenin surlarına. İnsan selinin içinden yükselen ağıt turna kanadında... kimi atlı, kimi yaya, kiminin gücü yetmiyor adım atmaya... Bırakmış sılasını gidiyor bir meçhule. Kağnılar ki dizilmiş sıram sıram. Uyku girmiyor göze, haram. Yuvasından koparılan ciğerler yanıyor buram buram...

*"Göç göç oldu, göçler yola düzüldü
Uyku geldi ela gözler süzüldü
O zamandan elim yardan üzüldü
Ağam nerden aşar yolu yaylanın..."*

Epey yol aldıktan sonra dedem artık dayanamıyor olacak ki, anama:

-Kızım, ben size ayak bağı oluyorum ancak! Bırakın siz beni, varın gidin düşman daha ulaşmadan.

-O nasıl söz baba! Ben nasıl bırakırım seni ardımda...

...

İssiz bir sessizliğin ardından dedem anamı ikna ederken iki çift de söz bırakır zamanın sızısına:

-Yavrum, ilerideki köye ulaştıktan sonra geçecahsız Erzincan'a. Olur ki köy düşman işgalindedir. Sürün yüziye isi, değmesin namusuza namussuzun eli. Sırtıza goyun çaputlardan, kamburuz çılmış gibi. Tepenin ardına ulaşın sonra bulursuz elbet bir yolunu..

Dedem ardımızdan dualar ededururken bizler tepeye yaklaşmıştık. Bir azıcık soluklanmak istedi anam. Yorgun düşmüşlerdi... üstelik azıkları da tükenmek üzereydi. Yorgun anamın koynunda süt emerken uyuyakalmışım. Uyandığımda bodur bir ağacın gölgesindeydim. Anam düşmanın yaklaştığını görmüştü. Beni sırtında taşıırken zorlanması bir yana; gavuru şaşırtmak istemişti de bari bana ilişmesinler diye yaşlı gözleriyle bırakıvermişti ağacın dibine. Zira biliyordu; evladını Rabbine emanet ederek nehre bırakan peygamber annesindeki teslimiyetin ne demek olduğunu..

Anamı sonradan ne gördüm ne de ondan bir haber aldım. Lakin evladını korumak için ardında bırakırken süzülen yaşlarına ortak yüreğim... Sonra, sonra ne mi oldu?

Aşağı köylerden göç eden bir kabile yol üzerinde bana rastlamış. Ağlayan bir yavruya, yavrusunu şehit bırakan analar dayanamazlar... almışlar beni de yanlarına. Böylece Maraş'a kadar varmıştık ve artık muhacirdik. Göç vurmuştu dalga dalga her yanı. Orda kendi köyümden beni ve anamı tanıyanlar da vardı. 3 yıl kadar göçkün yaşadığımız vatandan dönme zamanı gelmişti. Çünkü Rusya'da ihtilal olmuş ve düşman yurdumuzu terk etmeye başlamıştı. Tekrar göç etmiştik ancak bu göç dönmek içindi.

Evlat! Bu milletin eşliğinden ayrılmadı hiç acı. Her kapının ardında nice hikayeyi barındırdı bu topraklar. Nicesi anasının süt kuzusu iken tanıştı gurbet ile. Görmediği yerine, yurduna, toprağına hasret düştü. Göç uğradı bize; anamızdan ayrıldık, sefere giden babamızı hiç tanıyamadık. Bu milletin namusuna göz diktiler de cansıparâne çarpıştı yiğitler, şehit düştüler... **ama gel gör ki zinhar terk etmedik, göç ettik. Göç etmek, terk etmek demek değildir; dönmek üzere gitmekti.** Bizler dinin, namusun, canın gittiği yerden göç ettik, hicret ettik. Çünkü hicret; elde etmek için feda etmek demektir. Sahip olmak için kurban etmek, bulmak için yitirmek, almak için vermek, kalmak için gitmek ve kavuşmak için göç etmek demektir...

OSMANLI DÖNEMİ ANADOLU'YA YAPILAN GÖÇLER VE ETKİLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

▲ Umut DİRİÖZ

Siyasal, toplumsal ya da ekonomik nedenlerle bireylerin ya da toplulukların bulundukları, oturdukları yerleşim yerini bırakarak başka bir yerleşim yerine ya da başka bir ülkeye gitme eylemine göç denir. **Göçler toplumsal değişimlerin en güçlü unsuru** olarak farklı kültüre, dine, dile sahip toplulukların bir arada yaşamalarına böylece bir birleriyle etkileşim içerisinde olmalarına neden olmuştur. Bu birliktelik yeni ırkları, yeni kültürleri, yeni idari birimleri oluşturmıştır.

Tarihte bilinen en büyük kitlesel göçlerden biri olan kavimler göçü bugünkü Avrupa devletlerini oluştururken coğrafi keşiflerle birlikte Avrupa ve Afrika toplumlarından oluşan yaklaşık atmış milyon insan göçü ile, birçok yerli medeniyetler ve yaklaşık on milyon yerli halk yok edilerek bugünkü Kuzey ve Güney Amerika kurulmuştur. **Bugünkü Türkiye ise Orta Asya'dan gelen 8. ve 9. Yüzyılda başlayan 10. ve 11.yüzyılda hızlanan Türk kavimlerinin göçleri sayesinde oluşmuştur.**

Göçlerin tarih boyunca ana nedeni ekonomik olarak görülmektedir. Özellikle sınırları çokta belli olmayan devletler döneminde yani erken dönem göçleri bu gruba girer. Günümüzde de insanların kendi istekleriyle yaptıkları göçlerin genel gerekçesi de ekonomiktir. **İkinci neden ise din ve milliyet ayrımıdır.** Müslümanların ve Yahudilerin İspanyadan çıkarılmaları, Anadolu'da mezhepsel farklılıklar sebebiyle İran'a ve İran'dan Anadolu'ya yapılan göçleri bu şekilde değerlendirmek mümkündür. **Üçüncü neden ise milli devletlerin ve bilhassa milliyetçiliğin ortaya çıkması ile 19. ve 20. Yüzyılda görülen siyasi nedene dayalı göçlerdir.** Bu tür göçlerin ana nedeni belli bir toprak parçasını ülke olarak seçen ve siyasi gücü elinde tutan bir etnik grubun, orada yaşayan farklı etnik kökenden insanlara ve dini gruplara yaşam hakkı tanımamasıdır. Bunun en çarpıcı örneği Sırp, Hırvat, Bulgar ve Yunanlıların Müslümanlara uyguladıkları

muamele ile Müslüman balkanlılara kendi topraklarında yaşama hakkı tanımamalarıdır. Büyük oranda Slav olmasına rağmen Sırpların ve Hırvatların gözünde Boşnakların günahı Müslüman olmalarıydı. Yine Bulgaristan'da Müslüman halka asimilasyon amacıyla uyguladıkları Bulgarlaştırma politikaları, Kafkasya, Kırım, Balkanlarda yaşanan Müslümanların göçleri, Balkan savaşları ve Kurtuluş savaşı sonrası yaşanan göçler buna örnektir. Bu genel bilgidir sonra dışarıdan içe doğru Müslüman halk göçlerinden bahsedebiliriz.

Osmanlı devleti üç kıtaya yayılmış altı yüzyıl kadar dünya siyasetinde söz sahibi olmuş büyük bir imparatorluktu. Bünyesindeki farklı milletleri ve çeşitli inançlara sahip halkı örf ve adetlerine karışmadan, kültür ve inançlarına baskı yapmadan adaletle, hoşgörüyle yönetmiştir. Bu sayede milletler çok uzun bir süre Osmanlı yönetiminde kalmalarına rağmen asimile olmamışlardır. Hatta inançlarından dolayı zulme uğrayan Ortodoks Moralı'lar(Yunan), İsveçliler, Macarlar, Yahudiler Osmanlıdan yardım istemiş bunlara yardım amacıyla Osmanlı devleti savaşımlara bile katılmıştır. Ancak Osmanlı devletinin gerilemesiyle birlikte eski askeri ve siyasi gücünü kaybetmiş hakim olduğu topraklardan çekilmek zorunda kalmıştır. Bu çekiliş burada kalan Müslümanların ızdırap dolu yaşamlarının başlangıcı olmuştur. Müslüman halkın bir kısmı çareyi Anavatan'a göç etmede bulurken geriye kalanlar ise onyıllarca süren asimilasyon politikası uygulamalarıyla zulme maruz kalmışlardır. **Bu zulmün bariz bir şekilde başlangıcı ise Osmanlı Rus savaşımlardan sonra imzalanan 1774 Küçük kaynarca antlaşmasıdır.** Bu antlaşmayla Kırım'a bağımsızlık verilecekti. Aslında bunun anlamı Kırım'ın Rusya tarafından ilhakına zemin hazırlamaktı. Nitekim öylede oldu ve 1783'te Kırım Rusya tarafından ilhak edildi. Bu tarih belki bir daha dönmemek üzere ata topraklarından kopmanın, acı

dolu yılların başladığı yüz yıllarca sürecek zulmün ve göçlerin miladı olacaktı.

Kırımlılar ya da Tatarların kendi vatanlarından göç etmeleri belki de Osmanlı devletine yönelik ilk Müslüman göçüydü. Sadece 1783-84 yılında yaklaşık 80.000 tatarın Besarabya ve Dobruca'ya ve ardından Anadolu'ya yerleştiği tahmin edilmektedir. Bu göç 1812 Türk- Rus savaşından sonra yoğunlaşmış ve 1853 yılında kırım savaşının yeniden başlamasına dek sürmüştür. Zorunlu göç Osmanlı-Rus kırım savaşından sonra 1856'da Rusların azınlıklara karşı resmi tutumu ayrı bir yola saptığında devlet politikası haline gelmiştir. Kırım göçmenleri Büyük oranda Dobruca'ya yerleştirildi. Abdülmecit döneminde Mecidiye kenti kuruldu(1856) ve göçmenler buraya yerleştirildi. Dobruca'ya 1859-59 yılları arasında gelen göçmenlere bedava ev verilmiş, yirmi yıl boyunca askerlik hizmetinden ve on yıl boyunca öşürde dâhil olmak üzere tüm vergilerden muaf tutulmuşlardı. 1783-1922 yılları arasında Osmanlı topraklarına göç eden Tatar Türklerinin toplam sayısı 1.800.000 civarındadır. 1944 yılında ise Rus zulmüne direnen Tatar halkının yaklaşık 300.000 kişi Sibiryaya ya sürüldüğü ve bunların yarısından fazlasının burada öldüğü bilinmektedir.(1)

Osmanlıya sığınan Müslüman Tatarlar Anadolu'nun birçok yerine İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlere ya da İzmit, Bandırma, İnegöl ve Eskişehir gibi küçük şehirlere yerleştirildiler. Bugün Eskişehir ve Ankara arasındaki bölgede tatarlar hala yaşamaktadır.

Rus zulmüne maruz kalıpta Osmanlıya sığınan diğer bir Müslüman grup ise Kafkas topluluklarıdır. Bunlar Çerkezler, Çeçenler, Abazalar, Gürcülerdir. Şeyh Şamil'in Rus istilasına karşı 25 yıl süren direnişini 1859 yılında kanlı bir şekilde bastıran Rusya bölge halkını Osmanlı topraklarına göçe zorlamıştır. Kırım savaşı sırasında (1853-56) göç kitlesel bir harekete dönüştü. 1862-65 yılları arasında doruk noktasına ulaştı. Kafkas göçmenlerinin bir kısmı çeşitli kara deniz limanlarında hastalığa, açlığa kurban gitmiştir. Ölenleri sayısı göç edenlerin yaklaşık %20 sini oluşturmaktaydı. Kafkaslardan sürülen Müslümanların sayısı iki buçuk milyon olarak

tahmin edilmektedir. Bunlardan bir milyonu hastalık, yolculuk esnasında denizde boğulma gibi nedenlerle hayatını kaybetmiştir. Bununla ilgili ilginç bir hikâye anlatılır; Çerkezler Balık yemezler derler, Bunun sebebi olarak bu göçler sırasında batan gemilerde yüz binlerce Çerkez'in öldüğü ve ölenlerin denize atıldığı bu ölümlerinde balıklar tarafından yenildiğini düşünürler. Çerkez yaşlıları balıkların atalarını yedikleri, balık yemeleri halinde atalarının ölümlerini yiyeceklerini düşünmektedirler. Bu nedenle günümüzde de birçok Çerkez'in balık yemediği bilinmektedir. Göçler sonucu sağ kalanlar ise Anadolu ve Rumeli'ye iskân edilmişlerdir. Doksan üç harbinden sonra 1878'de Anadolu'ya doğru ikinci bir göç dalgası olmuştur. Kafkaslardan yayılan göçler 1917 senesine kadar (Rusya'da Bolşevik ihtilali) devam etmiştir.

Kafkas göçmenlerinin yaklaşık yarısı yani 1863-65 yılları arasında gelmiş olan Çerkezler ve Abazalar önce kuzey ve orta Dobruca'da Tulça, Babadağ, ve Boğazköy, çevresine ve Köstence'ye, sonra da Varna çevresine ve Tuna boyunda Rusçuk, Sofya gibi daha batıya yerleşmişlerdir. Diğerleri Makedonya ve Trakya'da Selanik, Serez ve Larissa çevresine Rumeli topraklarına yerleştiler. Göçmenler Asya'da, Diyarbakır, Mardin, Halep ve Şam vilayetlerine; Küçük Asya'da ise Erzurum, Sivas, Çorum, Çankırı, Adapazarı, Bursa ve Eskişehir'e yerleştirilmişlerdir.(2)

Kafkas göçlerini doksan üç harbinden sonra balkan göçleri izlemiştir. Balkanlar, Osmanlı devleti kurulduktan kısabir süresonraköksaldığı bölgelerdir. Osmanlı'nın diğer Türk beyliklerinden ayrılan yönü balkanları kendine yurt olarak seçmesidir. Bu amaçla Osmanlı balkan iskân politikası geliştirmiş, Türkmen ve yörükleri bölgeye yerleştirmiştir.

Osmanlı bu coğrafyayı vatan olarak kabul ettiği için tüm halkı kendi vatandaşı olarak görmüş adalet ve istimalat (hoş görü) politikalarıyla bölgeyi yönetmiştir. Osmanlı çok uzun bir süre bölgeye hâkim olmasına rağmen bölgedeki halkın etnik yapısında ve dini inanışlarında zorla bir değişim olmamıştır. Balkanlarda her zaman gayrimüslim yapı Müslümanlardan çoğunlukta olmuştur.

Doksan üç harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı Rus savaşıdan sonra balkanlarda yaşayan Müslümanların yaşamı değişmiş, büyük zulümlere uğrayarak yüz yıl kadar bir süre gözyaşları dinmemiştir. Bu savaştan sonra Rusya'nın panslavist propagandasına uygun olarak, Sırbistan, Romanya, Karadağ gibi topluluklar Berlin Antlaşmasıyla Osmanlı'dan kopararak devletleştirilmişlerdir. Böylece yüzyıllarca Osmanlı hâkimiyeti altında huzur içinde yaşayan topluluklar Osmanlı'yı ve Müslümanları düşman olarak görmeye, Müslümanlara baskı ve zulüm yapmaya başlamışlardır.

da Müslümanların siyasi ve ekonomik bakımdan zararsız bir azınlık konumuna indirgenmesinden geçtiğine inanıyorlardı.

Balkanlardaki bu dini ve ırkçı milliyetçiliği körükleyen, askeri ve siyasi güçle destekleyen ülke ise Rusya'ydı. Rusya panslavist propaganda ile kendine ruhen yakın hissettiği milletleri var edip bunları kendi emperyalist amaçlarına alet etmek için, nüfusun çoğunluğu Slav-Ortodoks Hristiyanlardan oluşan Bulgar ve Sırp devletleri oluşturma yolunu tutmuştur. Slav ırkçılığını dini bir unsur olarak Ortodoksluk meşrulaştırmıştır. Dini farklılık Hristiyanlar arasında da katliam nedeni olmuştur. Aynı ırktan gelmelerine rağmen Katolik Hırvatlar ile Ortodoks Sırlar 1990'larda bir birini öldürmüşler ve göçe zorlamışlardı. Sırp ve Hırvatlar ise aynı dili konuşmalarına rağmen Müslüman Boşnakları yok etmek için birlikte hareket etmişlerdi. **Böylece göçler 19. Yüzyıldan itibaren siyasi, kültürel ve dini haritayı değiştirmenin bir aracı haline gelmiştir.**

Kurulan bu yeni devletler, bölgede göç etmeyipte kendi topraklarında kalan bütün kent ve kasabalardaki Türklerin mallarını yok edilmesini teşvik etmişler, camileri pisletmişler, kötü amaçları için kullanmışlardı. Müslüman mezarlıklarını kırarak kamuya açık bahçe ve eğlence yerlerine çevirmişler ve talihsiz Müslümanları bizzat bu işleri yapmaya mecbur etmişlerdir.(3)

Balkan ülkelerindeki Müslüman göçler 1908-1909 yılları arasında artmaya başlayarak 1912-13 yılları

arasındaki balkan savaşlarıyla doruk noktasına ulaşmıştır. Birinci dünya savaşında da süren göçler Kurtuluş savaşından sonra Yunanistan'la yapılan nüfus mübadelesi ile devam etmiştir. Son olarak 1952 yılında ve 1989 yılında Bulgaristan'dan kitlesel göçler olmuştur. Böylece **Osmanlı ve devamında Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısı yedi milyonu bulmuştur. Bu durumda artan nüfus ile birlikte Türkiye'nin nüfusunun yaklaşık beşte birinin göçmen olduğunu söylemek mümkündür.**

Anadolu'ya göçler sadece Osmanlı döneminde olmamıştır. Cumhuriyet döneminde de göçler devam etmişti. Cumhuriyet dönemi balkan

Balkanlarda Türkleri yani Müslümanları (Balkanlarda Türklük ve Müslümanlık iç içe geçmiş bir kavramdır. Türk deyince Müslüman, Müslüman diyince Türk anlaşılır. Türk oldu tabiri Müslüman oldu anlamı taşır) göçe zorlayan veya öldüren Rum, Sırp, Bulgarların temel nedeni din farkıdır. Onların gözündeki Türkler Rumeli'yi istila ederek eski Bulgar, Sırp ve Bizans devletlerini yok etmiş, Hristiyanlığa büyük darbe vurmuş ve bölgeyi Müslümanlaştırmışlardır. Balkanlardaki Hristiyan milliyetçiliğinin ikinci nedeni ise ırkçılıktı. 1878'de kurdukları devletlerini saf Slav ırkından oluşturmak istemişlerdi. Ulus devletlerin kurulmasındaki başarının Müslüman ögenin tasfiye edilmesine ya

Müslümanlarına yapılan zulmün ve uygulanan baskının nedeni olarak, bu devletler ekonomik bakımdan az gelişmiş olmalarını Osmanlı-Türk idaresine bağladılar ve Müslüman halkı eski rejime geri dönme yanlısı olarak yaftaladılar. Özellikle Türkçe konuşan halkı Türkiye'nin potansiyel destekçisi olarak gördüler.

İkinci dünya savaşından sonra ise Rusya'nın etkisi ile Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Yugoslavya komünizmi benimseyip, Rusya'nın başını çektiği doğu bloku savunma gücü olan Varşova paktına girdiler. Rusya'nın tehdidi ve kabul edilemez istekleri yüzünden Türkiye'de batı savunma işbirliği olan NATO'ya uzun çabalar sonucu girebildi. Bu yeni durum komünist ülkelerin Türkiye'yi düşman, kendi ülkelerinde yaşayan Türkleri de Türkiye'nin işbirlikçisi olarak görmesine neden oldu. Türkiye'yi ve kendi ülkelerindeki Müslüman Türkleri cezalandırmak amacıyla, Rusya'nın da isteğiyle 1952 yılında Bulgaristan, Müslümanları zorunlu göçe tabi tuttu. 150.000 den fazla Türk, her şeyini bırakarak Türkiye'ye geldiler. Bu zulmün arkasında hiç şüphesiz komünizm ideolojisi vardı. Şimdi şu soruyu sormak gerekir. Acaba Türkiye de komünizmin yayılmama sebebi Rusya'nın, yaklaşık yüzyıl boyunca Balkanlarda, Kafkaslarda ve Kırımdaki Müslümanların yaşadıkları zulmün arkasındaki devlet olması olabilir mi?

Yukarıdaki göçlere ve göçmenlere Osmanlı devleti ve halkı hep dini duygularla bakmıştır. İslam tarihindeki hicret olayı, muhacir, ensar dayanışması ve yardımlaşması örnek alınmıştır. Yerlerinden yurtlarında sökülüp atılan göçmenlerin başına bu felaketlerin gelme sebebi Türk, Slav, Çerkez, Tatar, Abaza, Bulgar, Arnavut olduklarından değil, sadece Müslüman oldukları için geldiğini biliyorlardı. Türkçe konuşmayan birçok Giritli, Boşnak, Pomak, Kafkas toplulukları vb. aynı dili konuşan aynı ırktan gelen en yakın komşuları tarafından sırf Müslüman oldukları için yerlerinden, mal ve canlarından edildiklerini biliyorlardı. Bu sebeple göçmenlerin sorunları elbirliği ile çözülmüş hemen hemen hepsi ev bark sahibi yapılmıştır.

Osmanlıya göçlerin en yoğun olduğu dönem II. Abdülhamit devridir. Bu devir aynı zamanda İslamcılık fikrinin devletin temel politikası olduğu dönemdir. Abdülhamit'in panislamist politikasının amacı dünya Müslümanlarını tek çatı altında birleştirmek değildir. Asıl amaç dünya

Müslümanlarının halifeliğe olan bağlılıklarını güçlendirerek İngiltere, Rusya, Fransa gibi sömürgeci devletlere karşı gerektiğinde bu gücü kullanmak, bunların rahat hareket etmelerini engellemek, aynı zamanda iç işlerine karışılmasına karşı baskı aracı olarak kullanmaktır. İkinci amaç ise Arap halkının devletle olan entegrasyonunu sağlamak ve sömürgeci devletlerin kışkırtmasıyla, milliyetçilik düşüncesine kapılıp isyan etmelerini engellemektir. Üçüncü ve asıl amaç ise göçlerle Anadolu'ya gelen Kafkas, Kırım ve Balkan topluluklarını İslam çatısı altında birleştirip, Müslüman kardeşliği ile harmanlayarak yeni Osmanlı toplumunun kısa sürede kaynaşmasını sağlamaktır. **Abdülhamit'in İslamcı politikasının başarısız olduğunu düşünenler, göçler sonucu oluşan bu yeni toplumun kısa sürede kaynaşmasını, yaralarının sarılmasını görmemezlikten gelenlerdir.** Eğer farklı bir politika izlenseydi, Anadolu'ya göçler bu kadar kolay, halkın göçmenleri kabullenmesi bu kadar çabuk olur muydu? Şu soruyu da sormadan geçemeyeceğim. Bu gün ülkemize sığınan yaklaşık dört milyon Suriyeli mülteciyi halk hangi duygularla kabul etti? Eline kalem, defter alıp kar zarar hesabı yaparak mı kabullendi? Ya da bizler göçmenlere batılı gözle mi bakacağız. Onları ülkemize kabul ederken göçmenlerin yaralarını sarmak için mi kendi ihtiyacımız olan insan gücünü karşılamak için mi alacağız. Ülkemizde Suriyeli mültecilere karşı çıkan düşünce nedir? Sözüm ona medeni ve zengin Avrupa, Dünyayı kendi menfaatleri için kana bulayan o büyük devletler neden mültecilere karşı sınırlarını sıkı sıkıya kapatıyorlar? Mülteci sorununu oluşturan bu devletler refah düzeylerinin düşeceğinden mi endişeleniyorlar? Bizim bu batıcı gözle insanları değerlendirmekten vaz geçmemiz gerekir. Demek ki Abdülhamit'in o günkü İslamcı politikası bugünkü Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşmasını sağlayarak halkı bir birine kenetleyip Türkiye devletinin kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin her dönemde bu çok uluslu yapısı onun gerçek bir imparatorluk olduğunu gösterir. (Tabi ki emperyal, yayılmacı, sömüren anlamda kullanmıyoruz) Milliyetçilik ve milli devlet imparatorlukla bağdaşmaz. İmparatorlukta tahammül, hoşgörü, çok ulusluluk, çok dinlilik, çok kültürlülük vardır. Milli devletlerde bir tek etnik grup vardır, diğer yapılar hemen hemen yok sayılır.

Her ne kadar Osmanlı devletini Türkler kurmuşlarsa da kısa bir süre sonra çok uluslu, çok dinli ve kültürlü bir yapı haline gelmiştir. Osmanlı bu durumu da muhafaza etmek için birçok yapıyı devlet yönetimine monte etmiştir. Osmanlı devleti bir İslam devleti olarak kurulmuş, gelişmesini bu şekilde devam ettirmiş, halifeliğin son temsilcisi olarak da son bulmuştur. İslami kimliği Türk kimliğini ve kültürünü muhafaza etmesinde en büyük etken olmuştur. Şöyle ki İslamiyet öncesi Avrupa'da kurulan Türk devletleri Hristiyanlaşarak ya asimile olmuşlar veya bulundukları topluluklara karışarak eriyip gitmişlerdir. Yine uzun süre Rus işgalinde kalan Türklerin kültürel erozyona uğradıklarını ve duygusal bağlardan koptuklarını görmek mümkündür. O halde Osmanlı'yı Türk kültürüne önem vermedi diye eleştirenlerin bir hayli haksızlık yaptıklarını söyleyebiliriz. Devletin yapısından dolayı diğer kimlikleri yok saymadan Türk kimliğini etkin kılmıştır. Yoksa Asya'dan Afrika'ya, oradan da Avrupa'ya uzanan geniş bir coğrafyada çok uluslu bir yapıya sahip olarak uzun süre ayakta kalmak mümkün değildir. Ulus devleti mantığıyla Osmanlı'yı anlamaya çalışmak ise hiç mümkün değildir. Nitekim Osmanlı devleti yıkıldıktan sonra bakiyesi üzerinde yaklaşık atmış devlet kurulmuştur. Bu kadar farklı parçayı bir arada tutmak çokta kolay olmasa gerek.

Osmanlı'nın hoş görülmesi olmasında, Müslim ve gayrimüslim ayrımı gözetmeksizin zulme uğrayanlara kucak açmasında dini yapısının yanında kurulduğu ortamında etkisi vardır. Selçuklu devleti dağıldıktan sonra Anadolu'da otuz kadar küçük beylikler kurulmuştu. Osmanlı beyliği de bunlardan biriydi. Ancak Osman gazinin ve sonra Orhan Gazi'nin idaresinde gelişen beyliğin çok önemli bir özelliği vardı. Söğüt ve civarını kapsayan ve Kara Deniz'e kadar uzanan Batı Anadolu toprakları Bizans hâkimiyetinde bulunmasına rağmen, Moğol baskısıyla göç eden, Türk aşiretlerinin yurdu olmuştu. Burada oluşan Müslüman topluluğun aşırı çoğunluğu göçmendi. Bu toplumda herhangi bir aşiretin topluma hâkim olması ve ona kendi damgasını vurması imkânsızdı. Parçalanmış birçok aşiretten oluşan, toprak mülkiyetinin henüz gerçekleşmediği, sınıfların oluşmadığı, herkesin göçmen veya göçmen oğlu olduğu böyle bir toplumun kendine mahsus sosyo-kültürel bir düzen kuracağı aşîkârdır. Ahiler kasabalarında hem düzenli üretimi sağlıyor, hem de

idari ve hukuki düzeni kan ilkeleri yerine değişen koşulların emrine göre yürütüyorlardı. Yerli Hristiyan halk ile ilişkiler bu bakımdan oldukça ilginç bir durum arz eder. Böylece Osmanlı Beyliği ilk bakışta diğer Anadolu Beyliklerinden farksız görünmekle beraber, aslında yapısı, zihniyeti, felsefesi bakımından diğerlerinden çok farklıydı. Çünkü onun toplum yapısı, kuruluş şekli ve gelişmek zorunda kaldığı ortam diğer Anadolu beyliklerindeki gibi değildi(4). Osmanlı devletinin karma ve göçmen bir toplum içerisinde doğması sonraki dönemlerde özellikle Balkanlarda farklı toplumlara nasıl davranacağını belirlemiştir. Bir kişinin çocukluk yaşamı nasıl ki sonraki hayatını etkilerse Osmanlı'nın kuruluş aşaması da sonraki dönemde oluşan istimalat(hoşgörü) politikasını belirlemiştir. Osmanlı'nın Göçmenlere karşı hoşgörüsünün kodlarını belki de bu kuruluş felsefesinde aramak gerekir.

Osmanlı devleti göçmenlerin tek grup halinde belirli bir yere yerleşmesini ve farklı bir kitle oluşturmamasını önlemek için göçmenleri küçük gruplara ayırarak farklı bölgelere yerleştirmiştir. Bu iskân politikası ile yeni halkın toplumla entegrasyonu sağlanmıştır. Entegrasyon ile asimilasyon bir birine karıştırılmamalıdır. Asimilasyonda göçmenlerin toplum içinde eriyip kaybolması, kültür ve inançlarını kaybetmesi vardır. Entegrasyonda ise kültürel kimlik korunarak yeni şartlara uyum sağlanır.

Osmanlı devleti muhacirlerin sorunlarıyla ilgilenmek için Muhacirun komisyonları kurmuştur. İskân sorununu çeşitli yönleriyle ele alan bu komisyonlar, ziraata elverişli ve boş arazilerin yüzölçümünü saptamış ailelere verilecek dönüm miktarlarını belirlemişlerdir. Böylece her ailenin geçimine yetecek kadar toprak dağıtılmıştır.

Dışarıdan içe doğru oluşan bu göçler toplumun yapısında ve duygularında bir takım değişime sebep olmuştur. Bunları kısaca aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

19. Yüzyıldaki bu göçler Osmanlı devletinin yapısını değiştirmiş ve modern Türkiye'nin de dâhil olduğu bir dizi ulus devletlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

19. yüzyılda Kırım, Kafkas ve balkanlardan gelen göçmenler, Anadolu'nun Müslümanlaşmasına, millileşmesine ve sonunda da Türkleşmesine hız

kazandırmıştır. Anadolu'da Müslüman sayısı yüzde 30 civarında armış ve halkın kültürel görüşleri ile siyasi tercihleri yeni bir ivme kazanmıştır.

Osmanlı milliyetçiliğinden ve bu milliyetçiliğin yükselmesinde göçmenlerin payı oldukça fazladır. Özellikle ittihat ve terakki döneminde siyaseti yakından etkilemiş liderlerin birçoğu göçlerle Anadolu'ya gelmiş Kafkas, Kırım, Balkan kökenli kişiler veya onların çocuklarıdır. Bu kişiler yaşadıkları sıkıntıların sebebi olarak vatansızlığı görmüşler vatan sahibi olmak ve vatani korumak bunlarda ayrı bir hassasiyet oluşturmuştur.

I.Dünya savaşı sırasında Doğu Anadolu'da yaşayan Ermenilerin 1915'te tehcir edilmelerinin sebeplerinden biride, büyük oranda yukarıda yaşanan Türk göçlerinden etkilenmedir. Elbette ki Ermeniler Müslümanların uğradığı zulme uğramamışlardır. Anadolu'nun Türkler tarafından fethiyle birlikte Ermeniler Türk hâkimiyetine girmişlerdir. Yaklaşık dokuz yüzyıl Türk hâkimiyeti altında kalan Ermeniler huzur içinde yaşamış, birçok devlet memurluklarında bulunmuş, ticaretlerini rahatça yapmış, inançlarını ve kültürlerini muhafaza etmişlerdir. Yüz yıllarca Müslüman halkla iç içe yaşayan Ermenilere Osmanlıya sadakatlerinden dolayı milleti sadıka denmiştir. Ermeniler 19.yüzyılda Fransız ihtilalinin yaymış olduğu milliyetçilik duyguları ve Rusya'nın kışkırtmalarıyla Osmanlı'ya karşı duyguları değişmiştir. Hatta II. Abdülhamit'e suikast düzenleyecek kadar ileri gitmişlerdir. Osmanlı I.Dünya savaşına girdiği sırada Çanakkale cephesinde dünyanın en güçlü orduları ve

donanması ile ölüm kalım savaşı vermektedir. Aynı zaman doğuda Kafkas cephesinde Rusların, Erzurum, Muş, Bitlis, Van'a kadar ilerleyişine karşı Osmanlı direnişi kanlı bir şekilde devam etmektedir. Tam da bu ortamda Ermeniler, Ruslar ve Fransızlardan aldıkları silah malzeme ve siyasi destekle Van'da isyan etmeye, Osmanlı'yı içten vurmaya, köyleri basıp yağmalamaya ve halka zulmetmeye başlamışlardır. Bunun üzerine Osmanlı'nın devleti savaş şartlarını da göz önünde bulundurarak halkın güvenliğini sağlamak, cephelerdeki mücadeleleri devam ettirebilmek

ve isyanları bastırmak amacı ile "Tehcir Kanunu" (zorunlu göç) çıkarmıştır. Ermeniler, İç göç kanunlarına uygun olarak ve çok ciddi tedbirler alınarak Osmanlı'nın bir başka toprağına olan Suriye ve Kafkaslara yerleştirilmişlerdir. Göç esnasında yaşanabilecek sorunları gidermek amacıyla da birçok tedbirler alınmıştır. Dolayısıyla Yüzyıllarca Müslümanlara uygulanan zorunlu göç ile Ermenilere uygulanan tehcir aynı şey değildir.

Günümüzde de dünyanın farklı coğrafyalarında Müslümanlara uygulanan baskı ve asimilasyon çalışmaları maalesef devam etmektedir. Doğu Türkistan'da Müslüman Uygur Türklerine, Arakan ve diğer bölgelerdeki Müslümanlara sırf inançlarından dolayı yapılan zulmün boyutları, geçmişte yaşananları aratmayacak düzeydedir. O halde göç ve göçmen sorunları dünya var olduğu müddetçe devam edecek gibi görünmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun zulme uğrayan Müslümanlara Ensar olma hepimizin görevidir.

Büyük oranda göçmen bir toplum olarak ve göçmenlere kucak açan bir millet olarak göçmenlerin sorunlarını, sıkıntılarını bilen onların acılarını hissedip dertleriyle dertlenen, sevinçleriyle sevinen, muhtacı doyurmanın hazzını tadan bir toplum olmak oldukça sevindirici bir durum. Mevla bu özelliği bu millette daim kılsın.

al H.Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler.Timaş yay.3.Baskı,s.162,İstanbul, 2017.

2) Karpat a.g.e. s.171

3) Karpat a.g.e. s.179

4) Karpat a.g.e. s.89

TÜRKİYE’NİN İÇ GÖÇ TARİHİNE DAİR GENEL BİR DEĞERLENDİRME *

▲ RIDVAN ŞİMŞEK

Türkiye'nin toplumsal yapısının şekillenişinde göçler en etkili olgulardan biri olmuştur. Sosyal, ekonomik, siyasi imkân ve sorunların temelinde göç olgusu önemli bir role sahiptir. **Günümüz toplumsal yapısının aile, eğitim, ekonomi, siyaset, din ve kültür gibi unsurlarının anlaşılması için göç olgusunun tüm boyutları ve süreçleriyle incelenmesi gerekmektedir.** Bu çalışmada Türkiye'nin iç göç süreçleri tarihsel bir çizgi içinde sosyo-ekonomik, sosyo-politik ve sosyo-kültürel dinamikleriyle ele alınmaktadır.

İç göç, ulusal sınırlar içerisinde belirli bir yerleşim biriminde yaşayan birey veya grupların başka bir yerleşim birimine ikametlerini belirli bir süreyi içerecek şekilde taşımaları olarak tanımlanır. İç göç bilinen basit bir olgu olarak görülse de tanımlanmasında, sınırlarının belirlenmesinde ve verilerinin elde edilmesinde sorunlar, sınırlılıklar bulunmaktadır.

Türkiye'de iç göçle ilgili ilk verilere 1935'den itibaren ulaşılmaktadır. Bu veriler 1927'de yapılan ilk nüfus sayımı ile 1935'de yapılan ikinci genel nüfus sayımı arasındaki farkın alınmasıyla elde edilmektedir. 1965 sayımından itibaren tespit edilmeye başlanan doğum yeri ve daimi ikametgâh korelasyonundan doğan bilgiler, bu tarihten sonra yapılan sayımlarla birlikte

iç göçe dair mukayeseli bilgiler elde etme imkânı vermiştir. 1975 genel nüfus sayımında sorulan "beş yıl önceki ikametgâh" sorusu ile iç göçe dair il bazında bilgiler elde edilmeye başlamıştır. İlk 1927'de sonuncusu 2000'de yapılan on dört genel nüfus sayımının yalnızca son dördünde göç ile ilgili veriler toplanmıştır. Günümüzde ise iç göçlerle ilgili en kapsamlı veriler 2007'den itibaren faaliyete geçirilen adrese dayalı nüfus kayıt sisteminden yıllık bazda elde edilebilmektedir.

İç göç olgusu Türkiye'de 1950'lerde yaşanan yoğun göçlerden sonra 1960'larda ilgi odağı olarak çalışmaya başlanmıştır. 1960'larda başlayan ve artarak 1970'lere kadar devam eden bu ilgi sonraki dönemlerde gittikçe azalmıştır. Bu azalan ilgide 2000'lere doğru, iç göç olgusunun farklı yöntem ve yaklaşımlarla ele alınmaya başladığı çalışmalarla, yeniden bir canlanma olduğu gözlemlenmektedir. **Türkiye'de iç göç olgusuna ilginin geç ortaya çıkmasında iç göçün bir sorun olarak görülmemesi de etkili olmuştur.** Cumhuriyetin ilk yıllarında iç göçler modernleşmenin, kalkınmanın doğal bir süreci ve sonucu olarak görüldüğünden inceleme konusu olmamıştır. Ancak iç göç hareketlerindeki hızlı artışın, belirli kentlerde yoğunlaşmasının ekonomik, sosyo-kültürel ve kentsel-mekânsal sorunlara yol açmaya başlaması bakışların iç göç olgusuna çevrilmesine sebep olmuştur.

Türkiye'nin bir asra yaklaşan tarihinde iç göç olgusu farklı sebepler, süreçler ve sonuçlar ile ilk günden itibaren hep var olmuştur. Bu tarihsel süreçte iç göç olgusuna bakıldığında, birbiriyle bağlantılı, fakat farklı dinamiklerin öne çıktığı, farklı sorunların yaşandığı, dönemsel olarak sınıflandırılacak gelişmelerin olduğu görülmektedir. Kimi zaman durağanlaşan, kimi zaman kitlesel boyut kazanan, bazen ekonomik, bazen siyasal, bazen sosyal dinamiklerin belirlediği, dönem dönem farklı kentlerin ve bölgelerin öne çıktığı görülen iç göçlerde dönemsel özelliklerin geliştiği görülmektedir.

Ekonomi politikalarında, siyasal tercihlerde ve sosyo-kültürel alanlarda yaşanan değişimler, göç süreçleri ve türlerindeki farklılaşmalar dikkate alınarak Türkiye'deki iç göç olgusunu genel olarak beş tarihsel dönemde ele almak mümkündür. 1923-1950 arası birinci dönem, 1950-1960 arası ikinci dönem, 1960-1980 arası üçüncü dönem, 1980-2000 arası dördüncü dönem, 2000 ve sonrası beşinci dönem şeklinde dönemleştirilerek iç göç bağlamında yaşanan gelişmeler genel hatları ile ortaya konulabilir.

Birinci Dönem: 1923'den 1950'lere

Birinci dönem, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan bu süreçte uygulanan ulusal kalkınma politikaları, ulus devlet olma çabaları çerçevesinde gerçekleşen göçler dışında iç göçün dikkat çeken bir boyuta ulaşmadığı sonraki dönemlere göre nispeten yavaş olduğu bir dönemdir. **1923'den 1950'lere kadar "itici-iletici-çekici" dinamikler bağlamında kırsal ve kentsel alanlarda büyük farklılaşmalar, gelişmeler yaşanmamıştır.** Geleneksel köy ve kent ilişkileri devam etmiştir. Yeni ulus devletinin inşası yolunda atılan adımlara bağlı gelişen, devletin kontrolü ve yönlendirmesi ile gerçekleşen zorunlu göçler görülmektedir. Osmanlı bakiyesi topraklardan gelen göçlerin Anadolu'da iskânları bu dönemin dikkat çeken sosyal hareketliliğidir.

Bu dönemde kente yönelik göçlerin, Ankara'nın başkent olmasına paralel gelişen bürokrasinin öncü olduğu göçler dışında sınırlı kaldığı söylenebilir. Kentleşme oranı, kentsel nüfus bu dönem durağandır. Kentte yaşayan nüfusun oranı dönem boyunca %25'lerde seyretmiştir. Bu dönemde eğitim göçleri üniversite düzeyinde İstanbul ve Ankara ile sınırlıdır. **1950'lere kadar da Türkiye'de sadece ikisi İstanbul'da, biri de Ankara'da olmak üzere üç üniversite bulunmaktadır.**

İç göç olgusu henüz dikkat çeken bir boyuta ulaşmasa da bu dönemde modern anlamda iç göçlerin başladığı söylenebilir. Modernleşme, kalkınma yaklaşımları çerçevesinde de ilk olarak fabrika kurulan kentlere kırdan göçler başlamıştır ancak sonraki dönemlere nazaran bu göçler çok sınırlı bir oranda olmuştur.

Bu dönemde iç göç verileri de sınırlıdır. 1935'den 1950'ye kadar, genel nüfus sayımlarından elde edilen verilere göre yaklaşık 5 milyon kişi göç etmiştir. Bu göçlerin de genellikle, il içi ve mevsimlik işçi göçleri olduğu değerlendirilmektedir. Devlet memurlarının

tayini çerçevesinde gelişen bir hareketlilik ve cumhuriyetin ulus devlet olarak kuruluş süreci sorunlarına paralel gelişen çatışmalar temelinde gerçekleşen, zorunlu iskânlar çerçevesinde görülen sosyal hareketlilikler dönemin iç göç yapısını ve sürecini belirlemektedir. Memur hareketliliği modern ulus devlet olmanın gerekliliğine bağlı olarak ülke geneline olmakla birlikte, "zorunlu hizmet" çerçevesinde dezavantajlı bölgelere doğrudan gerçekleşmiştir.

İkinci Dönem: 1950'den 1960'lara

1950'lerde başlayan kamu önderliğinde liberalizme geçiş süreci iç göç olgusunun belirleyicisi olmuştur. Kıy-kent tiplmesinde emek göçleri bu dönemden itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Göç olgusunun açıklamada en sık başvurulan "itici" ve "çekici" faktörler çerçevesinde bakıldığında 1950'lerde başlayan göç "itcilik" bağlamında ele alınmaktadır. Siyasal alanda Adnan Menderes ile başlayan dünya sistemi ile entegre olma çabaları çerçevesinde uygulanmaya başlanan liberal politikalar ve gerçekleşen yatırımlar itici faktörlerin de desteklemesiyle kırdan kente göçü hızlandırmıştır. Ankara'nın yanı sıra İstanbul, İzmir ve Adana gibi iller de bu dönemde göç odağı olmaya başlamıştır.

1950-1960 arası süreç, hızlanıp yoğunlaşan iç göçlerin önemli bir boyuta ulaştığı, ilk kitlesel "emek" göçlerinin görüldüğü dönemdir. Bu dönemde iç göçlerin dikkat çeken bir boyuta ulaşmasında demografik, siyasal, ekonomik dönüşümlerin kesişmesi belirleyici olmuştur. Uluslararası alanda gelişen ve ulusal boyutta yansıma bulan siyasal ve ekonomik süreçlere bağlı olarak Türkiye dünya sistemine entegre olmaya yönelmiştir. Marshall programı ile tarımda makineleşme ve modernleşme yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Nüfus artışı bu süreçte dikkat çekici bir boyuta ulaşmıştır. Birçok köyde ekilebilir toprakların sınırlarına varılmıştır. Toprak mülkiyetindeki değişimler, demografik baskı, ulaşım koşullarındaki iyileşmeler kırsal nüfusun kentlere doğru akışını hızlandırmıştır. Bu dönemde iç göç en çok Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerindeki illerden gerçekleşmiştir. Köyden ve köylülüğten hızlı bir kopuş, kentsel nüfusta artış, hızlı kentleşme süreci bu dönemde başlamıştır. **Bu dönemde sanayileşme olmadan kentleşmenin olması sonraki dönemlerde yarı kentleşme, kent köylüleri gibi adlandırılan kentsel ve kültürel sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır.**

1950-1960 yılları arasında İstanbul ve Ankara dışında da üniversiteler kurulmaya başlanmıştır. Trabzon, İzmir ve Erzurum'da yeni üniversiteler kurulmuştur. Nüfus artışının çok yüksek olduğu, kırdan kente göç olayının başladığı bir dönemde kurulan bu üniversiteler ile bu şehirlerimiz, yükseköğrenim yapmak isteyenler veya çocuklarına yükseköğrenim yaptırmak isteyen aileler için de bir çekim merkezi olmuşlardır. Kalkınma, sanayileşme çabalarına paralel ortaya çıkan nitelikli işgücü ihtiyacı da bu üniversitelerin kurulmasında belirleyici olmuştur. Bu üniversitelerden mezun olan genç nüfusun iş-istihdam imkânını kentte bulmasından dolayı kente yerleşmeye yönelmesi, onlara bağlı göçlerle birlikte önemli bir göç hareketini de doğurmuştur.

Üçüncü Dönem: 1960'dan 1980'lere

1960-1980 arası göç kentsel alandaki dönüşüm çerçevesinde "çekicilik" bağlamında gelişen göçler olarak değerlendirilmektedir. Çekici faktörler bu dönemde göçü kitleselleştirmeye başlamıştır.

Bu dönemde kırdan kente göçlere kentten kente göçlerde eklenmiştir. Göç alan kentlerde çok boyutlu sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde kentsel alanlardaki yapısal dönüşümler iç göçler üzerinde belirleyici olmuştur. Darbelerin ilk yılları iç göçlerde bir yavaşlamanın yaşandığı da bu dönemlerde dikkatleri çekmektedir. **Siyasal alandaki çalkalanmalar, ekonomik alanda yatırımların gerilemesine yol açmıştır.**

Sanayileşme konusunda hızlı bir gelişme sağlanamamıştır. Bu da kentlerin doğumlarla ve özellikle göçlerle hızla artan nüfusu aynı hızla içselleştirememesine yol açmıştır. Kentlerde iş, istihdam ve konut sorunu doğmuştur. Kentlerde artan nüfus baskısı iş-istihdam alanında ekonomide ikincil sektörlerin doğmasına, iskânda ise gecekonduların oluşmasına yol açmıştır. Bu olumsuz koşullara rağmen, süreç içerisinde gelişen "göç ağları" iç göçlere bir süreklilik kazandırmıştır. Bu dönemin dikkat çeken bir diğer özelliği ise kırdan kente göçlerin yanında küçük, orta ölçekli kentlerden büyük kentlere doğru da göçlerin başlaması olmuştur. Sosyal, ekonomik dengesizlikler bölgesel düzeyde de öne çıkmaya ve göçler doğudan batıya doğru yönelmeye başlamıştır. İç göçte Doğu Anadolu bölgesindeki illerin de etkili olmaya başladığı görülmüştür. Bu dönemin başlarında dış göçlerin de başlaması iç göçlerde kır-kent göçü yanında, yurtdışına gitmek için kentlere gelenlerin

oluşturduğu bir tür olan transit göçlerinde ortaya çıkmasına yol açmıştır.

1970'den itibaren Türkiye'de farklı bölgelerde bulunan şehir merkezlerinde yeni üniversiteler açılmaya devam etmiştir. Bu merkezler aynı zamanda içinde bulundukları bölgelerin gelişimine katkı sağlayacak, çevrelerinde bulunan diğer şehirlerin gelişimini etkileyecek merkezler olarak düşünülmüştür. Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Planlarının uygulandığı bu süreçte, bölgeler arası gelişmişlik farkları dikkate alınarak, farklı bölgelerde farklı şehirlere yeni üniversiteler kurulmuştur. Bu dönemde Ankara ve İstanbul'da yeni üniversiteler açılmaya devam ettiği gibi, Adana, Diyarbakır, Eskişehir, Sivas, Malatya, Elazığ, Samsun, Konya, Bursa ve Kayseri'de yeni üniversiteler kurulmuştur. Ancak bu dönemde Ankara ve İstanbul dışındaki üniversiteler önemli bir çekim kaynağı olamasa da daha sonraki dönemlerde bu üniversiteler eğitim odaklı göçlerin bölgesel dağılımında, bölgelerde yeni çekim merkezlerinin oluşmasında etkili olmuşlardır.

Dördüncü Dönem: 1980'den 2000'lere

Bu dönemde ekonominin liberalleşmesinin gelişmesi, küreselleşmesinin, uluslararası ekonomiye eklenmesinin bir sonucu olarak gelişen göçler belirleyici olmaya başlamıştır. Kentten kente göçlerinin yaşandığı, büyük kentlerin ve bölge çekim merkezlerinin oluşmaya başladığı görülmüştür. 1980 sonrasını yerel ve küresel değişimler bağlamında gerçekleşen göçler şekillendirmiştir. Turgut Özal ile gelişen liberal politikalar, uluslararası sistemle entegre olma yolunda atılan adımlar çerçevesinde iç göçler hızlanarak belirli bölge ve kentlerde yoğunlaşmaya başlamıştır.

1980-2000 arası iletici faktörlerin ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. Siyasal nedenlere dayalı zorunlu göçler bu dönemde yeniden görülmeye başlamıştır. Zincirleme göçlerin de etkisiyle göç kitleselleşmiştir. "Gurbetçilik" tarzında başlayan, geçici olarak görülen bireysel göçler, gurbetçilerin ailelerini yanlarına almaya başlaması ile göçleri kalıcı ve kitlesel hale getirmiştir. **Gönüllü-emek göçlerine siyasi-zorunlu göçler de eklenmiştir. Göç belirli bölge ve kentlerin sorunu olmaktan çıkıp bütün ülke scaleında etkili bir sorun olmaya başlamıştır. Plansız çarpık kentleşme, gecekondulaşma, kentlerin fırsat odağı olarak görülmesi kamu arazilerinin yağmalanması bu dönemde zirve yapmıştır.**

Dönemin ekonomik atmosferini özelleştirme girişimleri ile kendini gösteren serbest piyasa ekonomisi belirlemiştir. Siyasal tercihler ekonomide ve toplumsal alanda yeni örgütlenmeleri getirmiştir. 1980 darbesinden sonra iç göçte görülen yavaşlama 1985'lerde önceki dönemlere nazaran daha da hız kazanmıştır. İç göçlerin akım yönünde de farklılaşmalar başlamıştır. Önceki süreçte doğudan batıya doğru gerçekleşen iç göçler, gelişmeye başlayan bölgesel çekim merkezlerine doğru kaymıştır. Ayrıca büyük kentlere göçün yapısında değişimler olmuştur. Bazı büyük kentlerin çevreleri merkezlerinden daha fazla oranda göç almaya başlamıştır.

1980'lerde İstanbul, Ankara ve İzmir'de var olan üniversitelerin yanlarına yenileri açılırken Antalya, Edirne, Van'da yeni üniversiteler kurulmuştur. Bu dönemde "vakıf üniversiteleri" de kurulmaya başlamıştır. İlk vakıf üniversitesi 1984'de kurulmuştur. 1990'larda ise üniversite sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. 1'i vakıf, 23'ü devlet üniversitesi farklı bölgelerde ve yoğunluğu orta büyüklükteki şehirlerde kurulmuştur. Bu tercihlerin nüfusun kentsel dağılımını bölgesel düzeyde dengelemeye yönelik olduğu görülmektedir.

Bu dönemde yaşanan göçlerin dört temel özelliği ön plana çıkmaktadır. **Birinci özellik**, modernleşmenin küreselleşme adı verilen süreçle algılanır oluşudur. Türkiye bir taraftan uluslararası düzeyde öte taraftan ise ulusal düzeyde yeni sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Küreselleşmenin göç olgusu üzerinde etkileri hissedilmeye başlamıştır. **İkincisi**, "iletici" etkenlerle açıklanan göç yapısı daha çok bu dönemde kendisini hissettirmiştir. İletişim ve ulaşım şartlarının gelişimindeki devamlılık, bireysel hayatın toplumsal hayat karşısında öne çıkması ve sivil toplumun önem kazanması ile insanların toplumsal hareketliliği daha

da artmıştır. **Üçüncüsü**, Türkiye'de iç göç bu dönemde siyasi nedenlerin de etkisi ile giderek daha da artmış; "zorunlu" ve "gönüllü" göç ayrımı da bu yoğunluğun uzantısı olmuştur. Doğu ve Güney Doğu'dan terör nedeniyle hem köylerin boşaltılması, hem de can ve mal güvenliğini tehdit altında görenlerin bölgeyi terk etmeye başlamasıyla, travmatik sonuçları olan kitlesel göçler doğmuştur. **Dördüncüsü ise**, 1980'lerle birlikte Türkiye'de nüfusun çoğunluğunun kentlerde yaşadığı bir döneme girilmesidir. **Kentsel nüfus 1927-1950 döneminde %25'lerde iken 1985'de %53'e ulaşarak köy nüfusunu oransal olarak aşmıştır. 2000'de ise kentlerde yaşayan nüfus %65'e çıkarken köylerde yaşayan nüfus oranı %35'lere düşmüştür.**

Beşinci Dönem: 2000'lerden Günümüze

Türkiye'de iç göç süreçlerinin dönemsel tasnifinde genellikle dördüncü ve son dönem olarak, "1980 ve sonrası" başlığı altında alındığı görülmektedir. Ancak günümüz koşulları ve göç süreçleri 1980'lerden önemli boyutta farklılaşmıştır. Ekonomik, siyasi, demografik ve sosyokültürel gelişmeler yanında, iç göç veri kaynaklarında yaşanan değişimler ve gelişen yeni iç göç türleri de yeni bir dönemin yaşandığını göstermektedir. Bu nedenle, iç göç olgusunu ele alan çalışmalarda dördüncü dönemin tarihsel olarak "1980'den 2000'lere" şeklinde sınırlandırılması ve "2000 ve sonrası" yeni bir dönem olarak bu tasnife eklenmesi gereği doğmuştur.

Beşinci dönem olarak adlandırılacak olan "2000 ve sonrası" hem uluslararası hem de ulusal eko-politik ve sosyo-kültürel konjonktüre bağlı olarak iç göçlerin nedenlerinde, türlerinde, süreçlerinde, yön ve yoğunluğunda farklılaşmaların ortaya çıktığı, değişimlerin görülmeye başladığı bir dönemdir. Ekonomi de yaşanan gelişmeler, izlenen politikalar, sosyo-kültürel alanda yaşanan değişimler iç göç hareketlerini farklı bir boyuta taşımaktadır.

2000 sonrası, neoliberalizmin, küresel ekonominin, yeni kalkınma anlayışlarının gelişimine paralel olarak iç göçler de yeni yönelimler ortaya çıkmaya başlamıştır. İtici-çekici faktörlerin kırsal ve kentsel boyutlarda farklılaşmaya başladığı, iletili faktörlerin ise büyük bir atılım gerçekleştirdiği bir süreç yaşanmaktadır. İç göçler bu dönemde yapısal olarak yeni bir boyuta evrilmiştir. Yaşam güzergâhlarının oluşmasıyla gelişen, yaşam biçiminin belirleyici olduğu, siyasal politikalarla yeniden yönlendirilen göçler süreci şekillendirmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde gelişen süreçte, neoliberalizmin etkili olduğu, kalkınma anlayışındaki farklılaşmaların da katkısıyla, izlenen politikalar çerçevesinde birçok ilin net göç oranı durağan görünüme kavuşmaya başlamıştır.

Bu döneme kadar yoğun göç alan bölgeler, kentler artık bu yoğunluğu birçok boyutta sürdüremeyecek hale gelmişlerdir. Kentlerde hızlanan dikey yapılaşma belli oranda iskân sorunun çözse de, hizmet sektöründeki gelişmeler istihdam sorununu düşürse de **kentleşmenin insani boyutu eksikliği**ni daha çok hissettirir hale gelmiştir. Bu da gelişen imkân ve koşullara bağlı olarak bölgesel düzeyde farklı kentlerin göç odağı olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. Büyük kentlerin daha da büyümesinde rol oynayan iç göçler, bu dönemde yönünü yavaş yavaş bölge merkezlerindeki kentlere, küçük şehirlere, hatta yer yer kasabalara çevirmeye başladığı görülmektedir.

2000'lerden sonra önceki dönemlerden farklı boyutta gelişmiş, kentlerden kırsala ve büyük kentlerden küçük ve orta ölçekli kentlere göçler yeni eğilimler olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Büyük şehirlerin çevrelerindeki kırsal alanlar iç göçlerin yeni bir destinasyonu olarak gelişmiştir. Kırsal alanlar ekonomik, sosyal ve kültürel yeni cazibe merkezleri olarak gelişmeye başlarken, büyük kentlerden çevre kent merkezlerine göçlerde öne çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde yaşamın mobilizasyon imkânlarının artması göç edenlerin ikili mekânsal yaşamlar kurmalarını doğurmuştur. Kentten kente göç edenlerde iki kent arasında ikili bir yaşam kurulduğu gibi, kentlerin köyleri ile arasında da ikili yaşam formları gelişmeye başladığı gözlemlenmektedir.

2000 sonrası göç edenlerin sosyo-ekonomik durumlarının önceki dönemlerde göç edenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum iç göçlerde ücretli işçilerin, memurların ve emeklilerin önemli bir orana ulaşmasından kaynaklanmaktadır. Eğitimli ve nitelikli iş gücünün, tayin ve atamaların iç göçlerde yoğunluk kazanması göçlerin daha önceki dönemlerde görüldüğü gibi yoksulluk, işsizlik ve kırsallıktan kaynaklanan, bu bağlamda kentsel alanda travmatik sorunlara yol açan bir olgu olmaktan çıkarmıştır. İşçilerin, memurların ve emeklilerin daha rahat ve huzurlu olduğu düşünülen küçük çevre kentlere veya köken mekânlara doğru yöneldiği gözlemlenmektedir.

2000'de 76 olan üniversite sayısı 2019 itibarıyla 206'ya yükselmiştir. Üniversitelerin belli bölgelerde ve kentlerde yığılmasının önüne geçmek için tüm kentlere üniversiteler açılmıştır. Böylece eğitim odaklı göçlerin dengesiz dağılımını önlemek, göçlerle genç nüfusu kaybetmiş olan kentlerin yeniden nüfuslanmasını, toplumsal ve ekonomik kalkınmasını sağlamak gibi hedefler gözetilmiştir. Her ile üniversite açılması, kentin insanlarına yerinde yükseköğrenim hizmeti ulaştırmanın ve genç nüfusun dinamizmini tüm kentlere taşımak yoluyla sosyal yapıyı modernleştirmenin amaçlandığını göstermektedir. Siyaset yapıcılar yeni kurulan üniversiteler ile iç göçleri yönlendirerek, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasını, üniversitenin kurulduğu kente sağladığı sosyal, kültürel ve ekonomik getirinin ülke içinde dengeli şekilde dağıtılmasını da hedeflemektedir.

Ülkenin bazı bölgelerinde yaşanan demografik dönüşüm süreci göçün yavaşlamasına neredeyse durma noktasına gelmesine neden olmuştur. Bu dönemde insan-mekân ilişkisinde değişimler başlamıştır. Belli bir mekânda doğup ölmenin, köklü olmanın, aidiyetin taşıdığı değer dönüşmektedir. İnsanlar artık büyük bedeller ödeyerek, birçok uyum sorunu yaşayarak, ömür boyu yaşayacakları bir yaşam yeri aramamaktadırlar. Farklı yaşam evrelerine bağlı olarak farklı mekânlarda bulunmak daha anlamlı hale gelmektedir. Gençlik, iş yaşamı, emeklilik dönemlerine bağlı olarak farklı yerleşim mekânları tercih edilmektedir. Yaşam evrelerine bağlı farklı ihtiyaçlar, farklı mekânların, kentlerin tercih edilmesine sebep olmaktadır. Aileler ve bireyler eğitim için bazı mekânları tercih ederken, iş yaşamının başındaki veya ileri aşamalarındaki

bireyler farklı mekânları tercih etmektedir. Yaşlılık ve emeklilik evresinde ise mekan tercihleri farklılaşmaktadır. **Bu bağlamda gelişen bir göç türü de, daha çok refah düzeyi yüksek bireylerin, daha iyi bir yaşam sürdüreceklerini düşündükleri yerlere, iradi bir biçimde gerçekleştirdikleri tüm nüfus hareketlerinin içine alan, "yaşam biçimi göçü" olarak adlandırılan göçlerdir. Yaşam biçimi göçleri refaha dayalı, turizm, sağlık, emeklilik göçleri için şemsiye bir kavram olarak literatürde yer almaya başlamıştır.**

Göçün yapı ve süreçlerinde yaşanan değişim, günümüzde bu olgunun klasik anlamda göç olarak değil de "yaşam güzergâhı" kavramıyla tanımlanması gerektiği tezini doğurmuştur. Bu yaklaşım, dünyanın küreselleşmesi, bilgi toplumuna geçiş ile göç kavramının temeli olan herkesi bir yaşam noktasıyla özdeşleştirme imkânının kalmadığı, insanların akışkanlığının arttığı tespitine dayanmaktadır. Bu bağlamda insanları bir yere bağlı düşünerek "göç"ten bahsetmek yerine, yaşamları boyunca belli güzergâhlar üzerinde hareket halinde olduklarını söylemek ve "yaşam güzergâhı" kavramını kullanmanın gerçekliğin daha doğru bir temsili olabileceği ileri sürülmektedir.

Dikkat çeken bir husus da, sanayi kuruluşlarının büyük kentlerde sürdürülebilirliğinin azalması ile birlikte çevre kentlere, yeni koşullar bağlamında daha avantajlı bölge ve kentlere taşınmaya başlamasıdır. Kalkınma politikalarının belirli kentler ve bölgelerle sınırlandırılmadan tüm ülkeye yayılması için gerekli koşulların oluşmaya başlaması ve ekonomi politikalarının da bu yönde destekler vermesi nüfusun yeniden dağılımında, iç göçlerin yeni bir form kazanmasında belirleyici olmaya başlamıştır.

Bu dönem köyün ve köylülüğün kaybolmaya başladığı bir süreç olarak dikkatleri çekmektedir. Yeni kalkınma anlayışları, kırsal ve kentsel kalkınmanın bir bütün olarak görmesi, topyekün kalkınma anlayışı köylerin, kırsal bölge kentlerinin ekonomik ve sosyal kalkınmasının sürdürülebilirlik yaklaşımı çerçevesinde ele alınmaya başlamasını sağlamıştır. Bu bağlamda sosyokültürel alanda doğal yaşam, organik beslenme, alternatif turizm-tatil, yavaş kent vb. yaklaşımların yaygınlaşmaya başlamasına yol açmıştır. İletişim-ulaşım araçlarının, imkânlarının gelişmesi, hem ekonomik hem de kültürel boyutta, mobil yaşamın doğuşuna, hareketliliğin bir yaşam biçimine dönüşmesine yol

açmaktadır. Yaşanan demografik dönüşüm, göçler sonucunda kırsal bölgelerde nüfusun yaşlanması, politika yapıcılarının dikkatini bu yöne çekmeye başlamıştır. Göç veren, yaşlanan kentlerin sanayi kuruluşları, hizmet sektörleri ile yeniden nüfuslandırmaya, nüfuslarına dinamizm kazandırmaya yönelik politikalar geliştirildiği gözlemlenmektedir. Tüm illere üniversitelerin açılması, ilçelere meslek yüksekokullarının kurulması bu çerçevede değerlendirilebilecek etkili bir enstrüman olarak dikkat çekmektedir.

İç Göç Dinamiklerine Genel Bir Bakış

Türkiye'de yaşanan iç göçlerin temel dinamiklerine bakıldığında ekonomik faktörler, tarım arazileri ve araçları ile ilgili gelişmeler, ulaşım ve iletişim alanlarındaki gelişmeler, demografik gelişmeler, politik faktörler ve sosyo-psikolojik nedenler görülmektedir. Göçler bu alanlarda yaşanan gelişmelerin bir sonucu olduğu gibi yine bu alanlarda görülen önemli değişimlerin sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik ve sosyal dengeler iç göçlerle bir alt-üst oluş yaşamıştır. Ekonomi alanındaki sorunlar kadar sosyal sorunlar da bu süreçle şekillenmiştir. Ekonominin dünya sistemine entegre olması, bağımlılık ilişkileri çerçevesinde kentlerde gelişen ticari ve sınai sektörler, kitleleri yaşadıkları coğrafyalardan koparmış büyük kentlere toplamıştır. Kentsel mekânlara toplanan kitleler gelişmiş batılı ülkelerin ihtiyacı olan iş gücünü ve tüketicileri var etmiştir.

Coğrafyanın batı istilasından kurtuluşu fiziki olarak sağlansa da ekonomik ve kültürel olarak batı sistemine bağlanmaktan kurtarılamamıştır. Kentsel alanlarda egemenlik kuran kapitalizm önce kırsal alanları çözüp parçalamış daha sonra da hızla kuşatarak dönüştürmüştür. Nüfusun kırsal bölgelerden hızla uzaklaşması kırsal hayatın, ekonominin ve sosyal yapının çözülmesini de hızlandırmıştır. Kırsal nüfus kapitalist sisteme işçi ve tüketici olarak eklenmiştir. Sanayileşme kırdan kent göçe, geçimlik ekonomiden, pazar ekonomisine geçiş, tüketim kültürünün yerleşmesine ve göçün hızlanmasına yol açmıştır. Günümüzde ise neoliberal ekonomik süreçler memur-hizmet sektörünün büyümesini ve mobilizasyonun artmasına zemin hazırlamıştır.

Göç hareketlerinin hızı ve yoğunluğu nedeniyle kentsel ve kırsal alanlarda sürdürülebilirlik kalmamıştır. Göçler kentleri olduğu kadar köyleri de yaşanabilir mekânlar olmaktan çıkarmıştır. Doğal afetlerin yol açtığı göçlerin yanına günümüzde doğanın kirletilip tüketilmesine bağlı ortaya çıkan göçler de eklenmiştir. Göç sarmalı kırsal ve kentsel kalkınmayı aşılması zor bir kısır döngüye sokmuştur. Kır ve kent birbirini besleyen alanlar olmaktan çıkıp kent merkezli kapitalist kuşatmaya maruz kalmıştır. Göç bir kez başladıktan sonra, göç veren alanları tüketen, durdurulamayan bir süreç olmuştur.

Tarımda makineleşmenin, modern kapitalist üretimin artması, kırsal alanlarda tarım arazilerinin doğal sınırlarına varılması ve aşırı parçalanması, mülkiyetin dengesiz dağılımı, tarımın artan nüfusa istihdam oluşturamaması, tarım sektörünün düşük gelir getirmesi, tarım teknolojilerinin pahalılığı ve kullanılamaması kırdan kente göçleri besleyen temel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçler de kırsal alanların boşalması, tarım arazilerinin atıl kalması, kırsal sosyal-ekonomik yapının çözülmesi gibi sorunlara yol açmıştır.

Göçlerin hızlanmasında ve yaygınlaşmasında iletişim ağlarının ve araçlarının gelişmesinin, ulaşım araçlarının gelişmesinin ve yolların iyileşerek yaygınlaşmasının etkileri, iletiler faktörler bağlamında zikredilmesi gereken önemli bir husustur.

Nüfus artışı göçlerin nedenleri arasında önemli bir yere sahiptir. Nüfus doğum oranlarının artması,

sağıktaki gelişmelere paralel olarak yeni doğan ölümlerinin azalması ve ortalama yaşam süresinin uzaması gibi nedenlerle hızla artmıştır. Özellikle kırsal alanlarda artan nüfusun oluşturduğu demografik baskı göçlere yol açmıştır. Göçler sonrasında nüfusun yaş grubu ve nitelikleri bakımından kırsal ve kentsel alanlardaki eşitsiz dağılımı göçün süreklilik kazanmasına yol açmıştır.

Politik alan da göçleri besleyen ve göçlerden beslenen bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Politikanın göç süreçlerine etkisi öncelikle ekonomik alandaki tercihlere bağlı olarak şekillenir. İki kutuplu dünyada sosyalist politikalara karşı liberal politikaların tercih edilmesi temel kırılmayı oluşturur. Özgürlük, insan hakları ve demokrasi söylemleri üzerinden yaygınlaşan liberalizm, çok partili hayata geçişle başlayan popülist politikalar, kentsel yağmaya göz yumulması, hemşericilik, nepotizmin yaygınlaşması göçleri besleyen politik süreçler olarak değerlendirilebilir. **Göçlerin politik alana etkileri ise kırsal alanlardan kentlere gelen kitlelerin kente kendi ekonomilerini, kültürlerini, kurumlarını ve siyasetlerini üretmeleri şeklinde olmuştur. Bugünkü Türkiye'nin ekonomisinin, kültürünün, siyasal yönelimlerinin şekillenmesinde bu göç süreçleri etkili olmuştur.**

Göçlerin kitleselleşerek devam etmesinde sosyo-psikolojik faktörlerde önemli rol oynamaktadır. Köyün iticiliği, kentin çekiciliği daha çok sosyo-psikolojik bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Köy nüfusunun artışına paralel gelişen sosyal sorunlar, kan davaları, terör olayları, kırsal yaşamın zorlukları, kentsel yaşamın barındırdığı fırsatların çekiciliği, kentsel yaşamın sunumunun ürettiği psikoloji, kentlerin sahip olduğu eğitim, ulaşım, sağlık hizmetlerinin çekiciliği, eğitim kurumlarında yetişen neslin iş-istihdam alanlarının kentsel özellik göstermesi bu çerçevede değerlendirilebilecek faktörlerdir.

Sanayileşme ile orantılı artmayan kentli nüfus, çarpık, düzensiz, sağlıksız kentleşmeye ve travmatik sosyo-kültürel gelişmelerle karşı karşıya kalmıştır. Kırsal kökenliler kentlerdeki bu sorunların

hem sebebi hem de mağduru olmuşlardır. Kentlerin çevrelerinde gelişen gecekondu süreç içerisinde kente dahil olsa da daha sonra gelenlerin onların etrafında yeni gecekondu kurmaya devam etmişlerdir. Bu süreç literatürde "nöbetleşe yoksulluk" olarak tanımlanmıştır.

Nüfusun kentlere akışıyla gelişen kentleşmeye rağmen kentlere yerleşen kitlelerin sanayileşen bir ekonomiyle istihdam edilemeyişi ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel boyutlarda kentleşememe sorununu ortaya çıkarmıştır. Kentli nüfusun kırsaldan gelen nüfusu bu alanlarda kuşatıp dönüştürememesi kentin eski ve yeni sakinleri arasında siyasal, sosyal ve kültürel karşıtlıkları, ayrışmaları derinleştirmiştir. Modern-kentli değerler ile geleneksel-kırsal değerlerin iç göçlerle karşı karşıya gelmesi kültürel sorunları beraberinde getirmiştir. Kentlerde kırsal kökenli nüfusun kentli nüfustan çok daha fazla olması modernleşme yönündeki beklentileri dönüştürmüştür. Geleneksel değerlerin egemen olduğu farklı bir modernlik gelişmiştir. **Ekonomik sorunları aşamayan kitleler, kültürel sorunlara eğilme imkânı bulamamıştır. Bu da zihinlerin bulanıklaşmasına, eklektik ideolojik yönelimlere yol açmıştır. Kültürel karşılaşmalar, çatışmalar farklı kültürleşmeleri ortaya çıkarmıştır.**

İç göçler modernleşme okulunun iddia ettiği gibi gelişmeyi sağlayacak doğal bir süreç olarak yaşanmamıştır. Bağımlılık okulunun ileri sürdüğü gibi var olan sistemin bozularak bağımlılığın daha da artmasına yol açan bir süreç ortaya çıkmıştır. Göçler kırsal, kentsel, bölgesel alanlarda dengesizliklerin, eşitsizliklerin ve sömürünün artarak yerleşmesine yol açmıştır. Toplumsal bütünleşmenin gelişmesine değil ayrışmaların artmasına, farklılıkların görünür hale gelerek katılaşmasına yol açmıştır. Kültürel ve ideolojik yeni varoluş formlarının gelişmesine öncülük etmiştir.

Değişimin hızlı olması iç göç süreçlerinin travmatik sonuçlar doğurmasına sebep olmuştur. Ancak günümüzde göçlerin ekonomik-sosyal yapının çözülmesi sonucu sorunlu olarak ortaya çıkan, belirsizlikler barındıran farklılık, uyumsuzluk temelinde çatışmalara yol açan bir süreç olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bireylerin bu tür travmatik sorunlar yaşamadan, kolaylıkla yer değiştirebildiği, yaşam mekânı tercih edebildiği, göçün sadece bir tercih meselesi olarak ortaya çıktığı, ekonomik ve sosyal yaşamın olağan bir süreci olmaya başlamıştır.

Göçler bağlamında gelişen onca soruna rağmen sürecin tehditler kadar fırsatlar da içerdiğini söylemek gerekmektedir. Günümüzde göç sonrası yaşanan travmaların aşılması ekonomik ve sosyal kalkınma yönünde yeni fırsat pencerelerinin açılması yönünde umutlar artmaktadır. Farklı göç türleri farklı tecrübeler doğurmuştur. Göç eden ilk nesillerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar şimdiki nesiller açısından sorun olmaktan çıkmıştır. Göç süreçleri ile ekonomik, sosyal, politik, kültürel alanlarda oluşan birikimler, tecrübeler yeni nesiller için bu alanlardaki sorunları aşmak için imkanlar barındırmaktadır.

Sonuç

Özetle, Türkiye'nin iç göç tarihi genel olarak bakıldığında farklı süreçlerin yaşandığı, farklı özelliklerin ön plana çıktığı beş dönemden oluştuğu görülmektedir. Ulus devletin inşası, köyün modernizasyonu ile karakterize olan ilk dönemde iç göçler sınırlı ve durağan bir özellik sergilemiştir. Çok partili hayata geçiş, uluslararası liberal sisteme eklenmenin belirleyici olduğu ikinci dönemde politik yaklaşım, kentsel gelişmeler demografik artışla birlikte iç göçleri tetiklemiş, hızlı ve kitlesel bir göç dalgaları başlamıştır. Kapitalizmin mekânsal tercihlerine bağlı olarak öne çıkan kentlerin kırdan kente göçlerle hızla büyüdüğü üçüncü dönemde, küçük ve orta ölçekli kentlerden bu metropollere doğru göçler başlamıştır. Buna bağlı olarak göç alan kentlerde çok boyutlu sorunlar ortaya çıkmıştır. Liberalizmin küreselleşerek yaygınlaştığı, göç alan kentlerin doğal sınırlarına ulaşmaya başladığı dördüncü dönemde, bölgesel yeni çekim merkezlerinin oluşumu bağlı olarak iç göçler yoğun bir şekilde devam etmiştir. Liberalizmin kendini yeniden formüle ettiği, insan ve mekân ilişkisinde yeni yaklaşımlar geliştirdiği beşinci dönemde iç göçler yeni formlar kazanmıştır, emekçi sınıfın çoğunluğunu oluşturmaya başlayan memur-hizmet sektöründe çalışanların hareketliliğinin oluşturduğu göçler öne çıkmıştır. Yaşam evrelerine, eğitim, iş ve emeklilik dönemlerine, bağlı şekillenen göç destinasyonları gelişmeye başlamıştır. Göç bir yaşam formu olmaya, mobil yaşamlar yaygınlaşmaya başlamıştır.

* Bu makale yazarın "Türkiye'de İç Göçlerin Dönemsel Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme" adlı çalışmanın gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesiyle oluşturulmuştur.

[ŞİMŞEK, Rıdvan (2017), "Türkiye'de İç Göçlerin Dönemsel Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme", Yüzyılın Sorunları ve Sosyoloji-II, Editör: Fethi NAS, (sa.131-145), Gece Kitaplığı.]

SİVAS'IN YOLARINA

▲ M.SALİM İNCE

...
*"Ne, yıldızlar kaynaşır gökyüzünde,
 Ne, sevdıyla dolar taşar gönüller,
 Bir rüzgâr eser ki bıçak gibi
 El ayak şişer.
 Sivas yollarında geceleri
 Ağır ağır kağnılar gider."*

...
 Cahit KÜLEBİ

İnsanın doğduğu, alıştığı yeri değiştirmesi, vatanını terk etmesi ne kadar zordur kim bilir. Bu değişim büyük bir zorunluluk değilse büyük cesaret ve fedakârlığın sonucu. Rahatından vazgeçemeyenlerin böyle bir teşebbüste bulunması mümkün müdür mesela? İnandığı yolda yahut yeni bir iş aramak için yapılan bu yer değiştirme, yerini değiştirme ne çok bilinmezlik taşır içinde? Yepyeni bir hayattır, yeni dediysek gıcır-gıcır anlamında değil. Sıfırdan başlamak anlamında, geçmişten kopma anlamında belki o güne kadar birikimlerinden, çevrenden varsa sevdiceğinden ayrılma anlamında...

Göç eden insan taşındığı yere alışmaya çalışacaktır artık. Gerçi bizim İstanbullu olmamızı sağlayan şahsi tarihimiz 13 yaşında bir delikanlının kendini önce Sivas'ın yollarını sonra İstanbul yolunu adımlamasıyla başlıyor.

Göç eden kişi maceracıdır biraz da. Varacağı yerin bilinmezliği heyecanlandırır onu, endişelidir de, lakin göç edeceği yerde konuşulan dili bilir, böyle olunca da, göçebenin merak ettiği şey, aynı dili konuştuğum insanlar ne yapıyorlar acabadır. Şehirden şehre giden göçebe, pasaporta ihtiyaç duymaz, gittiği şehirde bir hemşerisini buldu mu yeter ona. Öyle düşünür. Şehir caziptir, renkli ekranlar, otobüsler, deniz, büyük köprü, tarihi mekânlar.

13 yaşında Sivas'tan İstanbul'a göç etmiş bir insan. Hikâyesi büyük bir hikâyenin küçültülmüş hali biraz da.

Sivas, Anadolu'nun tam merkezinde bulunan Türkiye'nin yüz ölçümü olarak ikinci büyük şehri. Cumhuriyet'in temellerinin atıldığı yer olarak da geçmekte. Şimdilerde en çok İstanbul'u "kaplayanlar" olarak geçiyor Sivaslılar. Espriyle karışık "İstanbul ulan burası! Sivas'ın baş şehri" deniliyor. Niye bu kadar göç ettiniz diye sorulara muhatap oluyor Sivaslılar.

Eskiden Ermeni köyleri varmış bolca Sivas'ta, tehcirden sonra değişmiş. Anlatacağım göç hikâyesi 1979 yılından. İstanbul'un cazibesi, işlerin yoğunluğu, babanın sert davranışı iç göçü etkileyen unsurlar olarak görülüyor. Kent; iş fırsatları ve teknolojik yenilikleriyle çok cazip,

hele bir çocuk için, okumaktan daha büyük bir fırsat gibi görülmüş İstanbul. 13 yaş desek de, o dönemin 13 yaşı ile bu dönemin 13 yaşı arasında derin farklar olduğunu da hakkı ifade edilmeli... Sivas; tarla var, bostan var, Kızılırmak var, hayvanlar da var, yani işse iş var. Amma velâkin bir de baba dayacağı var. Öte yandan, ülkeye yeni gelen teknoloji ve farklı yenilikler "büyükşehir" var. "Bogulacaksan büyük denizde bogulmak..." var. Anadolu'daki gençlerin ilgisini şehirde yaşamak çekmiş olacak ki, yoğun göçe maruz kalmış şehirler.

Bir başka yerde yenilik yani farklılık varsa, genç insanın dikkati oradadır. Yeni olana merak yerleşmiş Anadolu çocuğunun üzerine, tarlalar dar gelmiş ve teknoloji göz kırpmış. İstanbul cazibe merkezi; iş orada, teknoloji orada, köy iyice sıkıyor artık.

Kahramanımız İstanbul'a göç ettiği gün, akrabalarının yoğun olduğu ilçeye gider, sonra tevafuk biri onu yolda görür ve sahip çıkar, diğer akrabalarının yanına götürür.

Marangoz olarak başlar işe İstanbul'da. Bavlunu bile toplamadan göç eden bir çocuğun hikâyesi, gerçek ve birçok kardeşi örnek alır bu göçü. Yani yolu biri açar, biri cesaret gösterip bilinmezi bilinir kılar, sonra diğerleri için yol tanıdık gelir. Sonrasında peşinden geliyor abileri ve kardeşleri. İstanbul vatan oluyor artık onlara, kurulan şirketler ve kurdukları yuvalar ile. Sonra çocukları oluyor ve çocukları da benimsiyor iyice İstanbul'u. Yaşlandıkça bebekliği ve çocukluğu köyde geçenler köyü özleyiyor, şehrin bunaltan havasından da

kurtulmak istiyor ve ilk fırsatta köye gidiliyor. Çocuklar ise İstanbulludur artık, köy bilmezler, tarla tapan tırpan bilmezler...

13 yaşındaki çocuğun göçü Türkiye'nin o dönemki halini anlatması açısından da mühim, bu göçün olağan karşılanması ve peşi sıra diğer kardeşlerinin de şehre gitmeleri göçün gayet vakayı adiyeden olduğunu bize gösterir.

Bugün biz yaşlarda (yirmiler diyelim) yapılagöçlerden temel motivasyonu; eğitim amaçlı yapılan göçtür. Lise yıllarını daha iyi bir lisede okumak, Sonrasında büyükşehir yaşamını görmek ve belki de büyük şehrin

getireceği imkânlardan yararlanmak için yapılıyor bu göç.

Modern göçler artık daha çok eğitim için yapılmakta, zulümden ötürü yerlerinden edilenleri ayrı tutuyorum. Amerika'nın teknoloji alanındaki üstünlüğü, İngilizcenin dünya dili olması sebebiyle Türkiye'den birçok öğrencinin hayali bu eğitim göçü. Amerika veya Avrupa hayali ile dolu üniversite öğrencisi. Hem yeni bir dil öğrenmek için hem de **iş başvurularında epey işe yarayan "yurtdışı tecrübesi"** için.

Kısacası bugünlerde iç göçün ana amacı eğitim olmuş vaziyette. Teknolojik imkânlar, şehirde iş bulma ve yerleşme hevesi de eğitimden sonra geliyor.

Şimdi ne babalar çocuklarına kızar ne de çocuklar babalarına, herkes kendi halinde yaşar, konar, göçerler ömür misali...

KÜRESELLEŞEN DÜNYA'DA GÖÇ VE MÜLTECİLİK: SURİYE İÇ SAVAŞININ TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

▲ HATİCE MERVE AKGÜL

*"İnsanın vatanından edilmesi ölüm gibidir.
Kişi bunun hep başkalarının başına geleceğini sanır."*
Mourid Barghouti

BÖLÜM 1: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÖÇ DALGALANMALARI

İnsanlığın tarih sahnesine çıktığı andan itibaren insanlar hep bir arayış ve hareket halinde olmuşlardır. Bu hareketler zamanla göç olarak kavramsallaşmıştır. Göç insanlık tarihi kadar eski ve insanlık var olduğu müddetçe devam edecek bir olgudur. Tarihsel süreç içerisinde göç olgusuna bakıldığında ekonomik yetersizlikler, siyasi, etnik ve dini sebepler, güvensizlik ve belirsizlik gibi itici faktörler, küresel üretim rejimleri çerçevesinde, gelişmiş ülkelerde nitelikli iş gücüne talebin artmasıyla seçici politikalar, uluslararası göç akımlarını zorunlu kıldığı söylenebilir. İnsanlar bu sebeplerden ötürü kendi ülkelerinden koparak başka ülkelere iltica etmişlerdir.

Göçlerin yukarıda sözü edilen sebepleri düşünüldüğünde karşımıza çıkan Kavimler Göçü de günümüz Avrupa devletlerinin temelini atan önemli bir süreç olmuştur.

17.yy' da Avrupa devletlerinin emperyalist güçler olarak ortaya çıkmasından başlayarak I. Dünya Savaşı sonuna kadar ki dönemde İngiltere, Fransa, Portekiz gibi ülkeler nüfus fazlalarını kullanarak koloniler oluşturmuş Batı'nın ötekine el koyma tarihi olarak kayıtlara geçmiştir.

17. ve 18.yy' da Avrupalı tüccarların Batı Afrika'dan Amerika'nın güneyine köle taşıması ve kölelik bitince de İngilizlerin Güney Asya'dan Doğu Afrika'ya işçi götürmesi ile birçok yerli halk azınlık durumuna düşmüş Kanada, ABD, Avustralya'da kurulacak yeni devletlerin temelleri atılmıştır.

1492'de İspanyolların sürdüğü yüz bine yakın İspanyol Yahudi'si dönemin Sultanı 2.Beyazıt'ın izni

ve himayesi ile Osmanlı devletine kabul edilerek çeşitli şehirlere yerleştirilmişlerdir. Bu tarihten sonra Rusya'nın işgalci politikalarla Kırım'ın topraklarını ilhak etmesiyle beraber 1783-1784'te 80 bin Kırım Tatar'ı göç etmiştir. Kırım Tatarları bu sürgün sonrası büyük yıkıma uğramış, açlık ve sefaletle savaşıırken tüm dünya bu kıyımaya sessiz kalmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların dağılması ile yeni göç dalgaları meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin dağılması ile pek çok yeni devlet oluşmuştur. Oluşan bu çok uluslu yeni devletlerin getirisi yeni göç dalgaları olmuştur. Rus Bolşevik Devrimi sonucu oluşan göçler bu dönemde örnek verilebilir.

Her ulusun kendi mültecisini ortaya çıkardığı I. Dünya Savaşı yıllarında Almanlardan kaçan Belçikalıların büyük çoğunluğu İngiltere'ye gitmişlerdir. Fransızlar ise kendi sınırlarına yakın bölgelerde kurulan kamplarda kalmayı tercih etmişlerdir. Bu yıllarda Osmanlı Devletinde yaşanan iç karışıklıklar ve Ermeni çetelerin silahlanarak halkın canına ve malına kastetmeleri olayları artmaya başladığında 27 Mayıs 1915 tarihinde Tehcir Kanunu ile 440 veya 924 bin Ermeni o günkü Osmanlı Devletinin sınırlarında bugün Suriye'nin kuzeyinde yer alan Deir el Zor bölgesine tehcir edilmiştir.

1923 Lozan Antlaşması uyarınca Türkiyeli Rumlarla Yunanistanlı Türkler arasındaki mübadele sonucu sadece 1923-1927 yılları arası Cumhuriyetin ilk yıllarında 504.964 göçmeni ağırlayan ve bu yıldan itibaren gelen göçmenlerin çoğunluğu nedeniyle Türkiye, göçmen kabul eden memleket durumunda olmuştur (Geray, 1962: 26).

Türkiye Cumhuriyet Dönemi'nde ise 1922-1945 yılları arası Yunanistan, Balkanlar ve Almanya'dan 1 milyon 185 bin ve 1988-2000 yılları arası Irak,

Bulgaristan, Bosna ve Kosova'dan 900 bin göçmene ev sahipliği yapmıştır (*Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, 2015: 27*).

II. Dünya Savaşı boyunca ve sonrasında da Yunanistan ve Romanya, hükümetin Türklerin etnik kimliğine yönelik politikaları nedeniyle Bulgaristan gibi çeşitli ülkelerden göç alan Türkiye; Rusya'nın özerk cumhuriyetleri olan Kuzey Kafkasya'dan en yoğun göçü almıştır.

Türkiye son yüzyıl içinde geniş ölçüde göç hareketlerine sahne olan bir ülke olmuştur. Çünkü Asya, Avrupa ve Afrika arasında gerçekleşen mülteci göçlerinin kavşağında Türkiye bulunmaktadır. Göç kavramı, hem Osmanlı Devleti'nin hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin yabancı olmadığı bir olgudur.

BÖLÜM 2: GÖÇLE ORTAYA ÇIKAN KAVRAMLAR

Göç konusu insanlık tarihi boyunca süregelen ve çeşitli algılara göre biçimlenmiştir. Bununla birlikte olagelen her durum ve olayın barındırdığı kendine özgü bir kavram haritası oluşmakta ve literatüre yeni anlamlarıyla girmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) bir Göç Terimleri Sözlüğü hazırlayarak bu terimleri toplamıştır.

Göç ile birlikte ortaya çıkan kavramlara bakılacak olursa;

Geçici Koruma: Kitleselel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur.

Göçmen: Daha iyi bir ekonomik ve sosyal durum için başka bir ülkeye göç eden kişidir. Ülkesinde zulüm veya hayati tehlike sebebiyle değil, genellikle ekonomik sebeplerle ve gönüllü olarak ayrılan kişileri ifade etmek için kullanılır.

Mülteci: Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle

korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku sebebiyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku sebebiyle dönmek istemeyen kişi'dir.

Sığınmacı: İlgili ulusal veya uluslar arası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişidir.

Sınır Dışı Etme: Kanuna aykırı şekilde ikamet eden kişinin bir devlet topraklarından hükümet makamları tarafından çıkarılması. 1951 Sözleşmesi'nde 32.maddesi kapsamında, bir mültecinin sınır dışı edilmesi için geçerli sebepler, ulusal güvenlik ve kamu düzeni olarak belirlenmiştir. Sınır dışı etme kararının alınması yöntemi adil olmalı ve mülteciye başka bir ülkeye kabul edilme imkanı araması için makul bir süre tanınmalıdır.

Şartlı Mülteci: Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle üçüncü bir ülkeye iltica başvurusu yapan ve üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye'de kalmasına izin verilen kişidir.

Yerinde Mülteciler: Menşei ülkelerini terk ettiklerinde mülteci olmadıkları halde daha sonra gelişen olaylar sebebiyle mülteci haline gelmiş kişilerdir. Mültecilerin zulümden korkmalarının sebebi menşe ülkelerindeki askeri darbe veya sığınma ülkesinde yapılan siyasi faaliyetler gibi değişiklikler olabilir.

Göçmen Kaçakçılığı: Doğrudan veya dolaylı olarak maddi menfaat için yasal olmayan yollardan bir yabancıyı ülkeye sokan, ülkeden çıkartmaya çalışan, ülkede kalmasına olanak sağlayan kişilerdir.

İnsan kaçakçılığı/tacirliği: 21.yüzyılda köleliğin yeniden ortaya çıkış biçimi olarak insanların temel hak ve özgürlüklerini ortadan kaldıran, silah ve uyuşturucu kaçakçılığından sonra en yüksek kazançla sahip üçüncü illegal faaliyet alanı haline gelmiş bir suç türüdür.

Sığınma Hakkı: Bir kişinin uyuşunda bulunduğu devleti çeşitli nedenler ile terk ederek yabancı bir devletin topraklarına, savaş gemilerine, konsolosluk binalarına, uçak gemilerine ulaşarak bu devletin korumasını talep etmesidir. Sığınma hakkıvesığınmacıhukukibirstatükazanılmasından çok, kısa süreli bir barınma durumunu ifade eder. Her sığınmacı mülteci kabul edilmezken, her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır.

İltica; koşup birine sığınan, muhacir; yerleşmek için başka bir yere göç eden göçmen anlamlarına gelmektedir.

BÖLÜM 3: SURİYE'DE YAŞANAN İÇ SAVAŞIN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

3.1.Arap Baharı Gölgesinde Suriye

Arap Baharı 17 Aralık 2010 Tunus'ta bir gencin kendini yakamasının ardından tüm Tunus halkının giriştiği eylemler beraber Arap dünyasına gelen bunalım dönemidir. Yapılan protesto sonucu birçok Arap ülkesi Tunus'tan etkilenip özgürlük için savaşmıştır. Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahrein, Ürdün, Yemen gibi ülkeler Arap Baharı'ndan

etkilenen ülkelerdir.

Arap baharı olayının sebepleri arasında; siyasi yozlaşma, düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar, gıda enflasyonu, usulsüzlükler, gelir dağılımındaki adaletsizlik, diktatörlük ve kötü yaşam koşulları vardır. Bununla birlikte enerji ve bölge kaynakları üzerinde yüzyıllardır emelleri bulunan ülkelerin başlangıçta bir halk uyanışı olan bu olayın kendi istedikleri yönde ilerleyerek bir gerilime ve bugün gelinen durumda bir krize sebebiyet vermesi amacıyla izledikleri siyaset ve politikalar Arap Baharını bir özgürlük arayışından çıkartarak bölgelerde yaşanan bir kaosa çevirdiği de bir gerçektir.

Sırasıyla pek çok Arap ülkesi bu uyanışın etkisinde kalmıştır. Bu çalışmanın asıl konusu olan Suriye'de etkilenen ülkelerden biridir. Bu bağlamda Suriye'de yaşanan sürece bakmak gerekmektedir.

3.1.1.Suriye'de Olayların Başlaması ve Gelişmesi

Suriye'de başlangıç diğer ülkelerden farklı olmamıştır. Protestolar, Mart 2011 'de ilk olarak ülkenin güneyindeki Dera'dan ülke geneline yayıldı. Dera kentinde duvarlara rejim aleyhinde yazılar yazan birkaç genç tutuklanmış, gençlerin ailesi ve polis arasında tartışmalar yaşanmıştır. Gençlerin ailelerine verilmeyişi Dera kentindeki halk tarafından protesto edilmiştir. Başlayan protestolara Esat rejimi muhalifleri ve Arap baharı olaylarından etkilenen muhaliflerle birlikte halkın büyük bir kesimi katılmış, polis ve halk arasındaki gerilim gün geçtikçe tırmanarak yerini çatışmalara bırakmıştır. Ülkede Mart 2011'de rejim karşıtı gösterilerle başlayan süreçte, muhaliflere yakın İngiltere merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi

verilerine göre Mart 2018 itibarıyla 106 bini sivil 353 bin 900 kişinin ölümü belgelenmiştir. Bu sayıya kaybolan ve öldüğü sanılan 56 bin 900 kişi dahil değildir. Kuruluş 100 bin kişinin ölümünün belgelenmediğini tahmin etmektedir.

Beşar Esad yönetimi protestoları ciddiye almamış ve halkı "Emperyalist güçlerin kuklası teröristler" olarak nitelemiştir. Tırmanan olayların ardından yönetim çeşitli değişiklikler ve reformlar yaptıysa da atılan adımlar muhalifler tarafından samimi ve yeterli bulunmamıştır. Her geçen gün halka karşı geliştirilen tutum biraz daha sertleştirilmiştir. Bunun üzerine pek çok uluslararası yetkili tarafından uyarılan Esad yönetimi geri adım atmamış, muhaliflere karşı sert tutumunu değiştirmemiştir. Arap Birliği halkın yanından olduğunu ve desteklediğini bildirirken, BM ve Rusya, Suriye rejimini kınayan ortak bir açıklama yapamamıştır. Olayların büyümesi sonucunda komşu ülkelerle birlikte Türkiye'ye de göçler başlamıştır.

2011 yazı, muhalifler için daha organize hareket ettikleri bir dönem olmuştur. 'Ulusal Kurtuluş Konferansı' düzenlenerek Esad rejimine karşı birlik çağrısı yapılmıştır. Suriye'de sivil direnişin sonuç vermemesi ve rejimin katliamlara devam etmesi üzerine muhalifler silahlanma yoluna giderek direnişe karşı koyma kararı almışlardır. Esad 'a bağlı Suriye Ordusu'ndan ayrılan asker ve subaylar Özgür Suriye Ordusu(ÖSO) adını verdikleri bir grup oluşturmuşlardır.

Eylül 2011'de toplanan BM Genel Kurulunda ana gündemi Suriye meselesi olmuştur. Arap Birliği'nin Suudi Arabistan ve Katar öncülüğünde Güvenlik Konseyi'ne taşıdığı Suriye'de ateşkesin sağlanması amacıyla Arap Barış Gücü'nün teşkil edilmesi, insani yardım koridoru açılması, ülkede tampon/güvenli bölge oluşturulması, Beşar Esad'ın iktidarı yardımcısına devretmesi gibi öneriler ABD ve Batılı devletler tarafından desteklenirken Rusya ve Çin muhalefetiyle karşılaşmıştır.

Sivil direnişin zayıflatılmış olmasıyla Suriye'de pek çok silahlı küçük büyük gruplar oluşmuştur. Sivil ve askeri muhalefetin ortak hareket edememesi Suriye'de karışıklıklara sebebiyet vermiştir. Dünya'da sözü geçen ülkelerin tarihte çok defa yapmış oldukları gibi enerji ve stratejik konumları elde etme çabaları ve güç yarışları, Suriye'de bugün yaşanan olayların nasıl bu denli tırmandığını

göstermesi açısından araştırılmaya ve göz önünde bulundurmaya değerdir. Günümüzde Suriye savaşı cephelerden çok masa başında siyaseten yürütülen bir hal almıştır.

Yaklaşık sekiz yıldır devam eden Suriye iç savaşı Ortadoğu bölgesinde siyasal ve ekonomik krizlerin yanında en çok önem arz eden insanlık krizini ortaya çıkarmıştır. Suriye'de resmi rakamlara göre 400 binden fazla kişi hayatını kaybetmiştir (Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, Mart 2018).

Savaş aynı zamanda 13 milyon kişinin evini terk etmesine neden olmuştur. Evinden ayrılan Suriyelilerin yarısı ülke içinde, diğer yarısı ise komşu ülkelere, Avrupa'ya ve Kuzey Amerika'ya göç etmiştir. Yerinden olan Suriyelilerin 6 milyonu yani yarısına yakını ülkeleri içinde yer değiştirmiştir (<https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/>).

Suriye'de hâlihazırda iç ve dış göçler yaşanmaktayken bu insani krizi sadece Suriye ile sınırlı tutmak şüphesiz insanlık dışı bir anlayış olacaktır. Etkisini okyanus ötesinde dahi gösteren bu insani krize kayıtsız kalmak vicdanen bir sorumluluktan kaçmak olacaktır. Zorunlu göçe maruz kalan Suriyelilerin yaşadığı insanlık trajedisi tüm uluslararası sistemin sorunudur. Bu çerçevede, Suriyeli mülteci krizinin çözümünü sadece komşu ülkelerin sorumluluğu gibi düşünmek durumun daha kötü bir hal almasına neden olacaktır.

3.2. Merhametin Çatallanan Sesi: Avrupa'nın Suriye Krizine Karşı Tutumu ve Mülteci Siyaseti

Avrupa'da mülteci hakları ve göçe dair kavramlar İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenmeye başlamıştır. Avrupa tarihinde Yahudi ve Çingenelerin maruz kaldıkları soykırım ve yaşadıkları göçler savaş sonrası yıllarda Avrupa'nın göçmenler ve insan hakları konusunda ayrı bir hassasiyete sahip olmasına da sebep olmuştur. Avrupa, yakın zamanda yaşanan bu utanç verici hadiselerin tekrarlanmaması için göçmenleri koruyan uluslararası antlaşmalar yapmak üzere girişimlerde bulunmuştur. Bugün yürürlükte olan göçmen hakları ile ilgili antlaşmalar ilk defa Cenevre'de Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme adı ile 1951'de imzalanmış, bunu 1967'de imzalanan protokol takip etmiş ve böylece sığınmacılarla ilgili temel haklar ortak bir bildiri ile garanti altına alınmıştır.

Ancak Avrupa bugün göçmenler konusunda öncülük ettiği insanı merkeze yerleştiren anlayışından uzaklaşarak kendi değerleriyle uyuşmayan bir konumda durmaya başlamıştır. Avrupa, tarihte yoğun göç vermiş ve almış bir kıta olmasına rağmen, hâlihazırdaki göçmenlerin Müslüman olması da Avrupalı politikacıları tedirgin ederek izlenen mülteci siyasetini olumsuz etkilemektedir.

Suriye'de yaşananlara karşı sessizliğini koruyan Avrupa, DAES'in etkisini artırarak gerçekleştirdiği eylemlerin Batı medyasında büyük yankı uyandırması, Ocak 2015'te Fransız dergisi Charlie Hebdo'da ve aynı yıl Kasım ayında Paris'te düzenlenen saldırılarda birçok insanın hayatını kaybetmesi üzerine Suriye krizinin yalnızca bölge halkının sorunu olmadığını anlamış ve Suriye'de yaşananlar karşısında farkındalık kazanmaya başlamıştır. Fakat bunun yaşanan krize bir çözüm arayışı üretmekten ziyade, mevzu bahis krizin Avrupa'ya sızmasından duyulan kaygının neticesi olduğu söylenebilir (Pirinççi, 2015; s. 10).

Nitekim Charlie Hebdo saldırısında yaşamını yitiren 12 kişinin kamuoyunda uyandırdığı ilgiyi o zamana dek hayatını kaybeden binlerce Suriyeli ne yazık ki uyandırmayı başaramamıştır. Akdeniz'de yaşanan mülteci ölümleri ve özellikle Eylül 2015'te üç yaşındaki Aylan Kurdi'nin ölümü medyada büyük yankı uyandırması üzerine sivil toplum örgütlerinin baskılarına dayanamayan Avrupa, meselenin nasıl çözüme kavuşturulacağını tartışmaya başlamıştır.

binden fazlası Almanya'ya, 110 binden fazlası İsviçre'ye, yaklaşık 50 bini Avusturya'ya gitmiştir Suriyelilerin en çok göç ettiği bir başka bölge de Kuzey Amerika'dır. Kuzey Amerika'ya yaklaşık 100 bin Suriyeli göç etmiştir. Krizin başlamasından bu yana 52 bin Suriyeli Kanada'ya, 21 bin Suriyeli ABD'ye gitmiştir (<https://tr.sputniknews.com/dunya/201801311032054552-suriyeliler-en-cok-nerelere-goctu/>).

Pek çok zorluklardan geçerek Avrupa'ya ulaşmayı başaran Suriyeli sığınmacıları daha zor bir imtihanın beklediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Getirilen kısıtlamalar, sınır noktalarında Avrupalı ülkelerin sığınmacılara yönelik katı muameleleri de bu kanıyı desteklemektedir.

Macaristan, Avrupa'nın yaşadığı göçmen krizinde en çok eleştirilen ülkelerin başında gelmektedir. Macar yönetimi göçmenlerin girişini engellemek için sınıra dikenli tel çekmiştir ve ülkede bulunan göçmenler de sık sık sivil saldırılara maruz kalmaktadır. Sırbistan tarafına geçmeye çalışan göçmen bir baba Macar polisi tarafından engellenmeye çalışılırken bu sırada yaşananları görüntüleyen Petra Lazlo adlı kadın kameraman tarafından çelme takılarak yere düşürülmüştür. Yapılan hareket "insana yakışmayacak" bir tavır olarak değerlendirilirken atılan çelme bir göçmen nezdinde asıl olarak insanlığa atılmıştır. (<http://www.aljazeera.com.tr/haber/insanliga-celme,20.12.2016>)

Suriye'deki krizin çözüleceğine dair umutlarını neredeyse kaybeden Suriyeliler bu süreç içerisinde Avrupa'ya sığınma talebiyle veya mülteci olarak gitmişlerdir. Yaklaşık 1 milyon olan bu sayının 500

Danimarka da ise masraflarını karşılama gerekçesiyle ülkesine ulaşp iltica başvurusunda bulunan sığınmacıların değerli eşyalarına el koyma önerisini kanunlaştırmıştır (Dünya Bülteni, 2016).

İngiltere'deki Middlesbrough kasabasında sığınmacıların yerleştirildiği evlerin kapıları kırmızıya boyanmış, Galler'in başkenti Cardiff'te sığınmacıların yemek alabilmesi için bileklik takma zorunluluğu getirilmiştir

(Londra Gazete, 2016).

Avrupa tarihinde sömürgeciliğin zirvesindeyken insanlar köleleştirilerek zorla çalıştırılmak üzere

Afrika'dan gemilerle Amerika'ya taşınmışlardır. 21. yy'da izlenilen mülteci politikalarında özellikle Almanya'nın mülteci kabulündeki siyasetinde bu durum izlenmektedir. 2015 Temmuz'da yeniden düzenlenen sığınma hakkına ilişkin en göze çarpan içerik, "uyum sağlamış gençlerin Almanya'da kalmaları kolaylaştırılacak aksi halde Almanya'ya sığınmacı olarak gelenlerin sınır dışı edilmeleri hızlandırılacak" ibaresidir. Bu Almanya'nın neredeyse durmuş olan nüfus artışının destekçisi nitelikte olabilecek yeni işçi alımı gibi gözükmektedir.

Tüm bunlar yaşanırken İzlanda hükümetinin yılda sadece 50 Suriyeli'yi ülkeye sığınmacı olarak kabul edebileceğini açıklamasının ardından İzlandalılar, Suriyelileri evlerine almalarına izin verilmesi için sosyal paylaşım sitesi Facebook'ta kampanya başlatmış, kısa sürede 13 bine yakın İzlandalı, evlerini Suriyeli sığınmacılara açabileceklerini belirterek, kampanyaya destek vermişlerdir. Günlerce Budapeşte'de mahsur kalan mülteciler, Macar hükümetine tepki olarak yaklaşık 170 km sürecek bir yolculuğa çıkmışlar, kendilerine sağlanan otobüsle 30. kilometreden sonra taşıtlar vasıtasıyla Avusturya sınırını geçip Avusturyalıların 'hoş geldiniz' pankartları altında yolculuklarını tamamlamışlardır. (Al Jazeera Türk, 2016a)

Avrupa Birliği 1 milyon göçmen ve mültecinin Avrupa'ya giriş yapmasını kabul edilemez bir külfet ve önemli bir kriz nedeni olarak görmekteyken Avrupa nüfusunun yedide biri kadar bir nüfusa sahip olan Türkiye, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 17 Ocak 2019 da açıkladığı verilere 3,6 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır.

Lübnan'da 1,3 milyon Suriyeli mülteci yaşamaktadır. Pakistan ve İran'ın her birinin sınırları içinde de 1'er milyondan fazla mülteci bulunmaktadır.

Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki Avrupa komşu ülkelerin üzerine bıraktığı mülteci krizini görmezden gelmekle birlikte mülteci kabulünü reddetmekte ve her durumda kendi çıkarlarını düşünerek bu ülkeleri birer 'mülteci deposu' olarak kullanmaktadır.

Gerek ABD'nin güneyden gelen kaçak geçişleri engellemek için en ileri görüntüleme teknikleri ve fiziki engellerle tahkim ettiği sınır gözetim sistemi, gerek Avrupa Birliği'nin topluluğu dış dünyadan

gelecek olumsuzluklara ve güvenlik risklerine karşı korumayı amaçlayan "bütünleşik sınır yönetim sistemi" nin yaşanan insanlık trajedileri karşısında ancak birer utanç duvarı olmaktan öteye gidemediklerini göstermektedir.

İnsan hakları savunuculuğunu kimseye bırakmayan, Birleşmiş Milletler'iaciz ve göstermelik bir örgüt haline dönüştüren kalkınmış Batı ülkeleri, kendi topraklarını varil ve yangın bombalarıyla yakıp kavurarak cehenneme çeviren Esad rejiminin benzersiz vahşetine gözlerini ve kulaklarını kapatmakla yaşanan insanlık dramlarının doğrudan sorumlusudurlar. Dolayısıyla göç yollarında açlıkla pençeleşerek ve boğularak ölen binlerce insanın vebalini omuzlarında taşımaktadırlar. (Al Jazeera Türk, 2016b)

3.3. Suriye İç Savaşının Türkiye'deki Yansımaları ve Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri

Türkiye, ilk olarak Nisan 2011 tarihinde başlayan göçlerle birlikte Suriyelilere yönelik "açık kapı politikası" uygulayacağını ilan ederek, Suriye'ye komşu ülkeler arasında en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ülke olmuştur. Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi olması gerçeği ve Suriyelilerle aynı coğrafi, sosyal ve kültürel ortamı paylaşması Türkiye'nin sorumluluğunu arttırmaktadır. Türkiye'de resmi rakamlara göre Ocak 2019 itibarıyla 3,6 milyon Suriyeli barınmaktadır. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Ocak 2019)

Türkiye'ye geçiş yapmış 3 milyondan fazla Suriyelinin büyük bir kısmı kurulan kampların dışında yaşamaktadır. Yaklaşık 143 bin Suriyeli geçici barınma merkezlerinde kalırken geriye kalan büyük çoğunluk sınır illerinde ve iş imkanlarının daha yoğun olduğu İstanbul, İzmir, Bursa gibi illerde kalmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki Suriyelilerin karşı karşıya kaldığı sorunların esas boyutunu kamp dışında, şehir merkezlerinde yaşayanlar oluşturmaktadır.

Türkiye, Nisan 2013'te Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu (2013) çıkarmış ve bu yasa ile İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurarak daha hak ve insan temelli, bir politikaya yönelmiştir. Bu yasa aynı zamanda Türkiye'nin her geçen gün düzensiz ve kitlesel göçler bakımından hedef ülke haline gelmesi de dikkate alınarak yapılandırılmıştır.

22 Ekim 2014'te yayınlanan "Geçici Koruma Yönetmeliği" büyük ölçüde Suriyeliler krizinin etkilerini üzerinde taşımaktadır. Yönetmelik "geçici koruma" için bir süre belirlememiş, "şartlı mültecilere" imkânlar ölçüsünde sağlanacak hizmetlerin çerçevesini tanımlamıştır. Böylece mültecilerin haklarından ve bu anlamda devlete yüklenen bir "yükümlülük"ten değil, "misafirlere ev sahibinin -imkânları ölçüsünde- iyi niyetli desteği" mantığı düzenlemeye egemen olmuştur. Hem yasa hem de yönetmelik genel bir çerçeve çizse de Suriyeliler için özel düzenlemelere imkân tanıyan bir biçimde düzenlemeler yapıldığı anlaşılmaktadır.

3.3.1. Toplumsal Etkiler

Türkiye'deki Suriyeliler konusu her şeyden önce bir sosyal uyum meselesidir. Ekonomik, sosyal ve kültürel uyumun zorluğu doğal olmakla birlikte önemli olan mümkün olan en az hasarla bu uyum sürecini sürdürmektir. Sığınmacılar ile yerel halk arasında farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan bir takım sorunlar yerel tepkinin en önemli nedenidir. Bunun yanı sıra, Suriyelilerin ucuz iş gücü olarak görülmesinden dolayı iş bulma imkânlarını zorlaştırdıkları yönündeki düşünceler, özellikle sınır bölgelerinde Suriyelilerle yapılan ikinci evlilikler ve buna bağlı boşanmaların artması, bazı şehirlerde etnik ve mezhepsel kutuplaşmaları körüklemesi, çarpık yapılaşma ve kiralardaki artışlar ortaya çıkan toplumsal etkiler arasında sayılabilir.

Şehirlere dağılan birçok Suriyeli sığınmacı, maddi imkân yetersizliğinden dolayı derme çatma yerlerde, kalacak bir yer bulamayanlar da park ve köprü altları gibi kötü koşullarda yaşamak durumunda kalmıştır. Bununla beraber, Türkiye'deki istihdam yasalarının çalışma izni alımını güçleştiren yapısı birçok Suriyelilerin düşük ücrete razı olarak ağır koşullarda çalışmak zorunda kalmasına neden olmaktadır. İşverenlerin, zor durumda olmalarını kendi lehlerine çevirerek ucuz iş gücü nedeniyle Suriyeli sığınmacıları işe almaları toplum tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Oysa ağır şartlar altında düşük ücrete çalışmaya razı olan Suriyelilerin daha fazla sömürüldüğü ve içinde bulundukları zor durumun suiistimal edildiği açık biçimde görülebilir (Kirişçi, 2014:30).

Çalışma sahasında çözülmeyi bekleyen bir diğer sorun, Suriye'deki lisans diplomalarının bugün

Türkiye'de bir geçerliliğinin olmamasıdır. Suriye'de eğitim, tıp, hukuk gibi alanlarda meslek sahibi olan birçok Suriyeli sığınmacı bugün Türkiye'de kendi mesleğini icra edememektedir (Ertekin, 2015).

Suriyeli sığınmacıları en çok kaygılandıran hususlardan bir diğeri ise çocukların eğitimidir. Türkiye'de zorunlu eğitim çağındaki Eğitim çağında bulunan 976 bin 200 Suriyeli öğrenci var olmakla birlikte 608 bin 84'üne eğitime erişim imkanı sağlanmıştır (<https://www.meb.gov.tr/bakan-yilmaz-608-bin-suriyeli-cocugun-egitime-erisimi-saglanmistir/haber/15549/tr>). Suriyeli çocukların okullaşması konusunda sürecin bu denli uzayacağı öngörülemediğinden ve eğitim dilinin Türkçe olmasından kaynaklanan büyük bir sorun yaşanmaktadır.

Suriyeli sığınmacılar devlet okullarında, Arapça eğitim verip Suriye müfredatını uygulayan geçici eğitim merkezleri ve Suriyeliler tarafından açılan özel okullarda eğitim görmektedir. Maddi yetersizliklerden dolayı özel okullar pek talep görmezken, geçici eğitim merkezlerinin yeterli sayıda olmaması sığınmacıları Türk okullarına yönlendirmiştir. Fakat Türk okullarını tercih ettiklerinde çocuklar, Türkçeyi çok iyi bilmedikleri için zorluk yaşarken farklı bir ırka mensubiyet ve sığınmacılık nedeniyle dışlanmaya maruz kalmaktadır.

Yerel halk arasında yoksulluğa düşmekten kaynaklı Suriyelilerin dilencilik yaptığı iddiaları mevcuttur. İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre, ülke genelinde 17 ve 27 Mayıs 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen "Huzurlu Sokaklar" uygulamalarında dilencilik suçuyla ilgili olarak toplam 3 bin 46 kişiye işlem yapılmıştır. Bunlardan ilk uygulamada 149 kişinin ikinci uygulamada ise 230 kişinin Suriyeli olduğu tespit edilmiştir. Yakalananlardan bazıları Suriyeli kılığına girdiği anlaşılmıştır (<https://www.umhd.org.tr/2019/01/suriyeliler-hakkinda-bilinen-dogrular-ve-yanlislar-2/>).

Toplumdaki rahatsızlık, kaygı ve yaşanan olumsuz durumların yanında sığınmacıların da tam anlamıyla güvenli ve refah içerisinde bir yaşam sürdürdüğünü söylemek güçtür. İçinde bulundukları zor durum nedeniyle özellikle kadın ve çocuk sığınmacıların istismar edilmesi, dışlanma ve nefret söylemi sığınmacıların maruz kaldığı kötü muamelelerin başında gelmektedir. Diğer yandan

toplumda zaman zaman ırkçılığa, nefret söylemi ve yabancı düşmanlığına varacak kadar olumsuz bir tutum söz konusu olmakla birlikte yapılan araştırmalar neticesinde Suriyelilere yönelik hâkim tavrın olumlu ve kabule dayalı olduğu söylenebilir (Erdoğan,2014:5).

Suriyeli sığınmacıların halkın büyük bir kesimi tarafından ensar-muhacir ilişkisine benzer şekilde benimsendiği, özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen kardeş aile projeleri ve çeşitli yardım kampanyalarıyla sığınmacılara destek olduğu ifade edilmektedir. Yine Suriyelilerin kendilerine zarar vereceği gibi yaygın bir kanı bulunan toplumsal kesimlerde, yardım kuruluşlarının toplumsal kabul konusunda yaptıkları çalışmalar bu kanıyı tersine çevirmeye çalışan bir etkidir.

3.3.2.Ekonomik Etkiler

Suriyelilerin ekonomik alandaki etkilerine genel olarak bakıldığında risk ve fırsatların iç içe geçtiği bir tablo söz konusudur. Suriyelilerin genelde Türk ekonomisine özelde ise yerel ekonomiye belli açılardan katkı sunduğu söylenebilir.

Toplumda sorun olarak ifade edilen iki önemli durumdan söz edilebilir. Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte konut taleplerinin artması ev sahiplerinin bunu bir fırsata çevirerek kiraların üzerinde aşırı artışlar yapmasına ve var olan kiracılarını evden çıkartarak yerine daha yüksek fiyatlarla Suriyelilere evlerini kiralamalarına sebep olmuştur. Kiralarda aşırı artışlar toplumun tepkisini çekmekte ve görünürdeki sebep olarak Suriyeliler hedef alınmaktadır.

Dünyanın her yerinde toplu göçlerde yerel halkı huzursuz eden ve hatta yabancı düşmanlığına iten hususların başında "iş kaybetme" ya da "işgücü arzının artması neticesinde rekabet ve beraberinde gelir azalması" gelmektedir. Ucuz iş gücünün Suriyeliler tarafından sağlanmasıyla işverenlerin daha çok Suriyelileri seçmelerine dolayısıyla iş bulma imkanlarının azalmasına neden olduğu düşünülmektedir. Bu durum yerel halk arasında iş fırsatlarının ellerinden alındığı şeklinde bir tepkiye neden olmaktadır.

Bütün bunlara karşın Suriyelilerin ekonomiye farklı açılardan katkı sunduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'nin kamplarda yaşayan Suriyelilere ve Suriye içine yaptığı insani yardımların büyük

çoğunluğu yerel firmalar üzerinden sağlanmaktadır. Tüm dünyadan Suriye'ye giden yardım malzemeleri de sınır illerindeki firmalar tarafından karşılanmaktadır. Bu durum özellikle tekstil, gıda alanlarında faaliyet gösteren firmalar açısından fırsat oluşturmuştur.

Suriyelilerin geçici koruma statüsü altında kayıt altına alınmış olmasına rağmen 2016 yılında henüz yasalaşan çalışma izni, sosyal uyumla birlikte ekonomik uyumun da öncelenmesi gerektiğini göstermiş ve bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Gerekli destek ve açılımların sağlanması durumunda sadece çalışan olarak değil, küçük esnaf, serbest meslek çalışanı ve işveren olarak da Suriyeliler Türkiye ekonomisinin gelişmesinde önemli bir fonksiyon üstlenebilecektir. (Adıgüzel ve Kurban, 2018)

3.3.3. Güvenlik Üzerine Etkileri

Yerel halk arasında Suriyelilerin asayiş bozduğu yönünde bir söylem oluşmuş durumdadır. Ancak bunun karşılığının olmadığı İçişleri Bakanlığının zaman zaman yayınladığı verilerde açıkça görülmektedir. İçişleri Bakanlığı verilerine göre Suriyelilerin karışıkları olayların Türkiye'deki toplam asayiş olaylarına oranı 2014-2017 yıllarında yıllık ortalama % 1.32 'dir (<https://www.umhd.org.tr/2019/01/suriyeliler-hakkinda-bilinen-dogrular-ve-yanlislar-2/>). Buna rağmen algı abartılı biçimde olumsuzdur.

En ciddi güvenlik riski yerel halk arasında var olan tepkinin bir provokasyon neticesinde şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşmesi ihtimalidir. Sığınmacıların karıştığı adli vakaların veya terör eylemlerinin yaşanması ise tüm Suriyelilere bakışı kritik biçimde değiştirebilecektir. Bu da daha büyük güvenlik risklerini beraberinde getirebileceğinden dikkatle izlenmesinde fayda vardır.

Şehirlerde yaşayan sığınmacılar mahallelerde bir arada yaşamlarını sürdürmektedir. Bu durum her şeyden önce uyum sürecini zorlaştırmaktadır ve orta ve uzun vadede güvenlik sorunlarının doğmasına neden olabilecek bir zemin hazırlamaktadır. Eğitim almamış, düşük gelir seviyesine sahip, dışlanmışlık hissi içinde kimlik bunalımı yaşayan gençlerin ileriki dönemde pek çok suçun kaynağını oluşturacağı söylenebilir.

3.3.4. Temel Hizmetler Üzerindeki Etkileri

Kamplarda yaşayan Suriyeliler sağlık ve eğitim gibi temel hizmetleri alma konusunda sıkıntı yaşamamaktadır. Kamp dışındaki Suriyeliler ise kayıt yaptırmaları durumunda devlet hastanelerinden ücretsiz şekilde faydalanmaktadır. Buralarda sadece Türkiye'deki sığınmacılar değil, Suriye'de yaşayan ve çatışmalar nedeniyle yaralanan kişiler de tedavi edilmektedir. Bu nedenle hem fiziki şartlar hem de sağlık çalışanları açısından kapasite sorunu yaşanmaktadır. Hizmet alamadığını düşünen yerel halk da tepki geliştirmektedir. Aslında konu biraz da algı ile ilgilidir. Kendi nüfusundan daha çok Suriyeliyi misafir eden Kilis'te Valiliğin yaptığı araştırmada Suriyelilerin devlet kurumlarından sağlık hizmeti alma oranı sadece % 3 olarak tespit edilmiştir. Ancak Suriyelilerin acil servisleri doldurmaları ve kalabalık görüntüsü yerel halkı huzursuz etmekte ve hizmetlerde aksamalar, olumsuz bakışı körüklemektedir (Erdoğan, 2014:22).

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yaşanan hizmet aksaklıklarından olan belediye hizmetlerindeki yetersizlikler sorun olarak ifade

edilen bir alanı oluşturmaktadır. Suriyelilerle birlikte belediyelerin sorumluluğunda olan çöp toplama, toplu taşıma, trafik, su temini ve dağıtımı, şehir temizliği, zabıta hizmetleri, inşaatların kontrolü, kültürel faaliyetler gibi konularda ekstra yük ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM 4: SONUÇ VE ÖNERİLER

Arap dünyasında son olarak Suriye'yi etkileyen ve bölgeyi maddi manevi tahribata uğratan, pek çok insanın vatanını bırakarak göç etmesine ve pek çok insanın da hayatını kaybetmesine neden olan iç savaş, başladığı 2011 tarihinden itibaren dünyada bölgeler arasında önemli değişimlere ve etkilere yol açmıştır. Dünyada üzerinde siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda sözü geçen ülkeler söz konusu insanlık krizine müdahalede bu güçlerini kullanmayarak yetersizlerini göstermişlerdir.

Türkiye Suriyeli sığınmacılara karşı 2011 yılından beri açık kapı politikasını sürdürmesi ve dünya kamuoyunun dikkatini Suriye'de yaşanan katliama çekmeye çalışan söylemi ile bütün dünyaya örnek olabilecek bir tavır sergilemiştir. Ancak yaşanan krizin etkilerinin savaşın ilk başladığında düşünülen sınırları aşmış olması ve Türkiye'nin bu duruma hazırlıksız yakalanması bu sürecin iyi yönetilip yönetilemeyeceğini düşündürmeye ve sorgulamaya başlamıştır. Nitekim Türkiye' de gelecekleri adına umut göremeyen sığınmacılar, Avrupa'nın imkânları bakımından daha cazip gözükmeleri sebebiyle tehlikeli yolculuklara çıkmışlar, pek çok zaman bu yolculukların bedelini canlarıyla ödemişlerdir. Bununla birlikte Avrupa'nın yürüttüğü mülteci kabul siyaseti de sığınmacıları zor duruma düşürmüş ve kabuldeki uygulamalar insan onurunu zedeleyici bir niteliğe ulaşmıştır.

Türkiye'nin izlediği politikalar açısından sürece bakıldığında, sığınmacı kabulü sırasında sığınmanın geçici olacağı fikriyle hareket edilmesi krizin iyi organize edilememesine ve bununla beraber çeşitli sorunlarla karşılaşılmasına neden olmuştur. İyiye doğru bir gidişat olmakla birlikte çözülme bekleyen büyük sorunların olduğu yadsınmaz bir gerçek olarak gözler önündedir. Bu süreç içerisinde atılacak olan adımların uzun vadeli ve planlı, sistematik düşünülmesi

gerekmektedir. Suriyeli sığınmacıların kalıcı olduğu kabul edilerek hareket edilecekse, yerel halkın tepkisini önlemeyi de içeren geniş kapsamlı Suriyeli sığınmacı politikasının hayata geçirilmesi elzemdir. Türkiye'de kalacak olan Suriyelilerin Türkiye'ye adapte edilmesinden önce ötekileştirilmeden bu süreci başarmanın gerekliliği de başka bir açıdan değerlendirilebilir.

Toplum içinde zaman zaman ortaya çıkan çatışmalarda çözüm için yerel aktörlere daha fazla hareket alanı verilmesi, kaymakam ve belediye başkanlarının yetki alanlarının genişletilmesi şu noktalar açısından önemlidir:

- Mahalle bazındaki ihtiyaçların belirlenmesi,
- Yerel halkın farklılaşan endişelerinin daha iyi anlaşılabilmesi,
- Toplumsal uyum konusunda atılacak adımların daha sağlıklı tespit edilebilmesi ve başarılı şekilde uygulanması.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerdeki muhtarlıklarda "Suriyeli muhtar yardımcılarının" görevlendirilmesi de gerginlikleri azaltma konusundaki çabaları destekleyebilir (*International Crisis Group, 2018: 3*).

Suriyeliler konusu bir sosyal uyum sorunu olarak ele alınmalı ve çalışma hayatı, eğitim, barınma, sağlık, belediye hizmetleri, toplumun alıştırılması gibi alanları düzenleyecek bütüncül bir politika uygulanmalıdır. Bu sürecin başarılı yönetilmesi durumunda uzun vadede toplumsal zenginliğe, çok kültürlü yapının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca komşu ülke halkları arasında toplumsal bağ güçlenerek uzun vadede daha fazla siyasal ve ekonomik işbirliği imkânlarına zemin hazırlanacaktır.

Suriyeli sığınmacıların resmi yollardan çalışabilmelerine yönelik hukuki bir alt yapı oluşturulmalı ve suistimallerin önüne geçecek bir kontrol mekanizması geliştirilmelidir. Mühendisken bir anda hiç olanlar, doktorken, avukatken inşaatta kum taşımak zorunda kalan sığınmacılar düşünüldüğünde bu alt yapının elzemliği önem arz etmektedir.

Türkiye sığınan sığınmacıların büyük çoğunluğunu çocukların oluşturduğu ve savaşın başlangıcından itibaren Türkiye'de doğan bebek sayısının 350 bini geçtiği kabul edildiğinde ortaya çıkan 'ikincil kuşak'

mülteci kitlesinin ihtiyaçlarına cevap vermenin önemi de yadsınamaz bir gerçekliktir. Sosyal problemlerin önlenmesi açısından en önemli konunun eğitimle giderileceği düşünüldüğünde bu konuda atılacak adımlar önemlidir. Eğitimden yoksun bir 'kayıp neslin' düşük gelir ve dışlanmışlık duygusu ile beraber ciddi sosyal problemlere yol açacağı öngörülebilir. Eğitim sayesinde uyum sorunu aşılanacak, ülke sosyal ve ekonomik yaşamına katkı sunan bir nesil yetişecektir.

Mesele toplumsal uyum çerçevesine oturtularak; Suriyeli sığınmacıların toplumla kaynaşabildiği, kalkınma ve birliğin bir parçası olabildiği, dışlanmadan, karşılıklı temel hak ve hürriyetler ihlal edilmeden var olunabildiği bir ortam oluşturulmalıdır. Kamuoyunda Suriyeliler ile ilgili bilinen pek çok yanlış haber gerek yetkililer gerekse duyarlı vatandaşlar tarafından zaman zaman düzeltilmeli, aksi bir tepkinin ortaya çıkması engellenmelidir.

Mültecilerin potansiyel bir tehlike olduğu algısından uzaklaşarak iş gücü, kültürel kazanımlar ve çeşitlilik olarak onların görülmesi ile bu alanda pozitif algının yayılması gerekir. Sığınmacıların sosyal yardımla hayatlarını devam ettirmeleri yerine, kendi bilgi, beceri ve tecrübelerinin toplumla paylaşılması ve yeteneklerinin kullanılması teşvik edilmeli bu anlamda engeller kaldırılmalıdır. Bu hem varış ülkesi vatandaşları için hem de sığınmacıların kendileri için daha insancıl, sürdürülebilir olmanın yanında ekonomik verimlilik için de gereklidir (Kesgin, 2018)

Türkiye, Avrupa'nın 'mülteci deposu' olarak görülmesinin aksine mülteci meselesinde yapacağı doğru politika ve atacağı nitelikli ve dinamik adımlarla birlikte bu süreci yönetebilirse, tüm dünyaya örneklik teşkil edebilecektir.

Dünya bu dram karşısında ağır bir sınavdan geçmekte ve Suriye her bireyin insanlık adına önünde duran bir sınav kağıdı halini almaktadır. Teknoloji ve iletişim ağlarının gelişmişliği ile birlikte haberleşmenin ve dünyanın her hangi bir yerinde meydana gelen bir olayın evlerimize ulaşması da hızlanmıştır. Dünyanın gözü önünde gerçekleşen bu insanlık dramının görülmemesi, gözlerin ötesinde vicdanın görmemesi ile ilgilidir. Mülteciler meselesi ekonomik ve siyasi bakışlardan arındırılarak ahlaki ve insani boyutlarıyla ele alınmalı ve duruma bu perspektiften bakılmalıdır. Avrupa sürecin başından bu yana atabileceği ancak atmaktan çekindiği adımları atmaktadır.

MINARE

▲ MUZAFFER EYÜPLER

Milli Eğitim Bakanlığı ve Avrupa Birliği'nin ortaklaşa yürüttüğü bir proje var. Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonun Desteklenmesi Projesi (Piktes). Ben de bu projede Sakarya'da Türkçe öğreticisi olarak görev yapıyorum.

Öğrencim Halil lise ikinci sınıf talebesi. Pırıl pırıl, yakışıklı mı yakışıklı, akıllı mı akıllı, edepli mi edepli bir delikanlı. Türkiye'ye geledi altı yıldan fazla olmuş. Türkçesi de gayet iyi. Hatta Türkçe 'ye Türk çocuklarının bir çoğundan daha fazla hakim olduğunu söyleyebilirim. Derslerinde de çok başarılı. Sınıfının birincisi.

Bir gün derste konu İstiklal Marşı'ndan açıldı. İstiklal Marşı'nın bizim için çok önemli olduğunu ve Anadolu'nun da yaklaşık yüz yıl önce Suriye gibi sıkıntılı dönemler geçirdiğini, o dönemlerde düşman askerlerinin yurdun dört bir yanını işgal ettiğini anlattım. İstiklal Marşı'nın da bu zor günlerde yazıldığından bahsettik.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) Sevr mağarasında zor bir durumda kaldıklarında yakın dostu Hz. Ebu Bekir'e "La Tahzen" demişti. Korkma, hüznlenme, kederlenme, ye'se kapılma demişti. İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy da İstiklal Marşı'na "Korkma!" diyerek başlamıştır. Bunlardan da bahsettik. Bir

gün huzurun, sükûnun Suriye'ye de gelmesi, Suriyeli çocukların ölüm korkusu olmadan memleketlerinde yaşayabilmeleri için dua ettik.

Ben daha sonra sekizinci kıtanın beni çok etkilediğini ve sekizinci kıtanın çok hoşuma gittiğini söyledim. İstiklal Marşı baştan sona muazzam bir eser ama sekizinci kıtanın yeri bir başka. Şöyle diyor Mehmet Akif sekizinci kıtada:

*Ruhumun senden İlahi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli.*

Ezanın İslam'ı yaşayan toplumlar için ne kadar önemli olduğundan ve bağımsızlık sembollerimizden biri olduğundan, bugün Kudüs'te ezanın susturulmaya çalışıldığından bahsettik. "Ya Rabbim sen zalimlere fırsat verme, mazlumların yar ve yardımcısı ol." diye dua ettik.

Fark ettim ki Halil biraz hüznlendi. İlk başta konuştuğumuz konulardan dolayı hüznlendiğini düşündüm. Normaldi tabi hüznlenmesi. Meğer konuştuğumuz konular başka şeyler de hatırlatmış Halil'e. Başladı anlatmaya:

"Hocam o zamanlar daha küçüktüm. Savaşın başladığı ilk zamanlardı. Caminin yakınlarındaydık. Bir anda ortalık karıştı. İnsanlar sağa sola kaçmaya başladı. Yanımda bir adam kanlar içinde yere yığıldı. Ben hala daha olanlara bir anlam veremiyordum. Sonradan anladık ki bir keskin nişancı minareye çıkmış insanlara rast gele ateş ediyor. Hemen yanımdaki adam vuruldu ve öldü. O gün o kurşun bana da isabet edebilirdi. Bugün burada olamayabilirdim. Ama daha ömrüm varmış. Onun için ne zaman ezan duysam ya da bir minare görsem ister istemez o günü de hatırlıyorum." Dedi, gözyaşlarını gizlemeye çalışarak...

Çocuklar... Büyümek, olgunlaşmak zorunda kalan çocuklar... Bir yetişkinin bile yaşadığı taktirde bir

ömür kendini toparlayamayacağı olayları yaşayan Küçük Adamlar...

Savaşın acı yüzünü görmüş, ölümü ensesinde hissetmiş, anne, baba ve sevdiklerini gözlerinin önünde kaybetmiş çocuklar...

Memleketini, çocukluğunu, geleceğe dair bütün umutlarını, bazen bir namlunun ucunda, bazen vicdansız bir uçağın merhametsiz bombasında, bazen dini imanı para olmuş insan kaçakçılarının kıytırık botlarında, denizin ortasında kaybetmiş Küçük Adamlar...

Adaletin hokkasını, divitini toplayıp terk ettiği topraklar... Merhametin artık lügatlerde bile bulunamadığı topraklar... Gökten rahmet yerine ölümün, gözyaşının, bombaların yağdığı topraklar... Sokaklarında çocukların, evine ekmek götürmek isteyen babaların yerine gözü yaşlı annelerin, öksüzlerin, yetimlerin ve eli kanlı katillerin dolaştığı topraklar... Ve bu topraklarda Çocuk yahut Küçük Adam olmak...

Ne yazık ki Suriye minarelerinden ezanlar, kelimeyi şahadetler yerine katillerin, zalimlerin sesi yükseliyor. Onların silahlarından ölüm ve zulüm

yağıyor. Suriye semalarında kuşlar uçup yağmur yağmıyor. Zalimlerin ölüm makineleri bombalar kusuyor.

Kimdir en büyük hırsız? Araba, para, cüzdan çalan mı? Yoksa bir çocuğun hayatını, umutlarını, hayallerini, sevdiklerini çalan mı? Sokaklarda hayat, hayal, umut hırsızları kol geziyor. Küçük çocukların hayatlarını, hayallerini, umutlarını, çocukluklarını çalıyorlar. Onları birer küçük adama dönüştürüyorlar. Oyuncak tutacak eller sevdiklerinin cansız bedenlerini tutuyor. Parkta, kırdan eğlenecek çocuklar harabe şehirlerin enkazları arasında geziyor. Ebrehe'nin filleri ümmetin çocuklarını çiğniyor. Nerde kaldın ey Ebabil? Ya Rabbim gönder Ebabillerini. Ümmet kan ağlıyor. Yürek feryat ediyor. Mehmet Akif'in bir beyti geliyor akıllara, gönüllere:

*Ya Rab yok mu bu uğursuz gecenin sabahı
Mahşerde mi yoksa biçarelerin felahı*

Cümleler hep üç nokta kaldı. Bu kadar çok yarım kalmışlık hatta yok olmuşluk içinde cümleler de eksik, öksüz, yetim kalıyor.

ADIM ÜMRAN

▲ BAYRAM YILMAZ

ADIM ÜMRAN, beş yaşındayım. Hep beş yaşında kalanlardan, asla büyüemeyecek olan Suriyeli, Iraklı, Arakanlı. Filistinli, Doğu Türkistanlı çocuklardan. İyi ki büyüemeyecek olanlardanız. Bizi layık gördükleri yaşamlara gözlerini kapatıp yaşadığını zannedenlerle aynı havayı solumaktansa hiç olmamış olmayı dileyenlerden...

Benim adım Ümran beş yaşında kalanlardan. Çamur deryası içinde birazcık durulmuş su birikintisini içebilmeyi saymadığım kez şükre vesile kılınanlardan...

Adım Ümran şanslı olanlardan. Bedeni bir çöp poşetinde akranlarının parçalanmış bedenlerine karıştırılıp çöpe atılanlardan değil, toprakla buluşanlardan...

Benim adım Ümran; şanslı olanlardan. Gece karanlığında isimsiz bir teknenin isimsiz yolcularından değil yani ismi olanlardan... öldüğünde kaydı tutulanlardan...

Benim adım Ümran. Şanslı olanlardan, enkaz altından nefesi kesilen anne-babasına, kardeşlerime, daha önceden babasız kalmış amcamın yetimlerine beş gün sonra kavuşanlardan. Şanslı olanlardan...

Adım Ümran. Organ mafyası tarafından bedeni parça parça edilenlerden olmayan, babacığım diyerek parçalanmış bedenlerden medet umanlardan değil yani, şanslı olanlardan.

Adım Ümran. Doğduğumda elinize geçmiş, arşivlerinizde saklamayı marifet bellediğiniz muhaberatın elinde açlıkla ve işkence ile öldürülen 17 bin yurttaşından sonra birkaç yıl yaşamayı becerebilenlerden. Kurşunla öldürmeye bile değer görülmeyen, motor kayışlarıyla boğulan 17 bin insanımdan sonra beş yaşına kadar yaşayabilenlerden, şanslı olanlardan...

Adım Ümran suskun dünyanız için gözyaşı bile akıtmayan ben ismimin karşılığı hiç göremeyecek olanlardan. Olmayan şeyi görme becerisi olmayanlardan yani... Adım Ümran, olmayan vicdanınıza değil gözyaşı dökmek, tükürmeye bile değmez diyenlerden...

Adım Ümran. Dünyanın bir tarafında 200 yıl yaşamayı hesap edenlerde böbreği, ciğeri kalbi olmayanlardan, böbreği ile toprağa verilenlerden, şanslı olanlardan yani.

Adım Ümran büyük devletlerin büyük hesaplarına kurban gidenlerden. Terörist diye teslim edilen 3 yaşındaki, beş yaşındaki Doğu Türkistanlıların kardeşi olan Ümran.

Benim adım Ümran; hani üzülüp ağlamasın diye bir dediğini iki etmediğiniz çocuklarınızdan olmayan. Ağlayacak kimsesi kalmamış olanlardan.

Adım Ümran öldüğümde üzülecek annesi babası olmayan ölürken bile annesini babasını üzmeyenlerden. Ölümü kavuşma bilenlerden değil ölen ve kavuşanlardan. Karnı cennette doycak olanlardan, kötü beslenme sorunu olmayanlardan yani... Günde doymak için çeyrek doları bulamayanlardan, hesabını bilmeyenlerden yani geleceği olmayan, göreceği olmayan, gelecek hesaplarında hayallerde boğulmayanlardan.

Adım Ümran; Kan çukurlarından gelen, gelebilen

Ümran. Yüzmesini bilmeyen, kıyıya vuranlardan değil toprak altında boğulanlardan, ölmesini bilmeyen, öldürmesini bilmeyen Ümran. Ölürken kimseye görünmeyen Ümran, sessiz sakın çığlıksız Ümran. Umudunu kesmiş Ümran, boş bakan, boşluğa bakan Ümran. Mavi emzikli filistinli bebeğin kardeşlerinden olan Ümran...

Bedenleri elleri titremeden doğrananların kardeşi olan Ümran. Bir parça kuru ekmeği boğazına götüremeden evi bombalanan, hastaneye götürülürken elindeki kuru ekmek sakın yere düşmesin diye sımsıkı sarılanların kaderdaşı olan Ümran. Ölmeden hastanede serum yeme imkanı bulan Ümran şanslı olanlardan yani...

Adım Ümran saymaktan vazgeçtiğiniz kimliği olmayanlardan. "Burada ne işleri var?" dediğiniz ve Allah'ın dualarınızı kabul edip sizlere 5 gün kadar görüntü kirliliği olanlardan, kalanlardan olmayan Ümran...

Yakılan, soyulan, tecavüze uğrayan, doğal kaynakların geçiş güzergahında dünyaya gelmiş olan Ümran. İplikle tutturduğu ayakkabıları ile birazcık oyun oynadığı sokaklarından doğal gaz boru hattı geçirilmesi planlanan ailesi kalmayan Ümran, yoldan kaldırılıp bir kenara atılan Ümran...

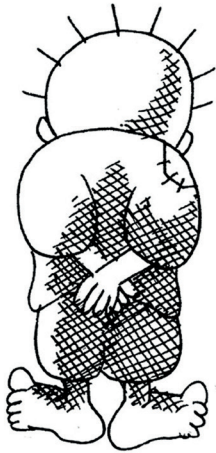
Yüzünüze bakmaya değmez diyen Hanzala'nın kardeşi olan Ümran. Yerden kaldıramadıklarınızın, yüzünü döndüremediklerinizin, güldüremediklerinizin yoldaşı olan Ümran. Beş yaşında göz pınarları kurumuş olan ağlatamadığınız Ümran...

Organ mafyasının eline, öldüğü için düşmeyen, organ mafyasının ellerinden kurtaramadıklarınız kardeşi olan Ümran... Benim anlatamadıklarımı belki bedeni parçalanan üçbuçuk yaşındaki kıvrıcık saçlı kardeşim anlatabilir diye uman Ümran;

... Ben ne söyleyeyim üçbuçuk yaşında bir bebeğim ben, artık ne konuşacak dilim var ne söyleyecek sözüm, ne ülkem kaldı, ne sokağım ne de bir umumdum nede artık verilecek bir canım nede bir borcum. Neyim varsa verdim. Çocukluğumu, gülümsememi, gözyaşlarımı, annemi, babamı organlarımı. Bir kenarda çöp olmuş parçalanmış bir bedenim gayrı. Her şeyimi aldınız. Kimseye verecek bir şeyim kalmadı. Kimseye borcum yok. Çok rahatım. Yaşamamış bir ömrün hesabından endişem yok. Çektiğim açılardan haberim yok. Ölümü öğrenmeden yaşadım, yaşamadan öldüm. Bir derdim kaygım yok. Diri diri doğranan, böbreklerim alınırken kanı katillerinin üzerine gelmesin diye plastik kaplara doldurulan ben, bir kenarda çöp olan... Annemin doğduğundan beri kesmeye kıyamadığı kıvrıcık sarı saçları kızıla boyanan ben, bu halimi görenlerin birazcık vidanı olanların "Allah'ım bizleri affet" diye değil de "Allah'ım bizleri kahret diye" dua etmesine sebep olan ben, adı Ümran olmayan, adını bile bilmediğimiz ve belki de hiç öğrenmeyeceğiniz ben, amerikan rus yada her kimin silahlarını kullananların zafer hesaplarında adı anılmayan ben, adı olmayan diri diri doğranan hesabı "O gün" mutlaka o her abid ve zahidlerden sorulacak olan, sorulacak, sorulacak olan... ben...

Şimdiden cevabınız için kaygılanan ben; var ise bir hakkım Allah'a havale ettim. İntikamımı O alsın... Sebep olanları, sessiz kalanları, atacak bir taşı olup da atmayanları...

SORULARLA SURİYELİ MİSAFİRLERİN TÜRKİYE'YE UYUMU

BEKAM (Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi)'nin Suriyeli sığınmacılar özelinde, muhacirler ve onların sıkıntıları ile ilgili olan kişi ve kuruluşlara yönelik olarak "Suriyeli Muhacirlere Sosyal Uyum Rehberi" isimli detaylı çalışmasını 17 Ocak 2019 tarihi verileriyle dergimiz için yeniden güncelleyerek, özellikle Türk okuyuculara yönelik olarak içerik düzenlemesi yaparak ve öğrenci tabiriyle özetin özetini çıkararak okuyucularımızın dikkatine ve bilgisine arz ediyoruz.

Ümmet bilinci, sosyal sorumluluk ve en geniş manada vatan sevgisi ile meydana getirilen bu çalışmanın daha güzel ve etkin çalışmalara katkı sağlaması dileğimizdir.

Bu çalışmanın hazırlık ve sonlanma aşamasında yardımcı olan BEKAM Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Ali EMİNOĞLU'na

ve onun şahsında katkıda bulunan tüm kardeşlerimize teşekkür ederiz. Rabbim her daim çalışmalarını bereketli kılsın.

Röportaj tadında okumalar dileriz.

SİYASİ KONULAR

1- 15 Mart 2011 tarihinde başlayan Suriyelilerin özgürlük mücadelesinin arka planı nasıl anlaşılabilir?

1963 yılında Baas Partisi'nin gerçekleştirdiği askerî darbenin ardından olağanüstü hâl ile yönetilmeye başlanan Suriye'de 1970'ten bu yana Esed ailesi iktidarı hüküm sürmektedir. Darbenin ardından ülkenin tek söz sahibi olan Hafız Esed'e karşı Suriye İhvan-ı Müslimin hareketinin başlattığı özgürlük mücadelesi, dönemin en büyük muhalif hareketi hâline gelmiştir.

Mart 2011'de ülkenin güneybatı ucunda bulunan Deraa şehrinde, yaşları 9 ila 15 arasında değişen aynı aileden 15 çocuk, okul duvarına yazdıkları bir slogan nedeniyle tutuklanarak alıkonulmuş,

işkenceye uğramış, takip eden günlerde bu durumu protesto eden çocukların yakınlarına kolluk kuvvetleri şiddetle karşılık vermiş, bu olayların ardından başlayan kitlesel gösteriler İdlib, Halep, Hama, Humus, Banyas ve Lazkiye gibi farklı şehirlere yayılarak ülke çapında bir başkaldırıya dönüşmüştür.

2011 Mart ayından itibaren altı ay boyunca yalnızca cuma namazları sonrasında gösteriler yaparak barışçıl bir şekilde reform talep eden Suriye halkı, sadece daha özgür bir ortamda yaşayabilmek için reformlar yapılması yönündeki taleplerini dile getirmiştir.

Ülkede, birkaç yüz kişilik öğrenci grubunun Deraa şehrinde "demokrasi ve özgürlük" talebiyle yaptığı gösterinin Esed rejimi güçlerince kanlı şekilde

bastırılması, sonrasında ölü alınamaz iç savaşın fitilini ateşledi. Geride kalan süre içerisinde 500 binden fazla insanın ölümü, yaklaşık 3 milyon insanın yaralanması ve daha fazlasının mülteci durumuna düşmesine neden olan kanlı iç savaş, pek çok toplu katliamı da beraberinde getirdi.

2- Türkiye'nin Suriyelilere yönelik "Açık Kapı Politikası"nın anlamı ve önemi nedir?

2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye)vatandaşı, Türkiye'ye uluslararası koruma bulmak amacıyla gelmektedir. Türkiye bu kişilere "geçici koruma" sağlamaktadır. Suriye'deki insan hakları ihlallerinde 2012 ve sonrasında ortaya çıkan hızlı artış, insani yardım ihtiyaçlarında dramatik artışları da beraberinde getirmiştir. İç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti, bu durumdan etkilenen Suriye vatandaşları için "açık kapı" politikası izlemiştir.

Göç İdaresi tarafından geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 17 Ocak 2019 tarihi itibarıyla 143 bin 382 kişi olarak açıklandı. Bu sayı geçen ay 143 bin 603 kişi, 2017 Aralık ayı sonunda ise 228 bin 251 kişiydi. Son 1 yılda kamplarda yaşayan Suriyeli sayısı 84 bin 869 kişi azaldı. Göçmen politikasındaki değişiklikler nedeniyle kamplar kapatılmaya devam ediyor. Şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısı ise son 1 yılda 293 bin 254 kişi artarak 3 milyon 489 bin 240 kişi oldu. Göç İdaresi 2018 yılı içerisinde 196 bin 406 yeni Suriyelinin kaydını gerçekleştirdi.

Kamplarda, okul öncesi de dâhil olmak üzere, okul çağındaki tüm çocuklar için eğitim hizmetleri mevcuttur ve Türk vatandaşlarına verilen standartta sağlık hizmetleri verilmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancılar için yetişkin eğitim merkezleri de mevcut olup bir mesleği olmayanlara, yeterli beceri kazandırılarak meslek sahibi olmalarına yardımcı olunmaktadır. Türkiye, Suriyelilere yalnızca geçici ev sahipliği yapmamakta, aynı zamanda onları kriz sonrası dönem için de hazırlamaktadır. Geçici barınma merkezlerinin kurulumu ve işletilmesinde uygulanacak standartlar yazılı olarak belirlenmiş, bu standartlara göre kılavuzlar oluşturulmuş ve böylece tüm barınma merkezlerindeki koşulların benzer olması sağlanmıştır. Bu standartlar aynı zamanda gelecekte meydana gelebilecek muhtemel afetler sonrasında ihtiyaç duyulan afet barınma merkezlerinde de kullanılacak standartlar olarak belirlenmiştir.

Türkiye, tarihî misyonu gereği, Suriye'de yaşanan bu insanlık dışı muamelelere kayıtsız kalmamış, gerek sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli illerde gerekse Suriye sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli yerleşim yerlerinde bu trajediden etkilenen Suriye vatandaşlarına insani yardım sağlamada en cömert davranan ülke olmuştur.

3- Türkiye'nin Suriyelilere yönelik insani yardımlarda dünya sıralamasındaki yeri ve önemi nedir?

Türk halkı insani yardımlar konusunda tarihinden

ve kültüründen kaynaklanan güçlü bir geleneğe sahiptir. Başta Türk Kızılay'ı olmak üzere pek çok sivil toplum örgütümüz de insani yardımlar alanında oldukça aktif bir tavır sergilemektedir.

Küresel İnsani Yardım 2018 Raporu'na göre, Türkiye geçen yıl en çok insani yardım yapan ülke oldu.

Dünyada her yıl yapılan insani yardımların haritasını çıkaran İngiltere merkezli Kalkınma İnisiyatifleri Örgütü'nün raporuna göre, Türkiye geçen yıl yaptığı 8,07 milyar Dolar yardım ile dünyada en çok insani yardım yapan ülke konumuna yükseldi.

Sıralamada Türkiye'yi 6,68 milyar Dolar ile ABD, 2,99 Dolar ile Almanya ve 2,52 milyar Dolar ile İngiltere izlerken, Avrupa Birliği kurumları 2,24 milyar Dolar ile dördüncü sıraya geldi. Türkiye insani yardımların milli gelire oranı temelinde yapılan sıralamada da yüzde 0,85 ile birinci sırada gelirken, en yakın takipçileri Norveç ve Lüksemburg için bu oran sadece yüzde 0,17'de kaldı. ABD ise bu sıralamada yüzde 0,04 ile 19'uncu konumda yer aldı.

Türkiye'nin son dönemde insani yardımlar alanındaki faaliyetlerinin başlıca belirleyici unsuru Suriye'de devam etmekte olan krizin insani boyutları olmuştur.

2018 Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre, 2018 yılı itibarıyla Türkiye, 3,5 milyon Suriyeli ile dünyada en fazla sığınmacı barındıran ülke. Türkiye, 2013, 2014, 2015 Küresel İnsani Yardım Raporlarına göre üç yıl üst üste, en çok insani yardım yapan üçüncü, son iki yılda ise ikinci ülke olmuştur.

2018 yılında 8.070 milyar dolar ile dünyada en fazla yardım yapan ülke oldu.

4- Avrupa Birliği, Suriye'deki insani kriz karşısında neler yapmıştır?

Avrupa ülkeleri temelde kendilerinin neden olduğu II. Dünya Savaşı ile milyonların ölümüne neden olmuştur. Avrupa coğrafyasında tarih boyunca devam eden rekabet, Avrupa coğrafyasını acı ve kan deryasına dönüştürmüştür.

Bu tarihten sonra artık Avrupa, savaşı, Avrupa kıtasından mümkün olduğu ölçüde uzak tutarak maksimum ölçüde "vekalet savaşları" ile dünyanın farklı bölgelerinde çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadır. Nitekim Suriye iç savaşının büyüyerek bu aşamaya gelmesinde Avrupa ülkeleri dâhil küresel güçlerin yürüttüğü vekalet savaşı stratejisi, çok önemli bir rol oynamaktadır.

AB'nin 1980 sonrası geliştirdiği politikaların ikincisi, sınırlarının ötesinde "tampon bölgeler" oluşturarak yasa dışı göçmenlerin AB sınırlarına ulaşmasını engelleyici "önleyici politikalar" geliştirmek olmuştur.

Avrupa'nın sınırlarını yasa dışı göç ile mücadele kapsamında kapatması, beraberinde 1950 sonrası "değerler Avrupası" olarak iddialı bir şekilde yola çıkan AB'nin insan hakları ve demokrasi iddiasının da sorgulanması sonucunu doğurmuştur. Zira iltica ve sığınma hakkı, uluslararası hukukun korumaya aldığı en temel hakların başında gelmektedir. Yaşam hakkının garantiye alınması için savaş ortamında kalan insanların bir başka ülkeye iltica

etmesi ya da sığınması, bu insanlar için uluslararası hukuk tarafından tanınan ve tüm AB ülkelerinin tanıdığı ve garanti altına aldığı haklardandır. **Bir taraftan bu hakları tanıyıp diğer taraftan bu hakların kullanılmasını engellemek, açıkça insan hakları kavramının doğasına terstir.** AB'nin Suriye'deki insani krizde siyasal/pragmatik arzuları, insani, vicdani ve ahlaki duyarlılıklarının çok ötesinde kalmış ve tüm dünyayı tam bir hayal kırıklığına uğratmıştır.

HUKUKİ KONULAR

5- Mülteci kavramı hukuki olarak ilk ne zaman kullanılmıştır, çerçevesi nedir ve 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde "mülteci" kavramı nasıl tanımlanmaktadır?

İkinci Dünya Savaşı, uluslararası mülteci hukukunun doğuşu bakımından bir dönüm noktası olarak kabul edilir. İlk olarak BM Genel Kurulu, Aralık 1949'da kendi yetkisi altında hareket edecek bir alt organ olarak Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) kurulmasına karar verdi. İkinci adımda 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, bu alandaki önemli ilke ve tanımları içeren bir metin olarak kabul edildi. Bugün, sözleşmeye taraf olsun ya da olmasın, her devlet için geçerli sayılan ve teamül olan "geri göndermeme (non-refoulement)" ilkesi ve müstakil bir kişi olarak "mülteci" tanımı, bu metinle ortaya çıkmıştır. Söz konusu sözleşmeyle getirilen "zaman sınırlaması" ve sözleşmenin Avrupa'da ya da herhangi başka bir yerde gerçekleşen olaylara uygulanmasını belirleme bakımından getirilen "coğrafi sınırlama" ise, 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin New York Protokolü ile kaldırılmıştır.

Sözleşme'de mülteciler bakımından, bir ülkede yabancılara ve vatandaşlara tanınan haklar göz önünde tutularak bir "karma haklar statüsü" oluşturulmuştur. Örneğin mültecilere mal edinme, iş kurma ve çalışma hakkı bakımından yabancılara verilen haklardan az olmamak üzere; eğitim, mahkemeye müracaat, adli yardım, sosyal yardım ve iâşe konusunda ise ülke vatandaşlarına verilenden fazla olmamak üzere haklar veriliyor.

6- Dünyada sığınmacı, mülteci ve yerinden edilmiş Suriyelilerin dünya coğrafyasındaki dağılımı nedir?

TESAM tarafından Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) dayandırılarak yayınlanan verilere göre Mart-Nisan 2018 tarihi itibarıyla Suriye'nin komşu ülkelerinde toplam 5.641.704 kayıtlı mülteci bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 17 Ocak 2019 tarihi itibarıyla Türkiye'deki biyometrik verileriyle kayıt altına alınan Suriyeli sayısı ile ilgili yaptığı açıklamaya göre Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı bir önceki aya göre 9 bin 430 kişi artarak toplam 3 milyon 632 bin 622 kişidir. Bununla birlikte Türkiye'nin güney sınırı yakınlarındaki Suriye topraklarında, Türkiyeli STK'ların ve devlet kurumlarının barınmalarını sağladığı 2.000.000 Suriyeli bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmı çadır ve konteynır kentlerde yaşamaktadır. Ayrıca Suriye'den göç etmek zorunda kalan sığınmacıların 991.165'i Lübnan'da, 661.859'u Ürdün'de, 248.382'si Irak'ta, 162.052'si diğer bölge ülkelerinde yaşamaktadır. Bu rakamlara kayıt dışı olarak bu ülkelere giden mültecileri de eklemek gerekiyor. Öte yandan Suriye'de devam eden vekalet savaşı nedeniyle 13,5 milyon kişi de ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır.

7- Türkiye'deki Suriyelerin illere göre dağılımı nedir?

Suriyelilerin en çok olduğu kentler:

Şanlıurfa: 452 bin 675 kişi.

İstanbul: 557 bin 708 kişi.

Hatay: 445 bin 922 kişi

Gaziantep: 424 bin 677 kişi.

Adana: 234 bin 135 kişi.

Mersin: 206 bin 445 kişi.

Bursa: 165 bin 876 kişi.

Ayrıca 115.165 Suriyeli'nin yaşadığı Kilis nüfusuna oranla en fazla (yüzde 84.48) Suriyeli misafiri barındıran ilimiz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriyelilerin Türk nüfusuna oranla yoğunluğunun en az olduğu şehir ise %0,02 oran ile Artvin. Artvin'de 166 bin 143 Türk Vatandaşına karşılık yalnızca 39 Suriyeli bulunuyor. Türkiye'de Suriyelilerin olmadığı bir şehir bulunmuyor.

SİVİL TOPLUM VE SOSYAL HAYAT

8- Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye toplumsal etkileri nelerdir?

Türkiye'deki Suriyeliler konusu, her şeyden önce bir sosyal uyum sorunudur. Sığınmacılar ile yerel halk arasında farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar, yerel tepkinin en önemli nedenidir. Bunun yanı sıra, çok eşliliğin ortaya çıkması, buna bağlı boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarının yaşanması, bazı şehirlerde etnik ve mezhepsel kutuplaşmaların körüklenmesi ya da yaratılması, çarpık yapılaşma, ortaya çıkan toplumsal etkiler arasında sayılabilir.

Türkiye'deki sınır illerinde genel olarak muhafazakâr bir kültür hâkimdir. Bunu sarsan gelişmelere karşı yerel halk tepkigeliştirmektedir. Bu doğrultuda ortaya çıkan en önemli gelişme, yaşlı veya genç, bekar ya da evli Türk erkeklerin genç Suriyelilerle evlenmesidir. Bu durum en yoğun olarak Kilis, Şanlıurfa ve Hatay'da yaşanmakta ve kadınlar başta olmak üzere yerel halk arasında tepkiye neden olmaktadır. Her üç ilde de Suriyeli gelin meselesi yüzünden boşanmalar artmış durumdadır.

Resmî kayıtlarda Suriyelilerle evlilik yüksek gözükmese de gerçek rakam çok daha fazladır. Zira Suriyelilerle evlilikler genelde dinî nikâh yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin Kilis'te boşanmaların yaklaşık %20'sinin Suriyeliler nedeniyle gerçekleştiği belirtilmektedir. Kadınlar, kocalarını kaybetme korkusunun üzerlerinde baskı yarattığını ifade etmekte ve Suriyelileri kocalarının aklını çelmekle suçlamaktadırlar. En kötüsü, Suriyelilerle evlendirme konusu maddi çıkar sağlama aracına dönüşmüştür. Evlenmek isteyen erkekler, araçlara başvurmakta ve araçlara ücret ödenmektedir. Evliliklerde Suriyeli aileye başlık parası ödenmektedir. **Kızlarını evlendirme, Suriyeli aile açısından hem para kazanma hem de kızlarının hayatını kurtarmanın aracı olarak görülmektedir.** Bu durum özellikle Şanlıurfa ve Kilis'te yoğun olarak yaşanmaktadır. Bu konunun bir diğer boyutu, çocuk yaştaki kızların istismarıdır. Zira evlendirilen Suriyeliler arasında çocuk yaşta olanlar da bulunmaktadır.

Şehir merkezlerinde yaşayan Suriyeliler düşük kira ödemek için genelde kenar mahalleleri tercih etmektedir. Zaten olumsuz koşullarda olan evlerde

birkaç aile birlikte kalabilmektedir. Bu durum her şeyden önce çarpık yapılaşma ve gecekondulaşmayı teşvik etmektedir. Yerel halk gelir beklentisi ile evlerinin üstüne, yanına kaçak, sağlıksız ve düzensiz yapılar inşa etmektedir. Bu da zaten var olan çarpık kentleşme sorununu derinleştirmektedir.

Bu durum ile bağlantılı olarak karşılaşılan diğer bir sosyal etki, Suriyelilerin yaşadığı koşulların her türlü yasa dışı işe bulaşmaları açısından müsait zemin hazırlamasıdır. Suriyeli genç erkekler, uyuşturucu kullanımı ve satışı açısından istismara açıkken kadınlar da fuhuş tehdidinde maruz kalmaktadır. Sığınmacıların yarattığı bir diğer sosyal problem, çocuk işçiliğidir. Kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların ancak küçük bir bölümü eğitim alabilmektedir. Bunun birinci nedeni devlet ya da sivil toplum kuruluşlarının henüz bu imkânı yeterince sunamamasıdır. Bunun kadar etkili bir diğer faktör de Suriyeli ailelerin çocuklarını eğitime göndermekten ziyade çalışmaya yönlendirmesidir. Paraya olan ihtiyaç nedeniyle çocuklar her alanda çalıştırılmaktadır. Sokaklarda farklı ürünler satan çocuklar, bu işin görünen yüzüdür. Bunun yanı sıra Suriyeli çocuklar çeşitli dükkanlarda çırak ve üretim yapan fabrikalarda ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktadır.

Bazı sınır illerinde yaşanan bir diğer kaygı, demografik değişimin yaşanması ve bunun yarattığı güvensizlik hissidir. Bu etki her ilde olmasa da Kilis ve Hatay başta olmak üzere Şanlıurfa, Gaziantep gibi illerde söz konusudur. Kilis bu açıdan çok çarpıcı bir örnektir. Çok büyük oranda Türkmen şehri olan Kilis'te yerel halk kendi şehirlerinde azınlık durumuna düştükleri hissi içindedir. Suriyelilerin bir kısmı Türkmen olsa da büyük çoğunluğu Arap kökenlidir. Hatay'da da Arap Alevi nüfusun kaygı içinde olduğunu söylemek mümkündür. Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Sünni olması, şehirdeki hassas demografik yapıyı değiştirmekte ve bu da Arap Aleviler arasında güvensizlik hissi yaratmaktadır.

9- Türk halkı Suriyelileri neden bu kadar kolayca bağrına bastı?

Türkiye'de bulunan halkın bireysel olarak Ensar ve Muhacir ruhuna uygun olarak mültecilere sahip çıktıkları, sivil toplum kuruluşlarının da mülteciler konusunda çok ciddi gayret ve desteklerini gördükleri rahatlıkla söylenebilir.

Türkiye'deki Suriyeliler konusuna özel önem ve emek veren sivil toplum kuruluşları, kendi içlerinde motivasyon, hizmet alanı, hizmet unsurları, profesyonellik, devletle ilişkiler, uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ilişkiler bağlamında farklılaşmaktadır. Suriyeliler konusuna başından beri en fazla destek veren sivil toplum kuruluşlarının "inanç" temelli sivil toplum kuruluşları olduğu, "hak" temelli sivil toplum kuruluşlarının ise daha çok uluslararası kurum ve kuruluşlardan aldıkları desteklerle alanda hizmet vermeye çaba gösterdikleri gözlenmektedir. Ayrıca konuya ilgi gösteren, özellikle bölgedeki meslek odaları ve sendikalar, zaman zaman da siyasi parti teşkilatları çeşitli faaliyetler göstermektedir. Sivil toplum kuruluşlarının bir bölümü sadece bölge illerinde faaliyet gösterirken, bazılarının aynı zamanda bölge dışı illerde de aktif oldukları gözlenmektedir. Bazı sivil toplum kuruluşları Suriye içine de yardım sağlama konusunda faaliyet göstermektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının profesyonellik düzeyleri de oldukça farklıdır. Bu konularda çok uzun bir geçmişi ve tecrübesi olan, aynı zamanda uluslararası bağlantıları bulunan sivil toplum kuruluşları olduğu gibi, özellikle bölgede çok kısa bir zaman önce oluşturulan ve çok büyük bölümü kişisel fedakârlıklarla faaliyet gösteren küçük ölçekli sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır. Olması gereken düzeyden hâlâ çok uzak olursa da sivil toplum kuruluşlarının bu konuda ortaya koydukları istek, gayret ve performans, oldukça umut vericidir.

10- Türkiye'deki Suriyelilerin çalışma hakları ile ilgili düzenlemeler ve sorunlar nelerdir?

Mart 2013'te Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yürüttüğü çalışma çerçevesinde, Türkiye'ye gelen ve Emniyet Müdürlükleri'nin ikamet izni verdiği Suriye uyruklu yabancıların, çalışma izni alabilmeleri imkânı sağlanmıştır. Bu konudaki izinler özellikle "açık iş alanları" çerçevesinde yapılan inceleme neticesinde sonuçlandırılmakta ve Suriyeli sığınmacılardan durumu "uygun bulunanlara" çalışma izni verilmektedir. Başvurular ilk olarak Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve ilgili mevzuat kapsamında incelenmekte ve uygun bulunan talepler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na değerlendirmeye alınmaktadır. Burada sözü edilen "uygun bulunma" koşulu, diğer yabancılarla

karşılaştırıldığında Suriyeli sığınmacılar için neredeyse hiç dikkate alınmamakta, Suriyeliler değerlendirme kriterlerine tabi tutulmadan çalışma izni alabilmektedirler. Bu çerçevede Emniyet makamlarından alınmış en az 6 ay süreli ikamet tezkeresi bulunan Suriye vatandaşlarını istihdam etmek isteyen işverenler, belirlenen usul ve esaslara göre başvuru yapabilmektedirler.

11- Şu ana kadar kaç Suriyeli resmen işçi statüsü kazandı?

2011 yılından itibaren Türkiye topraklarına 3,5 milyondan fazla sığınmacı gelmiş ve bu süreç içerisinde Türkiye'de 150 binden fazla Suriyeli bebek doğmuştur. Çalışma çağındaki yaklaşık 1 milyon Suriyeli, 11 Ocak 2016'da çıkarılan yasal çalışma izni ile kayıt içi ekonomiye katılabilir hâle gelmiştir. Çalışma izni kapsamında, geçici koruma altında kayıtlı olunan illerde sığınmacılara çalışma hakkı verilmiş ve buna göre bir işyerinde mevcut çalışan sayısının yüzde 10'unu aşmayacak şekilde geçici koruma altındaki işgücünden istihdam edilmesi onaylanmıştır. Yüzde 10 kota sınırlamasının yerel işgücünü korumaya yönelik olması fakat geçici koruma altındakilerin de mağdur olmamaları için, iş sahibinin aradığı nitelikteki işçiyi İŞKUR'dan 4 hafta içinde bulamadığını ispatlaması durumunda kota uygulamasında esneklik sağlanmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 15 Kasım 2018 tarihinde yapılan açıklamaya göre Türkiye'de çalışma izni verilen Suriyeli sayısı 32 bin 199 kişi oldu.

SAĞLIK VE BARINMA

12- Suriyeliler tıbbi yardıma nerede ve nasıl ulaşabilir?

Sağlık ve tıbbi hizmetlere erişim ile ilgili olarak kamp içinde ve dışında ikamet eden kayıtlı tüm Suriyeliler için kamu sağlık tesislerinde tıbbi tedaviye ücretsiz erişim kolaylaştırılmıştır. Acil sağlık hizmeti herkes için erişilebilirdir. Acil olmayan tüm sağlık hizmetlerine erişim için kayıt gereklidir.

Hasta, muayeneye gelirken mutlaka dil bilen biri ya da en azından derdini anlatabilecek kişiler yanında olmalıdır. Suriyeli hastalara sağlık tesislerimizde Başbakanlık Afet ve Acil Durum

Yönetimi Başkanlığı tarafından yayımlanan 2013/8 sayılı genelge doğrultusunda hizmet sunulmaktadır. Türkiye'de Suriyeli misafirler için sunulan sağlık hizmetleri, hizmet kalitesi olarak yerli halka verilen hizmetten farksızdır. Suriyeli misafirlerin sağlık hizmetinden rahat istifade edebilmesi için öncelikle bir kamp kaydının olması gerekmektedir. Ancak acil durumlarda, örneğinsınırda yaralı hâlde ambulans tarafından getirilen hastaların kayıtları, gerekli tıbbi müdahaleler yapılırken hastanede görevli kişiler tarafından yapıp tedavinin aksamasının önüne geçilmektedir.

13- Suriyelilerin bulundukları kamplarda sağlık hizmetleri nelerdir?

Sağlık ve tıbbi hizmetlere erişime ilişkin olarak tıbbi tedaviye ücretsiz erişim, kamp içinde ve dışında ikamet eden tüm Suriyeli mülteciler için kolaylaştırılmaktadır. Geçici koruma yönetmeliği (Madde 27), geçici koruma altındaki kişiler için sağlık ve tıbbi yardıma erişime ilişkin durumu Sağlık Bakanlığı'nın tıbbi hizmetlerin sağlanmasına yönelik koordinasyon ve denetimine öncülük etmesiyle açıkça ortaya koymaktadır. Temel ve acil sağlık hizmetleri veya ilgili tedavi ve ilaçlar için hastakatkıpayı yönetmelik altında alınmamaktadır. İkincil ve üçüncül sağlık hizmetinde tedavi, Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında sağlanmaktadır. İkincil ve üçüncül sağlık hizmetine erişmek için devlet hastanesinden sevk almak gereklidir. Psikososyal hizmetlerin sağlanması da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ortakların desteği ile yürütülmek üzere öngörülmüştür.

Tıbbi tedaviye erişim için kayıt ön koşuldur. Özel ihtiyaç sahibi kişilerle ilgili olarak psikososyal yardım ve destek, rehabilitasyon ve özel ihtiyaç sahibi olduğu belirlenenlerin ihtiyaç duyduğu diğer yardımlar dâhil sağlık hizmetlerine öncelik verileceği ve ücretsiz olarak sağlanacağı geçici koruma yönetmeliğinin madde 48 altında açıklanmıştır. Buna ek olarak yönetmelik, çocuğun yüksek yararı değerlendirmesinin gözlenmesine, şiddet mağdurlarına yönelik ilgili ulusal kanunlar altında önleyici ve koruyucu tedbirlerin uygulanmasına ve insan ticareti kurbanı olarak saptananlar için yardım ve korumaya vurgu yapmaktadır.

14- Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin barınma sorunu ile ilgili bugüne kadar neler yapıldı?

Suriyeli mülteciler için ilk aşamada kurulan çadırkentler, zaman içerisinde prefabrik ve konteyner gibi barındırma merkezlerine dönüştürüldü. Kamplarda kalan insanlara çalışma izni verilmediği için mülteci kamplarının haricinde kalan mülteci sayısının bir hayli fazla olduğu, bu insanlara verilen mülteci kimliği sayesinde bütün sağlık, eğitim gibi problemleri çözüme kavuşturuldu.

15- Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin temel barınma sorunları ve çözüm önerileri nelerdir?

Kamp dışı alanda yaşayan Suriyeli misafirler, konaklama alanı bulmakta zorlanmaktadır ve bu sorun, yalnızca kendilerini değil şehirde yaşayan vatandaşlarımızı da yakından ilgilendirmekte ve huzursuz etmektedir. Geçim sıkıntısı yaşayan bazı Suriyeliler ya çok yüksek kiralari karşılayabilmek adına kalabalık ailelerle iç içe aynı odayı

paylaşmakta ya da yaşanması mümkün olmayan metruk binalarda kendilerine bir yaşam alanı yaratma çabasına girmektedirler. Bu durumdan dahi rant sağlamaya çalışan bazı mülkiyet sahipleri, evlerini fahiş fiyatlarla kiraya vererek hem Suriyeli misafirlere hem de kendi vatandaşlarımıza büyük bir barınma sorunu yaratmaktadır. Hatta daha da ileri giden bazı art niyetli kişiler, insani yaşam koşullarına uymayan dükkân, depo ve garajlarını kiraya vermektedirler.

Mülkiyet sahipleri ve Suriyeli kiracılar arasında yapılacak sözleşmelerden, ilgili belediye birimlerinin bilgisi olmalı ve konaklama alanı olmayan yerlerin kiralınması hâlinde mülkiyet sahiplerine belediyelerce cezai müeyyideler getirilmelidir. Bu cezalar caydırıcı nitelikte olmalıdır. İlgili belediyeler boşaltılmış metruk yerleri olabildiğince hızlı yıkmalı, barınma olanağı bırakmamalıdır. Mülkiyet sahipleri evlerini kiralayacağı Suriyeli misafirlerden kimliklerini beyan eden belgelerini mutlaka istemeli, eğer yok ise kayıt olmalarını şart koşmalıdır.

Sayıları oldukça artan Suriyeliler için sosyal konutlar inşa etmek de bir çözüm önerisi olabilir. TOKİ’nin Suriyeli misafirlerin yoğun bulunduğu illerde toplu konutlar yapması, bu konutların iç savaş bitene kadar Suriyelilere tahsis edilmesi, daha sonra ise kendi vatandaşlarımıza uygun fiyatlarla satışı yapılması önerilebilir. Bu şekilde Suriyeli misafirlerle ilgili birçok işlemde kolaylık sağlanmış olacaktır. Mahalle muhtarlarıyla, Yabancılar Şube Müdürlükleri ve AFAD görevlileri arasında koordine sağlanarak ilimizdeki her mahalle ve sokaktaki kayıt dışı misafirlerden haberdar olunmalıdır.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM

16- Suriye ders kitaplarında Osmanlı ve Türk imajı hangi hatalara neden olmaktadır?

Suriye ders kitaplarına genel olarak bakıldığında Arap ülkelerini kültürel ve sosyal bir bütün olarak tanımlayan, seküler Arap milliyetçiliğini temel alan bir yaklaşımın hâkim olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım özellikle tarih kitaplarında Arap vatanının ortak düşmana karşı korunmasında, coğrafya kitaplarında ise Arap vatanını bir bütün

olarak gösteren haritalarda ortaya çıkmaktadır. Kitaplardaki Türk imajı, bu anlatım tarzının tabii bir sonucu olarak olumsuz biçimde şekillendirilmiştir.

Hâlihazırda kullanılmakta olan eğitim müfredatlarında BeşarEsed yönetiminin ve Baas devlet ideolojisi ve politikalarının meşruluğunu kabul ettirmek ve yaymak üzere konulmuş ders içerikleri yer almaktadır. Suriyeli öğrencilerin vatanlarını terk etmelerine sebep olan kişiyi ve ideolojiyi vatanlarının dışında zihnen ve fikren yüceltmeleri ve ders kitapları yoluyla yaymaları, ciddi bir çelişki olarak karşımızda durmaktadır.

Suriyeli misafir öğrencilerin toplumla olan diyalogu tam anlamıyla sağlanamadığı için ülkemizin örf ve geleneklerinin yeterince ifade edilememesinden kaynaklı ders kitaplarında bazı gerginlikler ve sıkıntılar vuku bulmaktadır.

Özellikle tarih kitaplarında yer alan bazı bölümlerde Osmanlı Devleti ve Türk tarihine ait yanlış bilgilere rastlanmaktadır.

Çağdaş dönem Arap milliyetçiliğine göre Arapların Osmanlı ile geçen zamanları-tarihleri kayıp halka (el-halkat el-mefkûde)olarak adlandırılmaktadır. Bu perspektiften genelde Arap ülkelerinde, özelde ise Suriye'de hazırlanan ve hâlihazırda Türkiye'deki eğitim gördükleri okullarda okutulan ders kitaplarında ne Selçuklular ne de Osmanlılar vardır. Buna karşılık Rusya ve Çin görece ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Suriyeli halkın atalarının uzun zaman Osmanlı devletiyle birlikte yaşadıkları, ortak bir tarih ve hafızaya sahip olmalarına rağmen ders kitaplarında bu bağlantıların ve ortak kültürün anlatılmadığı görülmüştür.

Arap coğrafyasındaki Osmanlı hâkimiyeti dönemi, Suriye ders kitaplarına detaylı biçimde yansımıştır. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki fetihlerine, ders kitaplarının genel yaklaşımı çerçevesinde sadece Suriye açısından değil, tüm Arap ülkeleri açısından yaklaşmıştır. Osmanlı Devleti'nin "Arap vatanını işgal ettiği" vurgulanmıştır.

Devletler açısından ulusal kurtuluş savaşları, milli birlik hissini güçlendiren en temel araçlardır. Suriye ders kitapları açısından bakıldığında Suriyeliler, kurtuluş savaşlarını önce Osmanlılara, sonra da Fransızlara karşı vermiştir. Osmanlı yönetiminin "zulüm", "gasp", "işgal" ve "istibdat" kavramlarıyla anılmasının sebebi, Osmanlı Devleti'ne karşı yürütülen savaşa meşruiyet

kazandırmak olduğu kadar, mevcut Suriye Arap Cumhuriyeti'nin kurucu unsurlarına da meşruiyet sağlama amacı gütmektedir.

Anlatım içerisinde kullanılan kelimeler, imaj oluşumunda büyük rol oynamaktadır. Bu açıdan bakıldığında bir bölgenin ele geçirilmesi hakkında kullanılan "fethetmek" ya da "işgal etmek" kelimeleri, yazarın olaya olumlu ya da olumsuz bir anlam yüklediğini göstermektedir. Suriyeli tarihçiler, Orta Çağ'ın sona erdiren ve Yeni Çağ'ın başlangıcına neden olan olayı ele alırken ihtiyatlı bir dil kullanmaktadır. Kostantiniyye'nin düşüşü/yıkılışı (sukûtu'l-Kostantiniyye) kavramını kullanarak, tarihsel vakayaseküler bir açıdan yaklaştığını göstermiştir. Ancak Suriye tarih kitaplarına baktığımızda bu olay, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun anlatıldığı bölümde "Bizanslılara devletlerinden geriye Kostantiniyye şehri kaldı. Osmanlı Sultanı Mehmed el-Fatih 1453 yılında bu şehri fethedebildi" şeklinde aktarılmaktadır.

Tarih kitaplarında, Çanakkale Savaşı gibi İslam ümmetinin tek vücut olduğu tarihi olaylara değinilmemektedir.

Arap kültürü ve tarihinden gururla bahsedildiği görülmekte, köklü medeniyete sahip olan Arapların, Türklerin baskısına karşı koyabildiği vurgusu yapılmaktadır. Burada Türklerin güce başvurarak hâkimiyet kurma çabasına karşı Arapların köklü medeniyet birikimi ile kendilerini koruyabildikleri, dolayısıyla Arapların Türklerden üstün olduğu imajı verilmeye çalışılmaktadır. Osmanlı işgaline karşı direnişin anlatıldığı bölümde ise Arapların Osmanlı hâkimiyetini hiçbir zaman kabullenemediği, işgale karşı mücadeleye hiç ara vermeden devam ettiği ve Birinci Dünya Savaşı'nagelindiğinde 400 yıl süren mücadelelerinin karşılığını aldıkları imajı yaratılmaktadır.

Suriye lise ikinci sınıf tarih kitabı, Araplar açısından bir direniş ve mücadelenin kitabı olarak görülebilir. Ortaya koyduğumuz veriler çerçevesinde Arapların, yüzyıllar boyunca başta Osmanlılar olmak üzere, Portekizliler, Fransızlar ve İngilizlerin sömürgeci arzularına hedef oldukları düşüncesi taşıdıkları görülmektedir. Yine ders kitabının verdiği bilgilere göre Arap liderler, tüm baskılara rağmen mücadeleye devam etmişler, mücadele sırasında sömürgeci olarak nitelendirdikleri devletler ile işbirliği yapmaktan çekinmemişlerdir.

Ancak yine de Arapların, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türklerin yanında yer almadıkları konusu ele alınırken, bu konuda bir suçluluk duygusunun hâkim olduğu hissedilmekte, Arapların İtilaf devletlerinin yanında yer almalarını gerektiren hususlar, öğrencileri tatmin edecek düzeyde ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu dönem ile ilgili olarak Cemal Paşa imgesi ön plana çıkarılmakta ve Osmanlı Devleti'ne karşı duyulan öfke, bu imge üzerinden şekillendirilmektedir. Bu tür bir anlatım tarzı, bugün dahi Türkiye ile Suriye toplumları arasında sorun çıkaracak düşüncelerin gelişmesine ortam hazırlamaktadır.

17- Uluslararası sözleşmelerde mültecilerin eğitim hakları hakkında neler söylenebilir?

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin Eğitim Hakkı ile ilgili 13 numaralı genelgesine göre eğitim hakkı, diğer insan haklarının gerçekleşmesi için olmazsa olmaz konumunda önemlidir. Ayrıca bu hak, sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı olan çocuk ve yetişkinlerin, onları toplum dışına iten ve toplumun genelinin sahip olduğu imkânlardan mahrum kılan durumlarından kurtulmalarını sağlayan "güçlendirici bir hak"tır. Mültecilerin eğitim hakkını düzenleyen 1951 Cenevre Sözleşmesi de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ve Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin (ESKHS) öngördüğü prensibi ihtiva etmektedir. Sözleşmenin "Sosyal Durum" adı altında ele alınan bölümünde "Eğitim" başlıklı 22. maddede temel eğitime değinilmiştir. "İlgili düzenlemenin ilk fıkrasında, taraf devletlere, temel eğitim konusunda mültecilere vatandaşlarla aynı muameleyi yapacaklarını söylemek suretiyle devlete vatandaşların temel eğitimleri konusunda hangi imkânlar tanınmışsa, mültecilere de aynı imkânları tanımakla ilgili bir yükümlülük yüklemiştir (m.22/1)."

Temel eğitim hakkı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği İcra Komitesi'nin 47no'lu kararında da benimsenmiş, tüm mülteci çocukların kendi kültürel kimliklerine uygun ve sığındıkları ülkenin de kültürüne adapte edecek yeterli bir eğitim almalarını ifade etmektedir. Temel eğitim düzenlemesinde mültecinin ikameti hakkında bir ifadenin yer almayışı, ülkede kalışı yasal konumda olmayan mültecilerin de Sözleşme'deki temel eğitim hakkından yararlanmalarını mümkün

kılmaktadır.

18- Türkiye'de göçmenlerin eğitimine yönelik programlar ve uygulamalar hakkında neler söylenebilir?

Ülkemizde göçmenlere yönelik eğitim ihtiyacının karşılanabilmesi için eğitim verilecek kişi sayısı, göç ettikleri ülkeler, yaş grupları, eğitimi finansman imkânları gibi pek çok değişkenin bilinmesi gerekmektedir. Ancak sadece göç sayısı ve göç edilen ülke anlamında bile sağlıklı bir istatistiğe ulaşmak mümkün görünmemektedir. Suriyeli ve Iraklı göçmenlerin dâhil edilmediği bir araştırmaya göre 1990 yılından itibaren Türkiye'ye 1 milyon 860 bin Balkan göçmeni gelmiştir. Türkiye 1923-1970 yılları arasında ise 1 milyon 248 bin 758 dış göç almıştır. 2014 yılında bir haber sitesinde yer alan habere göre ise Türkiye'deki göçmenlerin 43 bini yasa dışıdır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2018 yılı raporuna göre Türkiye dünyada en büyük göçmen nüfusa sahip ülke konumundadır. Türkiye'yi sırasıyla Pakistan, Lübnan, İran ve Etiyopya izlemektedir. Bu istatistiklerden çıkarılacak yargılardan biri, ülkemizin hemen her dönemde ciddi bir göç dalgası ile karşı karşıya bulunması, bu nedenle göçmenlere yönelik kapsamlı bir eğitim programı ihtiyacının olmasıdır. Bir diğer sonuç ise göç alan ülkeler açısından çıkarılabilir. Yukarıda sıralaması verilen ülkelerin coğrafya, din, gelişmişlik düzeyi açılarından benzer olması dikkat çekicidir.

Ülkemizde göçmenlere yönelik olarak düzenlenecek eğitim faaliyetleri, kesitli bir yapıda olmamalıdır. İş amaçlı göçlerde daha çok yetişkin nüfusun göçü söz konusudur. Bu nitelikte bir göçe verilecek eğitim faaliyetleri de dil ve özellikle mesleki eğitim ile sınırlıdır. Ülkemiz açısından bakıldığında ise okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar bütün kademelerde eğitim ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır. Bütün kademelerde verilecek eğitim faaliyetleri içinde Türkçe öğretimi olmazsa olmaz konumundadır. **Bunun yanında önleyici ve uyum sağlayıcı rehberlik faaliyetleri yürütülmelidir.** Türk toplum yapısı, toplumsal yaşamı ve tarihini içeren derslere ve toplumsal düzeni sağlama adına ceza ve hukuk sistemlerine yer verilebilir. Unutulmamalıdır ki hangi düzeyde olursa olsun eğitim programlarının bir toplumsal temeli vardır. Birey, toplum içinde yaşayacağına, insanlarla ilişki kuracağına, meslek sahibi olup

toplumun bir üyesi hâline geleceğine göre, bireyin toplumsal yapıya ve beklentilere göre yetiştirilmesi, eğitim programlarının başlıca görevleri arasındadır. Eğitim programları bazen harici uygulamalar gerektirebilir. Özel bazı ihtiyaç durumlarında özelleşmiş ve fiziki imkânlar açısından bile ayrıştırılmış bir yapı tasarlanabilir. Böyle durumlarda ayrı bina, araç-gereç ihtiyacı belireceğinden eğitim ekonomisi anlamında ek külfetler ortaya çıkar. Dolayısıyla göçmenlere yönelik eğitim faaliyetleri başka kurumlar altında verilse bile bir süre sonra göçmen ve yerli nüfusun birlikte eğitim aldığı bir yapıya geçilebilir. Bunun için rehberlik ve psikolojik danışma ve dil becerilerine yönelik faaliyetlerin tamamlanmış olması yeterli görülebilir.

19- Suriyeli sığınmacıların eğitimde temel problemleri nelerdir?

Suriyeli sığınmacıların eğitim aldıkları geçici eğitim merkezindeki Suriyeli öğretmenler ve Türk yetkililerle görüşmemizde gerek Türk yetkililerden gerekse Suriyelilerden bazı sıkıntılar dile getirilmektedir. Bu sıkıntıların en önemlisi Suriyeli öğretmenlerin mesleki yetersizlik sorunudur. Diğer ciddi bir sorun ise öğretmen, öğrenci ve diğer insanlarla iletişim meselesidir. Eğitimin en önemli aracı olan dil, gerek öğrenci gerekse öğretmen açısından önemlidir. Geçici Eğitim Merkezlerinde öğretmenler Suriyeli, yönetici ise Türkiye'den bir yetkilidir. Suriyeli öğretmenlerin kendilerini ifade edecek kadar Türkçe bilmelerine rağmen, Türkçe konuşmayı fazla istemedikleri, bunun da iletişim sorununa yol açtığı dile getirilmiştir. Ayrıca Geçici Eğitim Merkezlerinde Türkçe öğretmeni bulunması ve Halk Eğitim Merkezi tarafından Türkçe dil kursları açılmasına rağmen Suriyelilerin rağbet etmemesi, Türkçeyi öğrenmek istemedikleri kanısını ortaya koymaktadır. Bunun da çözümü için Suriyelilere Türkçe hususunda bilgilendirici ve özendirici seminer, konferans gibi programların düzenlenmesi bir çözüm olarak ortaya konulmaktadır. Ayrıca buralarda iletişim sorununun çözümü için tercümanların istihdamı da gerekli görülmektedir.

Suriyeliler için oluşturulan Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim müfredatıyla da ilgili bazı

sorunlar dile getirilmektedir. Bunların başında müfredatın her ne kadar Suriye eğitim programına göre hazırlanmakta ise de içerik olarak Suriye eğitimine göre daha basit olduğudur. Bu sorun gerek Geçici Eğitim Merkezinde gerekse Türk okullarına giden Suriyeliler tarafından dile getirilmekte olup Suriye'deki eğitimin Türkiye'deki eğitime göre daha zor olduğu dillendirilmiştir. Bu, aslında bir zorluk kolaylık meselesinden ziyade bir sistem meselesidir. Suriye'de eğitimin ezber sistemine dayanması, Türkiye'de ise daha çok oluşturma felsefeye dayalı öğretimin deneniş olması, mültecilerin eğitimlerinde önemli meselelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriyeliler tarafından dillendirilen bir diğer sıkıntı, müfredatın Suriye eğitim sistemine göre hazırlanmasına rağmen bazı yönleriyle Suriye sistemine uymadığı yönündeki eleştirilerdir. Bu uyumsuzluklardan biri, yabancı dil eğitiminin ve din eğitiminin birinci sınıfta başlamamasıdır. Suriyeliler özellikle din eğitiminin birinci sınıftan itibaren başlamasını istemektedir. Dil eğitiminde de aynı istek tartışılmaktadır. Türkiye'de dil eğitimi ikinci sınıfta başlamaktadır ancak din eğitimi ise dördüncü sınıfta verilmektedir. Türkiye'de öteden beri bir dil eğitimi sorunu olduğu dillendirilmektedir. Ancak din eğitiminin geç başlaması, çocuğa küçük yaştan itibaren belirli bir inanç bilinci verilmesi açısından önemlidir. Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar istedikleri takdirde devlet okullarına da kabul edilmektedir. Ancak Türk ve Suriyeli yetkililer Suriyeli öğrencilerin ve ailelerin Türk okullarını tercih etmedikleri yönünde görüşler bildirmiştir. Bunun temel sebepleri ise Türk okullarında Arapça öğretilmemesi ve din eğitimi konusundaki kuşkulardır.

Ayrıca dışlanma korkusu da dile getirilen çekincelerdendir. Aslında Türkiye'de Arapça öğretilen İmam-Hatip Liseleri bulunmaktadır. Ayrıca buralarda temel İslam bilimleri dallarının eğitimi de verilmektedir. Suriyeli mülteci öğrenciler, Türkiye'deki okulları tam anlamıyla tanıyamamış görünmektedir. Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki İmam Hatip Liselerine kabulü durumunda Arapça eğitimine pozitif katkı yapacakları beklentisi vardır. Aynı zamanda bunun kültürler arası etkileşimi olumlu yönde etkileyeceği umulmaktadır.

20- Bir Türk okuluna kaydolmak için hangi belgeler gereklidir?

Bir Türk okuluna veya geçici eğitim merkezine kaydolmak için Türk makamlarına kayıt yaptırmak ve ikamet izni, geçici koruma kimlik belgesi veya yabancı tanıtma belgesi sahibi olmak gereklidir. Geçici koruma kimlik belgesine başvuru yapıldığı fakat belgenin henüz alınmadığı durumlarda öğrenciler "misafir" öğrenci olarak kayıt altına alınabilir. Kimlik belgeleri düzenlendikten sonra okul kayıt statüleri değiştirilir. Ebeveynler çocuğun önceki eğitimine ilişkin herhangi bir belgeye (örneğin okul karneleri) sahip değilse çocuğun yerleştirileceği sınıf ebeveynlerle görüşme yoluyla İl Eğitim Komisyonu tarafından belirlenecektir. Çocukla sözlü mülakattan ve bilgilerini ölçmek için kısa bir yazılı testten geçmesini de isteyebilirler.

21- Suriyeli gençler Türkiye'de üniversiteye girebilir mi?

Dil ve akademik gereklilikleri karşılamak şartıyla Suriyeli gençler Türkiye'deki üniversitelere başvurabilir. Türkiye'de okumak isteyen öğrencilerin her üniversite tarafından düzenlenen

Yabancı Öğrenci Sınavı'nı (YÖS) geçtiğini göstermesi gerekmektedir. Üniversiteler YÖS'e başvuranlardan ücret alabilir. Türkiye'deki üniversitelerde okumak için burs almak isteyen Suriyeli öğrenciler www.turkiyeburslari.gov.tr adresine başvurmalıdır. Bu rekabetçi bir burs başvurusudur ve burs verileceği garantisi verilmemektedir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği DAFI burs programı ile Türk üniversitelerinde okumak için sınırlı sayıda burs vermektedir. Başvuru son tarihleri Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği Türkiye internet sitesindedir (www.unhcr.org.tr).

22- Suriye'deki bir okuldan veya üniversiteden alınan belge Türkiye'de tanınacak mı?

Okullara veya yükseköğretim kurumlarına erişim için kullanılacaksa, tüm yabancı okul belgeleri, üniversite başarı belgeleri, dereceler, diplomalar veya diğer yeterlilikler İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmalıdır. Ortaöğretimi başarıyla tamamlayan ya da bu kademe okulları bitirdiğine ilişkin denklik belgesi olan sığınmacı öğrenciler, genel hükümler çerçevesinde YÖK mevzuatında yer alan dil şartını ve diğer özel şartları taşımaları hâlinde kendileri için ayrılan yabancı kontenjanından yükseköğretim kurumlarına yerleşebilmektedirler. 2017-2018 eğitim öğretim yılı itibarı ile 20.701 Suriyeli öğrenci Türkiye'de yükseköğrenim görmektedir.

23- Geçici eğitim merkezleri ve Suriyeli öğretmenlerin çalışma durumlarıyla ilgili düzenlemeler nelerdir?

Geçici eğitim merkezleri (GEM), okul çağındaki Suriyeli çocuklara ve gençlere yönelik, hem AFAD tarafından 25 ilde oluşturulan kamplarda hem de kamp dışında faaliyet gösteren, Suriye müfredatına bağlı kalarak Arapça eğitim veren ilköğretim ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir. Bu merkezlerdeki eğitimde uygulanan müfredat, Suriye müfredatıdır. Suriye Geçiş Hükümeti Eğitim Bakanlığı tarafından okutulan ders kitaplarının içeriğinde yer alan BeşarEsed ve Baasçılık gibi konular ve Suriye rejimini destekleyen ifadeler ayıklanmıştır. Kampların hepsinde Suriyeli çocukların

eğitimlerine yönelik merkezler kurulmuştur. Ancak kamp dışındaki geçici eğitim merkezleri her ilde bulunmamaktadır. Sadece Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu 19 ilde bu merkezler açılmıştır. 2014-2015 eğitim yılında Türkiye'de pek çok dernek, vakıf, hayır sahibi Türkiyeli ya da Suriyeli ile iş birliği içerisinde kamplarda 34, kampların dışında da 232 geçici eğitim merkezi faaliyet göstermiştir. Bu merkezlerde gönüllü olarak görev yapan Suriyeli öğretmenler ile birlikte, okul öncesinden lise son sınıfa kadar eğitim-öğretim hizmetleri sunulmaktadır. Bu merkezlerde okumak isteyen öğrencilerin başvuruları ve seviye belirleme sınavları MEB İl Millî Eğitim Müdürlükleri, öğretmenler ve idarecilerden oluşturduğu komisyonlar tarafından yapılmaktadır. Suriyeli gönüllü öğretmenlerin seçiminde ise MEB, Türkiye Diyanet Vakfı ile iş birliği yapmaktadır. Öncelikle il müftülüklerine başvuruda bulunan gönüllü öğretmenler, daha sonra MEB ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın (TDV) il müftülüklerince oluşturdukları komisyonlar tarafından seçilmektedir. Ayrıca TDV'den alınan verilere göre, TDV gönüllü öğretmenlerin seçiminin yanı sıra 13.987 öğrencinin kırtasiye desteği ve 457 öğretmen, 18 Suriyeli müdür, 37 hizmetli ve 15 güvenlik personelinin de aylık teşvik ücretlerini ödemektedir.

Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik 1.211 derslik kurulmuştur ve toplamda 78.425 öğrenciye yaklaşık 3 bin gönüllü öğretmen tarafından eğitim verilmektedir.

Kamp içinde ve kamp dışındaki geçici eğitim merkezlerinde gönüllü olarak öğretmenlik yapan 9.504 Suriyeli öğretmenin bugüne kadar çalışma izinleri olmadığından onları desteklemek amacıyla, UNICEF ve PTT iş birliği yapmaktadır. Bu kapsamda UNICEF bulduğu fonu PTT'ye aktarmaktadır.

11 Ocak 2016'da toplanan Bakanlar Kurulu neticesinde Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş, Suriyelilere çalışma izninin verileceğini açıklamış, 15 Ocak 2016'da 2016/8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Böylece, geçici koruma statüsü altında çalışma izni verilen yabancılar minimum asgari ücrete tabi olacaklardır (Resmî Gazete, 2016). Başbakanlık Göç ve İnsani Yardımlar Koordinatörlüğü ile yapılan görüşmede, kamp içinde ve kamp dışında gönüllü olarak çalışan Suriyeli öğretmenlere peyderpey

çalışma izninin verileceğini, bu öğretmenlerin sigortalarının yatırılarak ücretli öğretmen olarak çalışmalarının sağlanacağı ifade edilmiştir.

Barınma Merkezlerinde veya Geçici Eğitim Merkezlerinde Yürütülen Eğitim Faaliyetine Gönüllü Olarak Destek Olan Geçici Koruma Altındaki Yabancılar Beklenen Davranışlar şunlardır:

Türk Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, güvenliğine ve menfaatlerine aykırı, Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerleri aleyhinde eğitim-öğretim yapmamayı,

Öğrencilere dil, din, felsefî inanç, siyasi düşünce, ırk, milliyet, yaş, bedensel engelli ve cinsiyet ayrımı yapmadan, fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalara meydan vermeden tarafsızlık içerisinde davranmayı,

Okul olanaklarını ve kaynaklarını hizmet gerekleri dışında (siyasi, mali vb. nedenlerle) kullanmamayı ve kullandırmamayı, bu mal ve kaynakları israf etmemeyi,

Her türlü eylemde adil olmayı ve öğrenciler arasındaki ilişkilerde de adaleti sağlamayı,

Farklılıklara saygı göstermeyi ve engellilerin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul etmeyi ve engelli öğrencilerine bu doğrultuda davranmayı,

Öğrencilere öğretim programında yer almayan, politik konulardan bahsetmemeyi, çatışmalı konularda aşırı görüşler ileri sürmemeyi, öğretim programı ile ilgisiz konularda kişisel görüşlerini belirtmemeyi,

Öğrenci ve ailesi ile ilgili sahip olduğu bilgileri gizlilik içerisinde tutmayı ve üçüncü kişi ve kurumlarla hiçbir şekilde paylaşmamayı,

Öğrencilerini değerlendirirken adil ve dürüst olmayan, tarafsızlığı bozacak şekilde davranmamayı,

Meslektaşlar arasında gruplaşma ve kutuplaşmalardan uzak durmayı,

Öğrencilerine fiziksel, sözel (bağırma, hakaret etme vb.) ve psikolojik (aşağılama, küçük düşürme vb.) hiçbir ceza vermemeyi,

Öğrencilerine karşı fiziksel şiddet, cinsel istismar, saldırı, tehdit, işkence olarak kabul edilen

davranışlardan uzak durmayı,

Öğrencilerinin önünde tütün mamulleri, alkol ya da uyarıcı maddeler kullanmamayı,

Öğrencilerinden fiziksel ya da psikolojik şiddet, istismar ya da ihmal mağduru olanları Türkiye kanunları çerçevesindeki sorumluluklarından kaynaklanan ve ilgili kanunlarda (Çocuk Koruma Kanunu No: 5395 ve Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi'ne Dair Kanun No: 6284) belirtilen yetkili makamlara bildirmeyi,

Öğrencilerinin dayak, şiddet, hakaret, isim takma ve belli özelliklerinden dolayı aşağılanma gibi davranışlara maruz kalmasını engellemeyi,

Hastalık ya da benzer durumlarda önceden yazılı onay almayı, acil durumlarda ise okul idaresini bilgilendirip onay almayı,

Okul ders saatlerine uymayı,

Etik sözleşmedeki maddelere uymayarak etik kuralları ihlal eden kişileri okul yönetimine bildirmeyi.

24- Suriyelilerin Türkiye'deki eğitim süreci nasıl işlemektedir?

İç savaşın başladığı andan itibaren Suriye'den Türkiye'ye doğru göç eden Suriyeli çocukların eğitimi için Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Nisan 2014'te yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'yla uyumlu olarak yayınladığı 2014/21 no.lu Genelge'yle geçici korumadan yararlanan kişilerin eğitimiyle ilgili yeni düzenlemeler yapmıştır. Bu genelgeyle diğer tedbirlerin yanı sıra yasa ve yönetmelikte eğitimle ilişkili olan kararların uygulamaya geçirilmesinden sorumlu olan il komisyonlarının kurulması, Suriye "geçici eğitim merkezleri" için akreditasyon sistemi oluşturulması ve devlet okullarına kayıt yaptırmak için "ikamet izni" değil "Yabancı Tanıtma Belgesi"nin yeterli olduğu karara bağlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı 2014/21 numaralı genelge, Suriyeli çocukların örgün eğitime katılımını engelleyen dil, hukuki, teknik ve altyapı engel ve eksikliklerinin kabul edilerek bunların ortadan kaldırılması için neler yapılması gerektiğinin kabul edilmesi açısından bir dönüm noktasıdır. Türkiye'de, Suriyeli ilk ve ortaokul çağındaki çocuklara örgün eğitime katılımları için yaygın eğitim yolları dışında resmî eğitim kurumlarında ve geçici eğitim merkezlerinde

eğitim hizmeti verilmektedir.

Ulusal Türk kanununa göre yabancılar dâhil Türkiye'deki tüm çocukların ilk ve orta öğretimden ücretsiz faydalanma hakkı vardır. Eylül 2014'te yayımlanan yabancıların eğitime erişimine ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı genelgesi (No: 2014/21), geçici koruma altındaki yabancıların her ildeki İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından denetlenen okullar ve geçici eğitim merkezleri tarafından sağlanan eğitim hizmetlerine erişimi vardır. Suriyeli mülteciler, Türkiye'deki devlet okullarına ve geçici eğitim merkezlerine kaydolabilir. Kayıt usulleri her ilde İl Millî Eğitim Müdürlüğü altında kurulan İl Eğitim Komisyonu tarafından belirlenir ve konuma göre küçük değişiklikler gösterebilir. Türk okullarına kabul edilmek isteyen yabancı öğrenciler, yaşadıkları ildeki İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne başvurmalıdır. İl Eğitim Komisyonları, çocukları okullara yerleştirmekten ve kabul edilecekleri sınıfı belirlemekten sorumludur. Sınıf belirlemesi menşe ülkede ulaşılan eğitim seviyesini gösteren belgeye dayanarak yapılır. Bu belgenin mevcut olmadığı durumlarda belirleme, mülakat veya kısa bir yazılı değerlendirmeye dayandırılır. Geçici eğitim merkezleri Suriyeli mülteciler için kurulan kurumlardır (okullardır). Bu merkezler, kamplarda ve bazı kentsel alanlarda mevcuttur ve değiştirilmiş Suriye müfredatı kullanarak Arapça eğitim vermektedir. Okul döneminin sonunda çocuklara okula katıldıklarını ve okulu başarılı bir şekilde tamamladıklarını notları ile gösteren bir belge verilir. Kamplarda ikamet eden aileler, çocuklarını kaydettirmek için doğrudan kamp okullarına başvurmalıdır. Topluluklarda yaşayanlar varsa bulundukları konumda geçici eğitim merkezlerine kaydolmak için İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne başvurmalıdır. İl Millî Eğitim Müdürlükleri geçici eğitim merkezine yerleştirmekten ve yukarıda tanımlandığı üzere çocuğun yerleştirileceği sınıfı belirlemekten sorumlu olacaktır. Geçici eğitim merkezlerinin tüm şehirlerde mevcut olamayabileceğine ve tüm çocukları kaydedebilecek kapasiteye sahip olamayacağına lütfen dikkat ediniz. Bu gibi durumlarda ebeveynlerin çocuklarını ulusal okul sistemine kaydettirmeleri tavsiye edilmektedir.

25- Suriyelilerin Türkiye'deki üniversite öğrenimleri nasıl sürdürülmektedir?

Yabancıların yükseköğretim ile ilgili tüm iş ve

işlemleri YÖK tarafından yürütülmektedir. Bu bağlamda YÖK şu ana kadar aldığı kararlarla, sığınmacıların üniversite eğitimine yönelik "özel öğrenci" ve "yatay geçiş" gibi çeşitli adımlar atmıştır. Suriye uyruklular için öğrenim ücretleri kaldırılmıştır. Ayrıca Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) tarafından sığınmacılara yönelik burs programları yürütülmektedir. Suriye'de yükseköğrenimini görürken, savaş nedeniyle ülkemize gelen öğrencilerin gerekli belgesi varsa denklik belgesi düzenlenip yatay geçiş hakkı tanınarak üniversitelerde öğrenim görme hakkına sahip olmaktadır. Herhangi bir belge getiremeyenler ise beyan esas olmak üzere 'özel öğrenci' olarak öğrenimlerine devam edebilmektedirler. Ortaöğretimi başarıyla tamamlayan ya da bu kademe okulları bitirdiğine ilişkin denklik belgesi olan sığınmacı öğrenciler, genel hükümler çerçevesinde YÖK mevzuatında yer alan dil şartını ve diğer özel şartları taşımaları hâlinde kendileri için ayrılan yabancı kontenjanından yükseköğretim kurumlarına yerleşebilmektedirler.

26- Suriye'deki bir okuldan veya üniversiteden alınan belge Türkiye'de tanınacak mı?

Okullara veya yükseköğretim kurumlarına erişim için kullanılacaksa, tüm yabancı okul belgeleri, üniversite başarı belgeleri, dereceler, diplomalar veya diğer yeterlilikler, İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmalıdır.

27- Türkiye'deki Suriyeliler için beceri eğitim imkânları nelerdir?

Suriyeli mülteciler, Halk Eğitim Merkezleri tarafından sunulan dil kursları ile beceri, hobi ve mesleki kurslara ücretsiz olarak katılabilmektedir. Halk Eğitim Merkezleri tarafından sunulan kurslara kayıt yaptırmak için geçici koruma kimlik belgesi gerekmektedir. Her Halk Eğitim Merkezi sunacağı kursları belirleyebilir ve yerel talebe dayanarak yeni kurslar açabilir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı geçici koruma altındaki kişilerin İŞKUR tarafından sunulan beceri eğitimi programlarına katılabileceğini belirtmiştir. Suriyeli mültecilere açılacak kurslar ve programlara ilişkin ilerleyen aylarda daha fazla bilgi verilmesi beklenmektedir.

28- Suriyeli akademisyenlerin Türkiye'de çalışma koşullarıyla ilgili sorunlar nelerdir?

Oturum izni meselesi: Suriyeli akademisyenlerin sıklıkla üzerinde durduğu konulardan biri, sürekli oturum izinlerinin olmayışındır. Oturum izni için ödenmesi gereken harçların, maddi bir külfet getirdiği belirtilirken, akademisyenlerin bu ücreti ödemede güçlük yaşadığı ya da kendileri için ödeyebilse dahi, aileleri için ödemekte zorlandıkları ifade edilmiştir.

Oturum izni alabilmek için bir işte çalışma zorunluluğu da sorunun bir diğer veçhesidir. Akademisyenlerin oturum izni alabilmek için alelade işlerde çalışmak zorunda kalmaları dile getirilen sorunlardandır.

Statü sorunu: Arap ülkelerinden akademisyenler, hukuki bakımdan mülteci statüsü taşımamaktadır. Zira Türkiye, Avrupa ülkeleri dışında mülteci başvurusu kabul etmemektedir. Bu çerçevede akademisyenlerden bir bölümü, Geçici Koruma Altında Olanlar statüsünü haizdirler. Bu geçici statü de bir güvencesizlik ortamı oluşturmakta ve kişileri akademik çalışmalarına odaklanmaktan alıkoymaktadır.

Dil engeli ve dil kursları: Türkiye'ye göç eden akademisyenlerin büyük sorunlarından biri de dil engelidir. Türkçe bilmemek hem iş bulmada hem de gündelik hayatın idame ettirilmesinde bir sıkıntı kaynağı olmaya devam etmektedir. Kamu kurumlarında yapılacak işlemler de bu nedenle büyük güçlükler arz etmektedir. Zira göç idarelerinde bile yeterli Arapça-Türkçe tercüme hizmeti bulunmamaktadır.

Dil engelini aşmak için bir çözüm olabilecek Türkçe dil kurslarının pahalı olması, akademisyenlere maddi bir yük getirmektedir ve hâlihazırda maddi sıkıntı çeken kişilerin bir de bu yükü taşıması, içinde bulundukları şartları daha da ağırlaştırmaktadır.

Dil eğitimi veren kişiler de genellikle yabancılara dil eğitimi verecek uzmanlığa sahip değildir.

Pasaport sorunu: Türkiye'de oturma izni alabilmek için 1 senelik pasaporta sahip olmak gerekmektedir. Ancak çok sayıda akademisyenin pasaport süreleri dolmuş durumdadır ve sığınmacıların Suriye makamlarına pasaport sürelerinin uzatılması için başvurma imkânları bulunmamaktadır. Bu sebeple oturma iznine müracaat edememektedirler. Ayrıca pasaportları olmadığı için yurtdışındaki bilimsel toplantılara da katılamamaktadırlar ve akademik çalışmaları bu sebeple de sekteye uğramaktadır.

Seyahat engeli: Akademisyenler, yurt içinde seyahat ederken güvenlik tedbirleri adı altında ayrımcılığa varan uygulamalardan rahatsızdırlar. Yurt içinde birçok akademik etkinliğe katılabilmek için yolculuk etmeleri gerektiğinde, güvenlik kuvvetleri otogarlarda veya havaalanlarında kendilerinden "davet mektubu" isteyebilmektedir. Davet mektubunun yanında, özellikle havayolu ile seyahat etmek isteyenlerden Göç İdaresi'nden alacakları seyahat izni de talep edilmektedir.

Akademik unvan ve yükselme sorunu: Katılımcıların defaatle ifade ettikleri bir husus da sahip oldukları akademik unvanları kullanamamalarıdır. Bu bağlamda diğer bir sorun

da kendi ilmi rütbelerinden daha aşağı bir rütbede çalıştırılmalarıdır.

Arapça konuşan akademisyenler, Türkiye'de devam ettikleri akademik hayatlarında yükselmenin sorun olduğunu dile getirmektedirler. Zira doçentlik, profesörlük ve sair jüriler, Arapça dilinde değerlendirme yapmamaktadır.

Suriye'de eğitim: Suriye'de rejimin kontrolünde olmayan bölgelerde ("Özgürleştirilmiş Bölgeler") eğitim bekleyen öğrenciler vardır. Türkiye tarafında yaşayan pek çok akademisyen, gerekli kolaylıkların sağlanması durumunda Suriye'deki "Özgürleştirilmiş

Bölgeler'de öğrencilere ders verip dönmeye hazır olduklarını ifade etmektedir. Ancak bu akademisyenlerin Suriye'nin bu bölgelerine geçip oradaki öğrencilerin eğitimlerine devam etmelerinin önünde giriş-çıkışlarda yaşanan engeller söz konusudur.

Arap üniversitesi sorunu: Türkiye'de Arap Akademisyenler Derneği, Türkiye'deki Arap ülkelerinden akademisyenler ve öğrenciler için bir Arap Üniversitesi kurulması konusunda girişimde bulunulduğu, fakat YÖK'te bürokratik sorunlar çıktığı için bu girişimin sonuçsuz kaldığı da dile getirilmektedir.

29- Suriyeliler tarafından açılan özel okulların faaliyet alanları nelerdir?

Suriyeliler Türkiye'de devlet tarafından kendilerine tahsis edilen yahut kendi imkânlarıyla buldukları eğitim öğretim binalarında Suriye müfredatına göre eğitim verme imkânına da sahiptirler. Örneğin İstanbul Bahçelievler'de Suriyeli öğrenciler için özel okul açılmıştır. Burada Suriye müfredatına uygun eğitim verilmektedir. Bu ve benzeri okullar İstanbul, Şanlıurfa ve Gaziantep gibi Suriyeli nüfusun yoğun olduğu illerde görülmektedir ancak bu okullara ilişkin verilere ulaşamamıştır. Fakat bu okullara ilginin düşük olduğu, genel olarak Suriyelilerin sosyo-ekonomik durumu dezavantajlı olduğu için çocukları bu okullara gönderme imkânlarının da olmadığı varsayılabilir.

30- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin (ÖSYM) yaptığı sınavlara bütün Suriyeliler girebilir mi?

Suriyeli mültecilere tanınan üniversite hakkının kapsamı genişlemiştir. Bakanlar Kurulu'nun 2013 Ağustos'unda alınan kararla, bir önceki yıl YÖK'ün genelgesiyle 'özel öğrenci' statüsünde ders görme hakkı kazanan ancak diploma alamayan Suriyeli öğrenciler, 2013-2014 döneminden itibaren üniversitelere asli öğrenci olarak kabul edilmiştir. Böylelikle yabancı öğrenci kontenjanından üniversitelere yerleştirilmiş, Suriyeliler diploma da alabilmiştir. Türkiye'de öğrencilerin bir üniversiteye kabul edilmeleri için gereken LGS ve LYS sınavlarından muaf tutulacak mülteci öğrencilerden sadece Türkçe yeterlilik sınavından gerekli puanı almaları şartı aranmıştır.

31- Suriyelilerin Türkiye'deki dil problemleri ile ilgili sorunlar için geliştirilen çözümler nelerdir?

Hem kamp içinde hem de kamp dışında Suriyeli çocuklar ve yetişkinler için Türkçe eğitimi verecek öğretmen ve öğretim materyalleri sorunu bulunmaktadır. Genelgede, Türkçe, Türk dili ve edebiyatı alan öğretmenleri, sınıf öğretmenleri, yabancı dil dersi öğretmenlerinin Türkçe öğretmek üzere görevlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak bu alanlardaki öğretmenler hem Arapçayı bilmedikleri hem de yabancılara Türkçe eğitimi konusunda uzman olmadıkları için, Suriyelilere Türkçe dersi vermeyi talep etmemektedir.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumu ile oluşturulan Geçici Eğitim Merkezlerinde Türkçe öğretilmektedir. Türkçe dersleri için Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı alan öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve yabancı dil dersi öğretmenleri görevlendirilebilir.

Suriyeli çocukların tercihlerinin devlet okullarından ziyade geçici eğitim merkezleri olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeninin ise geçici eğitim merkezlerinde eğitim dilinin Arapça ve müfredatın ise Suriye müfredatı olmasıdır.

Türkçe eğitimindeki eğitimci ve öğretim materyali eksikliği hem eğitime erişimi hem de niteliği olumsuz etkilemektedir. Daha önemlisi, Türkçenin öğrenilmemesi ise uzun yıllar Türkiye'de kalacakları

öngörülen Suriyelilerin Türkiye toplumuna uyumunu geciktirmektedir.

Suriyeli sığınmacıların en çok karşılaştıkları sorunlardan biri dil sorunudur. Gerek kamplarda gerek kamp dışında Arapça bilen idari personel, eğitimci, rehberlik uzmanı, doktor sayısının azlığı, iletişim konusunda birtakım sorunlara neden olmaktadır. Suriyeli öğrenci ve öğretmenler, eğitime ilişkin sorunlarını iletmekte güçlük yaşamaktadır. Örneğin Ankara'da geçici eğitim merkezindeki idareci, Suriyeli çocuk ve öğretmenler ile iletişimini hizmetli personel üzerinden sağlamaktadır. Bu da Suriyeli öğretmen-öğrenci ve idareciler arasında sağlıklı iletişim kurulmasını engellemektedir.

Ayrıca Suriyeliler dil engeli nedeniyle hastanelerden randevu almakta ya da sağlık hizmetleri almakta zorluk yaşıyorlar. Hastane personelinin yabancı dil ve mültecilerle ilgili mevzuatı bilmemesi de sorunlara neden oluyor.

Enderun Eğitim Yazıları dergisi olarak Ülkemizde muhacir durumuna düşmüş insanlara yönelik olarak yaptığınız faaliyetlerin bir parçası olarak hazırladığınız, Devlet yetkilileri ve bu alanda çalışma yapan kuruluşlar için kıymetli bilgiler ihtiva eden bilgileri bizlerle paylaştığınız için teşekkür ederiz.

Bizlerde BEKAM(Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi) olarak bu çabalarımızın daha fazla ve duyarlı insana ulaşmasına katkı sağladığınız için teşekkür ederiz.

DALGALAR VE KIYILAR

▲ ZÜLEYHA GÖRKEN

"Bu kişi para biriktirir sonra tekrar biriktirir ve bankayı arar benim param ne kadar uldi diye. Kumşusunu hiç düşünmez ihtiyaç sahibi olan kardeşini de düşünmez, hep biriktirir. Peki bu biriktirme onun ne işine yarar; hiçbir işine yaramaz. Çünkü; para seni sevemez, seni üzlemez ve sana sarılamaz"diyordu Esma.

Sınıf hiç bu kadar sessiz olmamıştı. Neden mi? Bunu bize anlatan Suriyeli öğrencimiz Esma daha geçen yıl sadece adın söylemeyi ve birkaç kelime Türkçe bilirdi. Şimdi ise Esma arkadaşımız sınıftaki grubuyla vaaz konusu olarak seçtikleri Hümeze süresinin tefsirini yapıyor ve bize vaaz veriyordu.

Sınıfta tefsir dersini sınıf içinde öğrenci katılımını sağlamak için interaktif işlemeye çalışıyorum. Bu yaklaşımla artık Urfa'daki okullarda sınıfların yarısını oluşturmaya başlamış Suriyeli öğrencileri hem daha yakından tanımaya imkan buluyor, hemde bir nebze olsun sosyalleşmelerine katkı sağlamayı umuyorum.

Dersimde insiyatif kullanarak (ki müfradatta zorunlu olmayan bir uygulama, öğretmen sadece küçük bir uygulamayla bunu geçiştirebilir) vaaz gruplarını 2 Suriyeli 2 Türk öğrenci olacak şekilde oluşturdum. Bu gruplar belirledikleri konuyu hitabet dersinin sunum kurallarına göre yapacaklar.Bunu teknik olarak destekleyecekler,bu destekler görsel, müzik,slayt,şeklinde olabilecekti.

Niyetimizin salih olmasından dolayı olsa gerek bazen çok acı hatıralar dinlemek durumunda kalsak da öğrencilerimizin çelikleşen iradeleri geleceğe daha bir umutla bakmamızda vesile oluyor. İşte küçük yaşında nice sıkıntılarla boğuşarak rabbimin bizim karşımıza çıkardığı binlercesinden biri olan Esma bizi sınıfta kendisine hayran bırakıyor. Bize düşense bunu alkışlayarak ve sarılarak ifade etmek...

Ve maalesef ders zili de bazen çok erken geliyor... Bugün için sahip olduğumuz, ya da sahip olduğumuz düşündüğümüz imkânların değerini daha çok anlıyor, daha çok şükrediyor, daha duyarlı oluyoruz...

Oysa ki bundan 3 yıl önce; Tefsir dersimizi nasıl işlemeyi düşündüğümü ifade için ön hazırlık ve girizgah yapıp sonra konunun tam tanımını yapacaktım ki; arka sırada oturan iki öğrencinin giderek yükselen sesleri, bağırışmaları -ki biz öğretmenler buna dersi sabote etme girişimi deriz.- 45 kişilik sınıfta hızla o tarafa dönüp biraz Arapça, biraz Kürtçe birazda Türkçe bir şekilde "Telamizler! Hele Huşşunn. Ses tonum ve bakışlarım öğrencilerin konuşmalarını bölecek şekilde etki etmeyince; Sınıfta öğretmenin olduğunu öğrencilerimi incitmeden onlara ince dokunuşlarla varlığı hatırlatacak nüktelerimi sıralarım kızcıklarına. "sevgili hanımlar dersiniz kime"(derste öğretmen var oda benim anlamında) ya da "hanımlar çaysızda olmuyor muhabbet, nasıl içersiniz çayınızı"(böyle rahat konuşuyorsanız sınıfta değilsiniz herhal) Genelde işe yarayan nüktelerim benden öteye gidemedi. Belli ki ne kadar haykırsanız da duymak istemeyince sesinizi duymuyorlar. Bu durum da maalesef çevrenizde sıkça yaşadığımız bir hal olmaya başladı. Şimdi bende bunu yaşıyordum. Bağırışmalar içinde nihayet ses aldım öğrencimden "Hocam şehrimize geldikleri yetmiyormuş gibi her yerde öncelik ve kendini birşey zannetme, ama biz burada hele hele kantinde buna izin vermeyiiz!!"

"Sakin evladım sakın meseleyi bilmek isterim içinizden biri bana konu anlatsa sevinirim"dedim. Lakin ergen hırçınlığındaki kızımın Beni duyduğunu sanmıyorum.

-*"Bu Suriyeliler var yaa işte bu Suriyeliler."* *"Tamam" Biz kantinde sıraya girmiştik hepimiz değil mi kızlar" sınıftan "EEvett" "Suriyeli kız öne geçmek istedi, tabi bunlar alışmış her yerde kendilerine öncelik verilmesine ama biz; burda izin vermeyiz. Herkes yerini bilecek..."*

Bu nasıl bir öfke ki lise sırasındaki öğrenciyi bu kadar etkileyebiliyor. Meseleyi bir yandan anlamaya çalışmak, bir yandan kontrol etmek bir yandan fazladan kalp kırıkların oluşumunu önlemek için çırpınırken ders zili imdadıma yetişti. Ne kadar

çaysamışsam, elimi çay bardağını tutuşundan üşüdüğümü fark ettim, soğuk olan Urfa'nın havası değildi oysa...

O sıralarda Tubitak 4006 projeleri okullarda yaygınlaşıyordu bunu bir fırsat bilip "Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sistemine Oryantasyonu" adlı projeyi hazırladım. Okulumuzda 950 öğrencimiz var ve bu benim için müthiş bir toplum dokusu demekti. Hem Türk öğrencilerine hem de Suriyeli öğrencilerimize anket hazırladım. Niyetim Suriyeli öğrencilerin hissettiklerini, Türkiye'li öğrencilerin yeni arkadaşları ile ilgili hissiyatlarını öğrenebilmek, derli toplu bir fikir edinmekti niyetim. Lakin öğrenecektik ki bazı izleri ne kadar silerseniz silin, izi kalır. Siz alışsanızda etraftakiler o izleri fark eder, hatırlatır, unutmazlar...

Türk öğrencilerimize şöyle bir soru sorduk "Suriyeli arkadaşlarınızla ilgili düşünceniz nedir?" diye. **"İSTEMİYORUZ. SURIYEYE DÖNSÜNLER. SEVMİYORUZ."** Kalemlerini o kadar bastırılmışlardı ki kağıdın arka yüzünden okuyabiliyorsunuz. Bu çocuklar geleceğimiz ve bu düşünceleriyle var olacaklar. Sadece çocuklar mı? Bu duyguların öğretmenler için yapılan programlarda da sesli halde ifade edildiğine şahit olmaktadır...

Deniz dalgaları gibiydi sanki yaşıyor olduklarımız. Sakinlikte huzur veriyor ama biraz hava bozmaya başlayınca hırçınlaşıyorlardı, ürkütüyor kıyıya yaklaşmanıza izin vermiyorlardı. Kayaları yerinde oynatmasalar da sahile de iz bırakıyorlardı. Bir türlü sonu gelmeyen dalgalar kıyılarda sonlanıyor ama kıyıları şekillendiriyorlardı. Deniz karayı şekillendirse de kara kendi karakterini gösteriyordu. Dalgaları bazen kumsal, bazen hırçın kayalıklar olarak karşılıyordu.

Anketlerimizde Suriyeli öğrencilere sorduğumuz "En çok zaman geçirmekten hoşlandığınız yer? Sorusuna; **"SURIYE"** yanıtını aldım. "Türk arkadaşlarınızla hangi dersi seviyorsunuz?" sorusuna yanıtları ise **"BEDEN DERSİ"** olmuştu. Nedenini sorduğumda: "Çünkü beden dersinde konuşmuyoruz, oyun oynuyoruz. Oyun için dil bilmenize gerek yok." cevabını aldım. Tıpkı annenin çocuğunu ilk ay ve yıllarında, onu dikkatlice takip etmesi ve sevgisini göstermesi gibi...

İstatistikler ve anketler sizi somut verilere götürür, gerçekliğe götürmez. Ve karşınıza savaş meslekleri çıkar:

"para kazanacağınız değil mutlu olacağınız meslekleri

seçin. Önce yeteneğinizi ve dayanıklılığınızı tanımlayın. Sonra meslek seçin." Diyordu; okulun rehber öğretmeni sene başı mini seminerde. Bu seminerden sonra yolunu bulan su gibi sınıflara yöneldi öğretmenler. 10.sınıflara Suriyeli öğrencilerden **onar öğrenci** olmak üzere eşit dağılım yapılmıştı. Hadis dersiydi; Sınıfa girince sınıf kapısının hemen yanından arkaya kadar dizilmiş sıralarda; meraklı, bilinmezliğin verdiği tedirgin bakışlı Suriyeli öğrencilerim. "Es-Selamun Aleyküm" sesime karşılık tanıdık sevinçle karşılık veren Suriyeli öğrencilerim. O sevinci ve sıcaklığı yakaladığımda bırakmak istemedim ve hemen akabinde; "Önce tanıyalım sizleri, tabi önce kendimi tanıtayım size;" ... Kendimi kısa olarak tanıttıktan sonra, "şimdi siz kısaca kendinizi tanıtır çünkü; ben de sizi tanımak istiyorum, sonra söyleyin bakalım hangi mesleği yapmak istersiniz?";

Suriyeli öğrencilerimin verdiği cevap beni yazın ortasında soğuk hissettirdi. Kafamın içinde geçmişten günümüze yolculuk yaşandı. "Doğduğum topraklara ne kadar zaman geçerse geçsin döneceğim üretmenim." gerçeği. "O topraklarda yaşadım ne olursa olsun özliyorum. Abimin ve annemin katledilmiş fotoğrafları gönderseler dahi. **-Ki öğrencilerden kaç tanesine gönderilmişti bu fotoğraflar bilmiyorum, benim bildiğim 5 öğrencimin ailesine ayrı ayrı gönderilmişti bu fotoğraflar.**- "Eşim ve çocuklarım gözümün önünde vahşice katledilse de" demişti tanıştığım Suriyeli velim... **"O topraklara döneceğim"** diyordu cevap(lar). Suriyeli öğrencilerimin yüzde yetmiş **"MİMAR ve DOKTOR"** olmak istediğini söylüyordu, savaş başlayalı 5 yıl olmasına rağmen. Yine de sordum **"NEDEN?"**. **"Çünkü Suriye'deki mahallemiz çok güzeldi, aynısını yapmak istiyorum."** Diğer; **"Savaşta ağır yara alan insanların her şeyini yitirdiği için çoğunun parası kalmamıştır, ben de onları ücretsiz tedavi etmek için doktor olacağım."** Daha fazla sordum sorabilseydim de daha fazla ne öğrenebilirdim ki? (Sonradan arkadaşın öğrendiğim; doktor olmak isteyen Suriyeli kızımın babasının da doktor olduğu ve hastane bombalandığı esnada babasını kaybettiğini. Ve bu bilgiyi öğrendikten 10 dakika sonra derse girip her şeyde bihabermiş gibi gözleriniz dolmadan tüm canlılığınızla ders anlattınız mı? Ben anlattım o dersi tüm canlılığım! Bu konuda Suriyeli öğrencilerim bana öğretmenlik yaptı.

Demek ki çocuklarımızın savaşta yapmak istedikleri meslekler bunlardı...

TÜRKİYE'DE SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ; GÜÇLÜKLER VE ÖNERİLER*

▲ COŞKUN TAŞTAN - ZAFER ÇELİK

**(EĞİTİM- BİR-SEN TARAFINDAN "... ulusal hem de uluslararası toplumun Suriyeli çocukların kaliteli eğitime erişmesi için yapacakları çalışmalarda yön gösterici olacağına yönelik ..." sorumluluk duygusu ve beklentisi ile Coşkun TAŞTAN-Zafer ÇELİK tarafından hazırlanmış olan 30.09.2017 tarihli 96 sayfalık bu rapor sorunların, önerilerin güncelliğini korumasından dolayı; tarafımızca eğitim başlıkları öne çıkarılarak ve güncellenerek özetlenmiştir.)*

Suriye'de 2011 yılından beri devam eden savaş nedeniyle milyonlarca insan evlerini terk etmiş ve 3 milyonu aşkın kişi ise Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yarısı 18 yaş altındaki okul çağı çocuklarıdır. Dahası, 7-8 yıllık süreçte yüzbinlerce kişi çocukluktan yetişkinliğe geçmiş ve önümüzdeki yıllarda da geçmeye devam edecektir. Bu çocukların eğitimden mahrum olması ve yeterince nitelikli bir eğitim almaması hem bireysel kaderleri ve Türkiye'deki Suriye toplumunun geleceği için hem de Türkiye toplumu için hayli önemlidir. Eğitimden mahrum olanların gelecek umudu yok olmakta, yeterince vasıf ve beceri elde edemediğinden düşük gelirli işlerde güvencesiz bir şekilde çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu ise Suriyeli toplumun marjinalleşmesi, gettolaşması ve radikalleşmesi

riskini doğuracaktır. Kaliteli eğitime erişmek ise, Suriyelilerin savaş, şiddet, yaşadıkları yeri terk gibi durumların neden olduğu psiko-sosyal sorunları aşmasına ve normalleşmesine, yeni bir umuda sahip olmasına, Türkiye toplumu ile bütünleşmelerine ve ekonomik ve sosyal imkânlardan daha fazla faydalanmasına neden olacaktır.

Bu rapor Türkiye'deki Suriyeli çocukların okullaşmasının önündeki engelleri ortaya koymayı, okullaşmış çocukların mevcut durumunun ve karşılaştıkları güçlüklerin neler olduğunu tespit etmeyi ve tüm Suriyeli çocukların kaliteli eğitime erişmesi için öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda okul öncesinden liseye kadar olan eğitim çağı çocuklarının okullaşma sorunları araştırılmıştır. Mesleki ve yaygın eğitim ile yükseköğretim boyutu araştırmaya dahil edilmemiştir.

1. BÖLÜM

Giriş

Suriye'de 7 yıldır devam eden savaştan dolayı 13 milyondan fazla insan yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmıştır. Yerlerinden olan kişilerden 5 milyondan fazlası Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi komşu ülkelere sığınmışlardır. Ağustos 2017 verilere göre, Türkiye'de 3,1 milyon, Lübnan'da 1 milyon, Ürdün'de 660 bin, Irak'ta 240 bin ve Mısır'da 120 bin Suriyeli yaşamaktadır. 5 ülkenin ev sahipliği yaptığı 5,2 milyon Suriyelinin 750 bini 0-4 yaş aralığında; 1,75 milyonu ise 5-17 yaş aralığındadır. Başka bir ifade ile farklı ülkelere sığınmış Suriyelilerin yaklaşık yarısı 17 yaş altında okul çağı çocuğudur (UNHCR, 2017). Türkiye özeline bakıldığında ise, 5-18 yaş arasında okul çağında 1 milyon ve 0-4 yaş aralığında 490 bin civarı Suriyeli çocuk olduğu görülmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017). Bu rakamlara ilaveten, 6 yıllık süreçte yüzbinlerce kişi çocukluktan yetişkinliğe geçiş yapmıştır.

Ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli çocuk ve gençlerin formal bir eğitim sürecine dâhil olup olmadığı önemli bir husustur. bu süreçte, bebeklikten çocukluğa ve okul yaşına erişme, okul yaşı çağından yetişkinliğe geçecek olan yüzbinlerce Suriyelinin eğitim alıp almaması, aldığı eğitimin niteliği, bu kişilerin kendi gelecekleri ve refahı açısından oldukça kritiktir. Okullaşmama, çocuk işçiliğini ve erken evliliği artırmakta, radikalleşmeye ve radikal gruplara katılma riskini doğurmaktadır (Watkins ve Zyck, 2014).

Suriyelilerin alacağı eğitim ve bu eğitimin niteliği, ilk olarak onların bireysel geleceği ve refahını etkileyecek temel unsurdur. İkinci olarak Suriyeliler eğitim yoluyla, misafir oldukları toplum ile bütünleşme, bu toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamına daha fazla dâhil olma imkânına sahip olacaktır. Üçüncü olarak da savaşın bitmesi halinde ve istikrarın kazanıldığı bir durumda kaliteli bir eğitim ile Suriye'nin yeniden yapılanmasını sağlayacak nitelikli insan gücünün yetişmesi sağlanacaktır.

Suriyelilere ev sahipliği yapan ülkeler, Suriyeli çocuklara göçün başladığı ilk andan itibaren destek sağlamış ve eğitim imkânı sunmaya çalışmıştır. Ancak, bu ülkeler çocuklara eğitim imkânı sağlama konusunda finans, beşerî kaynak ve sistem eksikliği yaşamışlardır.

Suriyeli çocukların eğitimi konusunda Türkiye, ilk andan itibaren bazı çalışmalar yapmış olsa da, politika geliştirme bakımından geç kaldığı ve Suriyeli çocuklar için eğitimin önemini daha geç fark ettiği söylenebilir. Bu durumun temel nedeni, Suriye'deki savaşın ilk zamanlarında, çatışmaların kısa sürede son bulacağı ve Suriyelilerin geri döneceği konusundaki beklentiydi. Savaş uzadıkça ve Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketi büyüdüğü ve Suriyeliler tüm Türkiye'ye yayılmaya başladıkça, Suriye'deki savaşın kısa sürede bitmeyeceği ve istikrarın sağlanmayacağı düşünülmüş ve Türkiye Suriyeli çocukların eğitimi konusunda aktif politikalar takip etmeye başlamıştır.

Suriyeli çocukların eğitim meselesi gündeme alındığında Türkiye bazı güçlüklerle karşı karşıya kalmıştır. Suriyelilerin en yoğun yaşadığı iller Türkiye'de okul sıkıntısının en yoğun yaşandığı ve en çok ikili eğitim yapıldığı illerdir. İkinci güçlük ise, Suriyelilerin Türkiye'ye girdikten sonra ülke

içerisinde çok fazla yer değiştirmesidir.

Türkiye 2016'dan itibaren daha aktif bir şekilde Suriyelilere Türkçe öğretmeye ve Suriyelilerin Türk öğrenciler ile birlikte devlet okullarında eğitim almalarına yönelik bir politika benimsemeye başlamıştır. Gerek sayıların gerekse politikaların ve uygulamaların hızla değişmesi nedeniyle Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi ile ilgili olarak yapılan inceleme ve analizler, yayınlanan raporlar çok çabuk güncelliğini yitirmektedir.

Suriye'deki savaşın sona erdirilmesi konusunda çeşitli barış görüşmeleri yürütülmesine rağmen Suriye'de istikrarın sağlanmasının uzun zaman alacağı tahmin edilmektedir. Suriyelilerin Türkiye'de daha uzun bir süre yaşayacağı dikkate alındığında, Suriyelilerin Türkiye toplumuna uyum sağlaması kritik bir önem arz etmektedir. Özellikle Suriyeli çocukların ve gençlerin eğitime katılmaları toplumsal uyum sürecini hızlandıracak olan kritik bir husustur. Suriyeli çocukların okullaşmasının, uzun vadede hem Türkiye'de kalacak olanlara hem de Suriye'ye dönecek olanlara önemli katkıları olacaktır. Türkiye'de kalanlar Türkiye toplumuna, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda katkıda bulunacak iken, Suriye'ye dönecek olanlar, Türkiye'de elde ettikleri eğitim niteliği ile kendi ülkelerini, şehirlerini ve toplumlarını inşa etmeye çalışacaktır. Bu anlamda eğitim çok önemli bir güç stratejisidir. Bundan dolayı Suriyeli çocukların okullaşması ve okulda da bu çocuklara herhangi bir ayrımcılık uygulanmadan, en nitelikli eğitimin sağlanması önemli bir strateji olacaktır. Diğer taraftan eğitimden yoksun kalan çocuk ve gençlerin, işgücü niteliği ve beşerî sermayesi yetersiz olacak, Türkiye'de daha nitelikli işlerde çalışamayacak ve daha önemlisi bu gençler Türkiye toplumu ile yeterince bağ kuramayacaktır. Bu ise eğitimsiz kalan kitlelerin marjinalleşmesine, gettolaşmasına ve radikalleşmesine neden olma riskini doğurmaktadır. Marjinalleşen ve gettolaşan alanların bir çok soruna neden olacağı öngörülmektedir.

2. BÖLÜM: SURIYELİLERİN EĞİTİM SÜRECİNİN YÖNETİLMESİ

Suriyeliler Türkiye'ye ilk geldiği andan itibaren çocuklarının eğitimlerini aksatmamak için sürekli bir çaba içinde olmuşlardır. Kamplarda temel insani ihtiyaçlar karşılandıktan sonra hızlı bir şekilde çadır okullar kurulmuş ve çocukların eğitimleri

aksatılmamaya çalışılmıştır. Çadırlardaki eğitim hizmetleri Türkiye'nin altyapı desteği ile Suriye Geçici Hükümetinin önderliğinde Suriyeli gönüllü öğretmenler ile yürütülmüştür. Kamplarda çeşitli fiziki eksikliklere rağmen eğitim sürdürülmüştür. Kamplardaki okullara çocuklar daha rahat erişim sağladığından kamplarda okullaşma oranları başlardan itibaren daha yüksektir.

Savaşın uzaması, Türkiye'deki Suriyelilerin sayısının artması ve sınırdaki illerden tüm Türkiye sathına yayılmaları ile birlikte Suriyeli çocukların eğitimi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler üzerine MEB, Suriyeli çocukların eğitimi konusunda daha fazla sorumluluk almaya başlamıştır. MEB, ilk olarak 2013 yılında GBM'lerin dışında yaşayan Suriyelilerin eğitim sorununu gündeme almış ve 26 Nisan 2013 tarihinde tüm illere Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin bir yazı göndermiştir. Bu yazıda Bakanlık, illerde Suriyeli çocukların eğitimine ve sosyal aktivite ihtiyaçlarına yönelik STK ve yerel yönetimler tarafından açılmış olan yerlerin valilikçe incelenmesini, fiziki açıdan yeterli ve güvenli olup olmadığının belirlenmesini ve eksiklikleri olan yerlerin eksikliklerinin giderilmesini istemiştir (MEB, 2013a).

Suriye'deki savaşın kısa sürede biteceği ve Suriyelilerin geri döneceği hususunda Türkiye'de bir beklenti vardı. Bundan dolayı, Suriyelilerin Türkiye'de bulunması daha geçici bir durum olarak algılanmaktaydı ve Suriyeliler tam bir hukuki statüye sahip değillerdi. Resmi olarak "misafir" statüsünden söz edilmekte ve bu statü ile işlemler yapılmaktaydı. Nisan 2013'de Suriyelilerin Türkiye'deki hukuki statüsünü belirleyen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile Suriyeliler Geçici Koruma Statüsüne sahip olmuştur. Bu kanun ile birlikte Suriyelilerin sağlık, eğitim ve sosyal yardım konusunda hakları yasal bir statüye kavuşturulmuştur. MEB de 23 Eylül 2014 tarihinde hazırladığı Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelge ile kamp içindeki ve kamp dışındaki Suriyeli çocukların eğitime erişiminin sağlanması ve eğitim imkânlarının sunulmasını güvence altına almıştır. Bu genelge ile Bakanlık eğitim hizmetleri konusunda yol gösterici ve açıklayıcı olmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Genelge ile bir müsteşar yardımcısı başkanlığında Bakanlık Komisyonu kurulması, ardından her ilde bir il milli eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürü başkanlığında il

komisyonu kurulması gerektiği belirtilmiştir. İl komisyonları, öğrencilerin denklik, nakil ve yerleştirme işlemlerinden sorumlu tutulmuştur. Suriyeli öğrencilerin yerleştirilmesi, nakil ve denklik işlemleri için yabancı tanıtma belgesinin olması yeterli olarak tanımlanmıştır. Öğrenim belgesi bulunmayanların, beyanlarına dayalı olarak mülakat yapılması, gerektiğinde yazılı veya sözlü sınav yoluyla sınıf seviyesinin belirlenip uygun okula yerleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2014).

Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili olarak bu genelgedeki en önemli konulardan biri de il/ilçe milli eğitim müdürlüklerine bağlı olarak valilik oluru ile GEM'lerin açılmasına imkân verilmesidir. Türkçe öğretiminin de esas olarak tanımlandığı GEM'lerin amacı:

Kitlesel olarak ülkemize akın etmiş yabancı öğrencilerin, ülkelerinde yarım bırakmak zorunda kaldıkları eğitimlerine devam edebilmelerini, ülkelerine döndüklerinde veya Bakanlığımıza bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumuna geçmek ve eğitimlerine ülkemizde devam etmek istemeleri hâlinde, sene kaybını önleyecek nitelikte olacaktır. Söz konusu faaliyetler, uygulamada birlik sağlanabilmesi amacıyla Bakanlık tarafından özel olarak belirlenecek haftalık ders çizelgeleri ve öğretim programları üzerinden yürütülecektir (MEB, 2014).

GEM'lerde Türkçe dersleri için Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri; sınıf öğretmenleri ve yabancı dil dersi öğretmenleri arasından görevlendirme yapılması öngörülmüştür.

Bu genelgede GEM'lerde gönüllülük esasına göre öğretmen olarak çalışacak Suriyeli öğretmenlerle Etik Sözleşme imzalanması ve bu sözleşmeye uygun davranmalarının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Gönüllülük esasına göre çalışan öğretmenlere maddi, manevi ve mesleki desteğin sağlanması ve bunun için paydaşlarla işbirliğinin yapılması, maddi ve manevi güçlük çeken öğrencilere destek olunması gibi hususlar genelgede yer almıştır. Genelgede açık bir şekilde öğrencilere ilişkin işlemlerin sistematik bir şekilde e-okul ve daha sonra YÖBİS üzerinde yapılması gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2014). Bu genelge ile sadece yabancı tanıtma belgesi ile Suriyeli çocuklar devlet okulu ya da GEM'lere kayıt hakkına sahip olmuştur (Emin, 2015).

2016-2017 öğretim yılı itibarıyla anaokulu 1, 5 ve 9. sınıf öğrencilerinin GEM'lere kaydedilmemesi ve devlet okullarına kayıtlarının yapılması kararı alınmıştır. MEB ile yapılan görüşmede GEM'lerin kapatılacağı dile getirilmiştir. Ancak, 19 Temmuz 2017 tarihli Bakanlık yazısında 2017-2018 öğretim yılında da önceki yıl olduğu gibi anaokulu, 1. ve 5. sınıflarda GEM'lere kayıt alınmaması, 8. sınıfı bitirip 9. sınıfa geçen öğrencilerin kayıtlarının devlet okullarına yapılması ve ilk kez 9. sınıfa başlayacak olanların ise dil seviyesine bağlı olarak devlet okulu ya da GEM'lere kaydının yapılması istenmiştir (MEB, 2017). Bu durumda GEM'ler anaokulu, 1. ve 5. sınıf eğitimi vermeden faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. Suriyeli çocuklar devlet okullarına gitme imkanına da sahiptir.

İyi uygulama örneği: PICTES

Suriyelilerin eğitiminin geçici politikalarla idare edilmesinin mahsurları ortaya çıkmaya başladığında kalıcı politikalarla okullaşma oranlarını artırmak, okullaşan çocukların ise entegrasyonunu kolaylaştırmak için önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlardan biri, kısa adı PICTES olan Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'dir. 2 yıllık uygulama süresine sahip olan proje, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu ile MEB arasında imzalanmış olan Türkiye'deki Sığınmacılar için Mali İmkân (FRIT: Facility for Refugees in Turkey) anlaşması çerçevesinde, 3 Ekim 2016 tarihinde hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında geçici süreli eğitim personeli olarak Türkçe Öğreticileri ve Rehberlik Danışmanı istihdamı yapılmıştır. Bu personelin maaşları, PICTES tarafından karşılanmaktadır.

Bütçe ve Finansman

Suriyeli öğrencilerin eğitimi için kullanılan fonun en önemli kısmı Türkiye tarafından sağlanmaktadır. Bu öğrencilerin okul, öğretmen vb. maliyetlerinin tümüne yakını MEB tarafından karşılanmaktadır. Devlet okullarına devam eden Suriyeli öğrenciler, Türk öğrenciler ile aynı haklara sahiptir. Devlet okullarında her öğrenciye ders kitapları ücretsiz olarak verilmektedir.

GEM'lerde sürdürülen eğitimin maliyetlerinin bir kısmı Türkiye tarafından bir kısmı, UNICEF ve AB gibi kuruluşlar tarafından ve ulusal ve uluslararası STK'lar tarafından karşılanmaktadır.

Suriyeli çocukların eğitime erişimindeki en önemli engellerden biri de özellikle GEM'lerin çocukların yaşadıkları evlere uzak olması ve ulaşımın hem zaman hem de kaynak bakımından maliyetli olmasıdır. Daha önce ifade edildiği üzere, Suriyelilerin en yoğun yaşadığı iller aynı zamanda Türkiye'nin eğitim altyapısı konusunda en çok güçlük çektiği yerlerdir.

Müfredat

Suriyelilerin ilk geldiği zaman çadırkentlerde yürütülen eğitim faaliyetlerinde kullanılan müfredat ve ders kitaplarında Esad ailesini destekleyen ve Türkiye'yi kötüleyen ifadeler çıkarılmaktaydı. 2013 yılında TDV ve Suriye Eğitim Derneği sistematik bir şekilde ilkökul 1'den lise sona kadar 203 kitabı incelemiş ve kitapları revize etmiştir.

2016-2017 yılından itibaren GEM'lerde ilköğretim düzeyinde haftada 30 saat ders tanınlanmış ve bu 30 saatin 15 saati Türkçe öğretimine; ortaöğretimde ise haftalık 35 saat ders tanınmış ve bu sürenin 15 saati Türkçe öğretimine ayrılmıştır. Yeni dönemdeki temel hedef Suriyeli çocukların bir an önce Türk eğitim sistemine entegrasyonunu sağlamak olduğundan Türkçe öğretimine öncelik verilmiştir. Bu durumun sonucu olarak ilkökulda matematik, fen bilimleri, yabancı dil gibi derslere çok az süre ayrılmıştır.

Mezuniyet ve Denklik

Türkiye eğitim sistemi savaş ve benzeri nedenlerle belgesi olmadan Türkiye'ye sığınan çocukların eğitimlerini devam ettirmesini sağlamaya uygun bir mevzuata sahiptir. Milli Eğitim Bakanlığı Denklik Yönetmeliğine göre, savaş ve benzeri nedenlerle belgelerini sunamayan kişilerin okullara kayıtlarını yapabilmesi için eğitim düzeylerini belirlemek üzere bir seviye tespit sınavı yapılabilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Denklik Yönetmeliğindeki (2004). düzenlemeye göre Türkiye'ye gelen ve belgesi olmayan savaş mağduru herhangi bir çocuk yapılacak seviye belirleme sınavının ardından denklik işlemleri yapıp sınıf düzeyine uygun bir okula devam etme hakkına sahiptir.

MEB 2015 yılından itibaren Yabancı Öğrenciler İçin Lise Yeterlilik ve Denklik Sınavı (YÖLYDS) ve Geçici Eğitim Merkezleri Lise Yeterlilik ve Denklik Sınavı (GEMLYDS) sınavlarını ve bu sınavlarda başarılı olanların denklik işlemlerini yapmıştır. GEMLYDS

2016'da matematikten 40, fizik, kimya ve biyolojiden toplam 40, Arapçadan 30, İngilizce/Fransızcadan 10, coğrafyadan 10, tarih 10 felsefeden, 10 dini bilimlerden 10 soru olmak üzere 160 soru sorulmuş, öğrencilerin bu soruları 180 dakikada cevaplama istenmiştir. Soruların katsayıları sayısal, sözel ve eşit ağırlığa göre farklılaşmakta ve 100 üzerinden 50 alan kişiler sınavdan başarılı sayılmaktadır (MEB, 2016).

Suriyeli Öğretmenler

Türkiye genelinde toplam 13.080 Suriyeli öğretmeni (gönüllü eğitimcileri) görevlendirmiştir. Bu eğitimciler UNICEF tarafından aylık 1300 TL teşvik ödemesi yapılmaktadır (Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2017b). MEB, ülkelerinde yüksek öğretim kurumlarından mezun olan ve Türkiye'ye sığınan Suriyeliler arasından belirli kriterlerle seçimler yaparak bu kişilerin gönüllü eğitici olarak çalışmalarının önünü açmıştır. Bu şekilde seçilen Suriyeli gönüllü eğitimciler hizmet içi eğitimler vererek müfredat doğrultusunda Suriyeli öğrencilerin eğitimi sürecine katkıda bulunmaları sağlanmaktadır.

Suriyeli öğretmenler haricinde, PICTES kapsamında GEM'lerdeki Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretmeleri için 5.700 Türkçe öğretici ve Suriyeli çocukların uyumunu kolaylaştırmak için 500 Rehberlik Danışmanı istihdam edilmesi planlanmıştır. Bu öğretmenlerin seçiminde merkezi sınavlar (KPSS puanı) ve sözlü sınavlar esas alınmaktadır. Bu öğretmenler proje kapsamında geçici olarak istihdam edilmektedir. Öğretmenler ile bir yıllık sözleşme yapılmaktadır.

Yönetim ile İlgili Bürokratik Süreçler

Araştırma kapsamında dile getirilen sorunlardan biri, bürokratik işlemlerin hızı ve işleyişi ile ilgilidir. Suriyelilerin eğitimi konusunda (doğal olarak) köklü ve yerleşik bir bürokratik ve idari birikim olmadığından, yerel düzeyde idari esnekliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Oysa eğitimle ilgili kararlar merkezi otoriteler tarafından alınarak taşra teşkilatlarına iletilmekte ve nihayetinde yerel idareciler tarafından uygulamaya geçirilmektedir. Bu ise kimi durumlarda aksaklıklara neden olmakta, yerel idareciler tarafından yapılan planlamaların bozulmasına sebebiyet vermektedir.

Yönetim ile ilgili olarak politika geliştirilmesi beklenen hususlar

- GEM'lerin kapatılması durumunda Suriyeli öğretmenlerin istihdamının devam edip etmeyeceğine dair bir siyasal karar gereklidir. Sayıları 13.000 civarında olan Suriyeli öğretmenlerin GEM'lerin kapanması ile birlikte işsiz kalması hem genel anlamda entegrasyonu zedeleyecek hem de okullaşmayı olumsuz etkileyecektir.

- GEM binalarına bakım, onarım ve yenileme için kaynak ayrılması konusunda karar alıcıların dikkatine ve yeni finansal kaynaklara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konuda uluslararası toplumdaki gelecek olan daha fazla desteğe ihtiyaç vardır.

- MEB ile uzun zamandan beri koordineli biçimde çalışan belli başlı STK'ların Suriyelilerin eğitimi hakkındaki faaliyetlerle ilgili olarak akredite edilmesi ve bu STK'ların bürokratik işlemlerinde kolaylıklar sağlanması için kararların alınması beklenmektedir.

3. BÖLÜM; SURIYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİMİ

Suriyeli çocukların yarıya yakını devlet okullarında öğrenim görmektedir. MEB'in 18 Eylül 2017 tarihli verilerine göre ülke genelinde 14.000'den fazla devlet okulunda 238.175 Suriyeli çocuk, Türk öğrencilerle aynı sınıf ortamında, aynı ders kitaplarıyla eğitim görmektedir.

GEM (Geçici Eğitim Merkezleri)'lerin aşamalı olarak kapatılması ile birlikte, devlet okullarında okuyan Suriyeli çocuk sayısında da artış olması beklenmektedir. Ayrıca Suriyeli çocuklar arasında okullaşma oranlarının artması ve çağ nüfusundaki doğal artışın da devlet okullarındaki Suriyeli öğrencilerin sayısını artırması söz konusu olacaktır. Devlet okullarının Suriyeli çocuklar için önemli imkânlar sunmasının yanı sıra, özellikle Suriyelilerin nüfus bakımından yoğun olduğu mahallelerde devlet okullarındaki oranlarının artmasına bağlı olarak bazı sorunlar yaşanabileceğine dair görüşler dile getirilmiştir. Bu sorunlara ve çözüm önerilerine bu raporun ilgili kısımlarında yer verilmiştir.

Stk'lar Eliyle Yürütülen Çalışmalar

Suriyeli çocukların okullaştırılmasında devlet kurumları kadar sivil toplum örgütlerinin de aktif olarak çalıştığı gözlenmiştir. Bazı sivil toplum örgütleri, ihtiyaç sahibi Suriyeli ailelerle hanede temas kurarak ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için saha taraması yapmaktadır. Bu taramalar sırasında okula

gitmeyen çocuk tespit edildiğinde bu çocukların okula gitmesi için gerekli adımları atmaktadırlar. Okula gitmeyen bir Suriyeli çocuk tespit ettiğinde öncelikle okula gitmeme nedenini yerinde belirlemektedir. Ardından, eğer çocuk okula kayıtlı değilse (varsa) velileriyle ve İl Göç İdaresi ve İl MEM ile koordinasyon halinde çocuğun okula kaydının yapılmasını sağlamaktadır.

Araştırma, STK'ların yalnızca eğitim konularına odaklanmalarının oldukça güç olduğunu ortaya koymaktadır. Kuruluş aşamasında yalnızca Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili konularda çalışmalar yapmayı hedefleyen STK'lar bile zamanla sahada acil ihtiyaçların ağır basmasına bağlı olarak barınma, sağlık, beslenme gibi konularla ilgilenmek zorunda kalmaktadır.

Ekonomik Sorunlar

Suriyeli çocukların okullaşmasının önündeki en önemli engel ailelerinin gelirleri düşük olduğundan dolayı çocukların çalışmak zorunda olmalarıdır. Özellikle erkek çocuklar, babalarını savaşta kaybettiğinde ya da babaları çalışamayacak durumda olduğunda, çok küçük yaşta dahi çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Erkek çocuklar kendilerinden büyük ablaları olsa dahi öncelikli olarak bir işte çalışmak durumunda kalmaktadır. Anne ve baba dışarıda bir işte çalıştığı ve evde bakıma muhtaç bebek ya da yaşlı birileri olduğu durumda, kız çocuklar bu bakım işleri ile ilgilenmek için evde kalmakta ve okula gidememektedir.

Araştırma, çocukların okullaşmasının önündeki en büyük engelin geçim sıkıntısı ve ekonomik nedenler olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmak zorunda olduğu için okula gidemeyen çocukların önemli bir kısmı mülakatlarda, çalıştıkları işten elde ettikleri kazancın tamamının (hatta bazı çocuklar yarısının veya bir kısmının) ikame bir kaynaktan kendilerine verilmesi durumunda işi bırakarak hemen okula döneceklerini belirtmişlerdir.

Çocuğun gelir getirici bir işte çalışması nedeniyle okulu bıraktığı pek çok durumda öğrencinin velisini ikna etmenin, öğrencinin kendisini ikna etmekten daha zor olduğu gözlenmiştir. Üstelik bu durum, velinin eğitim ve kültür düzeyinden bağımsız bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Dil

Suriyeli çocukların eğitim sistemine katılmasının

önündeki en büyük engellerden biri dil konusudur. Türkiye'de Türkçe'nin resmi dil olması Suriyeli çocukların okullaşması konusundaki önemli bir engeli ortaya çıkarmaktadır. Türkiye, Suriyeli çocukları Türk eğitim sistemine entegre etmek ve dilden kaynaklı sorunları ortadan kaldırmak için PICTES kapsamında Türkçe öğreticileri görevlendirmiştir. Bu çerçevede geçici eğitim merkezlerinde Türkçe derslerinin sayısı artırılarak haftada 15 saate çıkarılmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen dil sorunu, okullaşmanın önünde ciddi bir engel olarak durmaya devam etmektedir.

Suriyeli öğretmenler, öğrenciler ve veliler arasında, Türkçe eğitimle birlikte çocukların Arapçadan uzaklaşacaklarına dair endişenin yaygın olduğu gözlenmiştir. Haklı sebeplere mi yoksa gerçekçi olmayan algılara mı dayandığı tartışması bir yana, bu endişenin Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine girmelerinin önünde psikolojik bir engel olarak durduğu muhakkaktır. Arapçayı kaybetme endişesi, Türkçeye ve Türkçe müfredata olan psikolojik mesafenin artmasına neden olmaktadır.

Kültürel Nedenler

Suriye'de lise eğitimi zorunlu değildir. Anaokulu, ilkokul ve ortaokul kademelerindeki eğitim ise uygulamalardaki bölgesel farklılıklar bir kenara bırakılırsa zorunludur. Araştırma kapsamında yapılan derinlemesine mülakatlarda ve odak grup görüşmelerinde ön plana çıkan hususlardan biri, Suriye'de genel olarak eğitime önem verilmiyor olması ve bu tutumun Türkiye'de de sürdürülmesi nedeniyle eğitimin genelde geri planda kaldığı ve bunun sonucunda da özellikle lise düzeyindeki

okullaşma oranlarının düşük düzeyde seyrettiği yönündeki tespitlerdir.

Özellikle kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, onların okul hayatlarına önemli bir sekte vurmaktadır. Erken evliliğin okullaşmayı olumsuz etkileyen bir unsur olduğu başka araştırmalarda da görülmüştür (SETA, 2017). Bu araştırma kapsamında İstanbul'da Suriyeli öğretmenlerle yapılan odak grup görüşmesinde erken evlilik Suriye genelinde yaygın olmamasına rağmen, 14-15 yaşlarından itibaren kızların evlendirildiği durumların da olduğu ifade edilmiştir. Benzer bir durumun Türkiye'de de devam ettiği ve erken evlilik nedeniyle (odak grup görüşmesinin yapıldığı) bu okulda beş kız öğrencinin okulu bıraktığı dile getirilmiştir (GEM.ÖğrtetmenOdak4. İstanbul). Erken evlilik olgularında, kimi zaman kız çocuklarının 10-15 bin TL gibi paralar karşılığında (bir tür başlık parası karşılığında) evlendirildiği ifade edilmiştir (STK1.Gaziantep).

Suriye'de genel olarak kız-erkek karma eğitimi uygulaması yoktur. Başka bir deyişle, kızlar ve erkekler ayrı sınıflarda ve okullarda eğitim almaktadırlar. Türkiye'de karma sınıfların olması, Suriyeliler tarafından genellikle olumsuz karşılanmaktadır.

Oryantasyon Kaybı

Göçle birlikte ortaya çıkan önemli sorunlardan biri, göçmenlerin yeni toplumdaki kültürel kodları, sosyal, ekonomik ve bürokratik yapıyı bilmemesidir. Göçmen-mülteci, zaman içerisinde genellikle en basit olandan en karmaşık olana doğru bu yapıları çözer. Göçmen-sığınmacı, ihtiyaçlar arasındaki hiyerarşi gereği ilk önce hayatta kalmak için gerekli olan yapılara ilgi duyar. Hayatta kalmak için gerekli gıda ve barınma ihtiyaçları genellikle daha anlaşılır mekanizmalara bağlıdır. Aciliyet gerektiren bu tür mekanizmalar genellikle belirli yardım kuruluşları ve devlet otoriteleri tarafından kurulur ve erişimi de diğer sistemlere göre daha kolaydır. Bunun aksine kültürel sistem ve bürokratik mekanizmalar ise en karmaşık olanlardır. Göçmen-sığınmacının bu sistemleri çözümleyerek onlardan yararlanmaya başlaması daha fazla zaman ve kaynak gerektirir.

Eğitim sistemi, içerdiği ve birlikte çalıştığı bürokratik mekanizmalarla beraber ele alındığında göçmen-sığınmacı için kendi başına çözümlenmesi

ve erişilmesi kolay olmayan bir mekanizmadır. Bunun yanı sıra, eğitim konusu, (özellikle afet ve acil durumlarda) genellikle ihtiyaçlar hiyerarşisinde alt sıralarda yer alır. Bütün bu nedenlerden ötürü göçmen-sığınmacının eğitim sistemine erişimi, ev sahibi toplum ve üçüncü tarafların sağladığı imkânlar ölçüsünde kolaylaşır. Buna, bürokratik işlemlerin yavaşlığı ve zorlukları da eklenince, "oryantasyon kaybı" olarak adlandırabileceğimiz bu durum okullaşmanın önünde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar MEB okullara kayıt olmak için süreci oldukça kolaylaştırmış ve okula kayıt için yabancı tanıtma belgesini yeterli olarak tanımlanmışsa da katılımcılar uygulamada yaşanan bazı güçlükler dile getirilmiştir.

Kimi okul müdürlerinin ve yetkililerin bu tür sorunları kişisel inisiyatif kullanarak çözdükleri gözlenmişse de sistematik olarak bu tür sorunların çözülmesi için düzenlemeler gerekmektedir.

Belirsizlik

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, okullaşmanın önünde engel teşkil eden subjektif ve gizli bir etkeni ortaya çıkarmıştır: Suriyelilerin Türkiye'deki sosyal ve mekânsal konumları ile ilgili hissettikleri belirsizlik.

Eğitmeden bireysel beklentilerin gerçekçi olması, bireysel düzeyde gelecek planlaması gerektirmektedir. Başka bir deyişle, eğitim yoluyla bireysel kariyer planlamak için kişinin zaman, mekân ve kültür bakımından belirli bir aidiyet geliştirmesi gerekmektedir. Suriyeli öğrenciler, birkaç yıl sonra nerede olacaklarını, Türkiye'de kalacaklarsa kendilerine yurttaşlık verilip verilmeyeceğini, ailece hangi şehirde yerleşik olacaklarını bilmediklerini dile getirerek bu belirsizliklerden yakınmışlardır.

Türk Veliler, İdareciler ve Öğretmenlerde Görülen İsteksizlik

Türkiye'de Suriyeliler ev sahibi toplum ve kurumlar tarafından önemli ölçüde sahiplenilmektedir. Farklı kademelerdeki idarecilerin fedakârca çalışmaları sayesinde Suriyeli çocukların eğitimi konusunda önemli mesafeler kaydedilmiştir. Diğer yandan, Suriyelilerin Türkiye'de sağlık, ekonomi, barınma ve eğitim gibi imkânlardan yararlanmasına karşı olan, hatta onların Türkiye'de varlığını dahi istemeyen önemli bir kesimin de bulunduğu bir gerçektir. Suriyelileri sosyal ve ekonomik bir tehdit

olarak gören ve bu nedenle onların Türkiye'deki varlığına karşı çıkanlar arasında öğrenciler, öğrenci velileri, öğretmenler ve idareciler, yani eğitim sektörünün çeşitli paydaşları da bulunmaktadır. Bu kesimin gerek kayıt öncesinde gerekse kayıt esnasında ve kayıt sonrasında, Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine dâhil edilmesini önlemek için çabalar sarf ettiği, araştırma kapsamında görüşülen farklı kesimlerce dile getirilmiştir. Örneğin Suriyeli Öğretmenler Sendikası Genel Başkanı ile yapılan görüşmede, MEB'in 1., 5. ve 9. sınıflara kayıt için gelen Suriyelilerin GEM'lere değil devlet okullarına kayıt yaptırması zorunluluğuna ilişkin kararına rağmen, çeşitli sebepler ileri sürülerek pek çok çocuğun kaydının alınmadığı dile getirilmiştir. Okul idarecileri yeni kayıt almakta isteksizliklerini ortaya koyarken en sık işaret ettikleri neden okulun fiziksel kapasitesinin yetersizliğidir. Oysa bazen bu "bahanenin" ardında, çocuğun yeterince Türkçe bilmemesi gibi bir nedenin yattığı dile getirilmiştir (*STK1.Gaziantep*). Ancak bundan daha önemli bir başka neden, öğrencilerin ve velilerin sınıfta Suriyeli istememeleridir. Aynı konu, Ankara'da başka katılımcılar tarafından da dile getirilmiştir. Sınıfta Suriyeli öğrencinin bulunmasının, sınıftaki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin kalitesini düşürdüğüne dair inanç, bu isteksizliğin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Bahsedilen sorunların olmadığı iyi örneklerle bakıldığında, ilk olarak Suriye toplumu ile Türk toplumu arasında kaynaklara erişme (maddi yardım, iş vb) konusunda bir rekabetin olmadığı görülmektedir. İyi örneklerde göze çarpan ikinci durum, Suriyelilerin gettolaşmaksızın şehrin ve mahallenin farklı yerlerinde yaşaması ve Türk toplumu ile daha rahat iletişim kurmasıdır. Örneğin İstanbul'da bazı okullarda, Suriyeli ve Türk öğretmenler arasında bir mesafe olmadığı, aynı öğretmenler odasını kullandıkları, GEM'lerin Türk öğrencilerin ders bitiminden hemen sonra başladığı, hatta bazı Türk öğretmenlerin Suriyeli aileler ile arkadaş olduğu ve birbirlerinin evlerine gidip geldikleri görülmüştür.

Fiziksel İmkânların Yetersizliği

Erişimin önündeki bir diğer engel, derslik ve fiziksel imkânların yetersizliğidir. Araştırma kapsamında bazı illerin belirli mahallelerindeki okullara kayıt yaptırmak için geldiği halde okuldaki fiziki

kapasitenin yetersizliği nedeniyle kaydı alınmayan çok sayıda öğrenci olduğuna dikkat çekilmiştir. Daha açık ifade ile okulda yer olmadığı gerekçesiyle öğrencilerin okullara kayıtlarının yapılmadığı görülmüştür. Buradaki bir diğer husus ise, GEM'lerin kapatılması ve okullaşma oranının daha da artması sürecinde ortaya çıkacak olan derslik ihtiyacıdır. Bu bölgelerde öğrencilerin okul dışında kalmaması için ek dersliklerin ve okulların yapılması gerekmektedir.

Erişim İle İlgili Olarak Politika Geliştirilmesi Beklenen Hususlar

- Başarılı Suriyeli çocukların Fen Liseleri ve Anadolu Liselerine gidebilmelerinin önünü açacak politik kararlara ihtiyaç vardır.

- Hali hazırdaki yerleştirme sistemi ile Suriyeli en başarılı öğrenciler dahi en başarısız okullara yerleştirilmektedir. Bundan dolayı, bu yeni yerleştirme modelinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

- Suriyelilere atfedilen "geçicilik" konumu, onların aidiyet geliştirmelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Kendilerini Türk toplumuna ait hissetmeleri halinde eğitim sistemine daha fazla entegre olacakları, bireysel ve ailesel gelecekleri ile ilgili daha kolay planlar yapabilecekleri, bireysel hedefler koyarak bu hedeflere ulaşmak için daha çok çaba sarf edecekleri değerlendirilmektedir. Bu durumda, Suriyelilerin Türkiye'deki geleceklerine dair belirsizliklerin giderilmesi yönünde adımlar atılmalıdır.

- Okulların fiziksel kapasitesi gerekçesiyle okul idarecileri tarafından kayıtları alınmayarak geri çevrilen Suriyeli öğrencilerin oranı azımsanmayacak kadardır. Bu gibi durumlarda çocukların okul dışına itilmesini önleyecek tedbirlerin MEB tarafından etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

- Türkiye toplumunun önemli bir kesimi Suriyeli topluma yönelik pozitif bir tutum içindeyken belirli bir kesimin olumsuz bir tutumu vardır. Türk veliler, öğrenciler, öğretmenler ve yöneticilerin tutumları öğrencilerin okullaşma ve okulsüreçlerini etkileyen önemli bir unsurdur. Bu sorunun aşılmasında, ilk olarak kanaat önderlerinin, medyanın ve çeşitli kanaat önderlerinin daha sorumlu davranması ve Suriyelilere karşı olumsuz tutumdan kaçınması gerekmektedir. Dahası, bu tür aktörler tarafından

kurulan pozitif bir dil, Suriyeli çocukların okul yaşamlarını daha da kolaylaştıracığı açıktır.

4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Modern dünyada eğitime çok geniş sosyolojik fonksiyonlar yüklenmiştir. Eğitim, bireylere sınıf ve statü değiştirme, adaptasyon yetenekleri geliştirme, iş bulma ve mesleki yetenekler edinme fırsatlarını tanır. Toplumsal açıdan bakıldığında eğitimin, bireylerin ve kitlelerin sosyal mutabakatlar çevresinde toplanmasını, sosyal çatışmaların azalmasını ya da daha kolay çözülmesini, ihtiyaç temelli iş bölümlerinin gerçekleşmesini ve etik değerlerin yayılmasını sağlama gibi işlevlere sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenlerle eğitim almayan, okuldan uzak kalan çocukların bireysel bakımdan pek çok dezavantajlı durumla karşı karşıya kalacağı kolaylıkla görülebilir. Ayrıca bireylerin ya da kitlelerin eğitimden uzak kalması, toplumsal açıdan da pek çok riski beraberinde getirmektedir.

Bu tür risklerin değerlendirilmesine bağlı olarak Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi konusunda farklı paydaşlar tarafından oldukça önemli adımlar atılmaktadır. Hiç kuşkusuz Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi konusunda en fazla yük kamunun üzerindedir. Eğitim ile ilgili konular göreceli olarak biraz gecikmeli bir biçimde kalıcı politika arayışlarına konu olmuştur. Suriye'de iç savaşın biteceği ve sığınmacıların ülkelerine geri dönecekleri var sayımıyla birlikte başlangıçta yerel düzeyde, yerel kaynaklarının harekete geçirilmesiyle Suriyeli çocukların eğitimine yönelik küçük çaplı çözümler üretilmiştir. 2014 yılından itibaren, Suriye'de iç savaşın görünen gelecekte biteceğine dair umutların azalmasına ve Türkiye'deki Suriyelilerin sayısının da katlanarak artmasına bağlı olarak MEB, Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili olarak kalıcı ve köklü çözümler arayışına girmiştir. Daha önce derme çatma biçimde ve adem-i merkezîyetçi bir biçimde gerçekleştirilen eğitim uygulamaları sistematize edilmiş; okullar, derslikler, laboratuvarlar, demirbaşlar gibi kamuya ait fiziksel imkânların yanı sıra öğretmen, idareci ve rehberlik danışmanları gibi kamu tabanlı insan kaynakları da seferber edilmiştir.

Suriyeli çocukların eğitimi konusunda kamu kaynaklarının yanı sıra, sivil toplum kuruluşları ve

uluslararası aktörler tarafından sağlanan kaynaklar da önemli boşlukları doldurmaktadır. Örneğin Suriyeli çocukların eğitiminde GEM'lerde kullanılan müfredatın iyileştirilmesinde TDV ve Bülbülzade Vakfı gibi STK'ların rolü büyük olmuştur. Okullarda okutulacak kitapların hazırlanmasında ve basımında Yunus Emre Enstitüsü'nün payı büyüktür. Aynı şekilde, Suriyeli çocukların kırtasiye ihtiyaçlarının ve okul kıyafetlerinin temin edilmesinde İHH gibi küresel ve Elbir Derneği (Konya) gibi yerel STK'lar önemli roller üstlenmişlerdir. Çocukların okullaşmasının artırılmasında ve okula ulaşım ile ilgili sorunların çözülmesinde Tzu Chi Vakfı (İstanbul), IOM, SGDD-ASAM, Türk Kızılayı ve UNICEF gibi kuruluşlar önemli roller ifa etmektedirler. UNICEF Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili (GEM'lerde öğretmenlerin, Türkçe öğreticilerin ve rehberlik danışmanlarının maaşlarının ödenmesi gibi) pek çok konuda büyük destekler sağlamaktadır. Bunlar gibi, araştırmanın örnekleme girmemiş olduğu için burada adı geçmeyen çok sayıda STK'nın ve gönüllü şahısların büyük çabaları ve emekleri de görmezden gelinemez.

Tüm bu destek ve çabalara rağmen, Suriyeli çocukların eğitimlerinin istendiği gibi gittiği ve bu konuda her şeyin mükemmel olduğu söylenemez. Araştırma verilerinden hareketle hazırlanan bu raporda Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili olarak tespit edilen sorunlar üç başlık altında incelenmektedir: Yönetim, erişim ve kalite.

ÖNERİLER

Yönetimi ile İlgili Öneriler

- Suriyeli çocukların okullaşmasının öncelikle temel insan hakkı olduğu, eğitimden uzak kalmanın marjinalleşme, gettolaşma ve radikalleşmeye neden olacağı, ancak nitelikli eğitim ile bahsedilen sorunların ortadan kalkacağı ve iyi bir eğitimle hem kendileri için iyi bir gelecek kurma hem de ülkelerine geri döndüklerinde ülkelerini inşa etme şansına sahip olacakları hususları dikkate alınarak, MEB'in çeşitli düzeylerdeki yöneticileri ve öğretmenleri ile Suriyeli çocukların iş ve işlemleri ile ilgilenen diğer kamu kurumu yöneticileri ve çalışanlarının Suriyeli çocukların eğitimi konusunda farkındalığının artırılması için çalışmalar yapılmalıdır. Buna ilaveten, özellikle ailelerin Suriyeli çocuklara yönelik daha pozitif bir bakışa sahip olması için Bakanlık STK'lar ile birlikte

çalışmalar yürütmelidir.

- Kamu personeline ve yurttaşlara yapılacak bilgilendirme faaliyetlerinde, Suriyelilerin beşerî ihtiyaçlarına odaklanan insanî yaklaşımların siyasi yaklaşımlardan farklı bir konu olduğu, eğitimin de bu insanî yaklaşımların bir parçası olduğu hatırlatılmalıdır.

- GEM olarak kullanılan okulların imkânlarının Suriyeliler tarafından kullanımı ile ilgili olarak yaşanan sorunların giderilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

- GEM'lerin kapatılması sürecinde, Suriyeli öğrencilerin yöneleceği devlet okullarının fiziksel kapasitesinin ayrıntılı olarak hesap edilmesi önemlidir. Örneğin X adlı GEM kapatılırken, bu GEM'deki öğrencilerin ikamet adresleri ayrıntılı olarak incelenmeli, en yakın devlet okulunun fiziksel kapasitesinin bu yeni öğrencileri almaya yeterli olup olmadığı hesaplanmalı, ardından X adlı GEM'in kapatılması ile ilgili özel bir takvim belirlenmelidir. Aksi durumda GEM'lerin kapatılmasıyla birlikte okullaşmış pek çok Suriyeli çocuk okul dışında kalabilir.

- GEM'lerin kapatılması sürecinde Suriyeli öğretmenlerin geleceği ile ilgili planlamalar yapılmalı; bu öğretmenlerin eğitim sisteminin dışında kalmaması için önlemler alınmalıdır. Bu öğretmenler İmam Hatip okullarında Arapça dersleri verebilecekleri gibi, Suriyeli öğrencilerin entegrasyonunda son derece önemli roller ifa edebilirler.

- Suriyeli halk, çok büyük oranda GEM'lerle devlet okulları arasındaki farkı bilmemektedir. Bu iki okul türü arasındaki fark Suriyelilere anlatılmalı; devlet okulundan mezun olmanın avantajları konusunda bilgilendirme yapılmalıdır. Bu, GEM'lerin kapatılma sürecinde Suriyelilerin kaygılarının giderilmesine yardımcı olacaktır.

- GEM'lerin kapatılması ile ilgili olarak Suriyeli öğretmenler, öğrenciler ve veliler başta olmak üzere, Türk idareciler, öğretmenler, öğrenci ve velileri de içeren genel bir bilgilendirme yapılması önemlidir.

- GEM'lerin kapatılması süreci ile ilgili olarak Suriyeli öğretmenlerle düzenli olarak istişareler yapılmalı, onların görüş ve önerileri değerlendirilmelidir.

- Bugün GEM olarak kullanılan okul binalarının,

GEM'lerin kapatılmasının ardından da eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanılabileceği göz önüne alınarak, bu binaların bakım, tadilat ve yenileme işleri için yeterli miktarda kaynak ayrılmalıdır.

- Türkiye Suriyeli çocukları okullandırmak için oldukça büyük kaynaklar ayırmaktadır. Ancak buna rağmen bu kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı uluslararası toplumun Suriyeli çocukların eğitimi konusunda daha fazla sorumluluk alması ve daha fazla kaynağı Türkiye'ye aktarması gerekmektedir. Özellikle Avrupa Birliği fonlarından aktarılan bütçenin bir an önce bina ve derslik yapımı için kullanıma açılması gerekmektedir. Derslik ve okul yapımı, taşıma, öğretim materyali ve personel için yapılacak mali destekler Suriyeli çocukların okullaşmasını artıracak ve daha kaliteli eğitim almalarını sağlayacaktır.

- Kamunun yükünün azaltılması ve faaliyetlerin hızlandırılması için ulusal ve uluslararası STK'ların akredite edilerek, bu kuruluşların MEB ile koordineli bir şekilde daha etkin hizmet vermesi sağlanmalıdır.

Erişim ile İlgili Öneriler

- Araştırmada okullaşamayan üç farklı tipoloji tespit edilmiştir. Okula erişimin önündeki engellerden hangisinden etkilendiğine bağlı olarak farklı tipolojideki çocuklara farklı yöntem ve araçlarla yaklaşılmalıdır. Örneğin doğru bilgilendirme, psikolojik destek ve cesaretlendirme ile okula gitmesi sağlanabilecek çocuklara doğrudan aynı ve nakdi yardımlar vermek yerine, bu tür kaynaklar için çalışma/iş nedeniyle okula gidemeyen çocuklara öncelik verilmelidir. EK-1'de üç tipolojinin özelliği, okullandırmak için yapılması gerekenler ve bunun hangi aktörler tarafından yapılması gerektiği ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

- Oryantasyon kaybı, çoğu zaman diğer engellere eşlik eden gizli bir faktör olarak karşımızda durmaktadır. Okula gitmek istediği halde, hatta gelir getirici işlere okulu tercih etmesine rağmen, okula nasıl kaydolacağını, nereden başlayacağını bilmeyen çocuklar doğru yönlendirildiğinde kolaylıkla eğitim sistemine dâhil olabileceklerdir.

- Suriyeli kız çocukların okullaşmasını artırmak için kız okullarının açılması desteklenmelidir.

- Okullarda yer olmadığı gerekçesiyle bazı

çocukların okullaşmasının gerçekleşemediği dikkate alındığında, ivedi olarak bina ve derslik sayısının artırılması gerekmektedir.

- Yüksek başarılı Suriyeli çocuklar, bilim ve matematik eğitiminin ağırlıkta olduğu fen ve Anadolu liseleri ile sosyal bilimler liselerine de yönlendirilmelidir.

- Engelli öğrencilerin okula erişimi ile ilgili çalışmalara ihtiyaç vardır. Savaş ve olağanüstü durumlar nedeniyle Suriyeli nüfus içerisindeki engellilerin sayısı fazladır. Bu tür bedensel engelleri olan çocukların okula erişimi için gerekli olan fiziki destekler ve mimari çözümler önemsenmelidir.

- Okulu terk eden veya okula kayıt olmayan öğrencilerle yapılan mülakatların çoğunda, bu çocukların okula döndürülmesi için kendileriyle devlet yetkilileri veya sivil toplum örgütlerinden hiç kimsenin temas kurmadığı ortaya çıkmıştır. Özellikle devamsızlık nedeniyle okuldan ilişkisi kesilen öğrencilere ulaşmak (adres bulma ve benzeri konular bakımından) daha kolaydır. Bu tür çocukların tespit edilerek aile ziyaretleri ve kişisel görüşmelerle okula geri kazandırılması ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

- Suriyeliler kendi aralarında sosyal ağlar kurarak normlarını ve değerlerini sürdürmektedirler. Bu sosyal ağlar içerisinde önemli işlevlere sahip olan kanaat önderleri mevcuttur. Okullaşma oranlarının artırılması için Suriyeli kanaat önderleri ve mahalle muhtarları ile iş birliği yapılmalıdır.

- Suriyeli öğretmen ve öğrencilerin eğitim imkanları ve fırsatları ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadığı görüldüğünden, öğrenci ve öğretmenlere bu konuda bilgilendirici çalışmalar yapılmalıdır.

- Okullaşma kampanyaları için hem de Suriyelilere karşı önyargıların azaltılması için ulusal medya kadar yerel medya da etkin biçimde kullanılmalıdır.

- Birkaç yıl okula gitmemiş ve yaşı daha büyük çocukları okullaştırmak için farklı alternatifler üzerinde çalışılmalıdır. Bunun için akşam okulu türünde, benzer yaş grubundaki çocuklara eğitim verecek kurumlar açılabilir.

- Türkçesi zayıf olan Suriyeli öğrenciler için, bir tür hazırlık sınıfı oluşturulması önerilmektedir. Bu uygulama, pratik nedenlerle zaten bazı okul yöneticileri tarafından hayata geçirilmiştir. Mevcut durumda GEM'lerde haftalık 15 saat Türkçe dersinin, akademik başarı için yeterli olmadığı farklı okullarda, öğrenciler, veliler, idareciler ve öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Diğer yandan, Türkçe dersi sayısını daha fazla artırmak da gerçekçi değildir. Devlet okullarında da durum pek farklı değildir: Devlet okullarında okuyan Suriyeli öğrenciler Türkçeyi öğrenmeye çalışırken bir yandan da müfredatı takip etmeye çalışmaktadırlar. Tüm bu sorunlara bir çözüm olarak, Suriyeli öğrencilerin TÖMER benzeri yoğun dil kurslarıyla Türkçe öğretim sürecinden geçtikten sonra devlet okullarında sınıf ortamına geçmeleri önerilmektedir. Bu tür kurslar Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde olabileceği gibi yeterli sayıda öğrenci bulunması hâlinde okulların kendi bünyelerinde de düzenlenebilir.

Kalite ile İlgili Öneriler

- Akademik başarı, okul ortamına entegrasyonla yakından ilgilidir. Okula entegrasyon ise yalnızca okul binasında olup biten bir süreç değildir. Okul dışı sosyal ortamlar da entegrasyon bakımından büyük önem arz etmektedir. Türk ailelerle Suriyeli aileleri bir araya getirerek aralarında kaynaşma ve pozitif sosyal etkileşimler olmasını sağlamak, Suriyeli çocukların okula entegrasyonunu kolaylaştıracaktır.

- Devlet okullarında Türk öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasında kaynaşma olması için ortak sosyo- kültürel etkinlikler uygulanması son derece

önemlidir. Türk öğrenciler katılmaksızın Suriyeli öğrencileri homojen gruplar şeklinde kültürel gezilere ve aktivitelere dâhil etmek kendi içerisinde yararlı olmakla birlikte, kaynaştırma ve entegrasyon bakımından olumsuz yan etkilere sahiptir. Özellikle Türk-Suriyeli öğrencileri birlikte kapsayan geziler ve rekabet içermeyen etkinliklerin, iki grup arasında arkadaşlık ve dayanışma gelişmesinde etkili olduğu, saha araştırmasında ortaya çıkmıştır.

- Kültürel ve sosyal etkinliklerle kaynaştırma faaliyetlerinin, yalnızca veliler ve öğrenciler için değil, Suriyeli öğretmenlerle Türk öğretmenler arasında da gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Bu tür kaynaşmalar, eğitimin kalitesini artıracaktır.

- Suriyeli üstün zekâlı çocukların belirlenerek yetenek ve zekâ düzeylerine uygun eğitim almaları için imkânlar sağlanmalı, bu konuda çalışmalar yapan STK'ların faaliyetleri kolaylaştırılmalıdır.

- GEM'lerde (kapatılma süreci tamamlanuncaya kadar bile olsa) ders kitapları ve müfredat ile ilgili eksiklikler hızlıca giderilmelidir.

- Müfredat ile ilgili sorunların yakın gelecekte, özellikle GEM'lerin kapatılması ile birlikte tartışmalara konu olacağı öngörülmektedir. Bu konuda proaktif önlemler alınmalı, Suriyeliler kadar Türk öğrencileri de yakından ilgilendiren bu konuda ders içeriklerinin yerel değerler kadar evrensel değerleri de kapsayacak biçimde tasarlanması için planlamalar yapılmalıdır.

- Suriyeli öğrencilerine eğitimle ilgili motivasyonlarını artıracak sosyo-kültürel içerikli projeler desteklenmelidir. Ayrıca Türkiye'de eğitim almanın gelecek planlarında kendilerine ne gibi yollar açacağına dair gerçekçi bilgilendirmeler yapılması yararlı olacaktır.

- Suriyeli öğretmenlerin atamalarında diploma ve liyakat ile ilgili konularda sorunların devam ettiği dile getirilmiştir. Bu sorunların çözümü için, iyi eğitilmiş Suriyelilerden destek alınmalıdır.

- Suriyeli öğretmenlerin, Türkiye'deki eğitim sistemi ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadığı gözlenmiştir. Suriyeli öğretmenlere Türkiye'deki eğitim sistemi ile ilgili nitelikli ve etkili bilgilendirmeler yapılması önerilmektedir. Suriyeli öğretmenler, Suriyeli öğrenciler için önemli rehberlik görevleri yerine getirmektedirler.

Türkiye'de eğitim sistemi, sınavlar, üniversite imkânları gibi konularda Suriyeli öğretmenlerin bilgilendirilmesi, öğrencilerin de bu konularda dolaylı bilgisahibi olacağını ve ihtiyaç duyduklarında dil engeli yaşamadan bu konularda rehberlik hizmeti alabilecekleri anlamına gelecektir. Bu ise öğrencilerin motivasyonunu artıracak, eğitimin kalitesinde belirli bir yükselişe neden olacaktır.

- Suriyeli öğretmenlere, mesleki bilgilerini güncelleyebilecekleri, yeterli miktarda hizmet içi eğitim kursları verilmesi önerilmektedir.

- Kalite ile ilgili durumun izlenmesini sağlayacak nesnel ve standart göstergelerden oluşan ölçümler düzenli ve sistemli bir biçimde yapılmalı ve erişime açılmalıdır.

- Araştırma, Suriyeli pek çok velinin Türkçe alfabeyi (okuma-yazmayı) bilmedikleri için çocuklarına eğitimleri ile ilgili olarak evde hiçbir şekilde yardımcı olamadıklarını ortaya koymuştur. Bu durumun çocukların başarısı ve uyumu üzerinde olumsuz etkileri söz konusudur. Yetişkinlere yönelik okuma- yazma ve Türkçe kurslarının sayısı artırılmalıdır.

- Suriyeli çocukların kaliteli eğitim alabilmeleri için ilk olarak tam zamanlı eğitim imkânına sahip olması önem arz etmektedir. Bu açıdan GEM'lerin daha erken saatlerde eğitime başlaması, GEM'lerin fiziksel ve altyapı imkânlarının desteklenmesi gerekmektedir. Bunun için de yeni derslik ve okullara ihtiyaç vardır.

- GEM'lerde haftalık ders saatinin 15 saati Türkçe öğretimine ayrıldığından matematik, fizik, kimya, yabancı dil derslerine oldukça sınırlı zaman ayrılmaktadır. Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenim sürecinde dezavantaj yaşamaması için özellikle yaz dönemlerinde olmak üzere, öğrencilerin temel derslerdeki eksikliklerinin telafi çalışmaları yapılmalıdır.

- Birçok Suriyeli çocuğun savaş ve göçün etkilerinden kaynaklanan psiko-sosyal sorunlar yaşadığı dikkate alındığında, bu çocuklara yönelik etkin rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır.

- Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması için bu konuya özel izleme-değerlendirme faaliyetlerinin yapılması önerilmektedir.

GÖÇ VE HİKÂYESİLERİ

▲ EKREM AKKUTLU

Göç demek, birçok insanı kendi toprağından, şehirden, evinden, dahası hayata tutunduğı her şeyden kopararak başka ülkelere ve bölgelere göç etmeye zorlamaktır. Her bir mülteci, tıpkı toprağından koparılmış ve başka topraklarda can bulmaya çalışan bir çiçek gibi hayata tutunmaya çalışır.

Türkiye'de 1980 ve 1990'lı yıllarda Güney Doğu ve Doğu Anadolu bölgesinde terör belası ve devletin ideolojik politikasının kıskaçında sıkışan yöre halkı, kendi bölgesinde, köyünde, kasabasında ve şehrinde kurduğı bir düzeni, geçim sağlamak için oluşturduğı imkanları, birlikte yaşadığı bir toplum anlayışını ve kültürü, örf ve ananesini köyünde, yurdunda bırakarak, batıya metropol şehirlere göç etmek zorunda bırakıldı. Göç ile birlikte bir anda yok olan tüm imkânlarla beraber, değerleri ve düzenleri de alt üst oldu.

Yeni başlayan farklı bir metropol hayatı ve geçim zorluğu nedeniyle tüm aile fertlerinin çalışmak mecburiyetinde kaldı. Baba inşaat, anne ev temizliğine gitmek, çocuklar ayakkabı boyacılığı ve trafik ışıklarda mendil satmak zorunda kaldı. Daha önce gelenek merkezli olan bu aile şimdi hayata tutunma çabasında, sıkıntılar içerisinde bir hayat mücadelesine mecbur kaldı.

Zayıflanan bir vücut'ta mikrop ve virüsler nasıl çabuk yayılıyorsa, Bu mütevazı aile de zamanla terör mikrobunun, uyuşturucu belasının ve her türlü çetevari oluşumun yuva yapmasına müsait hale geldiler/getirildiler...

Şimdi, karşımıza bu filmin benzeri daha trajik olanı vizyonumuza girdi. **"Suriyeli mülteciler"**

Türkiye'ye gelen 3 ile 4 milyon arası Suriyeli mültecilerin durumu bizim önceden özellikle 90'larda yaşadıklarımızdan çok daha vahim.

Vatandaşlık sorunu başta olmak üzere, dil, kültür, ekonomik vs. yerli halk ile Suriyeli mülteciler arasında uyum açısından problemler. Onların, göçle gelen sorunları ve kendi aralarında yaşadıkları sorunlar, birde uluslararası emperyalistlerin ve terör örgütlerin onlar üzerindeki hesapları. Tüm bu hesapların yanında bizim küçük hesaplarımız.

2013 de bizim ilçeye (Hatay-Payas) yerleşen Suriyeli mültecilerin okul çağındaki çocuklar için bir okul açmak çabasına girdik, lakin yerel bürokrasi kıran kırana mücadele etmek zorunda kaldık.

Ortada ciddi bir eğitim boşluğun olduğunu, bu eğitim boşluğun doldurulmadığı takdirde on, on beş yıl sonra sayısı milyonlara tekabül eden bu eğitimsiz kitlenin ülkedeki oluşturacakları olumsuz durumu ifade etmeye çabaladık. Bölgede faaliyet gösteren STK (lar) olarak harekete geçtik. Şehrimiz de ve bölgedeki Suriyeli çocukların eğitimi için imkânlarımızı seferber ettik. İmkânlarımızla mükellef duygusu ve bilinciyle; Birazını kendi kurumumuzda, birazını camilerde, birçoğu içinde kiraladığımız evlerde ve mekânlarda eğitim için imkânları oluşturduk.

Lakin bu eğitim ihtiyaçların giderilmesinde STK(lar) olarak o zaman yaşadığımız bazı sorunları tecrübe aktarımı olarak ifade etmek isterim.

1. Suriyeli öğretmen bulma konusunda yaşadığımız sıkıntılar; Suriye de devlet otoritesinin çökmesiyle, yüzlerce gurubun ortaya çıkması, her gurubun bu parçalanmış Suriye halkın üzerinde nasıl rant elde ederimin peşine düşmesi, bunlardan kimisinin öğretmenlik diploması düzenleyip parayla satıyor olması, kimisi pasaport düzenleyip rant elde ediyor olması..., Bunun gibi bir sürü haksız kazanç ve sömürü. Bundan dolayı muhatabımız "ben öğretmenim" diyor, biz diplomasını istiyoruz. Evet diploma var ama eğitim

konusuna bakıyoruz ki yetersiz. Bundan dolayı çok sıkıntılar yaşıyoruz.

2. Okutulacak ders kitapları; Biz araştırmalar neticesinde Suriye Eğitim Derneği isimli bir dernek'ten tüm ders kitaplarını temin ettik. Sonra bu kitaplarla ilgili şikâyetler geldi, kitapların içeriği sıkıntılı olduğunu, Osmanlının 400 yıl Suriye'yi işgal ettiğini ve Türkiye cumhuriyetine karşı anti propaganda içerdiğini şikâyetleri geldi. Bu kitaplar incelendi ve tüm sıkıntılı bölümleri not alındı, milli eğitime bildirildi. Milli eğitim bu kitaplardaki o sıkıntılı yerleri ayıkladı.

Sonra devlet işe el attı, ilk GEM'leri (Geçici Eğitim Merkezleri'ni) kurdu. Son olarak da sistemi Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullarına entegre etti. Tüm ders kitapları milli eğitim tarafından basılıp kendilerine dağıtıldı. Böylece o sorunlar ortadan kalktı.

Bizim devlet olarak Suriyelilere karşı misafir etme, insani yardım etme konusunda büyük bir iş başardığımızı sahadan bilgilerle ifade edebiliriz. Lakin iki konuda devlet olarak geç kaldığımızı da not etmeliyiz. **Bunların birincisi;** Eğitim konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın işe el atma konusunda geç kalmasıdır. Bu geç kalınmışlık yüzünden, birçok Suriyeli çocuğumuz terör örgütleri ve dış güçler tarafından eğitim adı altında ailelerinden kopartılarak Amerika ve Avrupa ya götürüldü. **Geç kaldığımız ikinci konu da;** Suriyeli iş adamlarına yönelik iş yapabilmeleri için yasal bir zemin hazırlamadık, bundan dolayı Suriyeli iş adamları da hep Avrupa ya kaydı. Şuan tarihini tam hatırlamıyorum. Ya üç ya dört yıl önceydi İslam işbirliği teşkilatı Türkiye koordinatörü, Prof. İBRAHİM ALTAN beyin bana bu konuyla ilgili bir İslam işbirliği teşkilatın raporunu göndermişti, raporda Suriye den dışarıya göç eden iş dünyasından Türkiye sadece %8 faydalanmış. Diğer %92 yine Avrupa ya kaydı ifade ediliyordu.

Yine bilim, entelektüel ve akademik insanlarına yönelik işe alma iş yapabilmeye yasal zemini hazırlanmak, konusunda geç kaldık.

3. Dil eğitimi; Şuan devlet Suriyeli çocukların büyük bir kısmını Türkiye'de ki milli eğitim okullarına yönlendirdi. Bu sefer bu çocuklar, Arapça okuma ve yazmadan mahrum kaldılar. Yani doğal hakları olan ana dil eğitimleri ellerinden alındı. Bu durum Suriyeli ailelerde Türk Milli Eğitim sistemine yönelik ve uyum konusunda çekinceler oluşturdu. Bu konu kötü niyetli kişiler tarafından Türkiye'ye yönelik anti propaganda malzemesi olarak kullanıldı.

4. Suriyeli birçok aile ekonomik sıkıntılarından dolayı, çocuklarını çalıştırmak zorunda kalıyor. Çocuklar çalışmaktan dolayı okula gitme imkânından mahrum kalıyorlar. Her sabah, Suriyeli çocukların çöplerden karton ve naylon toplayarak sabahın daha karanlık saatlerinde şehrin sesiz caddelerinde görmek mümkün ve bunların çoğu eğitim çağındaki çocuklar.

5. Okullarda yerli öğrencilerle Suriyeli çocukların arasında yaşanan uyum sorunu; Benim 8. Sınıfa giden çocuğum anlatı, *"baba dedi bizim okulda kantin de yiyecek içecek almak için sıraya girdik, bizim yerli bir çocuk Suriyeli bir çocuğu sıradan iti ve çocuk yere düştü çocuk kalktı üstünü çırptı ve tekrar sıraya girmeden gitti uzak bir yerde oturdu. Baba benim çok zoruma gitti, gittim dedim ki o seni itti yere düşürdü sen niye karşılık vermedin? Sen ondan daha büyüksün niye karşılık vermedin? Bana dedik ki, "ben Suriyeliyim benim sizin vatanınız da size karşı koymak, size karşı gelmek ne hakkım var nede öyle bir nankörlük yaparım, siz bizi kendi ülkeniz aldınız eğer ben kendi ülkem de vatanımda olsaydım o gelip bana öyle hakaret yapamazdı."*

Bunu gibi çok örnekler var. Mesela birçok yerde şahit olduğumuz bir durum, yerliler okulda çocuğu Suriyeli bir çocukla aynı sırada oturmasını istemiyor. Hatta eğer bir sınıf ta Suriyeli çocuk sayısı biraz fazlaysa vatandaş kendi çocuğunu o sınıftan başka Suriyelilerin olmadığı bir sınıfa verilmesini ısrar ediyor.

Dil bilmeme sorunu, kültür sorunu, anlayış farkı sorunu ve milliyetçilik gibi sorunların, Suriyeli mülteci çocukların eğitimi üzerinde olumsuz etkileri var.

6. Suriyeli mültecilerin kendi aralarındaki sorunu; Suriye'de 60-70 yıllık Baas Rejimin kendi rejimlerini sürdürmek, iktidarda kalabilmek adına, oluşturdukları istihbarat (muhabbarat) ağı ve bu ağın halk üzerinde oluşturduğu korku dağları, halkı bir birine karşı güvensiz yapmış. Şuan Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin birbirine karşı olan güven probleminden dolayı, iki üç kişiyi bir araya getirmek, birlikte iş yaptırmak problem olarak görülüyor. Bununla birlikte Baas rejimi Suriye eğitim ve ders kitaplarında Türkiye ye karşı anti propaganda neticesinde bize karşı önyargılı olabiliyorlar. (en azından bir kısmı) Kimisi hala öyle düşünüyor, kimisi de Türkiye ye geldikten sonra Türkiye de gördüğü ilgi ve alakadan dolayı daha önce Türkiye ye karşı olan o önyargılarından vazgeçerek, dünyada tek dostları Türkiye olduğunu inancındalar. Burada bir örnek vermek gerekirse; Suriyeli CEMAL MUSTAFA kardeşin bana anlattığı bir olayı örnek

vermek istiyorum. Cemal Mustafa abinin anlattıkları; üç yıl önce Suriye de çatışmada yaralanan bir arkadaşın söyledikleri, "Cemal kardeşim bir gün biz arkadaşlarla cepheleyken arkadaşlar Türkiye'yi övdüler bende dedim ki Türkiye bizim dostumuz değil, Türkiye Avrupalıların peşine düşmüş Arapları düşman gören bir millettir. Dedim ki eğer ben bir gün vurulursam beni Türkiye ye götürmeyin. Taktiri ilahi birkaç gün sonra bir çatışmada yaralandım gözümü açtım ki her iki bacağım kopmuş, Türkiye de bir hastanedeyim ve 6 ay hastanede tedavi gördüm o 6 ay içinde hem hastane görevlilerden hem de halktan gördüğüm ilgi ve alakadan şimdiye ye kadar kendi halkımdan dahi görmedim. Bacaklarım kopmuştu adamlar gelip beni kucığına sırtına alıp götürüp dışarıdan yemek yedirdiler. 6 ay boyunca tüm masrafımı karşıladılar. Cemal kardeşim o gün ben anladım ki şimdiye kadar Türkiye ye karşı olan düşüncelerim tamamen yanlış bize tamamen yanlış öğretmişler. Cemal kardeşim ben şuan inandım ki bizim tek dostumuz tek kardeşimiz Türkiye'dir. Ve hatta gerçek Müslüman da Türkiye'dir."

7. Dış güçlerin ve terör örgütlerin Suriyelilerin üzerindeki hesapları; 24.10.2016 tarihinde Gaziantep'te bir sivil toplum kuruluşunun düzenlediği Suriye çalıştayına katılmıştım. Bu çalıştayda ortaya çıkan korkunç bir manzaraya şahit olduk. Arkadaşlar 300'e yakın neşriyat toplamışlardı. Gazete, dergi, ilan ve broşür gibi yazılı basın, günlük, haftalık ve aylık Arapça yayınlar vardı,

Bu 300 e yakın basının için de Türkiye'ye ait bir tane basın yoktu. Suriyelilere ait de yoktu. Ama hepsi Suriyeliler içindiler. Bu yayınların içinde kadın dergiler de vardı ve içerisi ahlak dışı şeyler doluydu.

ABD'ye ait olan vardı, İSRAİL ait vardı, HOLLANDA, İSVEÇ, İRAN daha saymadığım, Suriye üzerinde kirlili hesapları olan tüm ülkelere ait basın ve yayınlar vardı.

Ve daha korkunç olan şey, ABD'nin Suriyeli çocukların eğitim gördüğü kurumlarda, seviye tespit sınavları düzenleyerek yüksel düzeydeki "üstün zekâlı" beş bin Suriyeli çocuğun Amerika'ya götürüldüğünü açıkladılar. Biz Türkiye olarak her türlü yardımları yaptık, her tür desteği sağladık, lakin beyin göçünü yine emperyalistler yaptı. Bu 5 bin Suriyeli çocuğun Amerika'da CIA'nın okullarında eğitilip on yıl sonra Suriye ye gönderip Suriye halkının kaderini bu Arap görünümülü ama Amerikan çıkarları için çalışan insanlar belirleyecektir. **Ve bizde bu durumu görüp okuyabilecek bir devlet aklının eksikliğinin çilesini çekeceğiz.**

Ülkesinde şehirlerin yerle bir olduğu, evlerin üzerine bombaların düştüğü, evlerin enkazının altında kalan insanların ölü ve yaralı olarak çıkarıldığı bir trajedi Suriyeli göçmenlerin hikâyesi. Bu konuda temasta olduğunuz her ailenin mutlaka bir dram, bir acı hikâyesi neticesinde göç etmek zorunda kaldığına şahit olursunuz.

Hatay bölgesine gelen Suriyeli bir doktorun bana anlattığı **acı kelimesinin yetersiz kaldığı** bir olayı da aktarmak isterim; "Suriye de olaylar yeni başlamıştı biz hiçbir taraftan değildik sadece evlerimizde oturup olup bitenleri anlamaya çalışıyorduk, bizim bulunduğumuz bölgede iç savaşın başlamasıyla ilk muhaliflerin hâkimiyetindeydi. Sonra Esed güçlerinin eline geçti, bir gece şebha dedikleri Esed rejimin sivil milisleri bizim evlerimizi bastılar. Biz üç kardeş evlerimiz yan yanaydı, üçümüzün de çocuklarımızı bir araya toplayarak hepimizin ellerini bağladılar. Sonra bize bazı suçlamaları kabul etmemizi istediler. Bizde yok biz bu güne kadar hiç kimseye ne destek olduk ne yardım ettik. Ve o sırada ağabeyimin 12 yaşında bir kız çocuğunu yanımdan aldılar. Karşımızda, o kadar çocukluğun, kadın erkeğin gözü önünde sırayla tecavüz ettiler..." Doktor bu olayı bana anlatırken bayıldı biz kendisini hastaneye kaldırmak zorunda kaldık.

Başka acı bir göç ABDULVAHAP ŞEVAFA adında bir imam arkadaşın hikayesi; ABDULVAHAP ŞEVAFA dedi "hocam biz İdlip'te muhaliflerin kontrolünde olan bir bölgedeydik. O bölgede ben camide imamlık yapıyordum daha çok o bölgeye gelen mültecilerin çocuklarına da eğitim veriyorduk. Bir gün akşamüstü cami bombalandı. Allah'tan ders saati falan değildi, yoksa çok çocuk ölecekti. Ve muhalifler anons verdiler "siviller bu bölgeyi terk etsinler." Rejim güçleri uçak ve tanklarla bu gece burayı bu bölgeyi ateş altına alacaklar. ABDULVAHAP hoca'nın 3 çocuğu vardı, 7-5-2 yaşlarında, ABDULVAHAP hoca dedi hocam o gece bölgede ki tüm halk çil yavrusu gibi dağlara dağıldılar. Bende çocuklarımı ve eşimi aldım biz de bir dağa sığındık. Dağda bir kayanın dibinde sabahladık. Tank ve uçak sesleri sabaha kadar devam etti, her yere düşen ve patlayan o ağır bombaların sesinden çocuklarım kucığımda ürkek bir ceylan gibi titreye, titreye uyumaya çalıştılar. Sabah oldu dağın öbür tarafına geçtik; bir araç bulup sınıra varmak, Türkiye tarafına geçebilmek için... Yoldan gelecek bir aracı durdurup parayla bizi Türkiye sınırına götürmesi için

bekliyoruz. Çok geçmeden bir araç geldi. Yanımızda durdu içinden 7 silahlı adam çıktı, bana dediler "sen kimsin, kimin taraftarısın?" ben dedim ki ben imamdım. İmamlık yaptığım cami dün gece vuruldu bende artık Türkiye'ye göç ediyorum. Hocam, bunların Suriye'de hırsızlık ve soygun yapan haramiler olduğunu anladım. Beni çocuklarımın gözü önünde yere yatırdılar. Dediler ki eğer para vermesen seni buradan bağlayıp götürüp Esed güçlerine teslim edeceğiz. Hocam bende böyle bir dar gün için Türk lirasıyla 2 bin TL biriktirmiştim onu orda vermek zorunda kaldım. Ve bizi bıraktılar. Bizim artık araçla gitme şansımız kalmadı, eşime dedim yürüyün! o gün akşama kadar saklana, saklana yürüdük akşam Türkiye sınırına vardık, ama çocuklarım açıktan susuzluktan ölmek üzereler. Sınra varır varmaz Türk askerinden su ve yiyecek istedim çocuklarım için... Onlarda çocukların durumunu gördüler çocukların durumu çok perişan Allah razı olsun hemen bizi Türkiye geçirdiler hemen su yiyecek verdiler. Bizim karnımızı doyurdular ve sonra bizi bir araca bindirdiler. Araç bizi Hatay'a getirdi..." Evet, göç eden her bir mültecinin dinlerken zorlandığınız böyle bir acı hikâyesi vardır.

Parçalanmış memleketinden vatanından ana yurdundan göç etmiş, farklı ülkelerde, farklı toplumlarda, farklı dilde ve farklı harflerde eğitim görmek zorunda kalmış, zor ekonomik şartlar altında, vatandaşlık statüsü olmayan, zaman zaman yüzünüze kapatan kapılara maruz kalmış, bir şehirden başka bir şehre gitmek için her defasında gidip kaymakamlıktan sefer izini almak zorunda kalan, Suriyeli çocukların yine de tüm bu olumsuzluklara rağmen okul başarıları bizim yerli çocuklarla aynı düzeyde hatta bazı yerde bizim yerli çocukların üstünde olduğunu görmek mümkündür.

Tekrar bizzat şahit olduğum bir olayı daha aktarmak istiyorum ki tüm Müslümanlar bu durumdan bir ders çıkarıp çözüm yollarını arasınlar. Suriyeliler yeni yeni sınır bölgelere gelmeye başlamışlardı. Bizim ilçeye 3 aile birden geldi, kendilerine ev buldular, ev eşyası temin ettik, sonra giyim ihtiyaçlarını görmek için derneğimize götürdüm. Dernekte sıfır, hiç kullanılmamış giyim reyonumuz vardı. O gün o aileler o giyimi almaya tenezzül etmediler. Arada 2 yıl geçti aynı aileler dernekte ikinci el giyim için birbiriyle kavga ettiler. Kendi kendime dedim ki; "iki yıl için de yokluk ve çaresizliğin getirdiği nokta bu."

Sonuç olarak zayıf düşürülmüş, vatanından edilmiş, malı talan edilmiş, canı gitmiş, mazlum ve mustazaf

Müslüman Suriye halkı için ya tüm Müslüman ülkeler elbirlik edip, Medinelilerin Mekke'den gelen muhacirleri kendilerine kardeş bilip, Medine'de güven için de birlikte yaşayıp gerekirse her şeylerini onlarla paylaşabildikleri gibi, onların can, mal ve namuslarını güven ve teminat altına aldıkları gibi, Suriyelilerin göç ettikleri Türkiye, Lübnan ve Ürdün'de kamplar da ve şehirlerde yaşayan Suriyelilere onları insani temel haklarından mahrum etmemek için; güç birliği ve iş birliği yaparak hem kendi vicdan ve merhametlerini rahatlatacaklar, Hem de imanlarını kurtaracaklardır. Aksi taktirde her gün Akdeniz sularında yaşanan can pazarı, devam edecektir. Hem Müslüman ülkelerde hem Avrupa ülkelerinde, Suriyelilerin dağıldığı her yerde, Muhacirler asimile edilerek ruhlarına prangalar vurulacak, hem imanından hem izzetinden hem şerefinden olacaklardır. Ve ruzu mahşerde tüm Müslüman halklar Suriyelilerin bu durumundan dolayı Allah'a hesap vermeleri de zor olacaktır.

Bununla ilgili şuana kadar bazı olumsuzluklar yaşansa da Türkiye bu konuda hem devlet hem millet olarak sınavını iyi verdi. Toplum içerisinde bazı kesimler Suriyeliler ile yerli halkı karşı karşıya getirmek için çok çaba sarf ettiler. Ama başaramadılar. Bundan sonrada başaramayacaklardır. Biz Türkiyeli Müslümanlar olarak, İslam medeniyetinin çağdaş temsilcileri olan bizler, tarihi tecrübemizden tevarüs ettiğimiz birlikte yaşamının güzelliğini, bir kez daha tüm dünyanın dikkatine sunma kararlılığındayız. İnşallah. Bir Suriyeli kardeşin bana dediği "**hocam biz daha Türkiye'ye gelmeden Türkiye, Türkiye diyorlardı. Ben de Türkiye'nin çok zengin, halkın refah içinde olduğunu düşünüyordum, Türkiye'ye geldim baktım ki düşündüğüm gibi değil, ama bizden tek bir farkı var hayırlı insanlar. Ekmegini paylaşıyorlar.**" Allah cümlemizi utandırmasın.

İNSAN İNSANA ŞİFADIR

▲ BETÜL TRABZONLU

S size küçük bir öykü anlatacağım. Bir göç hikâyesi niyetiyle başlasa da asıl amacı ahde vefa olan bir öykü.

Stajyerliğini henüz tamamlamış çiçeği burnunda bir öğretmenle başlıyor öykümüz. İkinci dönemin başında okul müdürü, Iraklı bir öğrenciyi sınıfına kabul etmesini istiyor. Birkaç ay önce Irak'tan Türkiye'ye göç etmiş on yaşında bir erkek çocuğunu sınıfına alıyor öğretmen. Adı, Abdullah. Mühendis bir baba ve ev hanımı bir annenin en büyük oğlu. Dedesi Saddam ordusunun komutanlarından biriyken ABD işgali sonrası şehit düşmüş. Ölüm tehditleri alan baba, bir sabah gizlice bütün parasını, üç çocuğunu ve eşini yanına alarak İstanbul'a gelmiş. Evine saatlerce uzak bir atölyede asgari ücretten daha düşük maaşla çalışıyor babası. Abdullah sakın, ahlâklı ve mütevazı bir çocuk. Fakat sessiz, çok sessiz... Hikâyenin burasından sonrası "insan, insanın ümididir" diyecek sizlere. İnsan, insanın aynasıdır aynı zamanda.

Abdullah sınıfıma geldikten sonra ilk bir ay benimle neredeyse hiç konuşmadı. Aramızdaki, büyük bir iletişim problemi. Sorduğum soruları anlasa da cevap vermeye utanıyor, yüzüme bakmayı reddediyordu. O gelmeden önce sınıfımla bir konuşma yapmış, onu kardeş kabul edeceğimiz yönünde sözleşmiştik. Çocuklar Abdullah ile arkadaşlık kurma konusunda haddinden fazla heves gösteriyor ve bu hevesleri çoğu zaman Abdullah'ın onlardan kaçmasına neden oluyordu. Zeki bir çocuktü. Bizim ona fazla merhametle yaklaştığımızı düşünüp sıkılıyordu.

İletişimde farklı yöntemler düşünmeye başlamıştım.

Öte yandan dil konusunda bir nebze daha rahattım. Bilinçli ve uyumlu bir ailesi vardı Abdullah'ın. Türk okullarında eğitim almasını, Türkçe'yi iyi öğrenmesini ve geleceğini burada kurmasını istemiş ve bu sebeple Abdullah'ı yaşı büyük olmasına rağmen dil öğrenebilsin diye üç ay bir ilkokula yollamışlardı. İlkokulda temel seviyede yazmayı ve basit cümleler kurmayı öğrendiği için bizi anlayabiliyor fakat konuşmayı ısrarla reddediyordu. Sakin tabiatlı ve edepi olduğundan derslerde dikkati olumsuz yönde çekmiyordu fakat Abdullah sınıfımda hiç mutlu değildi. Ne yapmalıydım? Bir gün aklıma daha önce gönüllü çalıştığım bir projedeki arkadaşına danışmak geldi. Durumu anlatıp tanıdığı psikoloji öğrencilerinden yardım istemesini rica ettim. Belki bir psikoloji öğrencisi benden daha etkili iletişim kurabilir ve bana da yol gösterebilirdi. Fatıma Asaad ile bugüne kadar devam edecek dostluğumuz bu vesileyle başladı.

Fatıma, Suriyeli bir psikoloji öğrencisiydi. Görüşmemizde bana Abdullah'la yaşadığımız iletişim probleminin çok normal olduğunu çünkü o yaştaki Arap erkek çocuklarının bir kadınla iletişim kurmakta zorlanacaklarını söyledi. Fatıma'nın önerdiği fikir şuydu: Abdullah'a, onunla benzer sıkıntıları yaşamış olan bir abi bulmak. Üstün özverisi, ince anlayışı, geniş sosyal çevresi ve pozitif iletişimi sayesinde Fatıma; kısa bir süre içinde Abdullah için bir değil iki abi birden buldu. Omar Azzawi, Iraklı bir sinema televizyon öğrencisiydi. Babasını küçük yaşta şehit vermiş dirayetli ve azimli bir çocuktü Omar. İlahiler söylüyor, fotoğraf ve kısa filmler çekiyor, çocuklara gereğinden fazla değer veriyordu. Suhaib Zubaidi ise Iraklı bir sosyoloji öğrencisiydi. Duygusal zekası yüksek, çocuklarla iletişimi kuvvetli, hitabet ve sanatta yetenekli bir çocuktü Suhaib. Fatıma, Omar ve Suhaib. Kendileri de mülteci olan bu çocuklar yıllarca lütuf sayıp şükrettiğim bir çabukluk ve rahatlıkla Abdullah için bir araya geldiler.

Kendi sıkıntılarını bir kenara ayırıp küçük kardeşlerinin ruhunu onarmayı kabul ettiler. Hiçbir karşılık almadıkları hâlde, fazlasıyla kendilerinden vererek güzel bir ekip oldular. Onlar Abdullah'a ümit, Abdullah onlara devâ oldu. Onlar Abdullah'a abi-abla, Abdullah onlara ayna oldu. Böylece bir ay sürecektir "Abdullah Projesi" başladı.

İlk hafta; Fatıma, Omar ve Suhaib sınıfımıza benim üniversite arkadaşlarım sıfatıyla misafir oldular. Sınıftaki bütün çocuklarla teker teker tanıştılar ve gözlem yaptılar. Abdullah ile yerel dillerinde konuşup samimiyetleriyle yüzünü güldürdüler. Abdullah'ı ilk kez o gün gülerken gördüm. O ânı unutamadığımı itiraf etmeliyim. Yıllar sonra hâlâ "insan, insanın kurdudur" diyenlere inat ısrarla "insan, insanın ümididir" diyebilmemin sebeplerinden biridir o ân. Çocuklar abla ve abileriyle tanışmış, Omar'ın ilahileriyle samimi bir ortam oluşmuştu. Bizim ekip ise çocukların Abdullah ile ilişkilerini ve karakterlerini gözlemlemeyi başarmıştı. Günün sonunda bir proje ekibi oluşturduk kâğıt üstünde. Çocuklara durumu şöyle açıklayacaktık: Üniversiteden arkadaşlarım arkadaşlık üzerine ortaokul öğrencileriyle bir proje çalışmak istiyorlardı ve ben öğrencilerimden birkaçının bu projede rol almasını istiyordum. Projenin lideri kura ile seçilecek fakat kurada ufak bir hile ile liderin Abdullah seçilmesi sağlanacaktı. Projede yer alacak çocukları gözlemlerimiz sonucu şöyle belirlemiştik:

Abdüsselam; uyumlu, babacan ve ortalamanın altı başarısıyla Abdullah'ı benimseyebilirdi.

Rabiya; aktif, konuşkan yapısıyla Abdullah'ı konuşturabilirdi.

Necmi Emre; sessiz ve pasifti fakat Arapça dersinde iyiydi.

Buse; aktif bir kızdı ve Arapça'da en başarılı kız öğrencimdi.

Ömer; başarılı ve paylaşımcıydı, Abdullah'ı destekleyebilirdi.

Projeden okul idaresi ve öğretmen arkadaşlar haberdar edildi ve çalışmalarımız başladı. İlk hafta uyum aktiviteleri yapıldı. Tanışma oyunları oynandı. İkinci hafta arkadaşlık konusunda iki örnek olay canlandırmaları istendi ve arkadaşlığın neleri kapsayacağı üzerinde konuşuldu. Üçüncü hafta arkadaşlık evi hayal etmeleri istendi. Bir arkadaşlar evi tasarlayacak ve bu evde hep birlikte yaşayacaklardı. Her birinin bir odası olacak ve bu odayı istedikleri gibi döşeyecek, resmini çizip boyayacaklardı. Üzerine de

"Arkadaşlık nedir?" sorusuna cevap olarak kendi cümlelerini yazacaklardı. Şarkılar ve oyunlar eşliğinde hayaller kurdular. Son haftaysa hep birlikte çalışarak evlerini yaptılar. "Arkadaşlık vefadır", "Arkadaşlık almadan vermektir", "Arkadaşlık saygı göstermektir", "... yazdılar odalarının üstüne.

Hikâyenin sonunda gökten üç elma düşmedi; onun yerine bir arkadaş düştü. Abdullah hepimizi şaşırtan bir şekilde kurduğumuz sahte grubun dışından bir çocukla, kendisi gibi sınıfımıza yeni gelen sessiz fakat uyumlu bir çocuk olan Hüda ile arkadaş olmayı seçti. Mezun olana kadar ayrılmadılar. İki sıkı kanka oldular. Bazen perde arkasındaki takdir-i İlahiyi onların isimlerindeki bağda bulurum. Allah'ın kulu Abdullah dostunu yine Allah'ın kulu Hüda'de bulmuştur. Biri Arapça biri Farsça kökenli iki ismin yoları tek yürekte birleşmiştir. Biz buna nasıl tasadüf diyebiliriz? Abdullah kısa zamanda sınıfımla güzel bir uyum yakaladı. Türkçesi yabancı olduğu anlaşılmayacak şekilde düzeldi ve diğerleriyle aynı sınavlara girip başarılı olacak kadar ilerledi. Ailesinin çabası ve mücadelesi sayesinde Türk vatandaşı oldu ve liselere giriş sınavında başarılı olarak liseye yerleşti. Diğerlerine gelince, Fatıma şimdilerde başarılı bir psikolog. Omar azimli bir sanatçı. Suhaib çok yönlü ve yetenekli bir lider. Hikâyenin kahramanlarının hepsi hâlâ Türkiye'de yaşıyorlar ve ülkemize vefayla hizmet ediyorlar. Yardım etmek için her hafta saatlerce uzaktan geldikleri küçük bir çocuk, onlara yardım etti aslında. Mustafa Kutlu'nun "Kurtulmak için kurtarmak lazım" sözünü hatırlayalım burada. En başında da söylemiştim. Göç öyküsü yazmak niyetindeydim, ahde vefa oldu. Gönlü güzel insanlara selam olsun.

TÜRKİSTAN'IN DOĞUSUNDAN YANAN MEŞALE

▲ HÜSEYİN TÜRKARSLAN

Bir olayı anlamak için onu en az on bin yıllık bir perspektife yerleştirme gerekir. Goethe

Karşılaşınca

**Didim niçün qorqmassän? Didi Tāñrim bar,
Didim yāniçu? Didi xālqım bar,
Didim yānā yoq mu? Didi ruhim bar,
Didim şükran musän? U didi yaq-yaq.**

*(Dedim, niçin korkmazsın? Dedi, Tanrım var
Dedim ya daha? Dedi, halkım var
Dedim daha yok mu? Dedi ruhum var
Dedim şükran duyar mısın? O dedi yok yok)
Abdurrahim Ötkür (1923-1995)*

Søren Kierkegaard "Hayat ileriye doğru yaşanır ama geriye doğru anlaşılır" der. İleriye doğru sağlam adımlar atmak için geride bıraktığımız adımların nerelere ve nasıl atıldığını iyi tahlil etmek gerek hiç kuşkusuz. Bugün bizim belki de uzaklarda zannettiğimiz için çoğu zaman unuttuğumuz ama zulüm ateşini zaman zaman büyük parça odunlarla iyice kor ateş haline getiren Çin Halk Cumhuriyeti(!)'nin uygulamaları ile tekrar hatırlamak zorunda kaldığımız bir coğrafyadır Doğu Türkistan. Büyük Türkistan'ın en önemli parçalarından olan Doğu Türkistan'ın "Doğu"luğu, Türkistan coğrafyasının en doğusunda oluşundan değil, bize göre ve Maveraiünnehr'deki Türk coğrafyasının doğusunda kalmasından

dolayıdır. Tarihin derinliklerinden günümüze kadar bir bakış yapılırsa Sibirya'nın güney kısımlarından başlamak üzere Çin Seddi'ne kadar, Hazar Denizi'nin çevresinden İran, Afganistan ve Kuzey Hindistan'ın ve Tibet'in kuzey kıyısından Kore Yarımadası'na ve Japon Denizi'ne kadar olan bölgenin adıdır Türkistan. Bu durumda bugün Çin işgalinde olan ve Çin'in Sincan (Yeni kazanılan topraklar) olarak tanımladığı Doğu Türkistan aslında Türkistan'ın ortasında kalır. Bugün Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Keşmir, Hindistan, Moğolistan, Rusya ve Çin ile komşu bir coğrafyadır.

Bugün Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türkleri, Türk topluluklarının en önemli kısımlarından birini oluştururlar. Doğu Türkistan coğrafyasındaki önemli dağlardan olan Altın Dağların civarı, Türk mitolojisinde anlatılan bazı hikayelere göre Türklerin yaratıldığı, tarih sahnesine çıktıkları ilk coğrafyalardandır.(1) Milat öncesinde Türkistan'ın güney kısmında geniş bozkırlarda konar-göçer olarak yaşayan Uygurlar, Hun Türk Devleti'nin içindeki önemli halklardan biri olmuşlardır. Aslında onlar Oğuzların (Ogurlar) bir parçası sayılabilir. Çin kayıtları ve daha sonraları da İslam kaynaklarında onlar çoğunlukla Oğuz birliklerinin (mesela Dokuz Ogur, On Ogur) içinde gösterilmişlerdir. Bu bakımdan Uygurlar bugün Türkiye'de yaşayan Türklerin de yakın akrabasıdır.

Bilindiği gibi MÖ III. Yüzyıldan başlamak üzere zaman zaman Çinli bazı muhalif gruplarla birlikte Çin İmparatorluğu'na yapılan Türk akınlarının yoğunlaşması üzerine Çin'in aldığı en önemli tedbir, yapımının bin yıldan fazla sürdüğü ve en az sekiz bin sekiz yüz elli kilometre (Çin Halk Cumhuriyeti'nin son ilan ettiği uzunluk ise yirmi bir bin yüz doksan altı km) uzunluğa sahip Çin Seddi sadece kısmi bir engel olabilmıştır. Uygurlar da Çin Seddini zaman zaman çeşitli faaliyetler ile aşmanın yolunu bulmuşlardır.

Uygurlar, Hunların dağılışı sonrasında VI.-VIII. Yüzyıllarda Göktürklerle bağlı yaşamışlardır. Göktürklerin dağılma aşamasında ise bazı Türk topluluklarıyla birlik olarak onlara son veren Uygurlar yaşadıkları bölgede bağımsız devlet kurmuşlardır. Bu

devlet bozkırın konar-göçer geleneğini sürdürüyorken, VIII. Yüzyıl ikinci yarısında hükümdarlarının etkisiyle Maniheizm dinine girmeye başlar. Yine de halkın önemli bir kısmının bu dine girmediği bazı Arap seyyahlarca gözlemlenmiştir. Fakat gerek Maniheizmin gerekse daha sonraları kabul edilen Budizmin etkisi ile yerleşik hayatın yaygınlaşması söz konusudur. Zira bu iki din de tapınak dinleridir ve yerleşiklik üzerine inşa edilmişlerdir. Bugün Kırgızistan'da Kazakistan sınırına yakın bir bölgede gerçekleşen Müslümanlarla bölgedeki Türklerin birlik olarak Çin'e karşı kazandıkları Talas Savaşı (751) ile Çin'in Türkistan'a girme hayali o günlerde imkânsızlaştı. Çin'e boyun eğdiren Uygurlar ise başkentleri Ordu Balık'a giren ve yine bir Türk topluluğu olan Kırgızların baskısına dayanamayıp 840'ta parçalanırlar. İki parçadan bugünkü Doğu Türkistan'da (Turfan bölgesi) yerleşen kısım, önceleri Budizm etkisinde kalmıştı. Karahanlıların İslamlaştığı dönemde Turfan'daki Budist Uygurlar, kendileriyle mücadele eden bölgedeki Müslüman Türklerin etkisiyle zamanla İslamlaştılar. XIII. Yüzyılda artık Uygurların büyük kısmının Müslüman olduğu söylenebilir. Moğol İmparatorluğu döneminde bu devletin bürokratik işleyişinde önemli görevler alan Uygurlar, yerleşik hayatın getirisini önemli ölçüde kullanmışlardı. XIII. Yüzyıl ve sonrasında bölgede varlık gösteren gerek Uygurların kurduğu gerekse Moğol ve Türklerin kurduğu Müslüman devletler dönemi Doğu Türkistan için her bakımdan verimli dönemlerdi. Bölgede VIII. Yüzyıldan beri geliştirilerek sürdürülen tarım faaliyetleri sonucu yetişen ürünler, bölgenin dışında da tanınmıştı. Mevsiminden önce veya sonra yetişebilen tarım ürünlerinin "Turfanda" olarak isimlendirilmesinin nedeni bu anlamdaki birçok ürünün Turfan kaynaklı olmasıydı.

İslamî dönemde ilim faaliyetlerinin oldukça yaygın olduğu Fergana Vadisi'ne komşu olması Doğu Türkistan'ın da bu bereketten faydalanmasına yol açtı. Tarım kaynakları ve ilim sahası olmasının yanında yer altı kaynakları da zengin olan bölge Çin'in bu alandaki kaynak rezervinin % 30'unu oluşturmaktadır.(2) Timur'un seferleri ile zayıflayan ve iç karışıklıklar ile Rus Çarlığı'nın baskısı ile parçalanan Müslüman Altınordu Devleti (1227-1502)'nin doğu topraklarında kurulan Buhara, Hive, Hokand gibi hanlıklar, Timur Devleti (1370-1507) sonrası Doğu Türkistan'da varlığını devam ettiren Kaşgar Hanlığı (1418-1877) bölgede İslam'ın Rusya ve

Çin'e karşı kaleleri olmuşlardı. Osmanlı Devleti ile sürekli haberleşerek zaman zaman çeşitli şekillerde yardımını alan bölgedeki halk Rusya'nın batıdaki hanlıkları Çin'in de Kaşgar Hanlığı'nı ortadan kaldırması ile bu iki devletin zulmüne açık hâle gelmişti. 1755'te Doğu Türkistan'a girdiği tarihten Kaşgar Hanlığı'nın yıkıldığı 1877 yılına kadarki istila süreci, Çin için oldukça başarılı geçmişti. **Çin'in eski Türk devletlerine uyguladığı "aralarına ikilik sok, birbirine karşı kışkırt böylece böl ve kolayca yut" siyaseti Doğu Türkistan'a da uygulanmıştır.** Ne yazık ki bunlardan ibret alınmamış ve aynı tuzak işlenerek nihayet Kaşgar Hanlığı yıkılmıştır. Yine de 1759-1865 arasında kırk civarında Çin zulmüne karşı başkaldırı olmuş ve bellik bölgelerde başarılı olunmuştu.(3) Çin'in İngiltere'ye karşı yaptığı ve kaybettiği Afyon Savaşları (1839-1842) ve Çin'deki diğer bazı isyanlar, Doğu Türkistan'dan çekilmesine yol açtığında, bölgedeki beyleri bir araya toplayıp devleti ayağa kaldıran Yakup Bey'in 1865-1878 arasındaki yönetimi oldukça başarılıdır. Bu dönemde Rusların bölgeye girme amaçlı hareketlerine karşı Osmanlı Devleti'nin çeşitli yardımları bölgeye ulaşmış fakat 93 Harbi başlayınca bu yardım yapılamamıştı. Yakup Bey'in ölümü sonrası Çin'in toparlanarak bölgeye tekrar müdahalesi, Rusların bölgeye ve tabi daha güneye inmemesi için İngilizlerce de desteklendi. Bu şekilde 1884'ten itibaren ikinci Çin istilası başlayan Doğu Türkistan'da işgal 1933'teki bağımsızlık ayaklanmalarına kadar sürdü. Bu yıllarda Çin'in iç savaş yaşaması ve ardından Japon işgaline uğraması Doğu Türkistan'ın elini güçlendirmiş ve yapılan antlaşma ile Çin Şarkî Türkistan İslam Cumhuriyeti'nin kuruluşunu kabul etti. Fakat bu devlet bir kaç yıl kadar yaşadı ve Ruslarla bölgedeki diğer bazı halklarla yapılan savaşlarla yıkılan devletin yerine Çin tekrar hakimiyet kurdu. 1944'te İli bölgesinde başlayan bağımsızlık hareketleri gelişerek sürdü ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağladı. 1946'da Sovyetlerin arabuluculuğu ile Çin ile yapılan antlaşmada bölgedeki bu devletin varlığı sonlansa da bir Uygur-Çin koalisyonundan oluşan hükümet bölgeyi yönetmeye başladı. Muhammed Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin gibi önemli isimlerin yer aldığı bu hükümet entelektüel çabayı öne çıkartarak bölgedeki mücadele azmini ileriye taşımayı başarmıştır. Fakat bu türden çabalar Çin'i ve Sovyetleri tedirgin ettiğinde Çin bu yöneticileri görevden uzaklaştırdı. 1949 sonrasında Çin'deki iç savaşı Komünistler kazanınca Doğu Türkistan bu sefer Komünist Çin yönetimi altında ezilmeye başlar.

1955 yılında Çin'in Şıncan olarak isimlendirdiği bölge için Şıncan Uygur Özerk Bölgesi sözleşmesi yapıldı. Birkaç yıl Türklerin kendi okullarında, camilerinde eğitim görmesi serbest olsa da 1958 sonrasında denetimi tam olarak sağlamaya başlayan Komünist Çin yönetimi bu tür hakları da kaldırdı. Çin'de 1966'dan 1976'ya kadar süren "Kültür İhtilali" ise Çin için olduğundan daha fazla Doğu Türkistan için felaket oldu. Mao kültür devrimi dediğimiz bu dönemde din alimleri, imamlar öldürüldü, camiler, ibadet yerleri, mescitler özellikle domuz ahırına çevrildi.

1976'da Mao ölünce biraz rahatlamanın görüldüğü Doğu Türkistan'da medrese bile açıldı. Çevre ülkelerdeki okullara ve medreselere bile öğrenciler gönderildi. Fakat 1990 nisan ayında Kaşgar'da bir cami yapımını engellemek isteyen Çin'e karşı yine bir ayaklanma teşebbüsü oldu. Çin'in bölgedeki tutumu yine sertliğin ve asimilasyonun fazlaşması şeklinde oldu. Uygur Türkçesinin yok edilmeye çalışılması, dini uygulamaların baskı altına alınması, Uygur kökenli üniversite mezunlarının resmi olarak çalıştırılmadığı, halka önderlik yapabilecek alimlerin, fikir ve eylem adamlarının, şairlerini sanatçıların tutuklanıp işkencelere uğraması günlük işlerden olur hale geldi. Bu konuda en önemli örneklerden biri Barat (Berat) Hacı'dır. Başarılı bir asker olan Barat Hacı, 1933'te Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti kurulduğunda özel kuvvetlerde devlet erkânının korumalığını yapar. Bu devlet yıkıldığında (1937) tutuklanır ve 1942'ye kadar hapiste kalır. Serbest kaldığında yine mücadelelere atılır. 1960'ta yeniden hapse atılır, geceleri işkence gören Barat Hacı gündüzde ağır işlere gönderilir. Hatta bir keresinde yüzgün kadar karanlık bir odada tutulur. 1981'de tahliye edildiğinde ailesinin bile tanımakta zorlandığı bir fiziki duruma düşmüştür. Çeşitli ideolojik ve dini suçlamalara maruz

kalarak bu sefer de zorunlu olarak gözetimli işlerde 1983'e kadar çalıştırılır. Nihayet 1993'te Türkiye'ye gelen Barat Hacı Türkiye, ABD, Suudi Arabistan gibi ülkelerdeki faaliyetlere katılarak Doğu Türkistan'ın davasını sürdürür. 30 yıl kadar hapislerde işkenceler altında bulunan Barat Hacı, Hac için gittiği Mekke'de 2003 yılında vefat eder.

Onun gibi bir başka sembol şahsiyet de Abdürrehim Heyit'tir. Abdurehim Heyit 1961 yılında, kültür ve sanat merkezlerinden biri olan Kaşkar'da dünyaya gelir. Babasının adı Heyit, annesinin adı ise Amine'dir. İlkokuldan beri Uygur müziği, şiir ve dutar sazını harmanlayan Heyit, birçok sanat etkinliğinde yer alır. Ülkesinden Türkiye'ye kadar yerlerdeki Türk müziklerini inceleyerek kendi sanat tarzını da geliştirmiştir.

İlk büyük konserini 1992 yılında Çin'de verir. Büyük beğeni alan Heyit 1998'de Urumçi'de de peşi sıra dört konser verir. Bunlar onu adeta zirveye çıkarmıştır. Abdurehim Heyit Türkiye'ye ilk defa 1992'de Gazi Üniversitesi'nin daveti ile gelir ve konser verir. Türkiye'ye ikinci gelişi ise 2015'te yine Gazi Üniversitesi Türkiyat ve Araştırma Merkezi ile TİKA'nın ortaklaşa düzenlediği yine bir büyük Uygur şairi Abdurrahim Ötkür'ün ölümünün 20. yılı ve Mirsultan Osmanov'un doğumunun 85. yılı münasebetiyle düzenlediği "Uluslararası Uygur Araştırmaları Konferansı" kapsamında davet edilmiştir. Böylece bu program sayesinde geniş çevrelerce tanınmasını sağlarken Çin Halk Cumhuriyeti'nin de sıkı takibinin başlamasına yol açar. Özellikle Abdurrahim Ötkür'ün Karşılaşınca isimli şiirini sazı eşliğinde seslendirmesi dostları sevindirirken Çin'i büyük bir korkuya sevk etmiştir. 2017'de yine onun okuduğu ve yorumladığı **Atı'lar (Ata'lar)** adlı şarkı sebep gösterilerek Doğu Türkistan'da gözaltına alınan Heyit'in bugünlerde akıbeti hakkında çelişkili haberler alınmaktadır. İki yıldır hapiste olan Heyit'in işkenceler sonucu şehit olduğu haberleri endişe vericidir. İnşallah bu haberler doğru değildir. Çin'in yaptığı açıklamalar ihtiyatla karşılanmalıdır. Fakat şehadeti vuku bulduysa, Çin Halk Cumhuriyeti bilmelidir ki hiçbir devletin yaptığı zulüm yanına kâr kalmamıştır. Tarih Talas'ı da görmüştür, Çin Seddini de ve tarih yazılmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- 1) Fuzuli Bayat, Kadim Türklerin Mitolojik Hikayeleri
- 2) Yelda Demirağ, 1755-1949 Yılları Arasında Doğu Türkistan
- 3) Yelda Demirağ, 1755-1949 Yılları Arasında Doğu Türkistan